

10 Y 10 6 10 9861

U.O.V.S. - BIBLIOTEK

198601901201220000019

HIERDIE EKSEMPLAAR MAG ONDER
GEEN OMSTANDIGHEDE UIT DIE
BIBLIOTEK VERWYDER WORD NIE

DIE BESKERMING VAN KREDIETWAARDIGHEID

IN DIE

SUID-AFRIKAANSE REG

deur

HENDRIK BALSIZER KLOPPER

Hierdie proefskrif word voorgelê om te voldoen aan die vereistes vir die graad

DOCTOR LEGUM

in die

Fakulteit Regsgeleerdheid

Departement Privaatreg

aan die

UNIVERSITEIT VAN DIE ORANJE VRYSTAAT

Datum van inlewering : Januarie 1986

Promotor : Professor J.Y. Claasen

Universiteit van die Oranje-Vrystaat

BLOK-LEEN

13-5-1986

KLAS NO
No T 346.68073 KLO

BIBLIOTEK

"Credit, like the honour of a female, is of too delicate a nature to be treated with laxity - the slightest hint may inflict an injury which no subsequent effort can repair."

Morning Chronicle, 1825.

".....social commentators are predicting that the cash transaction will soon join the bald eagle as a vanishing American breed."

1969 57 Geo LJ 509.

INHOUDSOPGAWE

BLADSY

HOOFSTUK 1	INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING	1
	Inleiding	1
	Probleemstelling	2
	Werksmetode	3
	Voetnote	5
HOOFSTUK 2	KREDIETWAARDIGHEID IN DIE PREJURIDIESE SFEER	6
	Inleiding	6
	Die Bepaling van die Wese van Kredietwaardigheid	7
	Geskiedkundige Ontwikkeling	7
	Wat is Krediet en Kredietwaardigheid?	11
	Die Omskrywing van Kredietwaardigheid	14
	Kredietwaardigheid en die Verskillende soorte Krediet	16
	Inleiding	16
	Die Verskillende soorte Krediet	16
	Kleinhandelskrediet	17
	Persoonlike leningskrediet	17
	Handelskrediet	17
	Kommersiële Bankkrediet	18
	Faktorisering	18
	Beleggingskrediet	19
	Opemarkkrediet	19
	Landboukrediet	19
	Kredietwaardigheid en die verskillende soorte krediet	19
	Die Belangrikheid van Kredietwaardigheid	20
	Inleiding	20
	Die rol van Krediet in die Ekonomie	20
	Krediet, Kredietwaardigheid en die Individu	21
	Die Handelaar, Krediet en Kredietwaardigheid	21
	Die Vervaardiger, Kleinhandelaar en Kredietwaardigheid	22
	Samevatting	22
	Kredietwaardigheid en Finansiële aspekte	22
	Inleiding	22
	Die praktiese Funkzionering van Kredietwaardigheid	23
	Die Bepaling van Kredietwaardigheid	24
	Inleiding	24
	Die Kredietwaardigheidsfaktore	25
	Die Betalingsrekord	25
	Inkomste	25
	Diensrekord	25
	Huwelikstatus	25
	Ouderdom	26
	Verwysings (reputasie)	26
	Reserwebates	26
	Finansiële belang in aangekoopte bate	26
	Kollaterale Sekuriteit	27
	Gevolgtrekking	27

Afleidings en gevolgtrekkings	27
Voetnote	28- 32
HOOFSTUK 3 'N VERGELYKENDE STUDIE VAN ENKELE REGSTELSELS	34
Inleiding	34
Die Anglo-Amerikaanse regstelsels	34
Die Engelse reg	34
Inleiding	34
Laster in die Engelse reg	34
Laster en kredietwaardigheid	36
Kredietwaardigheid, laster, "Trade Protection Societies"	37
Kredietagentskappe en banke	37
Die "Consumer Credit Act, 1974"	39
Publikasie van verslae	44
Die aantasting van kredietwaardigheid deur die ontering van tjeks en wissels	45
Kredietwaardigheid en maatskappye	48
Samevatting en Gevolgtrekkings	51
Voetnote	52-57
Die Amerikaanse reg	58
Inleiding	58
Laster in die Amerikaanse reg	58
Laster en kredietwaardigheid	59
Kredietwaardigheid, laster en "Commercial Credit Agencies"	62
Die "Fair Credit Reporting Act, 1971"	63
Die Publikasie van verslae van die Hof	79
Die aantasting van kredietwaardigheid deur die onregmatige ontering van tjeks en wissels	79
Kredietwaardigheid en maatskappye	81
Samevatting en Gevolgtrekkings	81
Voetnote	83- 89
Die Kanadese reg	90
Inleiding	90
Laster in die Kanadese reg	90
Laster en kredietwaardigheid	90
Kredietwaardigheid, laster en "Credit Reporting"	91
Kredietwaardigheid, die reg op privaatheid en wetgewing	91
Publikasie van verslae	92
Die aantasting van kredietwaardigheid deur die onregmatige ontering van wissels en tjeks	93
Kredietwaardigheid en maatskappye	93
Samevatting en Gevolgtrekkings	94
Voetnote	94- 97
Enkele Europese Regstelsels	98
Inleiding	98
Die Duitse reg	98
Inleiding	98
Reputasie en kredietwaardigheid in die Duitse reg	98
Die Onderskeid tussen Eer, Reputasie en Kredietwaardigheid	100
Die beskerming van Reputasie en Kredietwaardigheid	102
Die beskerming van Handelseer en Kredietwaardigheid ingevolge artikels 824 en 823 (2) BGB	103
Die definisie van Kredietwaardigheid in die Duitse reg	104

Regverdigingsgronde by Kreditgefährdung	104
Die Aanspreeklikheidsvereistes vir Kreditgefährdung en ander aspekte	
Die toepassing van artikels 823 en 824 BGB op die verspreiding en publikasie van Kredietinligting	106
Samevatting en gevolgtrekkings	108
Voetnote	109-112
Die Oostenrykse reg	113
Inleiding	113
Die beskerming van Reputasie in die Oostenrykse reg	113
Die werking van Artikel 1330(1) BGB	114
Die werking van Artikel 1330(2) BGB	114
Die verspreiding en Publikasie van Kredietinligting	114
Samevatting en gevolgtrekkings	115
Voetnote	115-116
Die Franse reg	117
Inleiding	117
Reputasie in die Franse reg	117
Die Verspreiding en Publikasie van Kredietinligting	121
Samevatting en gevolgtrekkings	122
Voetnote	123-125
Die Nederlandse reg	126
Inleiding	126
Die Beledigingsaksie en die Beskerming van Reputasie	126
Eer, Goeie naam en Reputasie in die Nederlandse reg	128
Inbreukmaking op Kredietwaardigheid en die Beskerming daarvan	130
Reputasie en Regspersone	132
Bankaanspreeklikheid en Kredietwaardigheid	133
Samevatting en gevolgtrekkings	134
Voetnote	134-138
 HOOFSTUK 4 DIE ROMEINSE REG	 139
Inleiding	139
ⁿ Oorsig van die Ontwikkeling van die Beskerming van Persoonlikheidsregte	140
Die fama soos deur die actio iniuriarum beskerm	140
Die beskerming van die Persoonlikheid in die tyd van die Glossatore en die Kommentatore	142
Die tydperk van die Humanisme	142
ⁿ Nadere bepaling van die fama-begrip in die Romeinse reg	145
Inleiding	145
Digesta 47.10 - De iniuriis et famosis libellis	145
Institute 4.4 - - De iniuriis	155
Digesta 2.8.5.1	157
Die Publiekregtelike aard van fama	158
Die Sivielregtelike aard van fama	159
Die Beskerming van fama in die Romeinse reg	159
Fama en Kredietwaardigheid in die Romeinse reg	160
Inleiding	160
Digesta 47.10.19	160
Digesta 2.8.5.1	160
Bespreking	161
Samevatting en gevolgtrekkings	162
Voetnote	163-169

HOOFSTUK 5	DIE ROMEINS-HOLLANDSE REG	170
	Inleiding	170
	Die Beskerming van fama of reputasie	170
	Hugo de Groot	170
	Ander Romeins-Hollandse skrywers	172
	Inleiding	172
	Fama of reputasie en die beskerming daarvan	172
	Die inhoud van die Romeins-Hollandse fama of reputasie	173
	Fama en Kredietwaardigheid	179
	Voet	179
	Huber	183
	Bespreking	184
	Samevatting en gevolgtrekkings	185
	Voetnote	185-191
HOOFSTUK 6	DIE SUID-AFRIKAANSE REG	192
	Inleiding	192
	Die Beskerming van fama in die Suid-Afrikaanse reg	193
	Die definisie van laster	193
	Die beskermde objek by laster	194
	Die aanspreeklikheidsvereistes by laster	197
	Inleiding	197
	Publikasie	197
	Onregmatigheid	198
	Opset - animus iniuriandi	200
	Die lasterlike bewerings moet op die belasterde betrekking hê en veroorsaak persoonlikheidsnadeel	200
	Samevatting	201
	Die Beskerming van Kredietwaardigheid	201
	Inleiding	201
	Die juridiese definisie van kredietwaardigheid	201
	Die skrywers	201
	Die positiweweg	203
	'n Positieweregtelike definisie van kredietwaardigheid	206
	Die inbreukmakingshandeling by kredietwaardigheid	206
	Persone wat op grond van kredietwaardigheidskending mag eis	206
	Die onregmatigheidsvereiste by die aantasting van kredietwaardigheid	207
	Inleiding	207
	Gebrek aan vermoë om te betaal	208
	Gebrek aan die wil om te betaal - oneerlikheid	210
	Regverdigingsgronde - bevoorregte geleentheid	212
	Die skuldvereiste by die aantasting van kredietwaardigheid	213
	Skade of persoonlikheidsnadeel	214
	Die aard van die aksie	214
	Die aard van die skade	214
	Die kwantum van skade	216
	Kousaliteit	217
	Samevatting en gevolgtrekkings	217
	Voetnote	218-2
HOOFSTUK 7	DIE SUID-AFRIKAANSE REG : 'n Kritiese beskouing van die positieweregtelike kredietwaardigheidsbegrip en -beskerming en die bepaling van die aard van kredietwaardigheid	236

Inleiding	236
Die Bepaling van die Werklike Aard van Kredietwaardigheid	237
Kredietwaardigheid as 'n belang	237
'n Vergelyking van die eienskappe van persoonlikheidsregte en krediet- waardigheid	240
Die definisie van kredietwaardigheid	243
Die bepaling van die aard van kredietwaardigheid	244
Inleiding	244
Kredietwaardigheid en werfkrag	245
Welke persone besit kredietwaardigheid?	246
Kredietwaardigheid as 'n subjektiewe reg	247
Samevatting en gevolgtrekking	249
Kredietwaardigheid, fama en die actio iniuriarum	249
Inleiding	249
Die inbreukmakingshandelinge en kredietwaardigheid	250
Die inbreukmakingshandelinge en skuld	253
Gevolgtrekkings	255
Voetnote	256-260
HOOFSTUK 8 DIE SUID-AFRIKAANSE REG : Die beskerming van kredietwaardigheid	261
Inleiding	261
Persoonlikheidsregtelike aantastings by kredietwaardigheidskendings	263
Die lasterlikheid van die verskafte inligting	263
Kredietwaardigheid en dignitas	266
Vermoënsregtelike skade	267
Die verhouding tussen die actio iniuriarum en die actio le- gis Aquiliae	267
Die beginsels by die verhalings van vermoënskade weens die aantasting van kredietwaardigheid	268
Inleiding	268
Die handeling	269
Onregmatigheid	269
Skuld	269
Skade	269
Kousaliteit	272
Samevatting en gevolgtrekkings	272
Voetnote	273-277
HOOFSTUK 9 SAMEVATTING, BEVINDINGS EN AANBEVELINGS	278
Samevatting	278
Probleemstelling en werkmethode	278
Kredietwaardigheid in die Prejuridiese sfeer	278
Enkele regstelsels	279
Die Romeinse reg	281
Die Romeins-Hollandse reg	282
Die Suid-Afrikaanse reg	282
Bevindings en Standpunte	285
Aanbevelings	286
Voetnote	293-295
Bylaes A en B	296-310
Bibliografie	311-320
Vonnisopgawe	321-332
Opsomming	333-335

HOOFSTUK 1

INLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

-
1. Inleiding.
 2. Probleemstelling.
 3. Werksmetode.
-

1. INLEIDING :

Die aanleidende grondslag van hierdie studie kan bes moontlik aan die hand van 'n paar menings oor kredietwaardigheid aangetoon word. Hierdie menings¹ toon reeds aan dat kredietwaardigheid 'n verskynsel is wat juridiese aandag verdien ten einde te poog om 'n regs wetenskaplike nis vir kredietwaardigheid te vind en ook om vas te stel in hoe 'n mate die regswerklikheid en die feitelike werklikheid met mekaar ooreenstem of verskil.

Die menings lui soos volg:

"It is injurious to say anything of a merchant tending to diminish his business reputation or credit."²

"Aangaande hierdie bekende onderwerp (die reg op die goeie naam) wil ons slegs wys op die vermoënsregtelike gevolge wat veral, ofskoon geensins *slegs*, in hierdie persoonlikheidsreg opgeslote kan lê, in die sin dat die goeie naam van die reghebbende sy kredietwaardigheid kan verhoog. Daarmee word die "reg op krediet" nog nie 'n vermoënsreg nie, want dit is geen reg op goed buite die persoonlikheid geleë nie. Bestaan daar enige rede waarom van 'n aparte reg op krediet naas die goeie naam sprake sal wees ?"³

"It follows that the appeal must succeed, but I do want to suggest that the time has come for those concerned with law reform to give some thought to a situation of which the present case is an example. The business leviathan's organisms are machines and computers which are technological masterpieces, but they are operated by fallible human beings whose negligence can result in the business reputations of innocent individuals being de-

royed."⁴

"Vir sover regter Kriek voorstel dat oorweging gegee word om ook *genoegdoening* in gevalle van nalatige eerkrenking toe te ken, moet dit duidelik wees dat so 'n regs wysiging net deur middel van wetgewing bewerkstellig kan word. Ek meen (in ooreenstemming met die sienings van sekere skrywers hierbo na verwys) dat deeglike ooweging aan so 'n moontlikheid gegee behoort te word. Die ontwikkeling van skuldlose aanspreeklikheid op grond van lasterlike bewering in die pers, is 'n bewys dat die klassieke *actio iniuriarum* nie meer in alle gevalle voldoende beskerming bied nie. Dit sou onsinnig wees om vandag nog vas te kleef aan regsvereistes in hierdie verband wat vir 'n veel minder ontwikkelde gemeenskap ontwerp is (sien die *O'Malley*-saak hierbo 407 G-H; Pauw *Persoonlikheidskrenking en Skuld in die Suid-Afrikaanse Privaatreg* Leiden (1976) 212-213). Daar behoort nie slegs na die bruikbaarheid van die *actio iniuriarum* in gevalle van laster ondersoek gedoen te word nie. Myns insiens moet die beskerming van persoonlikheidsregte omvattend en regsvergelijkend ondersoek word. So 'n ondersoek mag toon dat daar veral ten aansien van die reg op *fama* en die reg op privaatheid behoefte aan 'n beter stel beskermingsreëls bestaan."⁵

"4. Terwyl voorgaande regspraak nie afskilfering van die kredietreputasie as 'n afsonderlike regsgoed toon nie, is daar geen ander behoefte of 'n regverdiging vir die opsplitsing van die *fama* nie. Die eindvraag bly of die eiser se *fama* geskaad is."⁶

2. PROBLEEMSTELLING :

Die voorgaande aanhalings gee aanleiding tot die volgende probleemstelling, naamlik :

- a Is die aangetaste regsgoed by die aantasting van kredietwaardigheid die persoonlikheidsregtelike *fama* van 'n persoon?
- b Wat presies is kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid en in welke mate stem dit ooreen met of verskil dit van die juridiese werklikheid?
- c Is kredietwaardigheid moontlik nie juis 'n "aparte reg op krediet" wat selfstandig kan bestaan nie?
- d Indien dit 'n selfstandige afsonderlike belang is, wat is die aard daarvan? Is dit persoonlikheids- of vermoënsregtelik van aard?

e Indien dit 'n afsonderlike reg is, waar pas dit in die sisteem van subjektiewe regte in ?

f Is die *actio iniuriarum* inherent in staat om kredietwaardigheid as 'n faset van die *fama* te beskerm ?

g Kan die bestaande gemeneregtelike aksies⁷ aangewend word om doeltreffende beskerming aan kredietwaardigheid te bied ?

3. WERKSMETODE :

Die gestelde probleem kan myns insiens sinvol opgelos word indien daar, ter aanvang, na die aard en wese van krediet en kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid ondersoek ingestel word. Om dit te bewerkstellig sal dit nodig wees om 'n kort geskiedkundige uiteensetting van die gebruik van krediet (en kredietwaardigheid) as 'n handelsverskynsel te gee. Hieruit kan 'n historiese agtergrond waarteen die regsbeskouing van kredietwaardigheid beoordeel kan word, geskep word. Daarbenewens moet die terminologie ten aansien van 'n kommersiële verskynsel omskryf word deur vas te stel of daar meer as een soort krediet is en wat die aard, doel en werking van elkeen is.

Vervolgens moet gekyk word na die rol wat krediet⁸ in die ekonomie speel, wat die belang daarvan vir die regs subjek is en hoe dit in die feitelike werklikheid funksioneer.

Oplaas moet vasgestel word wat kredietwaardigheid in die voorjuridiese terrein is en hoe dit bepaal word om dan later hierdie begripsbepaling aan te wend as leidende maatstaf ten einde 'n geldige juridiese formulering daarvan te kan doen en ook om aan te kan toon of die juridiese persepsie van kredietwaardigheid afwyk van of ooreenstem met die prejuridiese terrein.

Nadat vasgestel is wat krediet en kredietwaardigheid in die voorjuridiese terrein is, moet daar op oorsigtelike wyse en sonder om 'n streng regsvergeelyking toe te pas, 'n ondersoek ingestel word na die wyse waarop kredietwaardigheid in ander regstelsels ervaar en beskerm word. Die nut hiervan is om moontlike aanknopingspunte te vind en ook om vas te kan stel of die Suid-Afrikaanse regsontwikkeling ten aansien van die beskerming van kredietwaardigheid, tans ooreenstem met die ontwikkeling wat daardie regstelsels ten aansien van, spesifiek, die beskerming van kredietwaardigheid deurloop het.

In hierdie proses sal dit noodsaaklik wees om na daardie regstelsels te kyk wat 'n invloed op die Suid-Afrikaanse reg uitgeoefen het, asook, (vir bloot vergelykende doeleindes) na sommige ander regstelsels wat teen 'n kommersiële agtergrond waar krediet 'n belangrike rol vervul, funksioneer, Die Anglo-Amerikaanse en ook die Europese regstelsels moet dus, om voornoemde redes, nagegaan word. In hierdie proses word die Engelse reg, die Amerikaanse reg, die Kanadese reg, die Duitse reg, Franse reg en die Nederlandse reg in oënskou geneem. Daar sal telkens gekyk word hoe elke betrokke regstelsel *fama* beskerm en of 'n onderskeid tussen *fama* en kredietwaardigheid getref word. Indien daar wêl onderskeid getref word, sal bepaal moet word wat die aard en inhoud van kredietwaardigheid is en hoe hierdie belang deur die individuele regstelsels beskerm word.

Daarna moet die gemeneregtelike grondslag van die Suid-Afrikaanse reg se beskouing van kredietwaardigheid ondersoek word om 'n moontlike suiwer Suid-Afrikaansregtelike grondslag vir die huidige siening van kredietwaardigheid te vind deur vas te stel of daar 'n onderskeid tussen kredietwaardigheid en *fama* aldaar getref is. Ook sal hierdie ondersoek kan aantoon of die beskouing van kredietwaardigheid suiwer eieregs is en of kredietwaardigheid deur die Suid-Afrikaanse gemenereg òf as 'n faset van *fama* òf as 'n afsonderlike belang geken is. Die enigste wyse waarop dit bewerkstellig kan word, is om te poog om die inhoud van die Romeins-Hollandse *fama*-begrip na te vors om sodoende te bepaal of kredietwaardigheid deur die gemenereg as sodanige faset van die *fama* beskou is. Veral wat die Romeinse reg betref, sal die geskiedkundige verloop en agtergrond van die beskerming van persoonlikheidsregte lig op hierdie aspek kan werp. Die wyse waarop inhoud aan die *fama*-begrip gegee kan word, is om alle moontlike inbreukmakings op die *fama* in die tekste en by die skrywers na te speur asook om die gevolge van die inbreukmakings te bepaal.

Ten laaste sal die positiefregtelike siening van kredietwaardigheid in die Suid-Afrikaanse reg aandag geniet om 'n duidelike beeld van die positiewe reg te verkry en om moontlike afwykings van beginsels ten aansien van die beskerming van kredietwaardigheid te kan bepaal. Ook kan daar terselfdertyd bepaal word of die *actio legis Aquiliae* en die klassieke *actio iniuriarum* inherent in staat is om voldoende bekerming aan kredietwaardigheid te bied. Omdat die aanname dat kredietwaardigheid 'n faset van die *fama* self is, ge-

redelik gemaak word,⁹ is dit, juis om hierdie rede, noodsaaklik om hierdie aanname krities van nader te ondersoek en om daarmee vas te stel of die aanname regs wetenskaplik ten aansien van beide die inhoud en gevolg van die aanname regverdigbaar is. Ook moet vasgestel word of die positiewe reg in pas is met die werklikheidsbeskouing van kredietwaardigheid. Indien dit nie die geval is nie, moet vasgestel word wat die regs wetenskaplike grondslag van kredietwaardigheid is en hoe voldoende beskerming daaraan verleen kan word. Beginsels ten aansien van hierdie beskerming moet neergelê word. In laasgenoemde verband sal aandag gegee moet word aan, spesifiek, skadebepaling (in regs wetenskaplike sin) en skadeberekening.

Ten slotte sal 'n opsommende oorsig van hierdie studie gegee word en stellings ten aansien van die aard, inhoud en beskerming van kredietwaardigheid gemaak word.

Voetnote word aan die einde van elke hoofstuk of afdeling (waar dit nodig geag word) aangebring.

VOETNOTE :

1. Vide vne 2-6 infra.
2. DE VILLIERS : THE ROMAN AND ROMAN-DUTCH LAW OF INJURIES Kaapstad (1899) 93.
3. JOUBERT : GRONDSLAE VAN DIE PERSOONLIKHEIDSREG A A Balkema (1953) 134.
4. Regter Kriek in SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74, 79.
5. VISSER : 1982 THRHR 168, 173.
6. Regter Flemming in KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373, 385 E.
7. Dws die actio legis Aquiliae en die actio injuriarum.
8. En daarom ook kredietwaardigheid omdat die verkryging van krediet afhanklik is van juis die kredietwaardigheid van die kredietontvanger.
9. Vide die aangehaalde gedeelte van regter Flemming se uitspraak op 2 supra en vn 6 supra. Sien ook JOUBERT aw 134; CONROY v BENNETT 1886 HCG 201; COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO 1975 2 SA 761 en SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74.

HOOFSTUK 2

KREDIETWAARDIGHEID IN DIE PREJURIDIESE SFEER

1. INLEIDING :

2. DIE BEPALING VAN DIE WESE VAN KREDIETWAARDIGHEID :

Geskiedkundige ontwikkeling - Wat is krediet en kredietwaardigheid ? - Die omskrywing van krediet - Die omskrywing van kredietwaardigheid.

3. KREDIETWAARDIGHEID EN DIE VERSKILLENDE SOORTE KREDIET :

Inleiding - Die verskillende soorte krediet : Kleinhandelskrediet - Persoonlike leningskrediet - Handelskrediet - Kommerciële krediet - Faktorisering - Beleggingskrediet - Opemarkkrediet - Landboukrediet - Staatskrediet - Uitvoerkrediet - Kredietwaardigheid en die verskillende soorte krediet.

4. DIE BELANGRIKHEID VAN KREDIET EN KREDIETWAARDIGHEID :

Inleiding - Die rol van krediet in die ekonomie - Krediet, kredietwaardigheid en die individu - Die handelaar, krediet en kredietwaardigheid - Die vervaardiger en kleinhandelaar en kredietwaardigheid - Samevatting - Kredietwaardigheid en finansiële aspekte : Inleiding - Die praktiese funksionering van krediet en kredietwaardigheid.

5. DIE BEPALING VAN KREDIETWAARDIGHEID :

Inleiding - Kredietwaardigheidsfaktore : Die betalingsrekord - Inkomste - Inkomstegeleenthede - Reputasie - Reserwebates - Eie finansiële belang van die kredietontvanger in die aangekoopte bate - Woonplek, maritale status en ouderdom - Ekonomiese oorewegings - Gevolgtrekkings.

6. AFLEIDINGS EN GEVOLGTREKKINGS :

1 INLEIDING :

In 'n studie van kredietwaardigheid is dit van wesenlike belang om die rol en funksie van kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid te bepaal. Kredietwaardigheid en krediet is so nou aan mekaar verbonde dat die een nie sonder die ander sinvol ondersoek kan word nie.

In hierdie hoofstuk word krediet en kredietwaardigheid in die prejuridiese sfeer ondersoek. Beide hierdie verskynsels vind lankal reeds aanwending in die handelswêreld, terwyl die regs wetenskap min of geen aandag aan die regs aard daarvan bestee het.¹ Die doel van hierdie hoofstuk is om hierdie handelsverskynsels met die juridiese siening van kredietwaardigheid te vergelyk om dan ooreenkomste en verskille uit te lig. Die siening van kredietwaardig-

heid in die feitelike werklikheid moet dan as bepalende riglyn aangewend word indien daar verskille is.

Die metode wat gevolg word, is om eerstens geskiedkundige perspektief te bekom. Daarna word die verskillende soorte krediet betrag asook potensieële verhoudings en die doel waarvoor elke soort krediet verleen en aangewend word.

Daar sal gerieflikheidshalwe deurgaans na die kredietgewer (as synde die skuldeiser) en die kredietontvanger (as synde die skuldenaar) verwys word.

2. DIE BEPALING VAN DIE WESE VAN KREDIETWAARDIGHEID :

2 1 Geskiedkundige ontwikkeling :

Krediet en kredietwaardigheid is die resultaat van eeuelange handelontwikkeling. Hierdie ontwikkeling het van die aanvanklike primitiewe ruilhandel van graan vir pelse en skape vir beeste, tot die gesofistikeerde handelstelsels van ons eeu gestrek. Die idee van die verskaffing van goedere en dienste op sterkte van 'n belofte om op 'n bepaalde toekomstige datum daarvoor te betaal, het eers op 'n relatiewe onlangse stadium van hierdie ontwikkelingsproses ontstaan. Die primêre rede hiervoor is dat geld as betaalmiddel en die verlening van krediet in die vroeë tye nie algemeen bekend en as algemene geldende handelspraktyk gebruik was nie.

Met die koms van geld as betaalmiddel, het gevare soos struikrowery ontstaan wat dit riskant gemaak het om groot somme geld van plek tot plek te verskuif. Deur van krediet gebruik te maak, is daardie gevare uitgeskakel deur die onmiddellike fisiese oordrag van geld tot 'n latere tydstop as die aangaan van die transaksie te vertraag.

Kredietgewing in onontwikkelde vorm was reeds in 1300 v.C onder die Assiriërs en Babiloniërs en later ook by die Romeine bekend.² Gevalle van afbetalingskope van onroerende eiendom het in die tyd van die Farao's voorgekom.³ 'n Verwysing na die toestaan van krediet kom ook in die Bybel voor.⁴ Al hierdie gevalle toon egter nie aan dat daar 'n algemene gebruik van krediet was nie, maar slegs dat dit op hierdie tydstop bekend en op 'n baie beperkte skaal aangewend was.

Die eerste duidelike en betekenisvolle aanduiding van die meer algemene

gee en gebruik van krediet, is gedurende die Middeleeue in Europa te bespeur. Daar is sterk getuigenis te vinde dat 'n ingewikkelde stelsel van krediet-transkasies vanaf ongeveer die twaalfde eeu gebruik is. Handel het meestal op groot handelstentoonstellings geskied. Die tentoonstelling van Champagne wat tot ses weke op 'n keer geduur het en wat van die een plek na die ander beweeg het, is die bekendste van hierdie soort tentoonstellings. Handelaars het gewoonlik van die een tentoonstelling na die ander gereis en met verskeie geldeenhede gekoop en verkoop en het ook 'n stelsel van kredietverstandhoudings opgebou. Ten einde sake te vergemaklik, het Italiaanse handelaars permanente verteenwoordigers by die tentoonstellings begin aanstel. Deur gebruikmaking van die *Cambium*-kontrak⁵ het welvarende ondernemings wat geheel en al op krediet gegrond was en wat van 'n groot afstand beheer was, ontstaan. 'n Tipiese voorbeeld van so 'n handelaar was Simon di Gualterio, 'n Genoaanse handelaar wat in Maart 1253 te Champagne, Engelse materiaal van 'n Parmese handelaar gekoop het en beloof het om op sterkte van sy verkope van speserye op 'n ander tentoonstelling in Julie, te betaal.⁶

Nog voorbeelde van kredietgewing word in die Engelse geskiedenis aangetref waar, vanaf die dertiende eeu, krediet die grondslag was vir die verkryging van sulke basiese kommoditeite soos wyn, koring, leer, materiaal en wol. Van groot betekenis was die bestaan van verskaffingskrediet in die wolhandel.⁷ Vlaamse en later, Italiaanse handelaars, wat in die algemeen welvend was en maklik en vinnig kontant in die hande kon kry, het dikwels voorskotte aan kloosters en ander wolboere vir wol gegee wat eers in die volgende skeerseisoen of selfs later, gelewer moes word.⁸

Nog 'n sprekende voorbeeld van die ontwikkeling van kredietegnieke, is die ontwikkeling van die verhandelbare dokument deur die Italiaanse stadstate van die veertiende eeu waar daar 'n behoefte ontstaan het vir 'n eenvoudiger dokument as die *Cambium*-kontrak soos deur Simon di Gualterio gebruik. Hierdie behoefte is geskep deur die ontstaan van ingewikkelder skuldeiser-en skuldenaarverhoudings. Hierdie dokument verskil van sy moderne eweknie in die opsig dat dit by uitsondering met endossement verdiskonteer of oorge-dra is. Om van krag te wees, moes dit met kapitaal gerugsteun word en hierdie vereiste is streng toegepas. Goud of silwer muntstukke moes beskikbaar wees om die verhandelbare dokument in waarde te dek en die idee dat

die waarde van die dokument meer as die munte wat dit moes rugsteun kon wees, het nie voor die einde van die sewentiende eeu posgevat nie.

Die Industriële Rewolusie het 'n ongekende ontwikkeling op die gebied van die bankwese en finansiering laat ontstaan wat tot gevolg gehad het dat krediet as algemene handelsinstrument meer en meer gebruik was. Hierdie relatiewe nuwe handelskonsep is, soos die meeste nuwighede, misbruik en misverstaan. As gevolg van die algemene aanwending van krediet, is die goedgelowigheid van die publiek uitgebuit en het korrupsie hoogty gevier.⁹ Krediet is aangewend as 'n middel om fondse op bedrieglike wyse van die publiek te verkry. Dit het so erg daaraan toe gegaan dat wetgewing¹⁰ nodig was om die publiek teen hierdie soort uitbuiting te beskerm. Dit het tot gevolg gehad dat verbodinge ten opsigte van maatskappye met beperkte aanspreeklikheid eers in 1862 opgehef is.¹¹

Die gebruik van handelskrediet het in die loop van die agtiende en negentiende eeu meer en meer algemeen begin word. Hierdie algemene kredietgebruik is aangewakker deur die ontstaan van talle plattelandse banke ("county banks") wat geld aan plaaslike nyweraars voorgeskiets het en krediet het 'n beduidende rol in die uitbreiding van industrieë gespeel.¹² Die lae koste van geld en lang terugbetalingstermyne¹³ was verdere faktore wat die gebruik van krediet aantreklik gemaak het. Ook het handelaars die voordeel van krediet as 'n bemarkingsinstrument om hulle aandeel van die mark te vergroot ingesien.¹⁴ Gedurende die negentiende eeu het kredietinstrumente -en tegnieke die tjek begin verdring.¹⁵

In 1875 vind daar 'n ommekeer plaas wat te wyte is aan die behoefte van die handelswêreld aan 'n vereenvoudigde metode van geldoordrag tussen firmas.¹⁶ Dit is moontlik gemaak deur die ontwikkeling van gesamentlik beheerde banke¹⁷ met vele takke. Kredietstermyne het verkort omdat bankkrediet al hoe meer beskikbaar begin word het. In die afgelope honderd jaar was daar steeds 'n bestendige ontwikkeling van die gebruik van krediet om in die behoeftes van 'n veranderende gemeenskap te voorsien, maar die grootste ontwikkeling was op die terrein van verbruikerskrediet.¹⁸

In teenstelling met handelskrediet, is verbruikerskrediet 'n relatiewe onlangse ontwikkeling. Terwyl dié bevoorregte gedeelte van die bevolking nog altyd krediet kon verkry, het die massa geen koopkrag gehad voor die aanbreek

van die negentiende eeu nie en het die gebruik van krediet deur hierdie bevolkingsdeel as gevolg van die gebrek aan koopkrag, nie ter sprake gekom nie.¹⁹

'n Agtiende-eeuse uitsondering is die ontwikkeling van die sogenaamde "tally trade". Reisende handelaars het klein gebiede besoek en hoofsaaklik, materiaal verskaf teen 'n onderneming van die koper om klein, maar gereelde betalings in die toekoms te maak.²⁰ Hierdie aktiwiteite het met die vestiging en uitbreiding van die kleinhandel verdwyn. Die gewone arbeider van die negentiende eeu, het as enigste bron van krediet, gewone kleinhandelswinke- liers en werkskantene, benewens die tradisionele geldskieters en pandjieswin- kels, gehad. Die bestendige toename in lone en lewenstandaarde gedurende die Victoriaanse era, saam met die verbetering van massaproduksietegnieke het 'n ongekende aanvraag vir verbruikerskrediet geskep wat tot vandag steeds aan die toeneem is.²¹ Huurkope is deur die Singermaatskappy (vervaar- digers van naaimasjiene) in die middel van die negentiende eeu ontwikkel.²² Hierdie en ander vorme van krediet wat deur finansieringsmaatskappye verska- is, is in 'n steeds toenemende mate gebruik na gelang meer en meer huishou- delike en -verbruikersgoedere op die mark geplaas is en is op die spit- gedryf met die koms van die motor. Toereikende finansiering van persoonlik- lenings, was eers na die einde van die Tweede Wêreldoorlog beskikbaar.²³

Oor die algemeen was banke traag om korttermynkrediet aan die publiek te verleen en het vir 'n hele aantal jare die beleid gehandhaaf dat sekuriteit vir persoonlike lenings in die vorm van tasbare bates verskaf moes word voordat hulle aan individue krediet sou toestaan.

Eers vanaf die 1950's was daar aanvaarding van die beginsel dat krediet verleen kon word teen sekuriteit van 'n gereelde salarisinkomste. In die 1960's en 1970's het die toestaan van krediet op grond van hierdie beginsel bykans algemene praktyk geword. Die toename in die gebruik van krediet as algemeen aanvaarde handelswerktuig, kan aangedui word aan die hand van die volgende syfers vir 1978, synde die totale afbetalingskuld, insluitend verbandafbetalings as 'n persentasie van die nasionale produk uitgedruk :

V.S.A.	13,0%
Wes-Duitsland	7,6%
Oostenryk	7,2%

BELGIË	4,9%
NEDERLAND	3,9%
VERENIGDE KONINKRYK	3,1%
SWITSERLAND	1,7%
FRANKRYK	1,0%

Die syfer vir Suid-Afrika is volgens Ball²⁴ tussen dié van die Europese lande en die V.S.A.

Uit die historiese ontwikkeling van krediet tree die volgende belangwekkende aspekte na vore :

- Krediet was aanvanklik nie 'n erkende handelsfiguur -of begrip nie.
- Krediet en die gebruik daarvan het in reaksie op 'n behoefte in die handel ontwikkel.
- Krediet en kredietwaardigheid, speel 'n beduidende rol in die hedendaagse handelswêreld.
- Krediet is 'n alternatiewe vervangende betalingswyse vir gelewerde goedere en dienste.
- Die skepping en die hedendaagse gebruik van krediet veroorsaak dat kredietwaardigheid krities begin word het.

Dit alles beantwoord nog nie die vraag wat krediet alles behels en wat kredietwaardigheid is nie.

2 2 Wat is krediet en kredietwaardigheid ?

Krediet en kredietwaardigheid kan op verskeie wyses gedefinieer word, afhangende die perspektief waaruit dit beskou word. In hierdie afdeling sal nie gepoog word om 'n juridiese definisie vir krediet en kredietwaardigheid te vind nie, maar sal daar vasgestel word hoe hierdie begrippe in die prejuridiese terrein ervaar word. Die juridiese definisie sal later²⁵ aandag geniet.

Dit is nodig vir hierdie studie om 'n omskrywing vir kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid te vind. Die voor-die-hand liggende metode is om eerstens krediet te definieer. Hieruit sal afgelei kan word wat kredietwaardigheid in die prejuridiese terrein is²⁶ en 'n definisie geformuleer kan word.

Die begrip *krediet* is al op verskeie wyses deur verskillende skrywers gedefinieer. Die meeste omskrywings is egter *beskrywings* van krediet of die *funksie* daarvan.

'n Definisie wat na die ekonomiese rol van krediet verwys, beskou krediet as 'n blote "medium of exchange of limited acceptance."²⁷ Ander definieer krediet weer as "the power or ability to secure goods or services in exchange for a promise to pay for them later."²⁸ Krediet word in die breë omskryf as "the measure of the ability of an individual or business enterprise or government to obtain present values (money, goods or services) while deferring payment, usually in the form of money, to a definite future time."²⁹

Alle definisies het egter die een gemeenskaplike element, naamlik die veronderstelde vertroue wat tussen die kredietgewer -en ontvanger moet bestaan. Trouens, die oorsprong van die woord *krediet* is afkomstig van die Latynse woord *credere* wat "om te vertrou" beteken. Sonder hierdie vertroue kan krediet nie funksioneer nie en kan kredietwaardigheid nooit ontstaan nie.

Verdere aspekte tree uit die volgende definisies na vore :

- a "the essence of credit is confidence on the part of the creditor in the debtor's willingness and ability to pay his debt."
- b "Credit is the personal reputation a person has, in consequence of which he can buy money, goods or labor, by giving in exchange for them, a promise to pay at a future time."
- c "the power to secure the present transfer of wealth, measured in dollars or other monetary standard, by a promise to pay at a future date, based on the confidence of the seller in the ability and willingness of the buyer to meet his obligations."
- d "The transfer of something valuable to another, whether money, goods, or services, in the confidence that he will be both willing and able, at a future day, to pay its equivalent."³⁰

Dit is verder ook duidelik dat die persepsie van krediet verskil indien dit vanuit die oogpunt van die kredietgewer en kredietontvanger onderskeidelik beskou word. Vir die kredietgewer is die gee van krediet ten nouste gekoppel aan die vertroue wat die kredietontvanger by hom kan opwek. Hierdie vertroue spruit, na aanleiding van die voorgaande definisies, uit twee belangrike

aspekte, naamlik die wil om te betaal en die finansiële vermoë om te kan betaal. Vanuit die oogpunt van die kredietontvanger is krediet en sy kredietwaardigheid, 'n wyse waarop hy sy verwagtings kan vervul met die selfwete dat hy in staat is om die nodige vertrouwe in sy wil en vermoë om te betaal te kan verwek. Vir die kredietgewer is die bepaling van risiko weens wanbetaling van belang, terwyl die kredietontvanger hoofsaaklik in die moontlike voordeel van bateverhoging belangstel.³¹ In die laasgenoemde geval is krediet ook die meting van die kredietontvanger se vermoë om geld te kan leen om sy bestaande skuld te vergroot.

'n Verdere belangrike aspek van krediet, is dat krediet aanvaar en nie toegestaan word nie. Dit is in teenstelling met die algemene spreektaal waar van die kredietgewer gesê word dat hy krediet toestaan. Die kredietontvanger bied sy krediet aan en dit is vir die kredietgewer om te besluit of die kredietontvanger se krediet vir hom aanvaarbaar is al dan nie. Hieruit ontstaan die vraag enersyds of krediet 'n hoedanigheid of eienskap is wat deur die kredietgewer aan die kredietontvanger verleen word, en of dit die erkenning deur die kredietgewer is van 'n eienskap van die kredietontvanger wat die kredietontvanger reeds besit.³² Die oplossing van hierdie vraagstuk is geleë in die beskouing van krediet, naamlik of dit bloot 'n huidige reg³³ op toekomstige betaling of betalings is en of dit 'n meetbare uitdrukking is van die vermoë of potensiaal van 'n kredietontvanger om kredietvertroue te verwek wat kort voor die werklike kredietverlening, nog nie ten volle benut of verwesenlik was nie. Indien die eerste definisie van krediet oorweeg word,³⁴ naamlik dat "the essence of credit is confidence on the part of the creditor in the debtors willingness and ability to pay" krediet uitmaak, is dit duidelik dat die voorgaande omskrywing nie universeel en altydgeldend kan wees nie omdat die aanvaarding van hierdie omskrywing sal veroorsaak dat die kredietontvanger se "kredietmag" sal wissel in daardie mate wat hy van krediet gebruik maak. In hierdie opsig is krediet dus nie 'n eienskap of hoedanigheid wat deur die kredietgewer aan die kredietontvanger verleen word nie. Dit is so omdat krediet nie toegestaan word nie, maar die aangebode krediet aanvaar word en geen persoon kredietwaardig is voordat hy krediet gebruik het en alle kredietgewers wat aan hom krediet verleen het, 'n oordeel oor sy kredietwaardigheid kon vorm.

Opsommenderwys kan krediet³⁵ soos volg omskryf word :

- a Dit is 'n alternatief tot betaling met kontant.
- b Dit is gegrond op die verwekking van vertroue deur die kredietontvanger by die kredietgewer.
- c Hierdie vertroue van die kredietgewer is gegrond op die wil en die vermoë van die kredietontvanger om te kan betaal.
- d Kredietwaardigheid is nie 'n inherente eienskap wat elke persoon besit nie.
- e Krediet word nie deur die kredietgewer verleen nie, maar word deur die kredietontvanger aangebied.
- f Aansluitend by die voorgaande, word krediet deur die kredietgewer aanvaar of verwerp na sy oordeel of die kredietontvanger se krediet bevredigend is al dan nie, m.a.w. of hy kredietwaardig is of nie.

Die voorgaande is by uitnemendheid die gesigspunt van krediet soos dit deur die kredietgewer ervaar word. Die kredietontvanger, soos reeds gestel, beskou krediet as 'n meting van sy vermoë om goedere en dienste op krediet te kan bekom of om verdere krediet te kan verkry.

Indien beide gesigspunte saamgevoeg word, kan 'n geheelbeeld van wat die kredietwaardigheid van 'n ondernemer of persoon is, gevorm word.

2 3 Die omskrywing van kredietwaardigheid :

Uit die voorgaande afdeling is dit duidelik dat die toestaan van *krediet* gegrond is op twee fundamentele elemente, naamlik :

- a Die vertroue wat die kredietontvanger by die kredietgewer ten aansien van die nakoming van sy verpligtinge verwek.
- b Hierdie vertroue is gerig op twee ewe belangrike subelemente, te wete :
 - i Die *wil* van die kredietontvanger om te betaal
 - en
 - ii Die *vermoë*, dit wil sê die finansiële potensiaal, om te kan betaal.

Die verskil tussen krediet en kredietwaardigheid is dat kredietwaardigheid die vergestaltung van die vertroue is, terwyl krediet dui op die uitstel van betaling tot 'n toekomstige en bepaalde tydstip. Krediet word "toegestaan",

maar 'n persoon is kredietwaardig en daarom besit hy die vermoë om die nodige vertroue by 'n kredietgewer te verwek dat hy sy finansiële verpligtinge *wil* en *kan* nakom.

Kredietwaardigheid kan dus in die algemeen beskou word as die hoedanigheid of potensiaal wat 'n persoon het om dit te bewerkstellig dat hy in die toekoms vir reeds gelewerde waarde betaal deur die verwekking van vertroue by 'n kredietgewer in so 'n persoon se wil en vermoë om sy verpligtinge in die toekoms na te kom. Die verwesenliking van hierdie hoedanigheid of potensiaal is direk afhanklik van die mate waarin die nodige vertroue by potensiele kredietgewers bewerkstellig kan word. Hierdie vertroue bevat beide die subelemente wat hierbo uitgeken is, naamlik die *wil* en die *vermoë* van die kredietontvanger om sy finansiële verpligtinge na te kom. Hierdie subelemente word saamgevat en verenig om die begrip *kredietwaardigheid* te vorm. Hierdie verwekte vertroue is die grondslag van die omvang van 'n persoon se kredietwaardigheid. Die vertroue weer, word gegrond op die wyse waarop 'n persoon krediet in die verlede hanteer het. Getroue en bestendige nakoming van kredietverpligtinge getemper deur 'n persoon se toekomstige finansiële vermoë om sy verpligtinge na te kom is bepalend van die mate waarin 'n persoon as kredietwaardig beskou word.³⁶ Dit is weer afhanklik aan die voorwaarde dat die kredietgewer gewillig is om die krediet van die kredietontvanger te aanvaar.

Kredietwaardigheid kan dus soos volg omskryf en in elemente verdeel word :

- . Dit is die eienskap, hoedanigheid of vermoë wat 'n persoon bekom om
- . vertroue by 'n kredietgewer te skep om sy krediet te aanvaar, welke vertroue gegrond is op :
 - .. Die persoon se wil en
 - .. sy vermoë of potensiaal om in die toekoms te kan betaal en
- . word deur 'n persoon deur die aktiewe gebruikmaking van krediet in die verlede daargestel.

Hierdie definisie is myns insiens, 'n definisie wat met die werklikheid strook.

Daar is 'n paar opvallende aspekte wat uit hierdie definisie te voorskyn tree en wat, soos later gesien sal word, van kardinale betekenis vir die eindresul-

taat van hierdie studie kan wees, naamlik :

- 1 Kredietwaardigheid is 'n eienskap, hoedanigheid of potensiaal wat eers ontstaan sodra 'n persoon van krediet gebruik gemaak het.
- 2 Kredietwaardigheid is dus nie inherent en natuurlikerwys vanaf geboorte aanwesig by 'n persoon nie.
- 3 Dit is gegrond op twee grondbeginsels, naamlik :
 - 3 1 Die wil van 'n persoon om, soos in die verlede, sy geldelike verpligtinge na te kom, en
 - 3 2 Die geldelike vermoë om in die toekoms sy geldelike verpligtinge na te kom.

Ten einde 'n geheelbeeld te verkry oor die belang wat hiermee uitgekien is, is dit nodig om vas te stel in welke verhoudings en opsigte kredietwaardigheid 'n rol kan speel en word daar vervolgens na die verskillende soorte krediet wat ter sprake kan kom, gekyk.

3 KREDIETWAARDIGHEID EN DIE VERSKILLENDE SOORTE KREDIET :

3 1 Inleiding :

In die afdeling oor die geskiedkundige ontwikkeling van krediet, is reeds twee hoofonderskeidings uitgekien, naamlik handelskrediet (synde krediet tussen handelaars) en verbruikerskrediet (synde krediet aan verbruikers verleen). Reeds in hierdie aanvanklike onderskeiding, blyk dit dat die soort krediet ook aanduidend is van die klas of klasse persone wat in 'n kredietverhouding teenoor mekaar te staan kom. 'n Oorsigtelike ontleding van die verskillende soorte krediet sal die belangrikheid van kredietwaardigheid aandui.

3 2 Die verskillende soorte krediet :

Ten einde 'n maklike en eenvoudige tipering te bewerkstellig, is dit wenslik om krediet volgens die aard van die transaksie waarin dit aangewend word, te klassifiseer. So kan die volgende soorte krediet onderskei word :

- a Kleinhandelskrediet.
- b Persoonlike leningskrediet.
- c Handelskrediet.
- d Kommersiële bankkrediet.

- e Faktorisering.
- f Beleggingskrediet.
- g Opemarkkrediet.
- h Lanboukrediet.
- i Staats -of openbare krediet.
- j Uitvoerkrediet.³⁶

Ander indelings kan gemaak word, maar hierdie indelings is in wese dieselfde.³⁷

3 2 1 Kleinhandelskrediet :

Verbruikerskrediet omvat alle krediet wat aan 'n verbruiker vir sy eie persoonlike gebruik verleen word en sluit persoonlike en kleinhandelskrediet in. Laasgenoemde is dan krediet wat verleen word aan verbruikers vir goedere en dienste alleenlik. Kleinhandelskrediet kan weer in ope -en afbetalingsrekenings verdeel word.³⁸

By hierdie soort krediet word die verhouding : winkelier/finansier teenoor die privaat individu aangetref. Van belang is die feit dat hierdie krediet vir eie persoonlike gebruik van die verbruiker verleen word.³⁹

3 2 2 Persoonlike leningskrediet :

Weens die snelle toename van verbruikerskrediet het die situasie ontstaan dat kleinhandelskrediet nie in staat was om ten volle in die behoeftes van die verbruiker ten aansien van kredietverskaffing te voorsien nie. Alle persone het op die een of ander stadium 'n behoefte aan bestedingskontant wat nie uit sy eie reserwes of inkomste voorsien kan word nie. Persoonlike leningskrediet voorsien in hierdie behoefte.

Die verhouding wat met die verlening van hierdie soort krediet ontstaan, is gewoonlik tussen 'n individu en 'n bank of finansiële instelling. Die doel van hierdie kredietverlening, is die bevrediging van 'n individu se persoonlike behoeftes en terugbetalings geskied maandeliks.⁴⁰

3 2 3 Handelskrediet :

Handelskrediet is krediet wat verkry word om goedere vir herverkoop te bekom in ruil vir 'n belofte om op 'n bepaalde toekomstige datum vir daardie gelewerde goedere te betaal.⁴¹ Hierdie goedere kan grondstowwe, deelsvervaar-

digde goedere, of finale produkte wees.

Die verhouding wat met die toestaan van hierdie krediet tot stand kom, is tussen handelaars, verspreiders, prosesseerders en vervaardigers. Die doel van die verleen van hierdie soort krediet, is die verkryging van goedere wat vir herverkoop bestem is en dus die maak van wins as oogmerk het. Dit stel die vervaardiger in staat om die proses van vervaardiging tot uiteindelijke lewering aan die verbruiker, te finansier. Handelskrediet word gewoonlik benut vir die tydperk tussen vervaardiging totdat die verkoop van die vervaardigde produk plaasvind.

3 2 4 Kommersiële Bankkrediet :

Hierdie soort krediet word deur banke aan sake-ondernemings op 'n korttermyn grondslag verleen met die doel om die werkskapitaal van 'n onderneming aan te vul. Die termyne waarvan hier ter sprake is, is in die orde van vyf jaar.⁴²

Die onderliggende doel van die verlening van hierdie soort krediet, is om die uitbreiding van 'n onderneming moontlik te maak en word gewoonlik teen die verskaffing van een of ander vorm van sekuriteit toegestaan en in sommige gevalle sonder hierdie voorvereiste.⁴³ Die verhouding wat hier tot stand kom, is tussen die bankier en die ondernemer. Die doel van die verlening van die krediet, is om hoofsaaklik die ondernemer in staat te stel om sy onderneming uit te brei en om sodoende sy wins te vergroot.

3 2 5 Faktorisering :

By faktorisering word vorderings ten gunste van 'n onderneming op 'n deurlopende grondslag deur 'n finansierder teen betaling van 'n bedrag wat gewoonlik minder as die waarde van die vordering is, oorgeneem. Die finansierder aanvaar alle verantwoordelikheid vir die boekhouding en invordering van die aangekoopte rekenings asook enige verliese as gevolg van slegte skulde. Die bedrag wat op hierdie wyse voorgeskiet word, kan selfs meer wees as die waarde van die invorderbare rekenings. Hierdie vorm van krediet word hoofsaaklik in bedrywe soos tekstiel, glas hout en petroleumprodukte verleen.

Die doel van die verlening van hierdie soort krediet is om snelle omset van

werkskapitaal te bewerkstellig ten einde vinnige groei en die winsgewendheid van 'n onderneming te bevorder. Die verhouding wat hier tot stand kom, is tussen die faktoriseerder en die vervaardigingsonderneming.

3 2 6 Belegingskrediet :

Hierdie krediet neem die vorm aan van 'n langtermynbelegging in 'n onderneming van, hoofsaaklik, privaatfondse, teen 'n onderneming van die lener om die geleende bedrag uiteindelik terug te betaal.

Die doel van die toestaan van hierdie soort krediet, is om die moontlikheid van uitbreiding te vergroot. Die verhouding wat tot stand kom, is tussen 'n instansie of individu en 'n ondernemer.

3 2 7 Opemarkkrediet :

Groot en betroubare sake-ondernemings, bied gewoonlik wissels op korttermyn aan ten einde werkskapitaal te bekom. Die verhouding wat hieruit ontstaan, is tussen finansiële instellings en sake-ondernemings en die doel daarvan is om die bedrywighede van die onderneming en daarmee die wins daarvan, te vergroot.

3 2 8 Landboukrediet :

Dit is geld wat aan boere geleen word om die aankoop van grond en produksiemiddele te finansier. Die doel van die verlening van hierdie soort krediet is om 'n boer in staat te stel om te kan boer en gevolglik 'n wins te kan maak. Die verhouding wat hier tot stand kom, is tussen die boer en die finansierder (bv die Lanbank of landboukoöperasie).

3 3 Kredietwaardigheid en die verskillende soort krediet :

Uit die oorsig van die verskillende soorte krediet, kan duidelik ingesien word dat kredietwaardigheid in daardie gevalle waar krediet verleen word om 'n wins te maak of 'n wins te vergroot, 'n beduidende rol in die handelswêreld speel. Dit is veral van belang vir die kredietontvanger wat van die vreemde kapitaal gebruik maak om 'n wins te genereer en die ontneming van so 'n persoon se kredietwaardigheid sal beide die wins en die potensiële wins wat hy kan maak deur die gebruikmaking van 'n ander se kapitaal, laat verdwyn - te meer, indien die kredietonttrekking deur die een of ander onregmatige handeling te weeg gebring word wat nie aan sy eie doen of late te wye

is nie. Dit is duidelik dat die aantasting van 'n persoon se kredietwaardigheid, indien hy van daardie kredietvorme wat op die verkryging van wins gerig is, ontnem word, ernstige en selfs finansiële-noodlottige gevolge kan inhou.

Die uitwerking van die aanwesigheid van krediet (en dus kredietwaardigheid) asook die effek van die gebruikmaking van krediet, moet nagespeur word ten einde vas te stel wat die belangrikheid van kredietwaardigheid vir 'n ondernemer of persoon kan wees en welke finansiële voordeel hy daaruit kan trek. In laasgenoemde geval moet daar kortliks na die finansiële moontlikhede wat die besit van kredietwaardigheid skep, gekyk word.

4 DIE BELANGRIKHEID VAN KREDIETWAARDIGHEID :

4 1 Inleiding :

In hierdie afdeling word ondersoek ingestel na die voordeel wat 'n kredietwaardige uit die gebruik van krediet kan trek. Hierdie aspek is veral van belang as daar later bepaal moet word watter nadele 'n persoon tref indien sy kredietwaardigheid op onregmatige wyse aangetas word sodat reeds verleende krediet of toekomstige krediet ingetrek of benadeel word.

Vir doeleindes van sistematiek, word daar eerstens na die algemene aspekte en dan na die verskillende soorte krediet verwys. Spesiale aandag sal aan daardie soorte krediet wat vir doeleindes van winsverwerwing verleen is, gegee word.

4 2 Die rol van krediet in die ekonomie :

Die rol van krediet in die ekonomie word deur die interaksie en interafhanklikheid van die verskillende soorte krediet gespeel en vorm 'n ketting van gebeurlikhede. Die aanvanklike skakel is die verbruiker wat sy behoeftes bevredig deur die gebruikmaking van krediet. Anders gestel, verruil kleinhandelaars hulle goedere en dienste vir krediet aan die verbruiker en word hulle gewers van verbruikerskrediet. Kleinhandelaars, weer vul hulle voorraad en werkskapitaal aan deur gebruik te maak van handelskrediet. Die voorraad van kleinhandelaars word weer deur die vervaardiger gefinansieer deur die verskaffing van handelskrediet. Laasgenoemde is dan die houers van kleinhandelskrediet. Die ineenkakeling van kredietsoorte op hierdie wyse toon duidelik ook die interafhanklikheid en interaksie van die verskillende kredietsoorte aan.

In die algemeen is krediet vir die ondernemer van wesenlike belang omdat hy deur die gebruikmaking van sy kredietwaardigheid om krediet te bekom, in die geleentheid gestel word om kapitaal van 'n ander party te verkry en daarmee te woeker en wins te maak nadat hy voldoende inkomste uit die geleende kapitaal verkry het om die verleende krediet en enige rente wat daarop betaalbaar mag wees, af te los.

4 3 Krediet, kredietwaardigheid en die individu :

Die individu gebruik gewoonlik krediet vir een van drie redes, naamlik :

- a Vanweë 'n begeerte om sy lewenstandaard of lewensgenietinge te verhoog.
- b Vanweë die gerief wat krediet hom bied.
- c Weens een of ander finansiële druk wat deur 'n gebeurlikheid veroorsaak is.⁴⁴

a Die verhoging van sy lewenstandaard :

Menslike natuur veroorsaak dat daar by almal 'n begeerte is om sy of haar lewenstandaard te verhoog en om meer genot uit die lewe te put deur meer goedere te bekom wat hierdie begeertes kan verwesenlik.

Kredietwaardigheid en die gebruik van krediet maak dit moontlik om goedere en dienste met 'n hoë eenheidswaarde onmiddellik te bekom en te geniet sonder om oor 'n lang tydperk die koopprys daarvan bymekaar te maak.

b Gerieflikheidsoorwegings :

Dit is makliker om goedere en dienste op rekening te bekom as om 'n groot som geld in kontant rond te dra.

c Druk deur gebeurlikhede :

Die normale lewensverloop is verantwoordelik vir die oorsake van hierdie tipe finansiële druk, naamlik geboortes, sterftes, siektes en soortgelyke onvoorsiene gebeurlikhede wat 'n groot som geld vereis. Indien 'n persoon oor geen spaargeld beskik nie, sal hy van krediet gebruik maak om hierdie krisisse die hoof te bied.⁴⁵

4 4 Die handelaar, krediet en kredietwaardigheid :

Kredietwaardigheid en die geleentheid om krediet te kan gebruik, is vir die

handelaar in drie opsigte belangrik. In die eerste plek, stel dit hom in staat om meer goedere en dienste aan klante te kan verkoop deur klante toe te laat om daardie goedere en dienste te verruil vir hulle krediet. Tweedens maak dit die aankoop van goedere deur kleinhandelaar moontlik deur kredietvoorwaardes wat die herverkoop van goedere moontlik maak. Derdens, verskaaf dit 'n ander bron van kapitaal in die vorm van kontantlenings by banke wat die kleinhandelaar in staat stel om sekere uitgawes te kan betaal en om sy onderneming uit te kan brei. Die toestaan van kleinhandelskrediet het ook 'n klandisieskeppende uitwerking en maak dit moontlik vir 'n handelaar om sy aandeel van die mark te vergroot.⁴⁶

Kredietwaardigheid maak dit verder vir die handelaar moontlik om goedere te koop en op 'n latere stadium daarvoor te betaal. Dit beteken dat bevoorradings op 'n groter skaal geskied as wat moontlik sou wees indien die handelaar op sy eie kapitaal aangewese sou wees. Deur die verkoop van die goedere wat met krediet verkry is, kan die handelaar fondse bekom om daarvoor te betaal en maak hy daarby ook sy gewone wins. Dit veroorsaak dat die handelaar in staat gestel word om meer sake te doen en verhoog sy winsmoontlikhede bo die grens wat deur sy eie kapitaal daargestel word.⁴⁷

4 5 Die vervaardiger, kleinhandelaar en kredietwaardigheid :

Die vervaardiger en die kleinhandelaar is afhanklik van kredietreëlings om hulle goedere te kan verkoop. Die verleen van krediete aan hierdie instansies is 'n handelspraktyk en is daarop gemik om die omset te verhoog. Hierdie instellings is weer van hulle kredietwaardigheid afhanklik om lenings by finansiële instellings te bekom om hulle werksaamhede te finansier.

4 6 Samevatting :

Dit kan dus gesê word dat kredietwaardigheid bykans onontbeerlik vir die handelsgemeenskap is. Die besit van hierdie eienskap maak die bestaan en voortsetting van 'n onderneming moontlik. Die ontneming van kredietwaardigheid kan ernstige gevolge vir die winsgewendheid van die onderneming inhou en kan selfs veroorsaak dat 'n onderneming geheel en al ten gronde gaan.

4 7 Kredietwaardigheid en finansiële aspekte :

4 7 1 Inleiding :

Die praktiese belangrikheid vir, hoofsaaklik die sake-onderneming, kan op treffende wyse aan die hand van die volgende tabel aangetoon word.⁴⁸ Hierdie tabel toon aan in welke mate krediet gebruik word deur die Suid-Afrikaanse industriële ondernemer. Dit is ook tegelyk aanduidend hoe krediet en kredietwaardigheid 'n belangrike rol in die verkryging van wins speel en hoe dit prakties funksioneer :

JAARTAL	TOTALE SKULD AS % VAN EKWITEIT	KORTTERMYN SKULD AS % VAN TOTALE WAARDE	LOPENDE VER- HOUDING	WINS VOOR RENTE EN BELASTING
1970	65,3	70,1	1,6	11,6
1971	70,4	70,6	1,5	10,7
1972	80,8	69,3	1,5	8,1
1973	77,9	68,9	1,5	9,1
1974	87,6	71,6	1,5	8,6
1975	89,4	66,8	1,6	6,9
1976	89,8	66,7	1,6	6,4
1977	87,3	68,7	1,5	5,1
1978	83,5	72,2	1,5	5,6

4 7 2 Die praktiese funksionering van kredietwaardigheid :

Uit die tabel word dit duidelik dat in 1978 was 83,7% van die totale ekwiteit binne 'n maatskappy, ander fondse as die eie fondse van die maatskappy. Dit beteken dat ondernemings oor die algemeen min eie kapitaal gebruik. Hierdie verskynsel, waar daar van vreemde kapitaal gebruik gemaak word, is veral wisselvallig in inflasionêre tye en word die *finansiële hefboom* genoem.

Deur van hierdie handelsverskynsel gebruik te maak, is dit vir 'n onderneming moontlik om 'n verhouding van geld geleen teenoor netto wins (dws na aftrekking van sy uitgawes, verliese en kostes van die geleende kapitaal) te toon. Dit word gewoonlik uitgedruk as 'n persentasie per maand of bepaalde periode. Uit die bostaande tabel blyk dit dat maatskappye gedurende 1978 'n aankomstesyfer van hierdie aard getoon het van 1,5%, terwyl die brutosyfer 5,6% was. Verlies aan kredietwaardigheid sal die uitwerking hê dat hierdie aankomste sal verdwyn en sal ook tegelyk die primêre skade van so 'n onderneming wees. Dit is duidelik dat hierdie skade hoofsaaklik vermoënsregtelik van aard is. Die wins voor koste (in hierdie geval 5,6%) is 'n aanduiding

van die verreikende gevolge wat die verlies aan kredietwaardigheid op 'n onderneming kan hê.

Wat die *individu* betref, is dit reeds gestel dat hy nie krediet aanwend om 'n wins te maak nie. In laasgenoemde geval sal hy duidelik krediet in dieselfde lig beskou as wat die geval met die handelaar is. Hy gebruik krediet hoofsaaklik om sy lewenstandaard te verhoog of om sy plesier te dien. Gegrono op die feitelike werklikheid, kan daar reeds op hierdie stadium gewaag word om te sê dat die individu se kredietwaardigheid weens die doel waarvoor dit benut word, tensy hy vermoënsregtelike voordeel daaruit trek, nie 'n vermoënsbelang uitmaak nie. Hierdie aspek sal later, wanneer die regsmerklikheid ten aansien van sy kredietwaardigheid in oënskou geneem word, breedvoerig hanteer word.⁴⁹

5 DIE BEPALING VAN KREDIETWAARDIGHEID :

5 1 Inleiding :

Daar is reeds vroeër⁵⁰ aangetoon dat kredietwaardigheid die verwesenliking is van die vertroue tussen die kredietgewer en kredietontvanger soos bepaal deur laasgenoemde se wil en vermoë om sy finansiële verpligtinge na te kom.

Ten einde hierdie belang met nog meer presiesheid te kan omskryf, is dit nodig om kortliks aan te toon hoe daar in die praktyk te werk gegaan word om te bepaal of 'n persoon kredietwaardig is, al dan nie. Terselfdertyd sal die eienskap van 'n kredietwaardige persoon te voorskyn tree.

Die eienskap of hoedanigheid van kredietwaardigheid van 'n persoon word aan so 'n persoon toegereken op grond van kredietinligting wat oor daardie persoon deur die kredietgewer ingewin word. Op grond van hierdie inligting word 'n waardebepaling van die kredietontvanger se wil en vermoë om sy finansiële verpligtinge na te kom, gemaak. Die kredietinligting bestaan uit die volgende aspekte, naamlik betalingsrekord, inkomste, werk, woonplek, huwelikstatus, kredietreputasie (verwysings), reserwe bates en sy finansiële belang in die bate wat hy met krediet wil aankoop. Hierdie inligting word van verskeie bronne soos kredietburo's, persoonlike onderhoude, banke en ander instansies en persone wat voorheen met die kredietontvanger sake gedoen het, verkry. Hierdie inligting kan skriftelik of mondeling verstrekk word.

Al hierdie inligting het by uitstek steeds die doel om die kredietontvanger se wil en vermoë om te kan betaal, te peil.⁵¹

5 2 Die kredietwaardigheidsfaktore :

5 2 1 Die betalingsrekord :

Baie kredietgewers beskou die betalingsrekord as die belangrikste faktor. Hierdie rekord toon beide die wyse van betaling en die gedrag van die kredietontvanger ten aansien van die gebruik van verleende krediet aan. Dit is 'n aanduiding van hoe 'n persoon moontlik krediet in die toekoms sal hanteer.

5 2 2 Inkomste :

Die meeste krediet word uit inkomste terugbetaal en daarom is 'n ondersoek na die inkomste van die kredietontvanger van wesenlike belang. Die bedrag, gereeldheid van ontvangs en die waarskynlike bestendigheid daarvan, word vasgestel. Benewens die inkomste word daar ook gekyk na die verpligtinge wat uit die beskikbare inkomste gedelg moet word.

5 2 3 Diensrekord :

Omdat die grootste bron vir die terugbetaling van krediet hoofsaaklik die salaris van 'n kredietontvanger is, moet die diensrekord saam met die salaris faktor ondersoek word. Die minimum inligting wat hier ingewin word, is die naam van die werkgewer en die soort onderneming en die tipe werk wat die kredietontvanger doen, asook sy rang. Die tydperk van diens by die werkgewer is ook van belang.

5 2 4 Woonplek :

Navrae oor die woonplek van die kredietontvanger, is in die eerste plek 'n verifikasie van sy identiteit. Daarby kan dit ook aandui hoe lank die persoon by daardie adres woon. Indien dit korter as vyf jaar is, sal besonderhede van die vorige woonplek gewoonlik verlang word. Besonderhede oor die woonplek dui ook aan hoe 'n kredietontvanger ten aansien van sy woonplek die huur of verbandafbetalings hanteer.

5 2 4 Huwelikstatus :

Huwelikstatus het geen werklike invloed op die uiteindelijke verlening van kre-

diet van 'n kredietontvanger nie, maar dui slegs op die bevoegdheid van die kredietontvanger om regsgeldiglik ten aansien van krediet, kontrakte te sluit.⁵²

5 2 5 Ouderdom :

Indien die kredietontvanger ooglopend jonk is, sal vasgestel word of hy handelsbevoegd is. In die meerderheid van gevalle is ouderdom nie 'n baie belangrike faktor nie, maar spesiale aandag word aan baie jong en baie ou kredietontvangers gegee omdat hierdie persone se vermoë om te kan betaal gewoonlik beperk is.⁵³

5 2 6 Verwysings (reputasie) :

Inligting van die optrede van 'n kredietontvanger ten aansien van krediet in die verlede word ingewin. Hierdie werkswyse is 'n poging om op die huidige inligting 'n peiling te maak van die *wil* van die kredietontvanger om in die toekoms sy finansiële verpligtings na te kom. Dit weerspieël tot 'n mate die kredietontvanger se karaktereenskappe. Dit is baie belangrik dat dit nie die persoonlikheids -of karaktertrekke in die bekende betekenis daarvan wat beoordeel word nie, maar die beeld van 'n persoon se karakter -of persoonlikheid soos deur sy betalingsrekord en navrae wat by ander persone wat met die kredietontvanger sake gedoen het (sy kredietreputasie dus), weerspieël.⁵⁴

5 2 7 Reserwe bates :

Met reserwe bates word bedoel daardie bates wat vir beslaglegging en verkoping beskikbaar sal wees indien die kredietontvanger nie sy verpligtinge jeëns die kredietgewer sou nakom nie. In die meerderheid van gevalle is dit bykomende sekuriteit wat beide die kredietgewer -en ontvanger nie van plan is om ter delging van die kredietverpligting te gebruik nie. Reserwe bates is 'n belangrike faktor indien daar onsekerheid oor die bestendigheid van inkomste bestaan.⁵⁵

5 2 8 Finansiële belang in aangekoopte bate :

Waar goedere op afbetalingskoop gekoop word, is die finansiële belang wat die kredietontvanger in daardie goedere het, 'n belangrike faktor. Dit is nie 'n eienskap van die kredietontvanger nie, maar wel die markwaarde van die goedere wat met krediet gekoop word. Die aanwesigheid van hierdie markwaarde

de en die belang van die kredietontvanger daarin, beteken dat die kredietontvanger se belange verkoop kan word om die uitstaande balans aan die kredietgewer verskuldig, te delg. Hierdie faktor is ook van belang by huurkope en die bestaan daarvan verhoog die waarskynlikheid dat die kredietontvanger sal betaal omdat hy by gebreke aan betaling, finansiële skade kan ly indien die bate of ingevolge die kontrak tussen die partye of geregtelik, verkoop moet word om die uitstaande bedrag te delg. 'n Groot finansiële belang verhoog die wil van die kredietontvanger om sy verpligtinge na te kom, terwyl 'n klein belang daarop dui dat die kredietontvanger nie oor so 'n verskerpte wil beskik nie.⁵⁶

5 2 9 Kollaterale sekuriteit :

Sekuriteit word nie in die meeste kleinhandelstransaksies vereis nie, maar is tog 'n faktor waar kontantlenings toegestaan word. In hierdie geval bied die kredietontvanger een of ander van sy tasbare bates aan om as bykomende sekuriteit vir die getroue nakoming van sy verpligting te dien.⁵⁷

5 3 Gevolgtrekking :

Dit is duidelik dat die ondersoek van kredietwaardigheidsfaktore daarop gerig is om die kredietwaardigheid van 'n persoon te bepaal deur inligting in verband met die twee weselike elemente van kredietwaardigheid te versamel en te beoordeel. Die insameling en beoordeling van hierdie inligting het ten doel om 'n peiling te kan maak van die kredietontvanger se wil om te betaal (karakter of kredietreputasie) en sy finansiële vermoë om te kan betaal.

6 AFLEIDINGS EN GEVOLGTREKKINGS :

Uit die ondersoek na die feitelike werklikheid kan die volgende afleidings en gevolgtrekkings gemaak word :

- a Krediet is 'n alternatiewe vorm van betaling.
- b Krediet is nie iets wat deur die kredietgewer aan die kredietontvanger verleen word nie, maar die krediet van die kredietontvanger word deur die kredietgewer (anders as in die gewone spreektaal waar dit gesê word dat die kredietgewer krediet gee en die kredietontvanger krediet ontvang) aanvaar.
- c Kredietwaardigheid is 'n eienskap of hoedanigheid wat 'n kredietontvanger bekom sodat die kredietgewer sy krediet aanvaar en berus op vertrou.

- d Die vertroue waarop kredietwaardigheid gegrondves is, is geleë in die wil en die finansiële vermoë van die kredietontvanger om in die toekoms sy finansiële verpligtings na te kom. Uit hierdie gesigspunt, kan dit die kredietreputasie van die kredietontvanger heet.
- e Kredietwaardigheid en kredietreputasie is nie 'n ingebore eienskap wat by elke persoon aanwesig is nie en is afhanklik van die voorafgebruik van krediet.
- f Krediet en kredietwaardigheid is by die ondernemer in die ekonomiese opset van kardinale belang, maar dit is by uitsondering die geval by die individu.
- g Kredietwaardigheid as 'n belang, is 'n vermoënsbestanddeel van 'n onderneming, maar hoofsaaklik 'n wyse van vervulling van die persoonlike behoeftes of plesier van die individu.
- h Die ontneming van kredietwaardigheid is in die geval van 'n onderneming berekenbaar.
- i Die kredietwaardigheidsfaktore wat in ag geneem word om te bepaal of 'n kredietontvanger kredietwaardig is, dui daarop dat :
- i Die karakter of reputasie waarna gekyk word nie die karakter en reputasie is soos in die algemene spreektaal en in die regswetenskap verstaan word nie, maar 'n spieëlbeeld is van daardie karaktereienskappe soos deur die reputasie en betalingsrekord uitgebeeld.
- ii Die vermoë om in die toekoms te kan betaal, word op die kredietontvanger se huidige finansiële toestand gegrond.

VOETNOTE :

- 1 Vgl o m CONROY v BENNETT 1886 4 HCG 201; COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK 1927 TPD 18; BARCLAYS BANK v GILES 1930 TPD 31; TRUST BANK v MARQUES 1968 2 SA 421; KLOPPER v VOLKSKAS 1963 2 SA 421; INFORMA CREDIT REPORTS v ABRO 1975 2 SA 761; KRITZINGER v PERSKOR 1980 2 SA 373; SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74.
- 2 EDWARDS : CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK Gower Press (1976) 4.
- 3 Ibid en sien ook NATIONAL ASSOCIATION OF CREDIT MANAGEMENT : CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK Richard D Irwin Inc (1965) 1.
- 4 Spreuke 22 : 26 : "Moenie een van dié wees wat borg staan nie, moenie instaan vir 'n ander se skulde nie : waarom moet hulle selfs jou bed onder jou uit vat as jy nie kan betaal nie ?"

- 5 EDWARDS a w 4 en v g 1 ook CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK a w 2.
- 6 Ibid 6.
- 7 Ibid.
- 8 Ibid.
- 9 Ibid.
- 10 Sien die "Bubble Act" van 1720.
- 11 EDWARDS a w 5.
- 12 Ibid 6.
- 13 Die gewone kommersiële rentekoers in die middel van die agtiende eeu was drie-en-n half persent en koerse van meer as 5% was tot 1832 verbied. Lang termyne tot 12 maande was onder handelaars algemene gebruik.
- 14 EDWARDS a w 6.
- 15 In 1800 was slegs 3% van alle transaksies per tjeek vereffen teen 27% kontantbetalings en 70% by wyse van verhandelbare dokumente. Sien EDWARDS a w 6.
- 16 Ibid.
- 17 Die sogenaamde "joint-stock banking". Sien EDWARDS a w 6.
- 18 EDWARDS a w 6.
- 19 Ibid 7.
- 20 Ibid.
- 21 Ibid.
- 22 Ibid.
- 23 Ibid.
- 24 BALL : FINANCIAL CREDIT : THE CREDIT MANAGER April 1981 7 e v. Die tabel word ook in hierdie tydskrifartikel aangetref.
- 25 Sien 236 e v infra en veral 193 e v en 242.
- 26 Die feitlike werklikheid is die enigste kriterium waarvolgens die effektiwiteit en geldigheid van beginsels in die regs werklikheid getoets kan word : "Met die oog op die identifisering en omlining van (die mededinger) se beskermingswaardige belang(e) is dit noodsaaklik om weereens die selfstandige bestaan van individuele belange in die feitlike werklikheid - onafhanklik van 'n juridiese erkenning - te onderstreep. Hierdie beklemtoning van die voor-juridiese bestaan van individuele belange het nie slegs filosofiese betekenis nie, maar is inderdaad van kardinale regs wetenskaplike belang. Dit bring naamlik die insig na vore dat 'n begrip aangaande die hoedanighede

van hierdie belange nie deur regsnorme bepaal kan word nie, maar alleenlik met verwysing na hulle voorkoms in die feitelike werklikheid. 'n Regswetenskaplike afbakening en omlýning van individuele belange, wat absoluut noodsaaklik is vir die vermoë om beskermende maatreëls noukerig in die praktyk toe te pas, doen nie afbreuk aan hierdie waarheid nie. Hierin lê juis die taak van die regswetenskap, wat immers dien tot sistematiesing, omskrywing en gevolglike hanteerbaarmaking van verskynsels van die feitelike sowel as die regs werklikheid. Indien die regswetenskaplike bewerk- ing van 'n individuele belang egter 'n ander begrip daaraan toedig as wat dit in die feitelike werklikheid het, verdien dit nie meer die naam van wetenskaplike begrip nie. Boonop sal regsreëls wat op sodanige onjuiste opvatting oor die feitelike werklikheid gegrond is, tot onsekerheid, inkonsekwensies en gevolglike onbillikhede lei." : VAN HEERDEN EN NEETHLING : ONREGMATIGE MEDEEDINGING Butterworths (1983) 35. Sien ook VAN RENSBURG : JURIDIESE KOUSALITEIT EN ASPEKTE VAN AANSPREEKLIKHEIDSBE- GRENSING BY DIE ONREGMATIGE DAAD Proefskrif (1970) 134 : "Die reg kan en durf nie die feitelike werklikheid verontagsaam nie Regsreëls wat op onjuiste opvatting van die werklikheid gebaseer is, moet noodwendig tot inkonsekwensies en onbillikhede lei."

- 27 COLE : CONSUMER AND COMMERCIAL CREDIT MANAGEMENT Richard D Irwin Inc (1980) 5. Sien ook CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK a w 6; BECKMAN AND BARTELS : CREDITS AND COLLECTIONS IN THEORY AND PRACTICE McGraw-Hill Book Company (1955) 3; ETTINGER AND GOLIEB : CRE- DITS AND COLLECTIONS Prentice-Hall Inc (1964) 2; EDWARDS a w 3; CHAPIN AND HASSET : CREDIT AND COLLECTION PRINCIPLES AND PRACTICE McGraw-Hill Book Company Inc (1960) 3 e v; DUN AND BRADSTREET : CREDITS AND COLLECTIONS Thomas Y Crowell Company (1974) 1.
- 28 COLE a w 5.
- 29 CHAPIN AND HASSET a w 4.
- 30 Ibid.
- 31 Hier is 'n oënskynlike ekonomiese teenstrydigheid. Die kredietontvanger ontvang goedere of dienste en tegelykertyd ontstaan daar 'n vorderingsreg gelykstaande aan die waarde van daardie goedere en dienste wat hy ontvang het sodat daar, op die keper beskou, tegnies geen bateverhoging plaasvind nie totdat hy die krediet aflos. Die bateverhoging geskied ook met verdrag soos wat die krediet afbetaal word en word beïnvloed deur enige waardevermindering in die aangeskafte bate wat intussen mag intree.
- 32 CHAPIN a w 5.
- 33 Ibid.
- 34 COLE a w 7.
- 35 Indien daar tussen krediet en kredietwaardigheid 'n onderskeid getre moet word, kan krediet as die ekonomiese/rekeningkundige begrip beskou word, terwy kredietwaardigheid as daardie begrip waarin die subelemente van die vertrouwe waarde die aanvaarding van krediet gegrond is, opgesluit is. So gesien is krediet nie di belang wat beskerm moet word nie. Kredietverhoudings en die afdwinging van kredie word kontraktueel gereguleer en die kredietgewer het 'n persoonlike reg wat hy, te beskerming van sy belange, kan afdwing. Anders is die geval waar 'n persoon se kre dietwaardigheid aangetas word. Dit volg dat alleen kredietwaardigheid 'n regsbelan kan wees soos blyk uit daardie beslissings wat hierdie belang, al is dit onder di

vaandel van laster wil beskerm. V g l o m die sake in v n 1 supra.

- 36 COLE a w 11 e v; CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK a w 6 e v; DUN & BRADSTREET a w 4; ETTINGER & GOLIEB a w 18 e v - veral die laasgenoemde.
- 37 Ibid.
- 38 Ibid.
- 39 ETTINGER & GOLIEB a w 19 e v.
- 40 Ibid 22.
- 41 Ibid 24 e v.
- 42 Ibid 27 e v.
- 43 Ibid.
- 44 COLE a w 19 e v.
- 45 Ibid 20.
- 46 Ibid 21.
- 47 Ibid.
- 48 BALL a w 8.
- 49 Sien 245 infra.
- 50 Sien 15 e v supra.
- 51 Sien die kredietwaardigheidsfaktore, naamlik betalingsrekord, inkomste, diensrekord, woonplek, huwelikstatus, ouderdom, reputasie, reserwe bates, finansiële belang in die aangekoopte bate en kollaterale sekuriteit. Die wil en die vermoë is weer die bestanddele van kredietwaardigheid. So gesien, gaan die ondersoek om die vasstelling of 'n persoon kredietwaardig is al dan nie. Sien CHAPIN a w 47; COLE a w 239; ETTINGER & GOLIEB a w 85; DUN & BRADSTREET a w 72; EDWARDS a w 61.
- 52 Sien in hierdie verband A 15(5), 15(4), 15(2)(f), 15(2)(g), 15(2)(h), 15(3)(c) en 15(8) van die Wet op Huweliksgoedere, 88 van 1984 asook PRETORIUS v PRETORIUS 1948 1 SA 520 A en NEL v COCKROFT 1972 3 SA 592 T.
- 53 Sien COLE a w 247. In Amerika mag die ouderdom van 'n persoon ingevolge die "Equal Credit Opportunity Act, 1975" nie so gebruik word dat dit sy kanse op die verkryging van krediet benadeel nie.
- 54 Hierdie verskynsel word ook in die praktyk toegepas. Uit ondersoek na die inligting wat deur kredietgewers vereis word in kredietaansoekvorms, word daar nie met die kennis van die applikant geskakel nie, maar met ander ondernemings wat voorheen met die applikant sake gedoen het. Die applikant se fama (in die eng en erkende persoonlikheidsregtelike sin), is dus nie die onderwerp van die ondersoek nie. Voorbeelde van hierdie aansoekvorms ten aansien van 'n paar verskillende soorte krediet

word in bylae A aangetref. Sien COLE a w : "As previously pointed out, when discussing character, in most instances credit analysts do not actually appraise the character, which is a complex medley of personal traits and qualities. What they do appraise is the reflection of character as revealed by reputation and references." Sien ook BECKMAN & BARTELS a w 231; ETTINGER & GOLIEB a w 90; CHAPIN & HASSET a w 51; DUN & BRADSTREET a w 82 waar karakter in verband gebring word met 'n persoon se ontmoetings met die gereg. Hierdie ontmoetings dui op 'n moontlike onwilligheid om verpligtings na te kom.

55 COLE a w 249; DUN & BRADSTREET a w 37.

56 COLE a w 249.

57 Sien v n 54 supra.

HOOFSTUK 3

'N VERGELYKENDE STUDIE VAN ENKELE REGSTELSLS

1. INLEIDING :

2. DIE ANGLO-AMERIKAANSE REGSTELSLS :

2.1 DIE ENGELSE REG :

Inleiding - Laster in die Engelse reg - Laster en kredietwaardigheid - Kredietwaardigheid, laster en "Trade Protection Societies" - Kredietagentskappe - Die "Consumer Credit Act" - Publikasie van verslae - Die aantasting van kredietwaardigheid deur die verkeerdelike ontering van tjeks - Kredietwaardigheid en maatskappye - Samevatting en gevolgtrekkings.

2.2 DIE AMERIKAANSE REG :

Inleiding - Laster in die Amerikaanse reg - Laster en kredietwaardigheid - Kredietwaardigheid, laster en "Commercial Credit Agencies" - Die "Fair Credit Reporting Act, 1971" - Die publikasie van hofverrigtinge - Die aantasting van kredietwaardigheid deur die verkeerdelike ontering van tjeks - Kredietwaardigheid en maatskappye - Samevatting en gevolgtrekkings.

2.3 DIE KANADESE REG :

Inleiding - Laster in die Kanadese reg - Laster en kredietwaardigheid - Kredietwaardigheid, laster en "Credit Reporting" - Kanadese wetgewing - Publikasie van verslae - Die verkeerdelike ontering van tjeks en wissels en kredietwaardigheid - Kredietwaardigheid en maatskappye - Samevatting en gevolgtrekkings.

3. EUROPESE REGSTELSLS :

3.1 INLEIDING :

3.2 DIE DUITSE REG :

Inleiding - Reputasie en kredietwaardigheid in die Duitse reg - Die onderskeid tussen eer en kredietwaardigheid - Kredietwaardigheid en maatskappye - Die beskerming van reputasie in die Duitse reg : Persoonlike reputasie - "Wirtschaftlichen Rufes" - Artikels 823 en 824 BGB - Samevatting en gevolgtrekkings.

3.3 DIE OOSTENRYKSE REG :

Inleiding - Die beskerming van reputasie in die Oostenrykse reg - Artikel 1330 BGB - Die verspreiding van kredietinligting - Samevatting en gevolgtrekkings.

3.4 DIE FRANSE REG :

Inleiding - Reputasie in die Franse reg - Artikels 1382 en 1383 CC - Die toepassing van Artikels 1382 en 1383 CC - Die verspreiding van kredietinligting - Samevatting en gevolgtrekkings.

3.4 DIE NEDERLANDSE REG :

Inleiding - Die beledigingsaksie en beskerming van reputasie - Eer, goeie naam en reputasie in die Nederlandse reg - Inbreukmaking op kredietwaardigheid en die beskerming daarvan

- Reputasie en regspersone - Bankaanspreeklikheid ten aansien van kredietwaardigheid - Samevatting en gevolgtrekkings.

1. INLEIDING :

In hierdie hoofstuk word ondersoek ingestel na hoe verskillende regstelsels die belang, wat in die feitelike werklikheid voorkom en wat in hoofstuk twee uitgeken en omskryf is, juridies erken en beskerm. Uit die aard van die saak sal elke regstelsel 'n verskillende beskouing en benaderingswyse toon, maar daar sal gepoog word om die vergelyking sover moontlik objektief en aan die hand van dieselfde sistematiek te doen.

Hierdie vergelyking gee nie voor om 'n diepgaande vergelyking te wees nie maar die doel daarvan is om die positiefregtelike beginsels van elke regstelsel vas te stel sodat hierdie beginsels as toeligting en moontlike aanknopingspunt vir die bestudering en beskerming van kredietwaardigheid in ons eie positiewe reg, kan dien.

2. DIE ANGLO-AMERIKAANSE REGSTELSELS :

2 1 DIE ENGELSE REG :

2 1 1 Inleiding :

Die Engelse reg met sy kasuïstiese benadering, beskou laster en die aantasting van kredietwaardigheid as verwant aan mekaar.¹ Ten einde die Engelse regtelike benadering van kredietwaardigheid na waarde te kan skat, is dit nodig om in oorsigtelike hooftrekke die Engelse delik, *defamation*, te bekyn en vandaar die aard van kredietwaardigheid soos deur hierdie regstelsel beskou, te bepaal.²

Benewens die benaderingswyse wat hierdie regstelsel ten aansien van kredietwaardigheid mag toon, is dit ook belangrik wanneer die Suid-Afrikaanse reg in oënskyn geneem word omdat dit by uitstek daardie regstelsel is wat 'n beduidende invloed op die Suid-Afrikaanse reg se siening van kredietwaardigheid gehad het.³

2 1 2 Laster in die Engelse reg :

In die algemeen word laster gedefinieer as : "...the publication of a statement

which reflects on a person's reputation and tends to lower him in the estimation of society generally or tends to make them shun or avoid him.⁴ Die Engelsregtelike *tort* van *defamation* bestaan uit drie elemente, naamlik die gewraakte woorde moet lasterlik wees, dit moet op die belasterde betrekking hê en moet gepubliseer word.⁵

Die toets wat aangewend word om te bepaal of die woorde *lasterlik* is, is dié van die regdenkende persoon.⁶ Die bestaansrede van die lasterdelik is die beskerming van die persoon se reputasie.⁷ Die Engelse reg onderskei ook tussen twee wyses van pleging van laster, naamlik *libel* en *slander*. Eersgenoemde is 'n lasterlike bewering of voorstelling in permanente vorm en laasgenoemde as dit in gesproke vorm plaasvind.⁸ In die geval van *slander* moet skade bewys word, terwyl daar met *libel* geen spesiale skade bewys hoef te word nie. Hierdie beginsel word met uitsondering in die geval van *slander* toegepas.⁹

Publikasie is die grondslag van die Engelse aksie vir *defamation* ongeag of die laster mondeling of skriftelik plaasgevind het. Die woorde moet steeds gepubliseer word.¹⁰ Publikasie bestaan daarin dat die bewering aan 'n ander persoon as die uiteraar en die belasterde openbaar moet word.¹¹ Alhoewel onregmatigheid nie as 'n vereiste gestel word nie, is toestemming tot belastering 'n regsgeldige verweer.¹² Benewens toestemming word regverdiging, billike kommentaar, waarheid en bevoorregte geleentheid as regsgeldige verweren erken.¹³

Die *Defamation Act*, 1952 bevat 'n bepaling waarkragtens die nalatige publikasie van 'n lasterlike bewering deur 'n ander persoon as die uiteraar geen aanspreeklikheid daarstel nie, mits daar 'n verskoning en regstelling van die berig plaasvind.¹⁴ Die vereiste van *malice* wat soms gestel word, is slegs van formele betekenis en het slegs 'n invloed op die kwantum van die skade en lê nie ten grondslag van aanspreeklikheid nie. *Malice* is wel van belang waar sekere verweren soos billike kommentaar en gekwalifiseerde privilegie geopper word.¹⁵

Daar is in die Engelse reg sekere geykte bewerings wat, indien dit in verband met sekere persone gebring word, altyd as lasterlik beskou word.¹⁶ Hierdie bewerings slaan gewoonlik op persone se beroep of nering.¹⁷

Uit die voorgaande is dit duidelik dat daar, op die oog af, geen besondere onderskeid tussen reputasie en kredietwaardigheid getref word nie en word kredietwaardigheid nie as 'n spesifieke afsonderlike belang beskou nie.

Die beginsel van geykte bewerings moet dus van nader beskou word ten einde op hierdie wyse vas te stel of, ten spyte van die wye en algemene reputasiebegrip in die Engelse reg, daar tog nie op kasuïstiese wyse erkenning en beskerming aan kredietwaardigheid verleen word nie.

2 1 3 Laster en kredietwaardigheid :

Sekere bewerings wat die *beroep, professie of kredietwaardigheid* van 'n persoon nadelig raak, word sonder meer deur die Engelse reg as lasterlik beskou.

Luidens hierdie reël is dit nie lasterlik om te beweer dat iemand geld skuld nie, maar wel dat hy insolvent is. In die laasgenoemde geval maak die feit dat hy nie 'n handelaar is nie, geen verskil nie. Die toets is of die betrokke bewering die persoon se aansien in die oë van die gemeenskap in die algemeen sal verlaag.¹⁸ Kredietwaardigheid word as deel van 'n persoon se reputasie beskou en word dus deur die aanwending van die beginsels van die lasterdelik beskerm.¹⁹ Die inbreukmaking op die kredietwaardigheid van 'n persoon vind nie net op direkte wyse plaas nie, maar kan ook afgelei word uit die gewone betekenis van die geuiteerde woorde. So is bewerings dat 'n persoon insolvent is of nie in staat is om sy skulde te betaal, of dat hy gevlug het sonder om sy skuld te betaal lasterlik.²⁰ Op hierdie wyse word daar spesifiek beskerming aan die kredietwaardigheid van 'n persoon teen aansien van handelskrediet verleen.²¹ Uitlatings wat die kredietwaardigheid van 'n persoon nadelig tref, kan dus deur 'n lastereis die hoof gebied word. In so 'n geval sal dit nie vir die benadeelde nodig wees om spesiale skade te bewys om met sy aksie te kan slaag nie.²² Selfs woorde wat nie direk op die handelsbedrywighede van 'n persoon slaan nie, maar gemik is op sy persoonlike reputasie, sal onder hierdie beginsel as lasterlik beskou word. Die *ratio* vir hierdie reël²³ is dat, alhoewel die bewering nie op die handelsaktiwiteite van die persoon slaan nie, aantasting van sy persoonlike reputasie ook 'n invloed op sy kredietwaardigheid kan hê : "Words imputing want or credit or solvency are actionable per se, even though the speaker has not by his words or otherwise shown that the imputation is made upon the plain

tiff in his trade."²⁴"The law it appears will take notice of the fact that solvency is so essential a factor in the existence of a trader that to speak of him as insolvent will necessarily 'touch him in his trade'; an attack upon a necessary part of his trading equipment. This seems to be the *ratio decidendi* in the cases."²⁵

Dit is dus duidelik dat kredietwaardigheid via die lasterreg beskerm word.

2 1 4 Kredietwaardigheid, laster, "Trade Protection Societies", kredietagentskappe en banke :

Kredietinligting word uit 'n aantal bronne verkry. Die vernaamste bronne is *Trade Protection Societies*, kredietagentskappe (kredietburo's) en banke. Die verskaffing van kredietinligting hou uit die aard van die saak gevare vir die kredietwaardigheid van die persoon waaroor die inligting handel in omdat die verskaffing van foutiewe inligting, of selfs die blote feit dat inligting verskaf word, sy kredietwaardigheid kan benadeel en selfs vernietig. In hierdie afdeling word die beginsels ten aansien van die verskaffing en verspreiding van kredietinligting ten aansien van elkeen van hierdie instansies van nader beskou.

Onder *Trade Protection Societies* word verstaan dat verenigings van handelaars (soms van dieselfde bedryf) hulle ten doel stel om kredietinligting in te win en aan hulle lede te versprei ten einde die lede in staat te stel om 'n eie kredietwaardigheidsbeoordeling ten aansien van 'n aspirant of bestaande kredietontvanger te maak. Uit die blote verskaffing van die handelsinligting oor 'n persoon, ontstaan die risiko dat die inligting onbetroubaar en vals kan wees en gevolglik die kredietwaardigheid van 'n persoon kan aantas. Die Engelse reg hanteer hierdie probleem deur die aanwending van die beginsels van gekwalifiseerde bevoorregte geleentheid.²⁶ Die onderliggende beginsels is dat dit in die belang van die gemeenskap in die algemeen is dat diegene wat van voorneme is om met 'n persoon sake te doen, in staat gestel moet word om die nodige inligting te kan bekom sodat beoordeel kan word of dit raadsaam is om met die kredietontvanger sake te doen. Daar rus 'n plig²⁷ op die verskaffer van die inligting om dit wêl te verstrek mits die verskaffer oor die gevraagde inligting beskik. So 'n geleentheid is dan bevoorreg en geen aksie kan ingestel word op grond van die skending van kredietwaardigheid nie, met dien verstande dat die inligting *bona fide* en sonder *malice*

verstrek is.²⁸ Prakties beteken dit dat indien 'n handelaar navrae doen ten aansien van die kredietwaardigheid (kredietreputasie) of kommersiële solvensie van enige persoon met wie hy sake wil doen, die inligting wat in reaksie op die navraag verstrek word, bevoorreg sal wees.

Indien 'n eis op grond van die verskaffing van kredietinligting ingestel word, is die voorgaande verweer egter nie absoluut nie. Die perke van bevoorregting kan na aanleiding van die beslissing : *London Association v Greenlands Ltd*²⁹ bepaal word. In hierdie saak word die perke soos volg gestel : "In this country occasions must arise in which it is not only legitimate, but necessary, for one trader to enquire into the financial circumstances of another. A person asked for information under such circumstances may be said under a social duty to communicate it, and it is in the interests of society generally that he should be able to do so without fear of an action for libel. It is therefore a principle of law that a person asked for information affecting the credit of another is justified in giving it, provided (1) that he bona fide believes in the truth of the information he gives (2) that he bona fide believes that the person making the enquiry has an interest which justifies it and (3), if *Macintosh v Dun* is to be considered good law, that he is not actuated by motives of private gain or other motives excluding the possibility of the communication being made under a sense of social duty. Under such circumstances the implication of malice arising out of a false statement to the discredit is displaced, and the communication is privileged." Die geleentheid bly bevoorreg al word die navrae deur die verteenwoordiger van die navraer gedoen en die inligting deur 'n verteenwoordiger van die verskaffer verskaf.³⁰

Kredietagentskappe is organisasies wat gewoonlik teen vergoeding kredietinligting inwin en aan handelaars en persone wat met die kredietagentskap kontrakteer, verskaf met die doel dat die ontvangers van die inligting in staat gestel word om te beoordeel of hulle met 'n kredietontvanger sake wil doen. In die saak van *Macintosh v Dun*³¹ is die beginsel neergelê dat waa 'n handelsagentskap of handelsbeskermingsvereniging vir gewin inligting versamel ten aansien van 'n persoon en hierdie inligting aan 'n lid van so 'n vereniging of agentskap verskaf, so 'n mededeling nie bevoorreg is nie. Die grondslag van hierdie beginsel is dat dit nie in die belang van die gemeenskap is dat persone wat finansiële voordeel uit die verskaffing van hierdie soor

inligting, trek, beskerm moet word nie. Hierdie reël raak egter nie daardie verenigings wat geen wins uit die verskaffing van kredietinligting nastreef nie.³²

Die bevoorregting geld ook waar navrae oor die kredietwaardigheid van 'n persoon aan 'n bank gerig word. Die bank wat die inligting verstrek sal deur 'n bevoorregte geleentheid beskerm word al was die aanvrager ook nie 'n ander bank nie.³³ Indien die inligting deur die bank ten aansien van 'n kliënt van hom verstrek word, sal dit slegs bevoorreg wees indien die verskaffing van die inligting met goedkeuring van die kliënt geskied het.³⁴

2 1 5 Die "Consumer Credit Act, 1974" :

Die versameling, verspreiding en verskaffing van kredietinligting geskied gewoonlik sonder die medewete van die persoon waaroor die kredietinligting handel. Wanneer kredietinligting oor 'n persoon vergader word en of dit aangewend word, is vir so 'n persoon heeltemal onbekend. Indien die inligting onbekend en daarby ook foutief is, volg dit dat die persoon beswaarlik sal weet op welke gronde hy as kredietonwaardig beskou word en nog minder sal hy weet of die feit dat hy as kredietonwaardig beskou word, toe te skryf is aan verkeerde en verouderde inligting.³⁵ Indien die kredietinligtings-versamelaar en -verspreider verplig word om kredietinligting aan 'n persoon te openbaar, sal so 'n persoon te wete kan kom waarom sy krediet geweier is en of die inligting wat daar oor sy kredietwaardigheid bestaan waar, vals of verouderd is. Indien hy dan bewus is van die gronde van die weiering, naamlik valse en verkeerde kredietinligting, volg dit dat indien daar 'n onregmatige inbreukmaking op sy kredietwaardigheid was, hy stappe sal doen om die saak in die reine te stel. Indien hy onbewus van hierdie toedrag van sake was, sal hy weens die gebrek aan inligting nie in staat wees om regstellende stappe te doen nie. Vanuit hierdie oogpunt gesien, verhoog die beskikbaarheid van inligting die moontlikheid dat 'n persoon regstellende stappe sal doen indien daardie inligting sou aantoon dat hy onregmatiglik ten aansien van sy kredietwaardigheid benadeel is. Dit is juis die oogmerk en uitwerking van die *Consumer Credit Act, 1974*. Die tersaaklike artikels lui soos volg :³⁶

157. - (1) A creditor, owner or negotiator, within the prescribed period after receiving a request in writing to that effect from the

debtor or hirer, shall give him notice of the name and the address of any credit reference agency from which the creditor, owner or negotiator has, during the antecedent negotiations, applied for information about his financial standing.

- (2) Subsection (1) does not apply to a request received more than 28 days after the termination of the antecedent negotiations, whether on the making of the regulated agreement or otherwise.
- (3) If the creditor, owner or negotiator fails to comply with subsection (1) he commits an offence.

158. - (1) A credit reference agency, within the prescribed period after receiving -

- (a) a request in writing to that effect from any individual ("the consumer"), and
- (b) such particulars as the agency may reasonably require to enable them to identify the file, and
- (c) a fee of 25 new pence,

shall give the consumer a copy of the file relating to him kept by the agency.

- (2) When giving a copy of the file under subsection (1), the agency shall also give the consumer a statement in the prescribed form of his rights under section 159.
- (3) If the agency does not keep a file relating to the consumer it shall give him notice of that fact, but need not return any money paid.
- (4) If the agency contravenes any provision of this section it commits an offence.
- (5) In this Act "file", in relation to an individual, means all the information about him kept by a credit reference agency, regardless of how the information is stored, and "copy of the file", as respects information not in plain English, means transcript reduced into plain English.

159. - (1) A consumer given information under section 158 who considers that an entry in his file is incorrect, and if it is not correct

he is likely to be prejudiced, may give notice to the agency requiring it either to remove the entry from the file or amend it.

- (2) Within 28 days after receiving a notice under subsection (1), the agency shall by notice inform the consumer that it has -

- (a) removed the entry from the file, or
- (b) amended the entry, or
- (c) taken no action,

and if the notice states that the agency has amended the entry it shall include a copy of the file so far as it comprises the amended entry.

- (3) Within 28 days after receiving the notice under subsection (2), or where no such notice was given, within 28 days after the expiry of the period mentioned in subsection (2), the consumer may, unless he has been informed by the agency that it has removed the entry from his file, serve a further notice requiring to add to the file an accompanying notice of correction (not exceeding 200 words) drawn up by the consumer, and include a copy of it when furnishing information included in or based on that entry.

- (4) Within 28 days after receiving a notice under subsection (3), the agency, unless it intends to apply to the director under subsection (5), shall by notice inform the consumer that it has received the notice under subsection (3) and intends to comply with it.

- (5) If -

- (a) the consumer has not received a notice under subsection (4) within the time required, or
- (b) it appears to the agency that it would be improper for it to publish a notice of correction because it is incorrect, or unjustly defames any person, or is frivolous or scandalous, or is for any other reason unsuitable,

the consumer or, as the case may be, the agency may, in the

prescribed manner and on payment of the specified fee, apply to the Director, who may make such order on the application as he thinks fit.

- (6) If a person to whom an order under this section is directed fails to comply with it within the period specified in the order he commits an offence.

160. - (1) The Director, on an application made by a credit reference agency, may direct that this section shall apply to the agency if he is satisfied -

(a) that compliance with section 158 in the case of consumers who carry on a business would adversely affect the service provided to its customers by the agency, and

(b) that, having regard to any other relevant factors, it is probable that consumers carrying on a business would not be prejudiced by the making of the direction.

- (2) Where an agency to which this section applies receives a request, particulars and fee under section 158(1) from a consumer who carries on a business, and section 158(3) does not apply, the agency, in stead of complying with subsection 158, may elect to deal with the matter under the following subsections.

- (3) In stead of giving the consumer a copy of the file, the agency shall within the prescribed period give notice to the consumer that it is proceeding under this section, and by notice give the consumer such information included in or based on entries in the file as the Director may direct, together with a statement in the prescribed form of the consumer's rights under subsections (4) and (5).

- (4) If within 28 days after receiving the information given him under subsection (3), or such longer period as the Director may allow, the consumer -

(a) gives notice that he is dissatisfied with the information, and

(b) satisfies the Director that he has taken such steps in

in relation to the agency as may be reasonable with a view to removing the cause of his dissatisfaction, and

(c) . pays the Director the specified fee

the Director may direct the agency to give the Director a copy of the file, and the Director may disclose to the consumer such of the information as the Director thinks fit.

(5) Section 159 applies with any necessary modifications to information given to the consumer under section 158.

(6) If the agency making an election under subsection (2) fails to comply with subsection (3) or (4) it commits an offence.

Die bepalings van die voorgaande artikels is daarop gemik om die korrektheid van inligting rakende die kredietwaardigheid van persone, meer bepaald, verbruikers te verseker. Indien die geopenbaarde inligting van so 'n aard is dat dit lasterlik is, sal dit tot gevolg hê dat die verbruiker in staat gestel word om 'n lastereis in te stel - iets wat hy sonder die werking van die wet, weens gebrek aan inligting, nie sou kon doen nie. Die kans op lastereise word dus op hierdie wyse deur die bestaan van die wet vergroot. Die inligting wat aanleiding tot hierdie vergrote risiko van litigasie op grond van laster gee, is die naam en adres van die kredietagentskap en die totale inligting van sy lêer. Die wet veroorsaak ook dat die kredietwaardigheid van persone op indirekte wyse beskerm word - juis deur die feit dat die inligting vir insae beskikbaar is en ook reggestel kan word. In die praktyk sal dit die uitwerking hê dat kredietagentskappe huiwerig sal wees om inligting wat onder verdenking staan te versamel en te versprei. Regstelling sal ook die moontlikheid van die verlies van kredietwaardigheid tot 'n groot mate beperk. Al hierdie oorwegings word verder gerugsteun deur die gemene regtelike lasteraksie wat, benewens die bepalings van die wet, steeds tot die beskikking van 'n persoon is.³⁷

Die wet word toegepas deur 'n *Director of Fair Trading* (artikel 1) aan wie sekerre bevoegdhede verleen word met betrekking tot die verskaffing van inligting (artikels 159 en 160). Die strafbepaling wat aan die nie-nakoming van die wet gekoppel is, is 'n boete van £200-00 (v g l artikel 147 en Skedule 1 van die wet).

2 1 6 Publikasie van verslae :

Kredietagentskappe steun tot 'n groot mate op die verkryging van inligting uit vonnisse wat dan gepubliseer word. Hierdie inligting word dan as tersaaklike inligting aangebied as aanduidend van die kredietwaardigheid van die persoon waaroor dit handel.³⁸ Die vraag ontstaan of dit lasterlik is om te rapporteer dat vonnis teen 'n persoon toegestaan is. Die reël wat hier geld is dat dit nie lasterlik is om so 'n publikasie te laat geskied nie. Die rede hiervoor is dat vonnis weens 'n verskeidenheid van redes toegestaan kan word wat nie noodwendig 'n nadelige bewering ten aansien van 'n persoon se eerlikheid of morele deugde uitmaak nie. Sulke bewerings kan inderwaarheid steeds met die solvensie en eerlikheid van die vonnisskuldenaar strook. Hy kon byvoorbeeld, vergeet het om die gevorderde bedrag te betaal, of uitstêdig gewees het toe die dagvaarding beteken was of weens die feit dat die gevorderde bedrag volgens sy mening nie opeisbaar of betaalbaar is nie, in sy onkunde ten aansien van hofverrigtinge, gemeen het dat hy op 'n latere geleentheid sy saak sal kan stel of hy kan die houding inneem dat hy nie die gevorderde bedrag sal betaal voordat hy regtens daartoe verplig word nie omdat hy van mening is dat die eiser geen eis teen hom het nie.³⁹

Hierdie reël verleen egter nie aan die kredietagentskap die reg om sonde voorbehoud en enige aanspreeklikheid sulke inligting te publiseer nie. So 'n agentskap sal vir laster aanspreeklik gehou kan word as die gepubliseerde inligting deel van sy sogenaamde *black list* uitmaak. Aanspreeklikheid kan ook nie vermy word indien daar 'n nota bo-aan die betrokke lys aangebry word wat te kenne gee dat daar nie met die publikasie van so 'n *black list* beweer word dat die aantekening van die vonnisse te wyte is aan 'n onvermoë van die genoemde persone om te betaal nie en verder dat die vonnisse reed voldaan mag wees.⁴⁰ Die aard van die publikasie van die vonnisse in hierdie vorm is sodanig dat die redelike afleiding gemaak kan word dat die betrokke persoon geneig is, of begin het om te weier, om sy skuld te betaal en dat hy nie 'n persoon is aan wie krediet verleen moet word nie.

Die wyse waarop die bestaan van 'n vonnis bekend gemaak word is ook belangrik. Vonnisse kan op so 'n wyse bekend gemaak word dat die indruk geskep word dat dit onmoontlik is om enige skuld met die normale geregtelike -of ander stappe van die skuldenaar te verhaal. Voorbeelde hiervan is waar die bestaan van 'n skuld deur middel van 'n plakkaat bekend gemaak

word of waar daar aan die werkgewer van die skuldenaar geskryf word om bystand met die verhaal van die skuld te verleen deur aftrekkings van die skuldenaar se salaris.⁴¹

Die *Stubbs-sake*⁴² dien om hierdie beginsel te illustreer. In die eerste saak is die eienaars van 'n weeklikse joernaal, die *Stubbs's Weekly Gazette*, aanspreeklik gehou omdat hulle foutiewelik gepubliseer het dat 'n verstekvonnissen teen 'n persoon aangeteken is. Die ware toedrag van sake was dat die eis van die hand gewys is omdat die skuld reeds betaal was. Die lys waarin die naam van die eiser in die gewraakte publikasie voorgekom het, was voorafgegaan deur 'n nota wat verklaar dat daar in geen omstandighede deur die publikasie van die vonnisse voorgegee word dat die betrokkenes nie in staat is om hulle skulde te betaal nie. Die eiser beweer dat die publikasie lasterlik voorgee dat hy nie in staat is om sy skulde te betaal nie. Die hof bevind dat die publikasie saam met die verduidelikende nota die gevolg het dat daar nie 'n *innuendo* is soos beweer nie. In die loop van sy uitspraak merk Lord Kinnear soos volg op : "An injurious inference might no doubt have been drawn, if inability to pay a just debt were the only reason which could account for a decree in absence being allowed to pass in a small debt court. But such a thing may happen from a variety of causes that are perfectly consistent with solvency and honest intention on the part of the debtor. If this were all, the question would be whether a publication is libellous because one out of various inferences from the facts which it states may be injurious while others are harmless. This question was answered in the negative by the decision of this House in *Capital and Counties Bank v Henty*. But in the present case it does not really arise. It is absolutely excluded by the express language of every statement of which the persuer complains."⁴³ Hierteenoor staan die beslissing van *Stubbs v Mazure*⁴⁴ waar die hof bevind het dat daar nie op so 'n nota staatgemaak kan word nie omdat dit heeltemal teenstrydig is met die aard en funksie van die betrokke publikasie. *Publikasie geskied juis sodat die lesers daarvan afleidings oor die kredietwaardigheid van die persone wat daarin gemeld word, kan maak.*

2 1 7: Die aantasting van kredietwaardigheid deur die ontoring van tjeks en wissels :

Wanneer ontoring in hierdie verband gebruik word, dui dit op die verkeerde-

like weiering van die bank om die tjek van sy kliënt te betaal terwyl die kliënt voldoende fondse voor hande het om die tjek te dek. Wanneer tjek op hierdie wyse deur 'n bank onteer word, sal dit aanspreklik gehou word vir die benadeling van, primêr, 'n handelaar se kredietwaardigheid omdat sy 'n handeling gewoonlik die gevolg het dat dit die kredietwaardigheid aantast.⁴⁵ Die blote feit dat 'n tjek verkeerdelik deur die bank geweier is, is egter nie op sigself lasterlik nie.⁴⁶ 'n Aksie op grond van skriftelike laster (*libel*) kan slegs op grond hiervan ingestel word indien die endossement wat die bank na die weiering van die tjek aangebring het, lasterlik is. Indien die antwoord of endossement van die bank te kenne gee dat die trekker geen fondse het nie, sal dit as 'n lasterlike bewering beskou word.⁴⁷ Voorbeelde van sulke endossemente is daardie endossemente wat aandui dat die trekker geen fondse het nie of dat sy rekening gesluit is, *No account*, *Account closed*, *Not sufficient* en *Drawer's estate sequestrated*.⁴⁸ Die woorde *Reason as signed - not stated* deur die invorderende bankiers aangebring op die strokies aangeheg aan die tjek wat aan die begunstigde gestuur is, kan nie in die afwesigheid van feite en omstandighede wat daarop dui dat die tjek weer gebrek aan fondse nie uitbetaal is nie, lasterlik wees nie.⁴⁹ Die woorde *R/D*, *Refer to Drawer* en *Refer to Acceptor* wat op 'n tjek aangebring word en aan die begunstigde terugbesorg word, kan vir lasterlike vertolking vatbaar wees, alhoewel dit nie *per se* lasterlik is nie.⁵⁰

Die beginsel dat dit primêr 'n handelaar is wat op grond van die verkeerdelike weiering van sy tjeks deur die bank in sy kredietwaardigheid benadeel word, verdien verdere ondersoek. Die vraag wat ontstaan is waarom daar enigsin tussens 'n handelaar en nie-handelaar onderskei word en wat dan die beginsel verskil tussen 'n handelaar en nie-handelaar is waar dit om die aantastings van kredietwaardigheid gaan. Hierdie vraag kan aan die hand van sekere belangrike vonnisse, wat oor hierdie aspek handel, beantwoord word.

In die saak van *Rolin v Steward*⁵¹ was daar 'n aksie deur die kliënt van die bank ingestel vir die verhaal van skade weens die verkeerdelike weiering van 'n wissel en sekere tjeks, terwyl daar, ten tyde van die weiering, genoegsame fondse van die kliënt voor hande was. Die eisers was handelaars en skeepseiers naars wat te Sym sake gedoen het. Daar was geen getuienis ten aansien van spesiale skade⁵² aangebied nie en nominale skadevergoeding van £500 word toegeken. Die bank appelleer teen hierdie beslissing. In sy uitspraak

merk Cresswell, J op dat die verhoorregter die korrekte standpunt huldig wanneer hy meen dat : " it is a discredit to a person, and therefore injurious in fact, to have a draft refused payment for so small a sum; for, it shows that the banker had very little confidence in a customer. It is an act particularly calculated to be injurious to a person in his trade."⁵³ Regter Williams stem saam met hierdie uitlating en voeg by dat : "I think it cannot be denied, that, if one who is not a trader were to bring an action against a banker for dishonouring a cheque at a time when he had funds of the customer's in his hands sufficient to meet it, and special damage were alleged and proved, the plaintiff would be entitled to recover substantial damages. And, when it is alleged and proved that he is a trader, I think it is equally clear that the jury, in estimating damages, may take into their consideration the natural and necessary consequences that must result to the plaintiff from the defendant's breach of contract : just as the case of an action for the slander of a person in the way of his trade, or in the case of an imputation of insolvency on a trader, the action lies without proof of special damage."⁵⁴

In die saak van *Wilson and another v United Counties Bank Limited*⁵⁵ het die volgende feitestel hom voorgedoen : Die eiser het aan die verweerder, die *United Counties Bank*, opdrag gegee om sy sake-onderneming gedurende sy afwesigheid weens militêre diens te behartig. Die belangrikste bepalings van die ooreenkoms was : 1. Dat die verweerder die finansiële aspekte van die onderneming sou behartig. 2. Dat die bank besondere stappe sou doen om die kredietwaardigheid en handelsreputasie van die eiser te handhaaf. Die verweerder het nalatiglik versuim om aldus op te tree en die eiser word as gevolg hiervan insolvent verklaar. Die appèlafdeling beslis dat die eiser geregtig is op skadevergoeding⁵⁶ weens die benadeling van sy onderneming en kredietwaardigheid en ook ten aansien van sy persoonlike reputasie (*fama*). Die hof beslis dat in die geval van 'n handeldrywende persoon, substansiële skadevergoeding verhaal kan word, sonder dat spesiale skade bewys hoef te word. Dit is interessant om daarop te let dat 'n onderskeid tussen die aantasting van persoonlike reputasie en skade aan die kredietwaardigheid van die onderneming getref word.

In die saak van *Gibbons v Westminster Bank Limited*⁵⁷ was die eiseres 'n nie-handelaar en haar tjek is per abuis deur die bank verkeerdelik geweier.

Die feite van die saak is dat die eiseres haar huur met die betrokke tjem betaal het. Die bank het ten tyde van die ontering oor voldoende fondse van die eiseres beskik om dit te betaal. Die gevolg van die weiering was dat die eiseres se verhuurder daarop aangedring het dat sy die huur voortaan in kontant sal betaal. Die rede vir die weiering van die tjem was dat die bank nagelaat het om 'n bedrag wat die eiseres 'n paar dae vantevore inbetaal het, tot haar krediet oor te plaas en het in plaas daarvan die bedrag aan die verkeerde rekening gekrediteer. Die verhoorhof ken aan die eiseres £50 skadevergoeding toe. Die reël wat hier toegepas word is dat die skadevergoeding⁵⁸ in hierdie geval toegeken word as vergoeding vir die eiseres se gekwetste gevoelens vir die ongunstige refleksie wat op haar kredietwaardigheid gewerp was. Substansiële skadevergoeding kan slegs verhaal word indien die werklike skade bewys kan word. Die stelling wat in die loop van die argument gemaak is⁵⁹ na aanleiding van *Bank of New South Wales v Milvain*⁶⁰ dat 'n boer nie 'n handelaar is nie en dus nie op meer as nominale skadevergoeding geregtig is wanneer sy tjeks verkeerdelik geweier word, tensy hy skade kan bewys of tensy hy kan bewys dat hy handel dryf, word aanvaar.⁶¹

2 1 8 Kredietwaardigheid en maatskappye :

Omdat kredietwaardigheid as deel van die reputasie van 'n persoon beskou word en laster die regsmiddel is wat reputasie beskerm, is dit nodig om te bepaal wat die reël ten aansien van maatskappye is. Dit word soms aan die hand gedoen dat 'n maatskappy geen persoonlikheidsregte soos 'n natuurlike persoon besit nie.⁶² Reputasie (*fama*) is by uitstek 'n deel van die natuurlike persoon se persoonlikheidsregte en die logiese gevolg van hierdie verskynse behoort te wees dat die reputasie van 'n maatskappy sonder beskerming sa wees.

'n Maatskappy kan wel vir laster aangespreek word op grond van die gewone beginsels van middellike aanspreeklikheid.⁶³ Dit kan egter ook as eiser optree. Die rede vir hierdie reël is dat 'n handeldrywende regspersoon "has a trading character the defamation of which may ruin it."⁶⁴ Dit kan 'n aksie inste vir *libel* of *slander* vir enige woorde wat bereken is om sy sake -of handelsreputasie aan te tas sonder dat dit spesiale skade hoef te bewys. Tipiese bewerings van hierdie aard sou wees dat 'n handeldrywende maatskappy in insolvente toestand is of dat die maatskappy se direksie uit vyandiggesind persone saamgestel is.⁶⁵ Waar die woorde geen verband met die handelsrepu

tasie van 'n regs persoon het nie, sal daar geen grondslag vir lasteraanspreeklikheid wees nie : "A company cannot sue either for libel or for slander unless it is defamed in the way of its business."⁶⁶ Verder kan geen aksie deur 'n maatskappy ingestel word ten aansien van bewerings wat slegs lasterlik ten aansien van natuurlike persone kan wees nie. So 'n bewering is byvoorbeeld, wanneer daar gesê word dat 'n persoon geen maniere het nie.

Die posisie ten aansien van die nie-handeldrywende regs persoon is dat, alhoewel dit geen wins nastreef nie, dit tog die reg het om eiendom te bekom wat dan die bron van sy inkomste kan word. Dit beteken dat 'n handelsreputasie soortgelyk aan dié van die handeldrywende regs persoon kan ontstaan. Wanneer hierdie handelsreputasie aangetas word, kan gevolglik, ook 'n nie-handeldrywende regs persoon waar die lasterlike bewerings vermelde eiendom of die finansiële posisie van die nie-handeldrywende regs persoon raak,⁶⁷ skadevergoeding sonder die bewys van spesiale skade, verhaal.⁶⁸ In hierdie opsig is die posisies van die twee tipes regspersone eenders.

Waar 'n vennoot van 'n firma se kredietwaardigheid aangetas word, is dit van belang dat hy die firma as mede-eiser in 'n lasteraksie kan voeg. So 'n bewering is, byvoorbeeld wanneer daar beweerd word dat 'n vennoot insolvent is. Hierdie soort bewering tas nie alleen die kredietwaardigheid van die vennoot aan nie, maar is ook bereken om die firma se handelsaansien skade aan te doen. Om hierdie rede word voeging toegelaat.⁶⁹ Beide die firma en die individuele vennoot verhaal dan in dieselfde aksie hulle onderskeie skades.⁷⁰

Ten einde bogemelde beginsels na waarde te kan skat, is dit van belang om sekere sleutelvonnisse na te gaan om te bepaal wat die wesensgronde vir die onderskeid tussen handeldrywende en nie-handeldrywende regspersone is. Te meer, omdat juis met handelsreputasie gewerk word. Ook is dit belangrik om te poog om die kenmerke van hierdie tipe reputasie te bepaal.

In die saak *South Hetton Coal Company, Limited v North-Eastern News Association Limited*⁷¹ het die eienaars van 'n koerant bewerings ten aansien van die werkers van 'n mynmaatskappy gemaak. Die eiser, die steenkoolmaatskappy, voer aan dat die betrokke artikel voorgee dat dit sy werknemers verwaarloos en dat dit versuim om behoorlike behuisung aan sy werknemers te verskaf en dat, as gevolg hiervan, die maatskappy van so 'n aard is dat

werkers nie vir die maatskappy sal wil werk nie. Gevolglik is die reputasie⁷² van die maatskappy benadeel. Lord Esher bepaal dat die maatstaf om 'n laster ten aansien van die maatskappy te beoordeel dieselfde is as wat dit vir 'n natuurlike persoon sou wees : " whether the jury are of the opinion that what has been published with regard to the plaintiffs would tend in the minds of people of ordinary sense to bring the plaintiff into contempt, hatred or ridicule, or injury to his character. The question is really the same by whomsoever the action is brought - whether by a person, a firm or a company." Die enigste verskil is in die toepassing van die reël geleë. Die onderskeid word deur die klassifisering van die verskillende soorte bewerings getref. Sekere soorte bewerings kan vanweë die feit dat 'n maatskappy 'n nie-fisiese wese is, nie ten aansien van 'n regspersoon lasterlik wees nie, terwyl dit tog die geval by die natuurlike persoon sal wees.⁷³ In sy uitspraak meld Kay, L J dat : "But where plaintiffs are two or more persons associated in partnership, the only libel of which they can jointly complain is one that may injure their joint property or their joint trade or business. The same law is applicable to a certain extent to a trading corporation. Its property may be injured by defamatory statements whether written or oral. It has a trading character, the defamation of which may ruin it."⁷⁴

In *D & L Caterers Limited and Jackson v D'Anjou*⁷⁵ het die eisers wat restauranteurs was, beweer dat hulle belaster was deurdat die verweerde mondelings beweer het dat eisers in weerwil van regulasies sake doen en hulle dus aan oortredings van die bestaande regulasies skuldig gemaak het. Die hof bevind dat 'n *slander* ten opsigte van die sake-onderneming van 'n persoon of maatskappy wêl 'n vergoedingseis daarstel. Regter Goddard merk op dat : " I can see no reason why, if a company is orally defamed in respect of its business, it should not have an action just as much as a private individual. Undoubtedly it could have an action for any defamation relating to its business if it could prove damage, and I see no principle on which any special distinction can be drawn in the case of a company between written and oral defamation. Therefore it seems to me that this action lies at the suit of the company."⁷⁶

Die beslissing van *Rubber Improvement Limited v Daily Telegraph and Associated Newspapers*⁷⁷ is ook van belang. In hierdie saak is die verweerde aangespreek op grond van 'n artikel met lasterlike inhoud wat hulle geplaa

het. In die betrokke artikel word beweer dat die bedrogtak van die polisie die sake van die eismaatskappy ondersoek. Alhoewel die hele uitspraak op die lasterlikheid al dan nie van die woorde en sekere aspekte van pleitbesorging gekonsentreer het, is die uitspraak van Lord Reid van betekenis waar hy met die skade wat deur 'n belasterde maatskappy gely kan word, handel : "There can be no difference in principle between loss of income caused by libel. Let me first take the case of the plaintiff company. A company cannot be injured in its feelings, it can only be injured in its pocket. Its reputation can be injured by a libel but that injury must sound in money. The injury may not necessarily be confined to loss of income. Its goodwill may be injured. But in so far as a company establishes that the libel has diminished its profits, I think that Gorley's case is relevant." Die voorgaande is in kontras met die posisie van die individu : "The position is rather different. He may be entitled to very substantial damages although his income has not been affected by the libel."⁷⁸

2 1 9 Samevatting en gevolgtrekkings :

In die Engelse reg tree daar op kasuïstiese wyse die volgende beginsels ten aansien van kredietwaardigheid na vore :

- a Daar word 'n onderskeid getref tussen persoonlike reputasie en kredietwaardigheid.
- b Die reëls ten aansien van kredietwaardigheid word tot 'n groot mate bepaal deur of die persoon handeldrywend is al dan nie. Indien 'n persoon 'n handelaar is of 'n handeldrywende regspersoon (en in sommige gevalle, ook 'n nie-handeldrywende regspersoon⁷⁹) kan hy skade verhaal sonder die bewys daarvan wanneer sy kredietwaardigheid of handelsreputasie aangetas word. Die maatstaf van *handeldrywend* en *handelaar* het bewysregtelike betekenis in die mate dat die individu dieselfde materieelregtelike beskerming ten aansien van sy kredietwaardigheid geniet, maar met die verskil dat hy skade ten aansien van die aantasting daarvan moet bewys. In die geval van die handelaar en die regspersoon⁸⁰ word die skade vermoed omdat kredietwaardigheid 'n noodsaaklike deel van hulle *trading equipment* is. Die vereiste van *handeldrywend* en *handelaar* soos in die Engelse reg gevind, is aanduidend van die aard van die kredietwaardigheid as 'n belang wat eers gevestig word voordat dit beskerm word.

- c By die maatskappy is daar geen sprake van *fama* nie en kan 'n maatskappy slegs in sy vermoë benadeel word. Hierdie beginsel kan aanduidend wees dat kredietwaardigheid, waaroor 'n maatskappy kan beskik, nie 'n persoonlikheidsregtelike nie, maar 'n vermoënsregtelike belang is.
- d Alhoewel die Engelse reg 'n algemene reputasiebegrif handhaaf, is die gevolg van die feit dat sekere geykte bewerings ten aansien van 'n persoon se kredietwaardigheid lasterlik is en dat skade deur 'n handelaar en handeldrywende (en soms nie-handeldrywende) regs persoon vir die aantasting van kredietwaardigheid en handelsreputasie verhaal kan word, dat daar op hierdie wyse 'n uitbreiding van die algemene reputasiebegrif plaasvind om ook die besondere, naamlik kredietwaardigheid en handelsreputasie in te sluit.
- e Die Engelsregtelike beskerming van kredietwaardigheid geskied deur aanwending van gemenerregtelike reëls wat deur wetgewing gerugsteun word om doeltreffende beskerming daarvan te bied. Die voorkomende werking geskied wetteregtelik in die mate dat die kredietagentskappe beïnvloed word om versigtig te wees en ook deurdat die kredietinligting nie maklik so verkeerd kan wees dat dit 'n nadelige invloed op die kredietwaardigheid van 'n persoon sal kan hê nie. Dit op sigself beperk die moontlike inbreukmakings wat daar op die kredietwaardigheid gemaak kan word.
- f Die Engelse reg verleen dus, alhoewel nie uitdruklik nie, erkenning aan kredietwaardigheid wat *via* die lasterreg beskerm word.

VOETNOTE :

1 LEWIS : GATLEY ON LIBEL AND SLANDER Sweet & Maxwell (1981) 28; FOLKARD : SLANDER AND LIBEL William Clows and Sons Limited (1879) 129; ODGERS : LIBEL AND SLANDER (1887) 79; ROGERS : WINFIELD AND JOLOWICZ ON TORT Sweet & Maxwell (1984) 293; CLERK & LINDSELL : TORTS Sweet & Maxwell (1975) 954; LONDON : POLLOCK'S LAW OF TORTS Stevens Sons (1951) 183; FRASER : LIBEL AND SLANDER Butterworth & Co (1936) 40; STUBBS RUSSELL 1913 AC 392; STUBBS v MAZURE 1920 AC 72.

2 Ibid.

3 Sien 235 e v infra.

4 ROGERS a w 293; LEWIS a w 4 : "A man commits the tort of defamation when he publishes to a third person words (or matter) containing an untrue imputation against the reputation of another." ; CLERK & LINDSELL a w 945 : "He, therefore, who directly communi

cates to the mind of another matter untrue and likely in the natural course of things substantially to disparage the reputation of a third person, is on the face of it, guilty of a legal wrong, for which the remedy is an action for defamation....."; FRASER a w 1 : "A defamatory statement is a statement concerning any person which exposes him to hatred, ridicule or contempt or which causes him to be shunned, or avoided, or which has the tendency to injure him in his office, profession or trade..."

5 LEWIS a w 4 e v; FRASER a w 4 e v; CLERK & LINDSELL a w 946 e v; POLLOCK a w 184 e v.

6 LEWIS a w 21; FRASER a w 13 e v; TOLLEY v FRY 1930 KB 479; SIM v STRETCH 1936 52 TLR 671; CONROY v NICOL 1951 1 SA 653 A; BOTHA v MARAIS 1974 1 SA 49 A.

7 SCOTT v SAMPSON 1882 2 QBD 503 : "The law recognises in every man a right to have the estimation in which he stands in the opinion of others unaffected by false statements to his discredit." Die reputasie waarvan hier sprake is, is persone se algemene reputasie soos wat dit wel bestaan en nie die reputasie soos wat hy verdien om te hê nie. Sien LEWIS a w 4; CLERK & LINDSELL a w 944; POLLOCK a w 176; FOLKARD a w 14; ODGERS a w 1.

8 ROGERS a w 294; LONDON a w 176; CLERK & LINDSELL a w 946; FRASER a w 4, 72 e v; FORRESTER v TYRRELL 1893 TLR 257 CA; OSBORN v BOULTER 1930 KB 231; GARBET v HAZELL, WATSON AND VINEY LTD. 1943 2 All ER 359 CA; YOUSSEPOFF v METRO-GOLDWYN-MAYER 1934 50 TLR 587. Vir 'n bespreking van die rede waarom hierdie onderskeid getref word, sien LEWIS a w 143 e v - skynbaar omdat geskrewe laster op meer kwaadwilligheid dui.

9 ROGERS a w 297. Die gevalle waar daar "special damages" sonder die bewys daarvan verhaal kan word, val in vier groepe, naamlik woorde wat dui op misdadigheid wat strafbaar is, wat aandui dat 'n persoon aan 'n aansteeklike siekte ly, woorde wat neerhalend ten aansien van 'n persoon se amp, profesie, beroep, onderneming of sake-onderneming is en ingevolge die Slander of Women Act 1891 waar woorde onkuisheid of oerspels aan 'n vrou of meisie toeskryf. In hierdie gevalle word skade vermoed en hoef die eiser derhalwe geen skade te bewys nie. Met special damages word bedoel die skade wat as 'n direkte en redelike gevolg uit die handeling volg. Sien ROGERS a w 297 en ook LEWIS a w 74; HADDAN v LOTT 1854 15 CB 411; LYNCH v KNIGHT 1861 9 HLC 577; CHAMBERLAIN v BOYD 1883 11 QBD 407; SPEAKE v HUGHES 1904 KB 138; WARD v LEWIS 1955 1 WLR 9; ROSS v LAMPORT 1955 4 DLR 826. Vir 'n bespreking van hierdie ver-eiste, raadpleeg LEWIS a w 96 e v.

10 Soms word gesê dat die publikasie maliciously moes geskied het, maar die byvoeging van kwaadwilligheid is van bloot formele belang en het slegs 'n invloed op die vergoeding wat uiteindelik toegestaan word. Sien ROGERS a w 315; LEWIS a w 101 e v; CLERK & LINDSELL a w 977; LONDON a w 184; ODGERS a w 151; FOLKARD a w 27; OSBORN v BOULTER 1930 KB 226; ANGELINI v ANTICO 1912 31 NZLR 841; RIDDICK v THAMES BOARD MILLS 1977 QB 900; BRYANSTON FINANCE v DE VRIES 1975 QB 736.

11 Ibid. 'n Kommunikasie tussen eggenotes stel nie publikasie daar nie.

12 Onregmatigheid word hier in verband met toestemming gebring omdat dit die geval in die Suid-Afrikaanse reg is. Sien 190 infra. Sien ook ROGERS a w 320; LEWIS a w 371; CLERK & LINDSELL a w 972; COOKSON v HAREWOOD 1932 KB 478; CHAPMAN v ELLESMERE 1932 KB 431; RUSSELL v DUKE OF NORFOLK 1949 1 All ER 109.

13 ROGERS a w 321 e v; CLERK & LINDSELL a w 983; LEWIS a w 149; LONDON a w 190 e v;

FRASER a w 97 e v ; ODGERS a w 32 e v, 149 e v; FOLKARD a w 21, 27, 533 e v; LEWIS v DAILY TELEGRAPH LTD. 1964 AC 234; CADAM v BEAVERBROOK NEWSPAPERS 1959 1 QB 413; SLIM v DAILY TELEGRAPH LTD. 1968 QB 157; ADAM v WARD 1917 AC 309.

- 14 Artikel 4 van hierdie wet bepaal soos volg : "(1) A person who has published words alleged to be defamatory of another person may, if he claims that the words were published by him innocently in relation to that person, make an offer for amends under this section; and in any such case - (a) if the offer is accepted by the party aggrieved and is duly performed, no proceedings for libel or slander shall be taken or continued by that party against the person making the amends in respect of the publication in question (but without prejudice to any cause of action against any other person jointly responsible for that publication); (b) if the offer is not accepted by the party aggrieved, then except as otherwise provided by this section, it shall be a defence, in any proceedings by him for libel or slander against the person making the offer in respect of the publication in question, to prove that the words complained of were published by the defendant innocently in relation to the plaintiff and that the offer was made as soon as possible after the defendant received notice that they were or might be defamatory of the plaintiff, and has not been withdrawn. (2) An offer of amends under this section must be expressed to be made for the purpose of this section, and must be accompanied by an affidavit specifying the facts relied upon by the person making it to show that the words in question were published by him innocently in relation to the party aggrieved; and for the purposes of a defence under paragraph (b) of subsection (1) of this section no evidence, other than evidence of facts specified in the affidavit, shall be permissible on behalf of that person to prove that the words were so published."
- 15 Sien v n 10 supra.
- 16 LEWIS a w 28 e v; CLERK & LINDSELL a w 959 e v; LONDON a w 177 e v; FRASER a w 25 e v; WEBB v BEAVAN 1883 11 QBD 609; MARKS v SAMUEL 1904 2 KB 287; HELLWIGG v MITCHELL 1910 KB 609; JONES v JONES 1916 AC 481; HENDERSON v THOMPSON 1934 NZLR 444; SACHS v WERKERSPERS 1952 2 SA 261; ANGEL v BUSHELL & CO 1968 1 QB 825; ROLIN v STEWARD 1851 14 CB 595; WILSON v UNITED COUNTIES BANK 1920 AC 102; SIM v STRETCH 1936 52 TLR 669.
- 17 Ibid.
- 18 LEWIS a w 28 e v; SIM v STRETCH supra; WINSTANLEY v BAMPTON 1943 KB 319; COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233; DAUBERMANN v BLUMENFELD 1934 NPD 314; STUBBS v RUSSELL 1913 AC 392; STUBBS v MAZURE 1920 AC 66; CLERK & LINDSELL a w 954; ODGERS a w 79 e v; FRASER a w 39 e v; FOLKARD a w 129.
- 19 Ibid.
- 20 Ibid.
- 21 Ibid.
- 22 Ibid.
- 23 Hier is sprake van private libels, naamlik lasterlike bewerings wat nie direk met 'n persoon in sy hoedanigheid as handelaar te make het nie. Sulke private lasters is ook 'n aantasting van die kredietwaardigheid van 'n handelaar. V g FRASER a w 40; JONES v JONES 1916 1 KB 361; LEWIS a w 91.

- 24 Per Lord Sumner in JONES v JONES supra op 498.
- 25 Per Lord Wrenbury in JONES v JONES supra 507.
- 26 LEWIS a w 195; CLERK & LINDSELL a w 1009; WALLER v LOCH 1881 7 QBD 622; GREENLANDS LTD. v WILMSHURST 1913 KB 546; FRASER a w 156 e v; MACINTOSH v DUN 1905 NSWSR 717; LONDON ASSOCIATION v GREENLANDS 1916 AC 42.
- 27 In hierdie geval is dit 'n sosiale plig. Sien LONDON ASSOCIATION v GREENLANDS supra.
- 28 LEWIS a w 196; LONDON ASSOCIATION v GREENLANDS supra; FRASER a w 156; ADAM v WARD 1917 AC 318.
- 29 1916 AC 42.
- 30 LEWIS a w 197; LONDON ASSOCIATION v GREENLANDS supra; DUN v MACINTOSH 1906 3 CLR 1165.
- 31 LEWIS a w 197; McQUIOD-MASON : THE LAW OF PRIVACY IN SOUTH AFRICA Juta & Co (1978) 197 ten aansien van kredietagentskappe en MACINTOSH v DUN 1908 AC 390.
- 32 LONDON ASSOCIATION v GREENLANDS supra 27 : "This decision leaves untouched the wider question whether groups of people, however large, may not combine together in order to provide information for carrying on business."
- 33 LEWIS a w 199; TOURNIER v NATIONAL PROVINCIAL BANK 1924 1 KB 461 CA.
- 34 Ibid.
- 35 Sien McQUIOD-MASON a w 197.
- 36 STATUTES IN FORCE : Official Revised Edition Chapter 39 Her Majesty's Stationery Office London.
- 37 Die oorspronklike wetsontwerp het aan die kredietagentskappe 'n bevoorregte geleentheid verleen wat die moontlikheid van 'n lastereis sou uitsluit. Daar is geen sodanige bepalings in die wet wat uiteindelik gepromulgeer is nie. Sien ROGERS a w 198 en v n 99.
- 38 McQUIOD-MASON a w 197; DUN & BRADSTREET a w 82 e v.
- 39 STUBBS v RUSSELL 1913 AC 386; STUBBS v MAZURE 1920 AC 72; SMITH v LAWRENCE 1929 NPJ 132; PAYN v BOWLES 1933 NPJ 501; LEWIS a w 30.
- 40 LEWIS a w 30; STUBBS v RUSSELL supra; STUBBS v MAZURE supra.
- 41 LEWIS a w 31; WOLFENDEN v GILES 1892 Br Col R 290; WINSTANLEY v BAMPTON 1943 KB 319. So 'n handeling kan 'n oortreding van artikel 40 van die Administration of Justice Act, 1970 wees, naamlik dat dit unlawful harassment uitmaak.
- 42 STUBBS v RUSSELL en STUBBS v MAZURE supra.
- 43 STUBBS v RUSSELL supra 386.

44 1920 AC 66.

45 LEWIS a w 31; ODGERS a w 13; FOLKARD a w 131; ROLIN v STEWARD 1854 14 CB 595; WILSON v UNITED COUNTIES BANK 1920 AC 102; GIBBONS v WESTMINSTER BANK 1939 55 TLR 888.

46 Ibid.

47 LEWIS a w 31 en die sake in v n 60 aangehaal.

48 LEWIS a w 31; DAVIDSON v BARCLAYS BANK 194 All ER 316; MILES v COMMERCIAL BANKING 1904 1 CLR 470; FROST v LONDON J.S. BANK 1906 22 TLR 760 CA; CAPITAL AND COUNTIES BANK v HENTY 1882 7 AC 74; FLACH v L & S.W. BANK 1915 31 TLR 334; PLUNKETT v BARCLAYS BANK 1936 2 KB 107, 120.

49 Ibid.

50 Ibid.

51 1854 14 CB 595.

52 Met spesiale skade word bedoel enige actual temporal loss wat in gel berekenbaar is. Voorbeelde hiervan is onder andere, die verlies van werk en klante. Om spesiale skade te wees moet dit die natuurlike en redelike gevolg van die verweer der se woorde gewees het en dit moes direk as gevolg van die woorde wees. 'n Aksivir laster sal nie tot die beskikking van die eiser wees waar hy nie spesiale skadegely het nie en die bewerings nie onder die erkende aanspreeklikheidsfunderend woorde val nie. Voorbeelde van hierdie lasterlike woorde wat nie 'n lastereis daarste nie is waar iemand 'n hypocrite, rogue, rascal, cheat, cad, of bastard genoem word. General damages dui op daardie skade wat gewoonli nie-vermoënsregtelik van aard is. Sien in hierdie verband LEWIS w a 93 e v; MCGREGO : DAMAGES Sweet & Maxwell (1980) 16 e v. Die Engelse reg tref nie die onderskei tussen genoegdoening en skadevergoeding soos in die Suid-Afrikaans reg nie. Alle skade is damages, of dit nou persoonlikheidsregtelike nadeel i of nie. Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER : DIE ONREGMATIGE DAAD IN DIE SUID-AFRIKAANS REG J P van der Walt en Seun (Edms) Bpk (1985) 440; BURCHELL : THE LAW OF DEFAMATIO IN SOUTH AFRICA Juta & Co (1985) 289 e v.

53 ROLIN v STEWARD 1854 14 CB 595.

54 Ibid.

55 1920 AC 102.

56 Sien v n 52 supra. Hier is dus spesiale skade ter sprake.

57 1929 55 TLR 888.

58 Eintlik genoegdoening soos wat dit in die Suid-Afrikaanse reg verstaan word.

59 Sien v n 57 supra.

60 1884 10 VLR Cas at Law 3.

61 Ibid.

- 62 TOMMIE MEYER FILMS v UNIVERSITEIT VAN PRETORIA 1977 4 SA 376; CHURCH OF SCIENTOLOGY v READER'S DIGEST ASSOCIATION 1980 4 SA 313; MINISTER OF AGRICULTURE v FEDERAL THEOLOGICAL SEMINARY 1979 4 SA 162, 180 contra MULTIPLAN v VAN BLERK 1985 3 SA 164 D
- 63 LEWIS a w 413; ROGERS a w 691; ODGERS a w 416; FOLKARD a w 381; FRASER a w 87; RIDDICK v THAMES BOARD MILLS 1977 QB 892.
- 64 SOUTH HETTON v N-E NEWS 1894 1 OB 145; D & L CATERERS LTD AND JACKSON v D'AJOU 1945 KB 364; FICHARDT v FRIEND 1916 AD 1; HOOGENDOORN v FOUCHE 1933 CPD 560 asook die gesag in v n e 62 en 63.
- 65 LEWIS a w 413; FRASER a w 88; ODGERS a w 416; FOLKARD a w 380; CLERK & LINDSELL a w 191; SOUTH HETTON v N-E NEWS supra; D & L CATERERS v D'AJOU supra; SLAZENGERS v GIBBS 1916 TLR 35; B.G. RICE MARKETING v TAYLOR 1967 11 WIR 208.
- 66 Sien v n 64 supra.
- 67 LEWIS a w 414; ODGERS a w 416; FOLKARD a w 381; CLERK & LINDSELL a w 111.
- 68 Ibid.
- 69 LEWIS a w 417; ODGERS a w 417; FOLKARD a w 185, 186; ROBINSON v MARCHANT 1845 7 OB 918.
- 70 Ibid.
- 71 1894 1 OB 145.
- 72 In die uitspraak word van credit gepraat. In die verband is die ware betekenis reputasie eerder as krediet of kredietwaardigheid.
- 73 SOUTH HETTON v N-E NEWS supra 139 : "There are statements which, with regard to some plaintiffs, would undoubtedly constitute a libel, but which, if published of another kind of plaintiffs, would not have the same effect. For instance, it might be stated of a person that his manners were contrary to all sense of decency or comity, and such that, if the statement were true, they would render him deserving in the minds of persons of ordinary sense of contempt, hatred or ridicule; but, if the same thing were said with regard to a firm or company, it would be impossible that it should have the same effect, because a firm or company as such cannot have indecent or vulgar manners." Sien ook D & L CATERERS AND JACKSON v D'AJOU supra 364.
- 74 Ibid.
- 75 1945 KB 364.
- 76 Ibid 365.
- 77 1964 AC 262.
- 78 Ibid.
- 79 Sien v n e 73 en 74 supra.
- 80 In hierdie geval die handeldrywende regs persoon. Sien v n e 64-66 en 71-76 supra.

2 2 DIE AMERIKAANSE REG :

2 2 1 Inleiding :

Die Amerikaanse reg is aan die Engelse reg verwant en daarom word ooreenkomste ten aansien van kredietwaardigheid aangetref. Dit is noodsaaklik om enige verskille wat daar mag bestaan, vas te stel en te bepaal of hierdie regstelsel, in 'n mindere of meerdere mate, erkenning en beskerming aan kredietwaardigheid verleen. Net soos in die Engelse reg, setel die beskerming van kredietwaardigheid van 'n persoon in die gebied van die lasterreg. Die Amerikaanse lasterreg verskil in sekere opsigte van die Engelse reg. Aandag sal aan hierdie verskille gegee word.

2 2 2 Laster in die Amerikaanse reg :

In die algemeen gesproke, definieer die Amerikaanse reg laster dieselfde as die Engelse reg. Die gebruikelike definisie kom in die *Restatement* voor :

"A communication is defamatory if it tends to harm the reputation of another as to lower him in the estimation of the community or to deter third persons from associating or dealing with him."¹

Hierdie definisie toon twee belangwekkende aspekte wat van die aanvaarde Engelse definisie² afwyk. Hierdie aspekte is dat daar in die eerste plek, 'n uitgangsverskil is en tweedens, dat die definisie skynbaar by implikasie nie net op die sosiale-morele terrein slaan nie.³ Die uitgangsverskil is daarin geleë dat die belang wat die lasterdelik volgens hierdie definisie beskerm, 'n sogenaamde *relational interest* is.⁴ Die vereiste van daling in die oë van die gemeenskap word ook verskillend van die Engelse reg vertolk en toegepas en die gevolg hiervan is dat die Amerikaanse definisie in inhoud en toepassing, veel wyer is as dié van die Engelse reg.

Die lasterdelik dien in die Amerikaanse reg 'n drieërlei doel, naamlik : a Primêr, om die herstel van die eiser se goeie naam te bewerkstellig. b Verkryging van vergoeding vir die nadeel wat die lasterlike bewering werklik veroorsaak het. c As afskrik -en strafmiddel om ander persone te weerhou van 'n aanval op die reputasie van persone.⁶

Die Amerikaanse reg onderskei ook tussen *libel* en *slander*.⁷ 'n Lasterlike bewering is 'n bewering wat volgens die mening van die gemeenskap in die algemeen lasterlik is. Dit is in teenstelling met die Engelse reg waar die reg-

denkende persoon-toets toegepas word.⁸ Publikasie is die grondslag van die aksie.⁹

Die vereistes vir die instelling van 'n lastereis is dieselfde as by die Engelse reg,¹⁰ met die voorbehoud dat *malice* geen rol in die Amerikaanse lasterreg, speel nie. Bevoorregte geleentheid, toestemming tot belastering en waarheid, word as geldige verweere teen 'n lasteraksie erken. Bevoorregte geleentheid word verdeel in absolute en relatiewe bevoorregte geleenthede.¹¹

Dit is dus duidelik dat die Amerikaanse reg 'n wye reputasiebegrip handhaaf sonder om uitdruklike en afsonderlike erkenning aan kredietwaardigheid te verleen. Op grond van hierdie wye reputasiebegrip, kan verwag word dat daar in die Amerikaanse reg die moontlikheid van die insluiting van kredietwaardigheid by die reputasiebegrip, waarskynlik sal wees; desnieteenstaande die aanwending van die laterdelik ter beskerming van die wye reputasie van persone.

Sekere geykte bewerings gee ook aanleiding tot die ontstaan van lasteraan-spreeklikheid. Op die keper beskou, het die erkenning van sekere bewerings as lasterlik, die praktiese gevolg dat die wye reputasiebegrip tot meer besonderhede herlei word.¹²

2 2 3 Laster en kredietwaardigheid :

Die Amerikaanse reg handhaaf dieselfde benadering ten aansien van daardie bewerings wat die kredietwaardigheid van 'n persoon raak : "The American cases accept the English rule that an imputation of insolvency, or any other imputation likely to injure the credit, of one who is a merchant or a trader, is actionable *per se*. The rule is frequently stated as *dictum* in libel cases!"¹³

Uit die voorgaande aanhaling blyk dit dat die kredietwaardigheid van 'n handelaar in die besonder, as beskermingswaardig beskou word. Dit laat onmiddellik die vraag ontstaan wat die geval met die gewone persoon is. Daar is gesag vir die stelling dat die beginsel ten aansien van handelaars ook vir alle persone vir wie die gebruik van krediet in hul besigheid belangrik is, geld.¹⁴

Voorbeelde van bewerings wat inbreukmakings op kredietwaardigheid uitmaak en wat *per se* lasterlik is, is die volgende :

- a 'n Valse bewering wat aandui dat 'n handelaar of maatskappy (en ook 'n oningelyfde vereniging) insolvent is.¹⁵
- b Dat 'n sakeman se saak misluk het of in die hande van die balju is.¹⁶
- c Dat daar 'n tenuitvoerlegging van vonnis teen 'n sakeman was.¹⁷
- d 'n Bewering dat 'n persoon gevlug het en wat veroorsaak het dat skuldeisers geregtelike stappe instel.¹⁸
- e Dat 'n handelaar inherent finansiëel nie veel verantwoordelikheid het nie en dat sy handel dryf in 'n bepaalde gebied van korte duur sal wees.¹⁹
- f 'n Verslag van 'n kredietagentskap²⁰ wat valslik beweert dat 'n handelaar insolvent is of kredietonwaardig is.²¹

'n Lastereis sal nie ontstaan indien die bewering nie ongunstig op die finansiële integriteit van die eiser dui nie. 'n Bewering wat nie direk 'n aanslag op die eiser se finansiële standvastigheid maak nie, sal nie 'n eis daarsteur nie, tensy spesiale skade bewys kan word.²²

Daar is gesag wat steun bied vir die beginsel dat 'n lastereis ten aansien van kredietwaardigheid slegs ingestel kan word indien die bewerings betrekking het op die eiser en ten opsigte van sy besigheid gemaak is. Dit word egter verder ook gestel dat die besigheid of beroep van die eiser van so aard moet wees dat krediet vir sukses noodsaaklik is.²³ Hierteenoor is daar ook gesag dat woorde wat die solvensie of kredietwaardigheid raak, toelasterlik is, al was die woorde nie in verband met die besigheid of profession van 'n persoon gebesig nie.²⁴

Sommige howe tref 'n onderskeid tussen individue wat handelaars is of wat in 'n beroep staan en vir wie krediet noodsaaklik is en ander by wie dit nie die geval is nie.²⁵ In daardie gevalle waar krediet noodsaaklik is, sal enige bewering wat so 'n persoon se kredietwaardigheid aantas, sonder meer toelasterlik wees en in ander gevalle nie.²⁶

'n Bewering dat 'n persoon nie sy skuld betaal nie (sonder dat 'n bewering van insolvensie daaraan gekoppel word) is gewoonlik nie *per se* toelasterlik nie, behalwe in daardie gevalle waar krediet in die besigheid van so 'n persoon aangewend word. 'n Persoon wat met 'n lastereis op grond van hierdie soort bewering²⁷ wil slaag, moet spesiale skade kan bewys.²⁸ Die rede wat hier

voor aangevoer word, is dat 'n bewering dat 'n persoon nie sy skuld betaal nie, nie noodwendig veroorsaak dat hy in die oë van die gemeenskap haatlik of bespotlik word of dat sy aansien in die oë van die gemeenskap daal nie.²⁹

Hierdie vraag ontstaan dikwels wanneer 'n persoon se naam in 'n *black list* gepubliseer word wat deur 'n kredietagentskap of handelsbeskermingsvereniging uitgegee word. Die reël wat hier geld is dat wanneer die publikasie bloot net die name en die bedrag deur die persoon verskuldig aandui, so 'n publikasie nie *per se* lasterlik is nie. Anders is die geval waar die lys voorgee dat die persone wat daarin verskyn wanbetalers en kredietonwaardig is.³⁰ In verskeie jurisdiksies in Amerika is daar uitdruklik bevind dat dit nie lasterlik is om 'n nie-handelaar se naam in so 'n lys van wanbetalers op te neem nie waar hierdie lys vir sirkulasie tussen handelaars en skuldeisers bestem is. Die grondslag vir laasgenoemde beginsel word gevind in die feit dat die nie-handelaar nie 'n beroep beoefen waar krediet noodsaaklik is nie. 'n Lasteraksie kan slegs deur so 'n persoon ingestel word indien hy spesiale of werklike skade aan sy persoonlike kredietwaardigheid kan aantoon.³¹ Daar is egter 'n aantal sake wat gesag bied vir die standpunt dat dit sonder meer lasterlik is om te publiseer dat 'n persoon onwillig is of weier om sy skuld te betaal, al is krediet nie vir so 'n persoon se beroep noodsaaklik nie.³² In die laasgenoemde geval sal dit ook nie die lede van 'n handelsbeskermingsvereniging baat om te beweer dat so 'n kennisgewing deur die vereniging uitgestuur was nie.³³ Lasteraksies het ook by geleentheid uit berigte van kredietonwaardigheid deur 'n handelaar oor 'n nie-handelaar ontstaan waar die berigte onder die aandag van 'n beperkte aantal persone gekom het wat op die een of ander wyse die skuldenaar geken het. In sommige gevalle is bevind dat die bewerings sonder meer lasterlik was en in ander gevalle nie.³⁴

'n Bewering dat 'n persoon van verjaring gebruik maak om sy finansiële verpligtinge te ontduik, is nie lasterlik nie, behalwe in daardie geval waar die benadeelde skade gely het en die bewering vals was.³⁵

Waar metodes van skuldinvordering gebruik word wat die aansien van 'n persoon in die oë van die gemeenskap kan aantas, soos wanneer plakkaat met die name van wanbetalers opgeplak word, is dit lasterlik.³⁶

'n Blote bewering dat 'n skuldeiser verlang dat die skuldenaar sy skuld moet

betaal, welke bewering in die teenwoordigheid van die skuldenaar geuite word, is nie lasterlik nie omdat dit nie op enige oneerbare optrede van die skuldenaar dui nie.³⁷

Dit is nie lasterlik om aan 'n werkgewer van 'n skuldenaar te skryf te aansien van die skuld van die skuldenaar nie, mits die skuldenaar nie 'n persoon is wat krediet in verband met sy beroep aanwend nie, alhoewel dit in sommige jurisdiksies in Amerika wél lasterlik is.³⁸

2 2 4 Kredietwaardigheid, laster en "Commercial Credit Agencies" :

Kredietinligting aangaande 'n handelaar wat op navrae verskaf word, word ingevolge 'n bevoorregte geleentheid verskaf, mits die inligting te goeie troe verstrek word. Dit geld ook vir enige opinie wat oor die kredietwaardigheid van 'n persoon op navrae verstrek word.³⁹ Hierdie beginsel geld vir handelaars en nie-handelaars.⁴⁰ So ook inligting tussen persone ten opsigte van 'n derde waar beide 'n belang by die inligting gehad het,⁴¹ maar 'n vrywillige kommunikasie ten opsigte van 'n konkurrent aan 'n persoon aan wie geen plig verskuldig is nie, is nie bevoorreg nie.⁴²

In die algemeen word kredietnavrae deur *Commercial Credit Agencies* as bevoorreg beskou, alhoewel daar enkele uitsonderings op hierdie reël skyn te wees.⁴³ Die berig sal bevoorreg wees indien dit te goeie trou aan persoon met 'n belang daarby gepubliseer word en die publisierder 'n belang of plig gehad het met die verskaffing van die inligting.⁴⁴ Hierdie bevoorregting geld steeds waar die inligting deur 'n verteenwoordiger verskaf of verstrek word.⁴⁵ Bevoorregting word verbeur indien die inligting aan ander persone as die intekenaars van die kredietagentskap verskaf word, of indien lasterlike inligting vir algemene sirkulasie vrygestel word.⁴⁶

In die geval van handelsbeskermingsverenigings,⁴⁷ sal die inligting deur so 'n vereniging aan sy lede verskaf, ook bevoorreg wees. Inligting wat ten doel het om skuldnaars op 'n *black list* te plaas om dan die betrokkenes te dwing om te betaal deurdat alle lede krediet aan so 'n skuldenaar weier, sal egter nie bevoorreg wees nie. Ook nie enige kommunikasie wat ten doel het om betalings op hierdie wyse af te dwing nie. Bevoorregting sal verbeur word indien 'n lid van so 'n vereniging nie redelike gronde kan aanvoer dat die bedrag verskuldig is nie en ook wanneer 'n lid nie redelike sorg in die aan-

melding van die naam van die skuldenaar beoefen nie.⁴⁸ Antwoorde wat op navrae van ander lede van die vereniging gegee word, is wel bevoorreg.⁴⁹

2 2 5 Die "Fair Credit Reporting Act, 1971" :

Uit die voorgaande blyk dit dat die Amerikaanse gemenerereg voldoende beskerming aan die handelaar en die persoon wat krediet vir beroepsdoel-eindes aanwend, bied. Die posisie van die nie-handeldrywende persoon en die persoon wat krediet vir nie-beroepsdoel-eindes aanwend, word egter nie tot dieselfde mate beskerm nie. Die *Fair Credit Reporting Act, 1971* vul gelukkig hierdie leemte.

Die tersaaklike artikels van hierdie wet lui soos volg :

s 1681 Congressional findings and statement of purpose.

(a) The Congress makes the following findings :

(1) The banking system is dependant on fair and accurate credit reporting. Inaccurate credit reports directly impair the efficiency of the banking system, and unfair credit reporting methods undermine the public confidence which is essential to the continued functioning of the banking system

(2) An elaborate mechanism has been developed for investigating and evaluating creditworthiness, credit standing, credit capacity, character, and general reputation of consumers.

(3) Consumer reporting agencies have assumed a vital role in assembling and evaluating consumer credit and other information on consumers.

(4) There is a need to ensure that credit reporting agencies exercise their grave responsibility with fairness, impartiality, and a respect to the consumer's right to privacy.

(b) It is the purpose of this subchapter to require that consumer reporting agencies adopt reasonable procedures for meeting the needs of commerce for consumer credit, personnel, insurance, and other information in a manner which is fair and equitable to the consumer, with regard to confidentiality, accuracy, relevancy and proper utilization of such information in accordance with

the requirements of this subchapter.

s 1681 a. Definitions : rules of construction.

- (a) Definitions and rules of construction set forth in this section are applicable for the purposes of this subchapter.
- (b) The term "person" means any individual, partnership, corporation, trust, estate, cooperative, association, governmental subdivision or agency, or other entity.
- (c) The term "consumer" means an individual.
- (d) The term "consumer report" means any written, oral, or other communication on a consumer's creditworthiness, credit standing, credit capacity, character, general reputation, personal characteristics, or mode of living which is used or expected to be used or collected in whole or in part for the purpose of serving as a factor in establishing the consumer's eligibility for (1) credit or insurance to be used primarily for personal, family, or household purposes, or (2) employment purposes, or (3) other purposes under section 1681b of this title. The term does not include (A) any report containing any information solely as to transactions or experiences between the consumer and the person making the report; (B) any authorization or approval of a specific extension of credit directly or indirectly by the issuer of a credit card or similar device; or (C) any report in which a person who has been requested by a third party to make specific extension of credit directly or indirectly to a consumer conveys his decision to such request. If the third party advises the name and address to whom the request was made and such person makes the disclosure under section 1681m of this title.
- (e) the term "investigative report" means a consumer report or portion thereof in which information on a consumer's character, general reputation, personal characteristics, or mode of living is obtained through personal interviews with neighbours, friends or associates of the consumer reported on or with others with whom he is acquainted or who may have knowledge concerning any such items

of information. However, such information shall not include specific factual information on a consumer's credit record obtained directly from a consumer reporting agency when such information was obtained directly from a creditor of a consumer or from the consumer.

- (f) the term "consumer reporting agency" means any person which, for monetary fees, dues, or on a non cooperative nonprofit basis, regularly engages in whole or part in the practice of assembling or evaluating consumer credit information or other information on consumers for the purpose of furnishing credit reports to third parties, and which uses any means or facility of interstate commerce for the purpose of reporting or furnishing consumer reports.
- (g) The term "file", when used in connection with information on any consumer, means all of the information on any consumer recorded and retained by a consumer reporting agency regardless of how the information is stored.
- (h) The term "employment purposes" when used in connection with a consumer report means a report used for the purpose of evaluating a consumer for employment, promotion, reassignment or retention as an employee.
- (i) The term "medical information" means information or records obtained with the consent of the individual to whom it relates, from licensed physicians or medical practitioners, hospitals, clinics, or other related facilities.

s 1681b. Permissible purposes of consumer reports

A consumer reporting agency may furnish a consumer report under the following circumstances and no other :

- (1) In response to an order of a court having jurisdiction to issue such an order.
- (2) In accordance with the written instructions of the consumer to whom it relates.
- (3) To a person which it has reason to believe -
 - (A) intends to use the information in connection with a credit

transaction involving the consumer on whom the information is to be furnished and involving the extension of credit to, or review or collection of an account of, the consumer; or

(B) intends to use for employment purposes; or

(C) intends to use the information in connection with the underwriting of insurance involving the consumer; or

(D) intends to use the information with a determination of the consumer's eligibility for a licence or other benefit granted by a governmental instrumentality required by law to consider an applicant's financial responsibility or status; or

(E) otherwise has a legitimate need for the information in connection with a business involving the consumer.

s 1681c. Reporting of obsolete information prohibited.

(a) Except as authorised under section (b) of this subsection, no consumer reporting agency may make any consumer report contain any of the following information :

(1) Bankruptcies which, from date of adjudication of the most recent bankruptcy, antedate the report by more than fourteen years.

(2) Suits and judgments which, from date of entry, antedate the report by more than seven years or until the governing statute of limitation has expired, whichever is the longer period.

(3) Paid tax liens which, from the date of payment, antedate the report by more than seven years.

(4) Accounts placed for collection or charged to profit and loss which antedate the report by more than seven years.

(5) Records of arrests, indictment, or conviction of crime which, from date of disposition, release or parole, antedate the report by more than seven years.

(6) Any adverse item of information which antedates the report by more than seven years.

(b) The provisions of subsection (a) of this section are not applicable

in the case of any consumer report to be used in connection with :

- (1) a credit transaction involving, or which may reasonably be expected to involve a principal amount of \$50,000 or more;
- (2) the underwriting of life insurance involving, or which may reasonably involve, a face amount of \$50,000 or more ; or
- (3) the employment of any individual at an annual salary which equals, or may be expected to equal \$20,000, or more.

s 1681d. Disclosure of investigative consumer reports.

- (a) A person may not procure or cause to be prepared an investigative consumer report on any consumer unless -

(1) it is clearly and accurately disclosed to the consumer that an investigative report including information as to his character, general reputation, personal characteristics, and mode of living, whichever are applicable, may be made, and such disclosure (A) is made in writing mailed, or otherwise delivered to the consumer, not later than three days after the date on which the report was first requested, and (B) includes a statement informing the consumer of his right to request the additional disclosures provided for under subsection (b) of this section; or

(2) the report is to be used for employment purposes for which the consumer has not specifically applied.

- (b) Any person who procures or causes to be prepared an investigative consumer report on any consumer shall, upon written request made by the consumer within a reasonable period of time after the receipt by him of the disclosure required by subsection (a)(1) of this section, shall make a complete and accurate disclosure of the nature and scope of the investigation requested. This disclosure shall be made in writing mailed, or otherwise delivered, to the consumer not later than five days after the date on which the request for such disclosure was received from the consumer or such report was first requested, whichever is the later.

- (c) No person may be held liable for any violation of subsection (a) or

(b) of this section if he shows by a preponderance of the evidence that at the time of the violation he maintained reasonable procedures to assure compliance with subsection (a) or (b) of this section.

s 1681e. Compliance procedures.

- (a) Every consumer reporting agency shall maintain reasonable procedures designed to avoid violations of section 1681c of this title and to limit the furnishing of consumer reports to the purposes listed under section 1681b of this title. These procedures shall require that prospective users of the information identify themselves, certify the purposes for which the information is sought, and certify that the information shall be used for no other purpose. Every consumer reporting agency shall make every reasonable effort to verify the identity of a new prospective user and the uses certified by such prospective user prior to furnishing such user a consumer report. No consumer reporting agency may furnish a consumer report if it has reasonable grounds for believing that the consumer report will not be used for a purpose listed in section 1681b of this title.
- (b) Whenever a consumer reporting agency prepares a consumer report it shall follow reasonable procedures to ensure maximum possible accuracy of the information concerning the individual about whom the report relates.

s 1681f. Disclosures to governmental agencies.

Notwithstanding the provisions of section 1681b of this title, a consumer reporting agency may furnish identifying information respecting any consumer, limited to his name, address, former addresses, places of employment or former places of employment to a governmental agency.

s 1681g. Disclosures to consumers.

- (a) Every consumer reporting agency shall, upon request and proper identification of any consumer, clearly and accurately disclose to the consumer :

(1) The nature and substance of all information (except medical information) in its files on the consumer at the time of the request.

(2) The sources of information; except that the sources of information acquired solely for use in preparing an investigative consumer report and actually used for no other purpose need not be disclosed : Provided, that in the event of an action brought under this subchapter, such sources shall be available to the plaintiff under appropriate discovery procedures in the court where the action is brought.

(3) The recipients of any consumer report on the consumer which it has furnished -

(A) for employment purposes within the two-year period preceding the request, and

(B) for any other purpose within the six-month period preceding the request.

(b) The requirements of subsection (a) of this subchapter respecting the disclosures of sources of information and the recipients of consumer reports do not apply to information received prior to the effective date of this subchapter except to the extent that the matter involved is contained in the files of the consumer reporting agency on that date.

1681h. Conditions of disclosure to consumers - Times and notice.

(a) A consumer reporting agency shall make the disclosures required under section 1681g of this title during normal business hours and on reasonable notice.

Identification of consumer

(b) The disclosures required under section 1681g of this title shall be made to the consumer -

(1) in person if he appears in person and furnishes proper identification, or

(2) by telephone if he has made a written request with proper identification, for telephone disclosure and the toll charge, if

any, for the telephone call is prepaid by or charged directly to the consumer.

Trained personnel

- (c) Any consumer reporting agency shall provide trained personnel to explain to the consumer any information furnished to him pursuant to section 1681g of this title.

Persons accompanying the consumer

- (d) The consumer shall be permitted to be accompanied by one other person of his choosing, who shall furnish reasonable identification. A consumer reporting agency may require a consumer to furnish a written statement granting permission to the consumer reporting agency to discuss the consumer's file in such person's presence.

Limitation of liability

- (e) Except as provided in sections 1681n and 1681o of this title, no consumer may bring any action or proceeding in the nature of defamation, invasion of privacy or negligence with respect to the reporting of information against any consumer reporting agency, any user of information, or any person who furnishes information to a consumer reporting agency, based on information pursuant to section 1681g, 1681h, or 1681m of this title, except as to false information furnished with malice or willful intent to injure such consumer.

s 1681i. Procedure in case of disputed accuracy - Dispute; reinvestigation.

- (a) If the completeness or accuracy of any item of information contained in his file is disputed by a consumer, and such dispute is directly conveyed to the consumer reporting agency by the consumer, the consumer reporting agency shall within a reasonable period of time reinvestigate the current status of that information unless it has reasonable grounds to believe that the dispute by the consumer is frivolous or irrelevant. If after such reinvestigation such information is found to be inaccurate or can no longer be verified, the consumer reporting agency shall promptly delete such information. The presence of contradictory information in the consumer's file does not in and of itself constitute reasonable

grounds for believing the dispute is frivolous or irrelevant.

Statement of dispute

- (b) If the reinvestigation does not resolve the dispute, the consumer may file a brief statement setting forth the nature of the dispute. The consumer reporting agency may limit such statements to not more than one hundred words if it provides the consumer with assistance in writing a clear summary of the dispute.

Notification of consumer dispute in subsequent consumer reports

- (c) Whenever a statement of a dispute is filed, unless there is reasonable grounds to believe that it is frivolous or irrelevant, the consumer reporting agency shall, in any subsequent consumer report containing the information in question, clearly note that it is disputed by the consumer and provide either the consumer's statement or a clear and accurate codification or summary thereof.

Notification of deletion of disputed information

- (d) Following any deletion of information which is found to be inaccurate or whose accuracy can no longer be verified or any notation as to disputed information, the consumer reporting agency shall, at the request of the consumer, furnish notification that the item has been deleted or the statement, codification or summary pursuant to subsection (b) or (c) of this section to any person specifically designated by the consumer who has within two years prior thereto received a consumer report for employment purposes, or within six months prior thereto received a consumer report for any other purpose, which contained the deleted or disputed information. The consumer reporting agency shall clearly and conspicuously disclose to the consumer his rights to make such request. Such disclosure shall be made at or prior to the time the information is deleted or the consumer's statement regarding the disputed information is received.

s 1681j. Charges for disclosure.

A consumer reporting agency shall make all disclosures pursuant to section 1681g of this title and furnish all consumer reports

pursuant to section 1681i(d) of this title without charge to the consumer, if within thirty days after receipt by such consumer of a notification pursuant to section 1681m of this title or notification from a debt collection agency affiliated with such consumer reporting agency stating that the consumer's credit rating may be or has been adversely affected, the consumer makes a request under section 1681g or 1681i(d) of this title. Otherwise, the consumer reporting agency may impose a reasonable charge on the consumer for making disclosure to such consumer pursuant to section 1681g of this title, the charge for which shall be indicated to the consumer prior to making disclosure; and for furnishing notifications, statements, summaries, or codifications to person designated by the consumer pursuant to section 1681i(d) of this title, the charge for which shall be indicated to the consumer prior to the furnishing such information and shall not exceed the charge that the consumer reporting agency would impose in each designated recipient for a consumer report except that no charge may be made for notifying such persons of the deletion of information which is found to be inaccurate or which can no longer be verified.

s 1681k. Public record information for employment purposes.

A consumer reporting agency which furnishes a consumer report for employment purposes and which for that purpose compiles and reports items of information on consumers which are matters of public record and are likely to have an adverse effect upon the consumer's ability to obtain employment shall -

- (1) at the time such public record information is reported to the user of such consumer report, notify the consumer of the fact that public record information is being reported by the consumer reporting agency, together with the name and address of the person to whom the information is being reported; or
- (2) maintain strict procedures designated to insure that whenever public record information which is likely to have an adverse effect on a consumer's ability to obtain employment is reported it is complete and up to date. For purposes of this paragraph,

items of public record relating to arrests, indictments, convictions, suits, tax liens, and outstanding judgments shall be considered up to date if the current public record status of the item at the time of the report is reported.

s 1681l. Restrictions on investigative consumer reports

Whenever a consumer reporting agency prepares an investigative consumer report, no adverse information in the consumer report (other than information which is a matter of public record) may be included in a subsequent consumer report unless such adverse information has been verified in the process of making such subsequent consumer report, or the adverse information was received within the three-month period preceding the date subsequent report is furnished.

s 1681m. Requirements of users of consumer reports- Adverse action based on reports of consumer reporting agencies.

- (a) Whenever credit or insurance for personal, family, or household purposes, or employment involving a consumer is denied or the charge for such credit or insurance is increased either wholly or partly because of information in a consumer report from a consumer reporting agency, the user of the consumer report shall so advise the consumer against whom such adverse action has been taken and supply the name and address of the consumer reporting agency making the report.

Adverse action based on reports of other persons than consumer reporting agencies

- (b) Whenever credit for personal, family, or household purposes involving a consumer is denied or the charge for such credit is increased either wholly or partly because of information obtained from a person other than a consumer reporting agency bearing upon the consumer's creditworthiness, credit standing, credit capacity, character, general reputation, personal characteristics, or mode of living, the user of such information shall, within a reasonable period of time, upon the consumer's written request for the reasons for such adverse action received within sixty

days after learning of such adverse action, disclose the nature of the information to the consumer. The user of such information shall clearly and accurately disclose to the consumer his right to make such written request at the time such adverse action is communicated to the consumer.

Reasonable procedures to ensure compliance

- (c) No person shall be held liable for any violation of this section if he shows by a preponderance of the evidence that at the time of the alleged violation he maintained reasonable procedures to assure compliance with the provisions of subsections (a) and (b) of this section.

s 1681n. Civil liability for willful noncompliance.

Any consumer reporting agency or user of information which willfully fails to comply with any requirement imposed under this subsection with respect to any consumer is liable to that consumer in an amount equal to the sum of-

- (1) any actual damages sustained by the consumer as a result of the failure;
- (2) such amount of punitive damages as the court may allow; and
- (3) in the case of any successful action to enforce any liability under this section, the costs of the action together with reasonable attorney's fees as determined by the court.

s 1681o. Civil liability for negligent noncompliance.

Any consumer reporting agency or user of information which is negligent in failing to comply with any requirement imposed under this subchapter with respect to any consumer is liable to that consumer in an amount equal to the sum of-

- (1) any actual damages sustained by the consumer as a result of the failure;
- (2) in the case of any successful action to enforce any liability under this section, the costs of the action together with reasonable attorney's fees as determined by the court.

s 1681p. Jurisdiction of courts; limitations of actions.

An action to enforce any liability created under this subchapter may be brought in any appropriate United States district court without regard to the amount in controversy, or in any other court of competent jurisdiction, within two years from the date on which the liability arises, except that where a defendant has materially and willfully misrepresented any information required under this subchapter to be disclosed to an individual and the information so misrepresented is material to the establishment of the defendant's liability to that individual under this subchapter, the action may be brought at any time within two years after discovery by the individual of the misrepresentation.

s 1681q. Obtaining information under false pretenses.

Any person who knowingly and willfully obtains information on a consumer from a consumer reporting agency under false pretenses shall be fined not more than \$5,000 or imprisoned not more than one year, or both.

s 1681r. Unauthorized disclosures by officers or employees.

Any officer or employee of a consumer reporting agency who knowingly and willfully provides information concerning an individual from the agency's files to a person not authorized to receive that information shall be fined not more than \$5,000 or imprisoned not more than one year, or both.

s 1681s. Administrative enforcement—Federal Trade Commission; powers.

- (a) Compliance with the requirements imposed under this subchapter shall be enforced under the Federal Trade Commission Act by the Federal Trade Commission with respect to consumer reporting agencies and all other persons subject thereto, except to the extent that enforcement of the requirements imposed under this subchapter is specifically committed to some other government agency under subsection (b) hereof. For the purpose of the exercise by the Federal Trade Commission of its functions and powers under the Federal Trade Commission Act, a violation of any

requirement or prohibition imposed under this subchapter shall constitute an unfair or deceptive act or practice in commerce in violation of section 45(a) of this title and shall be subject to enforcement by the Federal Trade Commission under section 45(b) of this title with respect to any consumer reporting agency or person subject to enforcement by the Federal Trade Commission pursuant to this subsection, irrespective of whether that person is engaged in commerce or meets any other jurisdictional tests in the Federal Trade Commission Act. The Federal Trade Commission shall have such procedural, investigative, and enforcement power, including the power to issue procedural rules in enforcing compliance with the requirements imposed under this subchapter and to require the filing of reports, the production of documents, and the appearance of witnesses as though the applicable terms and conditions of the Federal Trade Commission Act were part of this subchapter. Any person violating any of the provisions of this subchapter shall be subject to the penalties and entitled to the privileges and immunities provided in the Federal Trade Commission Act as though the applicable terms and provisions thereof were part of this subchapter.

Other administrative bodies.

- (b) Compliance with the requirements imposed under this subchapter with respect to consumer reporting agencies and persons who use consumer reports from such agencies shall be enforced under-
- (1) section 1818 of Title 12, in the case of :
 - (A) national banks, by the Comptroller of the Currency;
 - (B) member banks of the Federal Reserve System (other than national banks), by the Federal Reserve Board; and
 - (C) banks insured by the Federal Deposit Insurance Corporation (other than members of the Federal Reserve System), by the Board of Directors of the Federal Deposit Insurance Corporation.
 - (2) section 1464(d) of Title 12, section 1730 of Title 12, and sections 1426 of title 12, by the Federal Home Loan Bank Board (acting directly or through the Federal Savings and Loan assurance Corporation), in the case of any institution subject to any of

those provisions;

(3) the Federal Credit Union Act, by the Administrator of the National Credit Union Administration with respect to any Federal credit union;

(4) the Acts to regulate commerce, by the Interstate Commerce Commission with respect to any common carrier subject to these Acts;

(5) the Federal Aviation Act of 1958, by the Civil Aeronautics Board with respect to any air or foreign air carrier subject to that Act; and

(6) the Packers and Stockyards Act, 1921 (except as provided in section 226 of Title 7), by the Secretary of Agriculture with respect to any of the activities subject to that Act.

Enforcement under other authority

- (c) For the purpose of the exercise by any agency referred to in subsection (b) of this section of its powers under any Act referred to in that subsection, a violation of any requirement imposed under this subchapter shall be deemed to be a violation of a requirement imposed under that Act. In addition to its powers under any provision of law specifically referred to in subsection (b) of this section, each of the agencies referred to in that subsection may exercise, for the purpose of enforcing compliance with any requirement imposed under this subchapter any other authority conferred on it by law.

s 1681t. Relation to State laws.

This subchapter does not annul, alter, affect, or exempt any person subject to the provisions of this subchapter from complying with the laws of any State with respect to the collection, distribution, or use of any information on consumers, except to the extent that those laws are inconsistent with any provisions of this subchapter, and then only to the extent of the inconsistency."

Die doel van hierdie wetgewing is *nie* om die verbruiker in staat te stel om krediet te kan bekom nie,⁵⁰ maar eerder om die individu in sy persoonlike hoe-

danigheid te beskerm teen bekendmaking van onjuiste en verouderde feite wat sy kredietwaardigheid in gevaar kan stel.⁵¹ Die wet het die praktiese uitwerking dat dit op indirekte wyse die kredietwaardigheid van 'n individu beskerm deurdat dit die verspreiding van krediet-ongunstige inligting beperk en tot 'n groot mate voorkom.⁵² Benewens hierdie uitwerking, beskerm die wetgewing die individu teen inbreukmakings op sy privaatheid.⁵³

Oortredings van hierdie bepalings het vaste omskrewe gevolge.⁵⁴ Die wet skryf ook voor watter inligting by verslagdoening ingesluit moet word en waaroor nie berig mag word nie.⁵⁵ Dit geld ook vir die doel waarvoor verslae verskaf mag word.⁵⁶ Die plig om inligting te verduidelik en te openbaar word op die kredietagentskap geplaas.⁵⁷ Indien 'n verbruiker die geldigheid van die inligting betwis, moet die kredietagentskap, na 'n ondersoek wat die valsheid van die inligting bevestig, die inligting deurhaal en kennis van deuringing gee.⁵⁸ Indien die ondersoek nie die geskil uit die weg ruim nie, moet aangedui word dat die betrokke inligting deur die verbruiker betwis word. Laasgenoemde betwiste inligting moet dan as sulks verstrek word aan sodanige persone as wat die verbruiker mag aandui.⁵⁹ Die wet plaas ook 'n plig op die kredietagentskap om te verseker dat verslae wat op ondersoek volg, juis is.⁶⁰ Wanneer krediet op grond van 'n ongunstige kredietverslag geweier word ten aansien van die verskaffing van die persoonlike behoeftes van die verskaffer, moet die persoon wat die krediet weier die naam en die adres van die kredietagentskap wat die inligting verskaf het, verstrek. Indien die inligting nie van 'n kredietagentskap afkomstig is nie, moet die aard van die inligting openbaar word. Opsetlike nie-nakoming is 'n misdaad⁶¹ en stel ook 'n siviele eis daar. In die geval van opsetlike nie-nakoming van die bepalings van die wet, kan die verbruiker die werklike skade wat hy gely het, strafskade, kostes en regs-kostes vorder. In hierdie geval word die kredietagentskap vir die skade aanspreeklik gehou.⁶² In die geval van nalatige nie-nakoming van die bepalings van die wet, kan slegs die werklike skade wat die verbruiker gely het saam met die kostes en regs-kostes van die agentskap verhaal word.⁶³ 'n Aksie vir die nie-nakoming van die bepalings van die wet en die daaruitspruitende skade, verjaar na twee jaar nadat die skuldorsaak ontstaan het.⁶⁴ Die bedrieglike verkryging van kredietinligting vanaf 'n kredietagentskap, is 'n misdryf strafbaar met 'n maksimum boete van \$5000 of een jaar gevangenisstraf, of beide.⁶⁵ Die bepalings van die wet kan deur verskeie administratiewe liggame afdwing word.⁶⁶

2 6 Die publikasie van verslae van hofverrigtinge :

Die Engelsregtelike reël dat die bewerings gedurende 'n hofgeding gemaak, *absoluut* bevoorreg is, word aanvaar, mits sulke bewerings tersaaklik is.⁶⁷ Absolute bevoorregting geld nie net by regsdinge nie, maar ook ten opsigte van verrigtinge met 'n regsraad.⁶⁸

In die algemeen, is publikasie van verslae en hofverrigtinge, gekwalifiseerd bevoorreg of ingevolge wetgewing, geheel en al bevoorreg.⁶⁹ Inligting waarop die hof 'n verbod geplaas het of waar die verrigtinge nie in die openbaar geskied het nie, mag nie gepubliseer word nie.⁷⁰ Dit geld ook waar die inhoud daarvan nie vir die een of ander rede gepubliseer mag word nie.⁷¹

Teen einde bevoorreg te wees moet die werklike verrigtinge van die hof behandel word en moet die verslag billik en juis wees. Enige afwyking van hierdie vereistes sal tot gevolg hê dat die bevoorregting verval.⁷² Die publiseerder van die verslag is verantwoordelik vir die juistheid van die inhoud daarvan. Indien dit nie akkuraat en juis is nie, verval enige bevoorregting.⁷³

2 7 Die aantasting van kredietwaardigheid deur die onregmatige ontering van wissels en tjeks :

'n Bank is teenoor sy kliënt aanspreeklik wanneer dit verkeerdelik 'n tjek van 'n kliënt weier terwyl daar genoegsame fondse voor hande is om die tjek of wissel te kan betaal⁷⁵ en skade sonder die bewys daarvan, word in sommige gevalle vermoed.⁷⁶ Slegs die werklike skade kan verhaal word indien die weiering deur 'n fout aan die kant van die bank geskied het.⁷⁷ Indien die eiser 'n te-handelaar is, kan skadevergoeding verhaal word mits skade bewys word. In gevalle waar die bedrag nie groot is nie, word nominale skadevergoeding gewoonlik toegeken. Substansiële skade sal voor hande wees indien die trekker 'n handelaar is.⁷⁸

In die staat van New York, sal slegs nominale skade in die afwesigheid van spesiale skade toegeken word, indien nie aangetoon kan word dat die weiering opsetlik of kwaadwillig was nie.⁷⁹

Die skadevergoeding wat wel verhaal kan word, moet volgens die feite en omstandighede, redelik en billik wees en word met verwysing na die omvang van die nadeel aan die reputasie en kredietwaardigheid bepaal. In die afwesig-

heid van kwaadwilligheid, word die skade tot die redelike en billike skade w natuurlikerwys uit die verkeerdlike weiering van die tjek spruit, beperk. D koste wat deur die houer van die tjek aangegaan word om die bedrag daarv van die kliënt van die bank te vorder en wat die kliënt regtens moet betaal word nie as deel van die skade wat die kliënt van sy bank kan vorder gereken nie.⁸⁰ n Onderskeid word ook getref tussen die skade wat n handelaar en nie-handelaar kan verhaal.⁸¹

Geen skadevergoeding (genoegdoening) vir enige geestelike wroeging en lydi (soos byvoorbeeld, vernedering en verleentheid) wat nie met fisiese gevol gepaard gaan nie, kan verhaal word nie.⁸² Sekere faktore word as skadevermi derend geag, naamlik wanneer die kliënt weier om hulp te verleen om o fout te herstel, of met n groot skadevergoedingseis dreig, of dat die nie-b taling weens n klerklike fout was of die feit dat daar geen skade gely w nie.

Indien die kliënt van die bank n handelaar is, kan hy substansiële skade v die bank vorder sonder dat hy skade hoef te bewys.⁸³ Hierdie reël toon oore koms met die Engelse reg.⁸⁴ Dit is ook hier noodsaaklik om te bepaal waar die handelaar in hierdie relatiewe gunstige posisie teenoor die nie-handelaar geplaas word.⁸⁵

Een van die vernaamste redes vir die onderskeid is dat die weiering (verkeerd lik) van n handelaar se tjek, vertolk word as n laster van sy besigheid in s opsig dat daar n *innuendo* van insolvensie daaraan gekoppel word of dat hy kwader trou gehandel het : "A trader who gives a check to his creditor u a bank at which he has funds is almost necessarily injured in his credit the dishonor of the check, for it is a slur upon it of a similar character that which is caused by the utterance of slander throwing doubt upon solvency. In both cases he is allowed to recover substantial damages with proving substantial damages."⁸⁶ Dit skyn egter asof hierdie beginsel aan t komstige ontwikkeling onderhewig is : "The modern and better rule appears be that, where the bank dishonors the check, it is liable for substantial da ges to the injured depositor as compensation; and it is true, regardless whether the depositor is a trader, business man, private citizen or professio man."⁸⁷

In sommige van die State is daar wetgewing wat die verhaal van spes

skade toelaat, ongeag van die feit of die betrokke persoon 'n handelaar is of nie. Dit is in daardie gevalle waar die deposant spesiale skade beweer en bewys. Dit het tot gevolg dat in hierdie State skade weens die verkeerdlike weiering van tjeks slegs verhaal kan word, indien skade bewys kan word en inderwaarheid gely is.⁸⁸

Ingevolge die *Uniform Commercial Code* word 'n bank aanspreeklik gehou vir alle *proximate damages*⁸⁹ en indien die weiering weens 'n fout plaasgevind het, vir alle werklik-gelede skade.⁹⁰

2 2 8 Kredietwaardigheid en maatskappy :

'n Maatskappy word geag om geen persoonlikheidsregte te hê nie en beskik ook nie oor 'n persoonlike reputasie (*fama*) nie. Woorde wat op onkuisheid dui en woorde wat slegs 'n inbreukmaking op die persoonlikheid van 'n natuurlike persoon sou uitmaak, sal nie lasterlik van 'n maatskappy kan wees nie.⁹¹ 'n Maatskappy beskik egter oor prestige en aansien in die handel en enige bewerings wat die maatskappy se eerlikheid, kredietwaardigheid, doeltreffendheid of ander handelshoedanighede aantas, sal wel 'n lastereis daarstel. Dieselfde beginsel geld vir nie-handeldrywende organisasies.⁹²

In die saak van *Aetna L Ins. Co. v Mutual ben Health & Acci Asso.* is beslis dat : "no distinction is made between business corporations and nonbusiness corporations, and that nonbusiness corporations may recover in action for libel without alleging and proving special damages."⁹³ Die hof bevind verder dat enige nadeel ten aansien van 'n maatskappy se krediet en reputasie, noodwendig sy sakebedrywighede en eiendom sal benadeel.

2 2 9 Samevatting en gevolgtrekkings :

Kredietwaardigheid word in die Amerikaanse reg via die lasterdelik beskerm. Die Amerikaanse lasterdelik is in inhoud en werking wyer van omvang as die Engelse lasterdelik waarvan dit afgestam het,⁹⁴ maar toon tog gemeenskaplike kenmerke.⁹⁵ Daar is geen direkte en afsonderlike erkenning van kredietwaardigheid nie, maar juis deur die vertolking en toepassing van die lasterdelik, word daar tog, in effek, erkenning aan kredietwaardigheid as 'n beskermingswaardige belang gegee, veral waar dit gaan om die handelaar of persoon wat krediet aanwend om 'n inkomste te verkry.⁹⁶ 'n Lastereis op grond van die aantasting van kredietwaardigheid kan slegs ingestel word indien die bewering direk op

die finansiële integriteit van die eiser slaan. In sommige Amerikaanse jurisdisies word 'n onderskeid tussen handelaars en persone wat van krediet gebruik vir die verkryging van wins, getref. Indien krediet vir so 'n persoon noodsaaklik is, sal enige bewering wat so 'n persoon se kredietwaardigheid aantast, laster wees.⁹⁷ 'n Blote bewering dat 'n persoon nie sy skuld betaal nie, is nie laster nie tensy 'n sekondêre betekenis daaraan geheg kan word⁹⁸ en moet skadeloos aansien van so 'n bewering bewys word.⁹⁹ Die verspreiding van kredietinligting deur kredietagentskappe is gewoonlik bevoorreg mits die inligting nie nie-belanghebbendes bekend gemaak word nie en ook te goeie trou versprei word.¹⁰⁰ Alhoewel die handelaar en die persoon wat krediet in sy beroep aanwend in die besonder deur die Amerikaanse reg beskerm word, geskied beskerming van die kredietwaardigheid van die verbruiker (individu) deur wetgewing wat die uitwerking het om die verskaffer van kredietinligting strafregtelik en sivilregtelik aanspreeklik te stel vir die verspreiding van foutiewe en vervalsde kredietinligting asook oortredings van die bepalings van die wet. Newewerking van die wet is dat die verbruiker se reg op privaatheid ten aansien van kredietinligting, beskerm word.¹⁰¹

Die volgende gevolgtrekkings kan gemaak word :

- a Die Amerikaanse reg verleen nie afsonderlike erkenning aan kredietwaardigheid nie. Kredietwaardigheid word egter as 'n afsonderlike belang beskerm deur die aanpassing en aanwending van die reëls van die lasterreg.
- b Om met 'n eis vir die aantasting van kredietwaardigheid te kan slaag soos dat skade bewys hoef te word, moet die benadeelde 'n handelaar of 'n persoon wees wat krediet vir doeleindes van sy beroep aanwend. Indien dit die geval is nie, moet werklike skade aangetoon en bewys kan word, voordat 'n lasteraksie in hierdie verband kan slaag. Die skade wat verhaal word, is spesiale skade.
- c Die persoon wat nie krediet vir beroeps -of handelsdoeleindes aanwend is in 'n relatiewe swakker posisie as die persoon wat wêl van krediet gebruik maak, maar sy kredietwaardigheid word deur die toepassing van die *Fair Credit Reporting Act* prakties beskerm. Terselfdertyd word sy reg op privaatheid ten opsigte van kredietinligting beskerm.
- d Alhoewel daar dus nie direkte beskerming van kredietwaardigheid in die Amerikaanse reg te vinde is nie (in die sin dat dit as 'n selfstandige reg erken word), het die toepassing van kasuïsme ten aansien van

gemene regtelike reëls van laster en wetgewing die gesamentlike uitwerking dat kredietwaardigheid in die Amerikaanse reg afsonderlike beskerming geniet.

VOETNOTE :

- 1 1st RESTATEMENT : TORTS par 559. Die definisie van die RESTATEMENT verskil van die gemene regtelike definisie, maar word in die algemeen deur die Amerikaanse houe aanvaar. ELDREDGE : THE LAW OF DEFAMATION The Bobbs-Merrill Company (1978) 32 is van mening dat dit die aanvaarbaarste definisie is. Hierdie definisie is toegepas in BIRL v PHILADELPHIA ELEC. CO ALR 2d 472; COSGROVE STUDIO & CAMERA SHOP v PANE ALR 2d 751; MacRAE v AFRO-AMERICAN CO 172 F Supp 184 ten aansien van Pennsylvania. Dit is ook toegepas in die houe van Wisconsin, New York en Oregon. Sien MARTIN v OUTBOARD MARINE CORP 113 NW 2d 135; POLZIN v HELMBRECHT 196 NW 2d 685; COOTS v PAYTON 280 SW 2d 47; PIERCE v BURNS 185 ALR 2d 477; CHAGNON v UNION LEADER CORP 174 ALR 2d 825; RAINER'S DAIRIES v RARITAN VALLEY FARMS 19 NJ 552; BLOCH v PLAINFIELD COURIER NEWS 132 ALR 2d 523.
- 2 Sien 35 en v n 4 op 52 supra.
- 3 V g l die aangehaalde definisie van die RESTATEMENT : "...or to deter third persons from associating or dealing with him." op 58 supra.
- 4 Dit is 'n relational interest omdat dit gaan om die opinie wat ander lede van die gemeenskap van die eiser huldig. V g l GREEN : RELATIONAL INTERESTS : 31 Ill L Rev 35; PROSSER : HANDBOOK OF TORTS Went Publishing Co (1971) 737.
- 5 Die Amerikaanse reg vereis nie 'n daling in die oë van die gemeenskap in die algemeen nie, maar slegs dat daar 'n daling in die oë van 'n substantial and respectable minority moet plaasvind. Dit is anders as die Engelse reg waar 'n algemene daling vereis word. Sien die definisie op 34, 35 asook v n 4 op 52 supra. Vir gesag ten aansien van die Amerikaanse vereiste, raadpleeg RESTATEMENT : TORTS par 559, kommentaar (e) asook HOFFMANN v WEIDA 217 F Supp 172; HERRMANN v NEWARK MORNING LEDGER CO 138 ALR 2d 61. Vir 'n volle bespreking daarvan, raadpleeg ELDREDGE a w 33 e v; 69 Harv L Rev 875.
- 6 ELDREDGE a w 5 e v; VEEDER : THE HISTORY AND THE THEORY OF THE LAW OF DEFAMATION 3 Col L Rev 546 (1903); RESTATEMENT : TORTS par 908 (e).
- 7 ELDREDGE a w 77; GATLEY a w aangehaal as LEWIS v n 8 53 supra asook die gesag in daardie v n ten aansien van die Engelse reg aangehaal. PROSSER a w 737, 751; AMERICAN JURISPRUDENCE The Lawyers Co-operative Publishing Company (1970) 516 (vol 50 - aangehaal as AM JUR); CORPUS JURIS SECUNDUM The American Law Book Co (1948) 34 (vol 53 - aangehaal as CJS); KEETON & KEETON : CASES AND MATERIALS ON THE LAW OF TORTS-West Publishing Co (1977) 951 e v; SHAPO : CASES AND MATERIALS ON TORT AND COMPENSATION LAW West Publishing Co (1976) 980 e v; AMERICAN BROADCASTING-PARAMOUNT THEATRES INC v SIMPSON 126 SE 2d 873.
- 8 Vir die Engelsregtelike beginsel sien 35 e v supra. Die Amerikaanse toets word bespreek in ELDREDGE a w 33 e v; 53 CJS 57; 50 AM JUR 2d 520 e v; PIERCE v BURNS 185 2d 477; RANOUS v HUGHES 141 NW 2d 251.

- 9 ELDREDGE a w 205 : "The gist of a cause of action for the tort of defamation is the publication of defamatory matter."; 50 AM JUR 2d 652; 53 CJS 127; RANOUS v HUGHE supra; RESTATEMENT : TORTS par 577; RICKBEIL v GRAFTON DEACONESS HOSPITAL 23 NW 2 247, 166 ALR 99.
- 10 Die elemente ten aansien van die Engelse lasterdelik word op 35 e v supra aangetref. Die elemente is : Die woorde moet 'n persoon se aansien verlaag (d w s lasterlik wees) dit moet betrekking op die belasterde hê en daar moes publikasie gewees het. Dieselfde elemente word in die Amerikaanse reg vereis. Sien ELDREDGE a w 205; RESTATEMENT 2d TORTS par 577 (b); 50 AM JUR 2d 512 e v.
- 11 Malice speel geen materieelregtelike rol nie. ELDREDGE a w 25 ; "Malice has no been an element of a cause of action for defamation for more than one hundred years. Daar is egter onsekerheid ten aansien hiervan, v g l o a 50 AM JUR 2d 679; 53 CJ 125. Die verskil van mening het geen uitwerking op die substantiewe Amerikaanse laster reg nie en die uitkomst wat bereik word is dieselfde, ongeag of malice vereis wor al dan nie. V g l PRINCE v BROOKLYN DAILY EAGLE 37 NY 250. Sien ten aansien van be voorregte geleentheid ELDREDGE a w 340 e v, 448 e v; PROSSER a w 771, 776 RESTATEMENT : TORTS par 606. Sien ook 59 en v n 39 infra.
- 12 Hierdie bewerings is waar beweer word dat die eiser 'n misdaad gepleeg het, waar di 'n aansteeklike geslagsiekte of ander laakbare geslagsiekte toeskryf, waar dit 'n aansla op die eiser se besigheid, beroep of professie maak en waar onkuisheid aan 'n vro toegeskryf word. Sien ELDREDGE a w 98 e v; RESTATEMENT 2d TORTS par 571-574, 569 ELDREDGE a w 168 e v; PROSSER a w 780; SHAPO a w 981; 53 CJS 41, 61 e v; BOWDER v COO 59 F Supp 225; KELLER v SAFEWAY STORES 15 F Supp 716; 50 AM JUR 547, 595.
- 13 ELDREDGE a w 144; 50 AM JUR 596; 53 CJS 100 e v ; ALTOONA CLAY PRODUCTS v DUN & BRAD STREET 367 F 2d 625; DOWNEY v UNITED WEATHERPROOFING INC 253 SW 2d 976; RIDGEWAY STAT BANK v BIRD 202 NW 170.
- 14 50 AM JUR 598; WITHAM v ATLANTA JOURNAL 53 SE 105; WHITBY v ASSOCIATES DISCOUNT COR 207 NE 482; DALLAVO v SNIDER 107 NW 271; JUDEVINE v BENZIES-MONTANYE FUEL AND WAREHOUS CO 269 NW 295, 106 ALR 1443; MARTIN v OUTBOARD MARINE CORP 113 NW 2d 135; GENERA ELECTRIC CREDIT CORP v ALFORD & ASSOCIATES 374 SO 2d 1316; MEYERSON v HURLBUT 118 AL 313; CYRAN v FINLAY STRAUS INC 310 NY 486.
- 15 ALTOONA CLAY PRODUCTS v DUN & BRADSTREET INC supra; DOWNEY v UNITED WEATHERPROOFING INC supra; RIDGWAY STATE BANK v BIRD supra, 37 ALR 1343; DIPLOMAT ELECTRIC v WESTING HOUSE SUPPLY CO 378 F 2d 377; KIRKMAN v WESTCHESTER NEWSPAPERS 24 NY 2d 860.
- 16 ALTOONA CLAY PRODUCTS v DUN & BRADSTREET INC supra; COONIS v ROGERS 429 SW 2d 709 SUNDERLIN v BRADSTREET 46 NY 188; 50 AM JUR 2d 597.
- 17 ALTOONA CLAY PRODUCTS INC v DUN & BRADSTREET supra.
- 18 50 AM JUR 2d 597 v n 16.
- 19 DUN v WEINTRAUB 36 SE 808.
- 20 Die sogenaamde Credit Reporting Agencies - v g l 15 AM JUR 2d 213.
- 21 In die geval waar die verslag nie bevoorreg was nie. V g l v n e 39 e v infra.

- 22 APPLIANCE BUYERS CREDIT CORP v BAXLEY 127 SE 2d 8; MEIER v MEURER 98 NW 2d 411.
- 23 Sien v n 14 supra.
- 24 Ibid.
- 25 REESE v HATWOOD 360 SW 2d 488.
- 26 Ibid.
- 27 Naamlik, dat hy nie sy skuld betaal nie en oneerlik is.
- 28 HARRISON v BURGER 103 SO 482; MELL v EDGE 22 SE 2d 738; WHITBY v ASSOCIATES DISCOUNT CORP 207 NE 2d 482; PATTON v JACOBS 78 NE 2d 789; RAGLAND v HOUSEHOLD FINANCE CORP 119 NW 2d 788, 99 ALR 2d 694.
- 29 McINZIE v HUCKABY 112 F Supp 642; PATTON v JACOBS supra; BROWN v NATIONAL HOME INS CO 123 SE 2d 850; WEAVER v BENEFICIAL FINANCE CO 106 SE 2d 620.
- 30 50 AM JUR 2d 599.
- 31 PUTNAL v INMAN 3 ALR 1580.
- 32 HOLT v BOYLE BROS 217 F 2d 16; HARTNETT v PLUMBER'S ASSO 47 NE 1002; BROWN v VANNAMAN 55 NW 183; KEATING v CINVISER 219 App Div 836.
- 33 TURNER v BRIEN 167 NW 584, 3 ALR 1585; RAGLAND v HOUSEHOLD FINANCE CORP 119 NW 2d 788, 99 ALR 2d 684; WESTON v BARNICOAT 56 NE 619.
- 34 V g 1 DAVIS v GENERAL FINANCE & THRIFT CORP 57 SE 2d 225; CYRAN v FINLAY STRAUS INC 302 NY 486, 99 NE 2d 298 contra FERDON v DICKENS 49 SO 888.
- 35 HOLLENBECK v HALL 72 NW 518.
- 36 SCHIEVE v CINCINNATTI & SUBURBAN BELL TEL CO 126 NE 2d 817; QUINA v ROBERT'S 16 SO 2d 558; JUDEVINE v BENZIES-MONTANYE FUEL & WAREHOUSE CO 269 NW 295, 106 ALR 1443; 50 AM JUR 2d 600. Vir die opplak van plakkate sien WALKER v SHEEHAN 56 SE 2d 628; THOMPSON v ADELBERG & BERNAM INC 205 SW 558, 3 ALR 1594; SALISBURY v BUDICH 14 NYS 2d 320.
- 37 50 AM JUR 2d 601 en die saak in v n 6 aangehaal.
- 38 PATTON v JACOBS 78 NE 2d 789; RAGLAND v HOUSEHOLD FINANCE CORP 119 NW 2d 788, 99 ALR 2d 694; TANNARD v G SEWING MACHINE CO 84 A 335; HAWLEY v PROFESSIONAL CREDIT BUREAU 76 NW 2d 835; WEAVER v BENEFICIAL FINANCE CO 106 SE 2d 620; M ROSENBERG & SONS v CRAFT 29 SE 2d 375, 151 ALR 1095; HOLT v BOYLE BROS 217 F 2d 16; STICKLE v TRIMMER 143 A 2d 1.
- 39 ABC NEEDLECRAFT v DUN & BRADSTREET INC 245 F 775; H E CRAWFORD v DUN & BRADSTREET 241 F 2d 387; WATWOOD v STONE'S MERCANTILE AGENCY 194 F 2d 160, 30 ALR 2d 772; RILEY v DUN & BRADSTREET INC 172 F 2d 303; DOUGLASS v DAISLEY 114 F 628; KORAL SALES v DUN & BRADSTREET INC 389 F Supp 985; SERINO v DUN & BRADSTREET INC 267 F Supp 396; DUN & BRADSTREET INC v ROBINSON 345 SW 2d 34; WATWOOD v CREDIT BUREAU INC 97 A 2d 460; GARRAWAY v RETAIL CREDIT CO 141 SO 2d 727; MITCHELL v DUN & BRADSTREET INC 22 SW 358; BARTELS v RETAIL CREDIT CO 175 NW 2d 292, 40 ALR 3d 1039; GELMAN v DUN & BRADSTREET

- INC 232 NYS 2d 745; CULLUM v DUN & BRADSTREET INC 90 SE 2d 370; DUN & BRADSTREET INC v O' NEIL 456 SW 2d 896; BRADSTREET CO v GILL 9SW 753; BARKER v RETAIL CREDIT CO 100 NW 2d 391; 15 AM JUR 2d 220 e v. Die rede vir die feit dat hierdie verslag bevoorreg is, is geleë in die feit dat die inligting in 'n regmatige sakebehoefte voorsien en dat geeneen die inligting sal versamel of verstrek, as dit met die risiko van 'n lasteraksie gepaard gaan nie. Sien PETITION OF RETAILERS COMMERCIAL AGENCY 174 NE 2d 376. Die publikasie van 'n kredietverslag word nie onder die First Amendment as synde commercial speech beskerm nie. Sien ELDREDGE a w 461 e v; HOOD v DUN & BRADSTREET INC 486 F 2d 25; OBERMAN v DUN & BRADSTREET INC 460 F 2d 1381; KANSAS ELECTRIC SUPPLY CO v DUN & BRADSTREET & CO 448 F 2d 647; GROVE v DUN & BRADSTREET 438 F 2d 433; MILLSTONE v O'HANLON REPORTS INC 383 F Supp 269. Daar is sommige jurisdiksies wat nie hierdie verslae as bevoorreg beskou nie. V g l HOOD v DUN & BRADSTREET INC 486 F 2d 25; 15 AM JUR 2d 220. Die oorwig van gesag neig egter na die erkenning van die bevoorregte geleentheid. - v g l die saak ter aanvang in hierdie v n aangehaal.
- 40 50 AM JUR 2d 789; 53 CJS 196; ELDREDGE a w 467.
- 41 SOUTHERN SURETY CO v DAVIS 296 SW 616.
- 42 BROWN v VANNAMAN 55 NW 183.
- 43 Sien v n 39 supra.
- 44 Die bevoorregting wat geld is gekwalifiseerd of voorwaardelik. Die aanwesigheid van malice sal verbeurding van die bevoorregte geleentheid tot gevolg hê. Dit beteken nie dat bevoorregting verval bloot omdat die inligting vals is of die inligting nalatiglik voorberei was nie. Sien H E CRAWFORD v DUN & BRADSTREET INC 241 F 2d 387; WATWOOD v STONE'S MERCANTILE AGENCY INC 194 F 2d 160, 30 ALR2d 772; RILEY v DUN & BRADSTREET INC 172 F 2d 303; DOUGLAS v DAISLY 114 F 628; DUN & BRADSTREET INC v ROBINSON 345 SW 2d 34; WATWOOD v CREDIT BUREAU INC 97 A 2d 460; PETITION OF RETAILERS COMMERCIAL AGENCY INC 174 NE 2d 376; RETAIL CREDIT CO v GARRAWAY 126 SO 2d 271; CULLUM v DUN & BRADSTREET INC 90 SE 2d 370; KORAL SALES INC 389 F Supp 985; ALTOONA CLAY PRODUCTS v DUN & BRADSTREET INC 286 F Supp 899; SERINO v DUN & BRADSTREET INC 267 F Supp 396; 15 AM JUR 2d 222.
- 45 COLBY HABERDASHERS v DUN & BRADSTREET CO 166 NE 550; LUSTER v RETAIL CREDIT CO 575 F 2d 609; MOORE v CREDIT INFORMATION CORP OF AMERICA 673 F 2d 208.
- 46 HANSCHKE v MERCHANT'S CREDIT BUREAU 239 NW 318; 53 CJS 2d 196; POLLASKY v MINCHENER 46 NW 5; MITCHELL v BRADSTREET CO 22 SW 358; MACINTOSH v DUN 1908 AC 390.
- 47 'n Credit association teenoor 'n Credit Bureau/agency. Eersgenoemde is 'n vereniging wat deur handelaars van dieselfde beroep/bedryf gestig word om hulle self teen onnodige kredietrisiko's te beskerm deur die onderlinge bekendmaking van kredietinligting ten aansien van die persone met wie hulle sake doen. Sien ELDREDGE a w 470, 471. In hierdie gevalle word die beweegrede waarmee die inligting verstrek word, as maatstaf geneem soos wanneer 'n lys van wanbetalers gesirkuleer word met die bedoeling dat betaling op hierdie wyse afgedwing word. Sien v n 48 infra.
- 48 CRAWFORD v GENERAL CORNTRACY CORP 174 F Supp 283; WATWOOD v CREDIT BUREAU INC 97 A 2d 460; PETITION RETAILER COMMERCIAL AGENCY 174 NE 2d 376; GARRAWAY v RETAIL CREDIT CO 141 SO 2d 727; PUTNAL v INMAN 80 SO 316, 3 ALR 1580; J HARTMAN v HYMAN 134 A 486, 48 ALR 567; ALTOONA CLAY PRODUCTS INC v DUN & BRADSTREET supra; McDONALD v LEE 92 A 135;

MUETZE v TUTEUR 46 NW 123; J HARTMAN CO v HYMAN 134 A 486, 48 ALR 567.

- 49 J HARTMAN CO v HYMAN supra. In die algemeen oor bevoorregting, sien ELDREDGE a w 470, 471; SMITH : CONDITIONAL PRIVILEGE 1914 Col L Rev 187 e v.
- 50 THE FAIR CREDIT REPORTING ACT 1971 U S C A VOL 15 596 e v; SIZEMORE v BAMBI LEASING CORP 360 F Supp 174.
- 51 Sien artikels 1681a.-1681t.; FERNANDEZ v RETAIL CREDIT CO 349 F Supp 652, 17 ALR 669; CONLEY v T R W CREDIT DATA 381 F Supp 473.
- 52 Ibid en ook ACKERLEY v CREDIT BUREAU OF SHERIDAN 385 F Supp 658.
- 53 Aa 1681a.--(a)(4).
- 54 Aa 1681n.--o.
- 55 A 1681c.
- 56 A 1681e.
- 57 A 1681h.
- 58 A 1681i.
- 59 Ibid.
- 60 A 1681l.
- 61 A 1681m.
- 62 A 1681n.
- 63 A 1681o.
- 64 A 1681p. - Behalwe in die geval van bedrieglike weerhouding van inligting.
- 65 A 1681q.
- 66 A 1681s.
- 67 ELDREDGE a w 427 e v; 50 AM JUR 2d 742; ADAMS v ALABAMA LIME & STONE CORP 142 SO 424; WEST INV CO v MOORHEAD 36 ALR 2d 833; ROBERTSON v INDUSTRIAL INS CO 45 ALR 2d 1792; SEEBREE v THOMPSON 103 SW 374.
- 68 Sien o a HOMES v EDDY 341 F 2d 477; JAMES v FEDERAL DEPOSIT INS CORP 231 F Supp 475; BOLTON v WALKER 164 NW 420 en ook die gevalle en voorbeelde in 50 AM JUR 2d 747 aangedui en aangehaal.
- 69 Die bevoorregting verval indien 'n kwaadwillige lasterlike bewering gemaak word. V g l o a STATE v TILLET 111 SO 2d 716; SOTER v CHRISTOFORACOS 202 NE 846; 1st RESTATEMENT : TORTS par 611; ELDREDGE a w 421.
- 70 FLUES v NONPAREIL CO 135 NW 1083; SANFORD v BOSTON HERALD-TRAVELER CORP 61 NE 2d 5;

- DANZIGER v HEARST CORP 304 NY 244, 107 NE 2d 62.
- 71 FLUES v NONPAREIL CO supra.
- 72 HARTZOG v UNITED PRESS ASSOC 202 F 2d 81; SHIVER v VALDOSTA PRESS 61 SE 2d 221.
- 73 Sien 50 AM JUR 2d 776; ELDREDGE a w 427 e v; 53 CJS 204.
- 74 Ibid.
- 75 Die onregmatigheid is daarin geleë dat die bank kontraktueel verplig is om die tje uit te betaal, maar dit nie doen nie.
- 76 Skade word vermoed waar die trekker 'n handelaar is. Sien 9 CJS 778; 10 AM JUR 2 536; ANDERSON : BUSINESS LAW PRINCIPLES AND CASES South Western Publishing Co (1979) 546.
- 77 Ibid.
- 78 Ibid.
- 79 WILDENBERGER v RIDGWOOD NAT BANK 130 NE 600; BURROUGHS v TRADESMEN'S NAT BANK 33 NY 864; KATZ v PACIFIC BANK 209 NYS 497.
- 80 MCFALL v FIRST NAT BANK OF FORREST CITY 211 SW 138, 4 ALR 940; GRENADA BANK v LESTER 89 SO 2; WESTON v PALMETTO NAT BANK OF COLUMBIA 101 SE 841; BEREA BANK TRUST CO MOKWA 239 SW 1044 en in die algemeen 9 CJS 781 e v.
- 81 MACRUM v SECURITY TRUST & SAVINGS CO 129 SO 74; FIRST NATIONAL BANK OF MOBILE DUCROS 168 SO 704; WOODY v NATIONAL BANK OF ROCKY MOUNT 140 SE 150, 58 ALR 725.
- 82 PASCAGOULA NATIONAL BANK v EBERLEIN 131 SO 812; GRENADA BANK v LESTER supra; MEADOW v FIRST NATIONAL BANK OF HARLINGEN 149 SW 2d 591; BANK OF LOUISVILLE ROYALL v SIMM 435 SW 2d 57.
- 83 Sien v n e 80-81 supra.
- 84 Sien 45 en v n 45 op 56 supra.
- 85 Die nie-handelaar moet bewys dat hy skade gely het, terwyl die handelaar se skade vermoed word. 'n Moontlike verklaring vir hierdie verskynsel is dat die handelaar daardie persoon is wat by uitstek krediet aanwend in die verkryging van 'n inkomste.
- 86 STONE FORT BANK OF NACOGDOCHES v FORBESS 41 SW 2d 695, 697.
- 87 GRENADA BANK v LESTER supra.
- 88 10 AM JUR 2d 546 v n e 8-10.
- 89 UNIFORM COMMERCIAL CODE par 4-402. D w s skade wat direk uit die ontering vloei.
- 90 Ibid.
- 91 PROSSER a w 745; DIPLOMAT ELECTRIC INC v WESTINGHOUSE ELECTRIC SUPPLY CO 378 F 2d 3

- 92 Ibid en ook GOLDEN NORTH AIRWAYS INC v TANANA PUBLISHING CO 218 F 2d 612; NATIONAL REF CO v BENZO GAS MOTOR FUEL 20 F 2d 763, 55 ALR 406; ERICK BOWMAN CO v JENSEN SALSBERY LABORATORIES 17 F 2d 255, 52 ALR 1187; SHAW CLEANERS & DYERS v DE MOINES DRESS CLUB 245 NW 231, 86 ALR 839; AXTON FISHER TOBACCO CO v EVENING POST CO 183 SW 269; ST JAMES MILITARY ACADEMY v -GAISER 28 SW 851; TRENTON MUTUAL LIFE & FINS CO v PERRINE 23 NJL 402; R H BOULIGNY INC v UNITED STEELWORKERS OF AMERICA 154 SE 2d 344; DIPLOMAT ELECTRIC INC v WESTINGHOUSE ELECTRIC SUPPLY CO supra; BRAYTON v CROWELL-COLLIER PUBLISHING CO 205 F 2d 644; NEW YORK SOCIETY FOR SUPPRESSION OF VICE v MCFADDEN PUBLICATIONS 260 NY 167, 183 NE 284, 286, 86 ALR 440; DI GIORGIO FRUIT CORP v AMERICAN FEDERATION OF LABOR 154 SE 2d 344. Vir verenigings, vennootskappe en nie-handeldrywende organisasies, raadpleeg PROSSER a w 746; STONE v TEXTILE EXAMINERS & SHRINKERS EMPLOYER'S ASSOCIATION 122 NYS 460; LUBLINER v REINLIB 50 NYS 2d 786; KIRKMAN v WESTCHESTER NEWSPAPERS 39 NE 2d 919; KELLY v NEW YORK HERALD TRIBUNE INC 175 NYS 2d 598; 53 CJS 365; 50 AM JUR 2d 840.
- 93 82 F 2d 115.
- 94 V g l 37, 59 supra.
- 95 Ibid.
- 96 Sien 60 e v supra en v n 80 supra.
- 97 Ibid.
- 98 Sien v n 27 supra.
- 99 Ibid.
- 100 Sien v n e 39-49 supra.
- 101 Die verbruiker verkry deur die werking van die wet kontrole oor die inligting wat oor hom versamel word. Die wet beheer ook die inligting wat oor die verbruiker versprei mag word. V g l ook die aanhef in artikel 1681(a)(4) asook artikels 1681a.-1681i.
-

2 3 DIE KANADESE REG :

2 3 1 Inleiding :

’n Studie van hierdie regstelsel sal die totale oorsigsbeeld ten aansien van kredietwaardigheid soos wat dit deur die Anglo-Amerikaanse regstelsel beleë en hanteer word, voltooi.

Ook in die Kanadese reg word die reputasie deur die lasterdelik beskerm en is die beginsels in ooreenstemming met die Engelse en Amerikaanse reg. Die doel van hierdie afdeling is om aandag aan enige verskille wat daar mag bestaan, te skenk.

2 3 2 Laster in die Kanadese reg :

Volgens Williams¹ is laster : "an invasion of the plaintiff's interest in his reputation and good name."² Skuld is nie ’n voorvereiste vir lasteraanspreeklikheid nie en die grondslag van die Kanadese lasterdelik is in publikasie geleë.³ Die toets wat aangewend word om te bepaal watter bewerings as lasterlik beskou moet word, is dieselfde as wat in die Engelse reg aangetref word.⁴ Ook is daar gemeenskaplikheid in die onderskeid wat daar tussen *libel* en *slander* aangetref word, te vinde. Die verwer van absolute en relatiewe bevoorregting toestemming, verskoning, billike kommentaar, gekombineerde pleit en onskuldige verspreiding word erken.⁵ Terugtrekking beïnvloed die "skade" wat verhaal kan word.⁶

Vanweë die navolging van die Engelsregtelike beginsels, is die Kanadese reputasiebeprip (*fama*), soos dit ook uit die definisie blyk, nie so wyd soos dié van die Amerikaanse reg nie.

Ook in hierdie regstelsel is daar sekere geykte bewerings wat *per se* lasterlik is en uit hoofde waarvan spesiale skade sonder die bewys daarvan gevoerd kan word.⁷

2 3 3 Laster en kredietwaardigheid :

Die Engelsregtelike beginsels ten aansien van die aantasting van kredietwaardigheid word deur die Kanadese reg nagevolg.⁸ Dit beteken dat bewering wat ongunstig slaan op die besigheid, beroep of profesie van ’n persoon *per se* lasterlik is en spesiale skade is sonder die bewys van sodanige skade verhaal

baar.⁹ Dit is derhalwe lasterlik om te beweer dat 'n handelaar kredietonwaardig is¹⁰ of waar valslik beweer word dat hy siviele gyseling deurloep het.¹¹

2 3 4 Kredietwaardigheid, laster en "Credit Reporting" :

Die posisie ten opsigte van bevoorregte geleentheid ten aansien van kredietwaardigheid in Kanada skyn nie so seker te wees nie.¹² Williams meen dat daar in die algemeen wel bevoorregting bestaan waar die inligting ingevolge 'n plig verskaf word en die ontvanger van die inligting 'n ooreenstemmende belang in die verskafte inligting het. Indien die kredietinligting kwaadwilliglik foutief is, sal die bevoorregting verval.¹³ As gesag vir hierdie stelling verwys hy na Sharp¹⁴ waar laasgenoemde die Engelsregtelike posisie ten aansien van hierdie soort bevoorregting uiteensit.¹⁵ Sharp is van mening dat : "In Canada, although there is not such a volume of precedent law from which to draw conclusions, there are sufficient indications to conclude that the protection of unqualified privilege is not extended so readily to credit bureaus as in the United States."¹⁶ Hy kom tot die gevolgtrekking dat : "The later cases relevant to the Canadian context confirm this circumspect approach in the early case law, with the result that, until a few decisions is made on this point to effect change, qualified privilege is not the relatively comfortable umbrella of protection that it is for credit bureaus in the United States."¹⁷

In ooreenstemming met die Engelse reg¹⁸ sal handelsbeskermingsverenigings wél op bevoorregte geleentheid ten aansien van die verspreiding van kredietinligting kan staat maak.¹⁹

2 3 5 Kredietwaardigheid, die reg op privaatheid en wetgewing :

Die feit dat kredietinligting aangaande 'n individu versamel word, is alreeds 'n potensiële bron van die skending van so 'n persoon se privaatheid, veral waar hy geen beheer oor die inligting kan uitoefen nie.²⁰ Beheer oor die privaatheidsaspekte sal noodwendig die gevolg hê dat die versamelde inligting meer juis sal wees deurdat die persoon oor wie die inligting handel, meer beheer oor die inligting wat oor hom versamel en versprei word, sal verkry. Daar is sekere provinsies wat via die beskerming van privaatheid die resultaat bewerkstellig dat kredietwaardigheid ook beskerm word.²¹ Sake wat deur hierdie wetgewing hanteer word, is watter inligting verskaf mag word, die reg om die naam en adres van wie die inligting bekom is, te verkry en ook die reg om kredietinligting te betwis.²² In sekere provinsies moet 'n verslaggewende

agentskap geregistreer wees. Die wette skryf ook voor aan wie die inligting verskaf mag word en ook welke persone geregtig is om sulke inligting regmatiglik te gebruik.²³ Kredietagentskappe word ook verplig om te verseker dat die kredietinligting juis is. Sekere inligting mag ook nie in verslae opgeneem word nie.²⁴

Die meerderheid van die wette verbied die verkryging van 'n verbruikersverslag sonder die toestemming van die verbruiker of vereis dat die verbruiker kennis moet ontvang dat 'n verslag oor hom aangevra is. Inligting oor die verbruiker moet ook op sy versoek aan hom openbaar word. Kennis moet in alle gevalle gegee word wanneer krediet geweier word en moet daar ook 'n mededelinge wees dat die verbruiker op insae in sy lêer geregtig is. Die naam van die agentskap asook die bron en die aard van die inligting, indien dit nie van die eersgenoemde verkry is nie, moet vermeld word.²⁵ In sekere van die wette word voorsiening gemaak vir die bylê van geskille ten aansien van die versamelde inligting.²⁶

Volgens Burns²⁷ is hierdie wette : "essentially concerned with a proper interest (credit, renting and insurance) and to that extent are consistent with the traditional thrust of the common law."²⁸

2 3 6 Publikasie van verslae :

'n Sterk ooreenkoms met die Amerikaanse reg word aangetref.²⁹ Wanneer verslag oor hofgedinge gedoen word, is so 'n publikasie bevoorreg.³⁰ Wat die sogenaamde *black list* betref, word voorwaardelike bevoorregting verbeur indien die inligting aan nie-belanghebbende persone gesirkuleer word.³¹ Dieselfde beginsel geld ook as die inligting foutief is.³²

Uittreksels uit publieke dokumente kan ook lasterlik wees. In die saak van *Smith v Dun*³³ merk Mathers C.J.K.B. soos volg op : "The cases see to establish certain principles :- 1. The publication of a true extract from a record open to the public, if without malice, is not libellous. 2. Although that which is published happens to be an extract from a public record, yet if, under all the circumstances, its publication is capable of bearing a defamatory meaning, and the jury so finds, it is not privileged. 3. If an extract from the public record is a true extract from such record it is not privileged, even though such record be incorrect. 4. If what is published

not a true extract from the public record, even though it is furnished by the Government official in charge, it is not privileged. The remaining question is, does the case of *Macintosh v Dun* (1908) A.C. 390, overrule these cases or any of them ? And I may at once say that, in my opinion, it does not."

Indien 'n lys van skuldenaars gepubliseer word en die inhoud van die lys is nie op amptelike rekords gegrond nie, sal die lys nie bevoorreg wees nie. 'n Voorbeeld van so 'n lys is wanneer 'n lys van skuldenaars gepubliseer word en die skulde wat hierdie skuldenaars aan die skuldeiser verskuldig is, te koop aangebied word.³⁴

2 3 7 Die aantasting van kredietwaardigheid deur die onregmatige ontering van wissels en tjeks :

Die onregmatige ontering³⁵ van tjeks deur 'n bank, stel die bank aanspreeklik vir die betaling van skadevergoeding. 'n Gewone persoon kan nominale skadevergoeding verhaal, terwyl 'n handelaar aansienlike skade sonder die bewys daarvan kan vorder.³⁶ Die skade aan 'n handelaar se kredietwaardigheid word vermoed wanneer sy tjek op onregmatige wyse onteer word. So 'n benadeelde het die keuse om òf op grond van die kontrakbreuk òf op grond van delik te lagvaar. Daar is egter gesag dat die skadevergoeding wat verhaal kan word, dieselfde behoort te wees.³⁷ Uit die voorgaande is dit duidelik dat hoofsaaklik Engelse reg nagevolg word.³⁸ Ook in die Kanadese reg word 'n onderskeid tussen 'n handelaar en nie-handelaar getref.³⁹ Die implikasies hiervan is dieselfde as by die Engelse en Amerikaanse reg.

2 3 8 Kredietwaardigheid en maatskappye :

'n Maatskappy kan volgens die Kanadese reg belaster word. 'n Lasterlike bewering ten aansien van 'n maatskappy, is 'n bewering wat ongunstig op 'n aspek van die aansien wat deur 'n maatskappy geniet word, slaan. Dit beteken dat die bewering of aanslag op die sakebedrywighede van die maatskappy moet wees voordat dit lasterlik kan wees.⁴⁰ Gevolglik word die reputasie van 'n maatskappy eng vertolk sodat 'n *trading corporation* oor 'n *trading reputation* beskik.⁴¹ Voordat 'n maatskappy met 'n lasteraksie kan slaag, moet dit kan aantoon dat die bewering op die gebied van sy bedrywighede slaan : Just as a trading corporation has a trading reputation which it is entitled to protect by bringing an action for defamation, so in my view the council... of course bearing in mind the vital distinction between defamation of the

corporation as such and defamation of its officers or members."⁴²

'n Maatskappy kan ook vir 'n laster wat sy eiendom raak, skadevergoeding verhaal.⁴³ In hierdie gevalle is dit dan moontlik om duidelike skade aan te kan toon en die skade moet direk aan die laster toegeskryf kan word. Indien 'n maatskappy geen verlies aan verdienste of wins kan aantoon nie, word nominale skadevergoeding gewoonlik toegeken.⁴⁴

Dit blyk dus dat die posisie ten aansien van maatskappye weinig van die Engelse reg afwyk.⁴⁵

2 3 9 Samevatting en gevolgtrekkings :

Die beginsels van die Kanadese lasterreg wyk nie van die Engelse reg af nie en die Kanadese reputasiebegrrip toon ooreenstemming met die Engelse reputasiebegrrip. Die aanvaarding van sekere geykte bewerings as lasterlik *per se* ten aansien van die bedrywighede van veral, 'n handelaar, het tot gevolg dat kredietwaardigheid deur die lasterreg beskerm word. Die posisie ten aansien van kredietverslaggewing is nie so duidelik soos in die ander Anglo-Amerikaanse regstelsels nie.⁴⁶ Dit skyn asof die verskaffing van kredietinligting nie bevoorreg is nie.⁴⁷ In sekere van die Kanadese provinsies word kredietwaardigheid deur die werking van wette wat die beskerming van die reg op privaatheid ten doel het, beskerm.⁴⁸ Publikasies van verslae en rekords is bevoorreg mits dit 'n korrekte weergawe van daardie rekord is en nie tog nog lasterlik is nie.⁴⁹ Die posisie ten aansien van die ontering van tjeks is dieselfde as by die Engelse en Amerikaanse reg.⁵⁰ Maatskappye het slegs 'n *trading reputation* en kan slegs in hierdie opsig belaster word.

Die Kanadese reg toon derhalwe, behalwe by kredietverslaggewing, weinig afwyking van die Engelse en Amerikaanse reg.

VOETNOTE :

1 WILLIAMS : THE LAW OF DEFAMATION IN CANADA Butterworths (1976).

2 Ibid 3.

3 Ibid 58; WENNHAKE v MORGAN 1888 OBD 635; WENMAN v ASH 1853 CB836, 138 ER 1432; PROSSER a w 767.

4 Ibid 10; SIM v STRETCH 1936 All ER 1232; BYRNE v DEAN 1937 2 All ER 204; VAN BAGGEN v NICHOL 1963 38 DLR 2d 654; PAUL v VAN HULL 1962 36 DLR 2d 639; FALCONER v HILL 1976 67 DLR 3d 745. Vir die Engelsregtelike posisie sien 36 supra.

5 WILLIAMS a w 70-125.

6 Indien die terugtrekking aan die wetlike voorskrifte voldoen, kan die eiser slegs sy werklike skade verhaal. Hierdie wette handel oor skadevermindering (mitigation of damages) ten aansien van apologie. Sien WILLIAMS a w 140.

7 WILLIAMS a w 6 e v; SHARP : CREDIT REPORTING AND PRIVACY Butterworths (1970) 28 e v en die gesag aldaar aangehaal. Alhoewel die titel van hierdie bron op die reg op privaatheid dui, handel dit aanvanklik oor die posisie van kredietagentskappe en laster. Vir die posisie ten aansien van die Engelse en Amerikaanse reg sien 37 en 59 (supra) onderskeidelik.

8 Sien v n 6 supra.

9 Ibid.

10 WALTER v DUNCAN 153 NYS 2d 916.

11 JONES v LITTLER 151 ER 831.

12 SHARP a w 47; WILLIAMS a w 128 e v; TODD v DUNN, WIMAN & CO AND CHAPMAN 1888 15 DAR 85; ROBINSON v DUN 1897 24 OAR 287; MACINTOSH v DUN 1908 AC 390.

13 WILLIAMS a w 128; OANA v MARWELL CONSTRUCTION CO LTD 1957 8 DLR 2d 377.

14 SHARP a w 51.

15 Ibid. Vir die Engelsregtelike posisie sien 38 supra.

16 SHARP a w 47.

17 Ibid 49.

18 Sien 38 supra.

19 SHARP a w 50; HARPER v RETAIL GROCERS ASSN (1900) 32 OR 395 CA.

20 SHARP a w 102 e v; McQUOID-MASON a w 198 e v.

21 BURNS : 54 CANADIAN BAR REVIEW 42.

22 Ibid 43, 44.

23 Ibid 45.

24 Inligting wat wel uitgesluit word, is verwysings na ras, godsdiens en insolvensie wat meer as veertien jaar gelede plaasgevind het, lasbriewe oor as twaalf maande, vonnisse sonder die naam van die eiser asook ander feitlike verslae sonder dat die inligting gekontroleer was. V g 1 BURNS a w 43.

- 25 Ibid 46.
- 26 Ibid.
- 27 Ibid 47.
- 28 Ibid.
- 29 Sien 79 supra.
- 30 WILLIAMS a w 86 e v.
- 31 SHARP a w 45 e v en veral op 51.
- 32 V g l ERBER & STICKLER v R G DUN & CO 139 P 1007; COSETTE v DUN 1890 18 SCR 222. In die laasgenoemde saak sê regter Ritchie CJ die volgende : "I cannot conceive that if a man who for gain and reward voluntarily intermeddles with another man's business and issues false reports in reference thereto to be acted upon by the party receiving it, is in any way privileged so to do; if he does I think he does it at his own peril. This company may be and probably is useful in the mercantile world, but it is clear that its usefulness must depend upon the care they take to promulgate only truthful information."
- 33 1911 19 WLR 17.
- 34 WOLFENDEN v GILES 1892 BCR 279 CA; GREEN v MINNES (1892) OR 177 CA.
- 35 BAXTER : THE LAW OF BANKING AND THE CANADIAN BANKING ACT The Carswell Co (1968) 19 v; MARZETTI v WILLIAMS 109 ER 842; GIBBONS v WESTMINSTER BANK 1939 2 KB 882; ALLEN LONDON COUNTY & WESTMINSTER BANK 131 TLR 210. Ook DAVIDSON v BARCLAYS BANK 1940 All ER 316; BILL OF EXCHANGE ACT RSC 1952 c 15 ss 134, 165 (2); PLUNKETT v BARCLAY BANK 1936 2 KB 107; FLACH v LONDON & SOUTH-WESTERN BANK 1915 31 TLR 334; FROST LONDON JOINT STOCK BANK 1906 22 TLR 760.
- 36 Ibid.
- 37 ALLEN v LONDON COUNTY BANK supra 1287; PLUNKETT v BARCLAYS BANK supra; FLACH LONDON & SOUTH-WESTERN BANK supra; FROST v LONDON JOINT STOCK BANK supra.
- 38 Sien 45 supra.
- 39 Sien v n 35 supra.
- 40 WILLIAMS a w 21, 22; PRICE v CHICOUTIMI PULP CO 1915 23 DLR 116.
- 41 BOGNOR REGIS URBAN DISTRICT COUNCIL v CAMPION 1972 All ER 61. Ander entiteite besk ook oor reputasies binne die gebied van hulle aktiwiteite. 'n Voorbeeld van so 'n entiteit is 'n vakbond. Sien NATIONAL UNION OF GENERAL AND MUNICIPAL WORKERS v GILLI 1946 KB 81; D. & L. CATERERS v D'AJOU 1945 All ER 563; MANCHESTER CORPORATION v BROOK 1947 QB 133; WILLIS v BROOKS 1947 1 All ER 191.
- 42 BOGNOR REGIS URBAN DISTRICT COUNCIL v CAMPION supra.

- 43 MANCHESTER CORPORATION v WILLIAMS supra; SOUTH HETTON COAL CO v N-E NEWS ASSN LTD 1894 1 QB 133.
- 44 WILLIAMS a w 22, 23; BENNETT v SUN PUBLISHING CO LTD 29 DLR 3d 423.
- 45 Vir die Engelse reg ten aansien van die reputasie van maatskappye, sien 48 e v. supra.
- 46 Sien v n e 11-18 supra.
- 47 Ibid.
- 48 Sien v n e 19-27 supra.
- 49 Sien v n e 28-33 supra.
- 50 Sien v n e 34-43 supra.
-

3. ENKELE EUROPESE REGSTELSELS :

3 1 INLEIDING :

Omdat die goeie naam van 'n persoon (*fama*) gewoonlik met kredietwaardigheid gelykgeskakel word, is dit voor die hand liggend dat 'n ondersoek na ander regstelsels op hierdie aspek toegespits sal word. In hierdie afdeling sal ondersoek word hoe die Duitse, Oostenrykse, Franse en Nederlandse regstelsels *fama* en kredietwaardigheid hanteer en of hierdie regstelsels, anders as die Suid-Afrikaanse reg,¹ erkenning aan 'n selfstandige kredietwaardigheidsbegrip verleen.

Hierdie afdeling gee nie voor om 'n volle regsvergelykende ondersoek te weenie. Die doel van hierdie afdeling is slegs om die belangrikste positiesregtelike beginsels aangaande die beskerming van reputasie (*fama*) en kredietwaardigheid te stel. Hierdie beginsels kan dan later as moontlike aanknopingspunte deur by die oorweging van die Suid-Afrikaanse positiewe reg.²

3 2 DIE DUITSE REG :

3 2 1 Inleiding :

Alhoewel die Duitse reg gekodifiseer is, word die Romeinsregtelike grondslae daarvan in die toepassing van die kodifikasie, algemeen aanvaar.³ Om hierdie rede kan die Duitse reg by uitnemendheid as aanknopingspunt vir die Suid-Afrikaanse reg dien omdat dit dieselfde oorsprong deel. Vanweë die Romeinsregtelike oorsprong word dieselfde elemente vir die vestiging van 'n onregmatige daad in die Duitse reg aangetref. Die vereistes is : onregmatigheid, 'n handeling, skade, kousaliteit en skuld.⁴

Daar moet dus teen hierdie agtergrond na die beskerming van reputasie (*fama*) en kredietwaardigheid in die Duitse reg gekyk word. Benewens afsonderlike stafregtelike artikels, handel drie artikels van die *Bürgerliches Gesetzbuch* (BGB) oor reputasie en kredietwaardigheid.⁵

3 2 2 Reputasie en kredietwaardigheid in die Duitse reg :

Vir doeleindes van hierdie studie is veral Artikels 823 en 824 BGB van belang. Hierdie artikels lui soos volg :

823 (1) Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges

Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatze das daraus entstehenden Schadens verpflichtet.

- (2) Die gleiche Verpflichtung trifft denjenigen, welcher gegen ein den Schutz eines anderen bezweckendes Gesetz verstößt. Ist nach dem Inhalte des Gesetzes ein Verstoß gegen dieses auch ohne Verschulden möglich, so tritt die Ersatzpflicht nur im Falle des Verschuldens ein.

824 (1) Wer der Wahrheit zuwider eine Tatsache behauptet oder verbreitet, die geeignet ist, den Kredit eines anderen zu gefährden oder sonstiges nachteiliges daraus entstehendes Schaden auch dann ersetzen, wenn er Unwahrheit zwar nicht kennt, aber kennen muß.

- (2) Durch eine Mitteilung, deren Unwahrheit dem mitteilenden unbekannt ist, wird dieser nicht zum Schadensersatz verpflichtet, wenn er Empfänger der Mitteilung an sich ein berechtigtes Interesse hat.⁶

Elkeen dus, wat onregmatiglik, hetsy opsetlik of nalatiglik, op die lewe, siggaam, vryheid, eiendom of enige ander reg van 'n ander inbreuk maak, is verplig om die skade wat daaruit volg, te vergoed. Dieselfde plig rus op 'n persoon wat 'n wet oortree wat 'n ander persoon beskerm. Al sou skuld nie volgens die betrokke wet vereis word nie, sal 'n skadevergoedingseis ontstaan.

Elkeen wat feite beweere of versprei wat met die waarheid strydig is en wat waarskynlik die kredietwaardigheid (*Kredit*) van 'n ander sal beskadig, of wat finansiële vooruitgang sal belemmer, moet skadevergoeding vir die daaruitpruitende nadeel betaal; desnieteenstaande die feit dat die verspreider van die onwaarheid nie bewus was van die onwaarheid daarvan nie, maar daarvan bewus moes gewees het.⁷

'n Persoon wat inligting verstrek, word nie verplig om skadevergoeding te betaal as hy nie bewus was van die valsheid van die bewering nie, mits beide sê en die ontvanger of aanhoorder van die inligting 'n belang in die verstrekte inligting gehad het.⁸

Die aangehaalde artikels van die BGB stel 'n duidelike onderskeid tussen persoonlikheidsregtelike reputasie (*fama*) en kredietwaardigheid daar en gevolglik

is daar 'n onderskeid tussen reputasie en kredietwaardigheid in die Duits reg.⁹

3 2 3 Die onderskeid tussen eer, reputasie en kredietwaardigheid :

In hierdie afdeling word die verskille tussen die eer (*dignitas*), reputasie (*fama*) en kredietwaardigheid in die Duitse reg omlin en verduidelik.

Volgens Helle¹⁰ kan die persoonlikheid van die mens as die innerlike individu omskryf word.¹¹ Persoonlikheid kan ook ander betekenis inhou. Die mens 'n sosiale wese en geen mens wil in afsondering lewe nie. Om hierdie rede word die geselskap van ander mense opgesoek. Dit beteken dat die persoonlikheid ook 'n sosiologiese verskynsel kan wees.¹² Daarby het die mens ook reg op agting in die oë van sy medemens en moet hierdie agting teen moontlike inwerkings daarop beskerm word.

Die begrip *eer* kan in twee soorte *eer* verdeel word, naamlik die innerlike en die uiterlike *eer*. Die *innerlike eer* is die *selfagting* waarmee 'n persoon homself bejeën.¹³ Die *uiterlike eer*, daarenteen, is die *agting wat ander persone van die gemeenskap vir 'n individu het*.¹⁴ Die individuele en sosiale siening van eer, asook die regsbeskerming daarvan, spruit uit hierdie dubbele betekenis wat aan eer geheg word.¹⁵

Die reg bemoei hom slegs met daardie aspek van die eer wat van buite waarneembaar is. Ander gestel, slegs as die eeraspek tussen regssubjekte tot sprake kom, sal die reg daaraan erkenning verleen en alle handeling rondom hierdie belang reguleer. Om hierdie rede is die daling van aansien van 'n individu in die oë van die gemeenskap, beregbaar.¹⁶

Afgesien van hierdie gestelde aspekte van eer, moet in gedagte gehou word dat die eer maar 'n klein afdeling van die totale persoonlikheid is. Die mens se persoonlikheid bestaan uit veel meer as net eer. Eer is slegs die beliggaming van 'n persoon se *Rang in Gestalt seines 'Ansehns'*. Eer is die uitdrukking van *Die öffentliche Meinung, das Urteil anderen Menschen, die Ehre : die sind die starken Bande, welche die Gesellschaft dazusammenhalten, der Zwang, den das Recht ubt, versagt*.¹⁷ Eer is dus die vergestaltung van die erkenning wat 'n persoon in sy gemeenskap geniet. In hierdie opsig alleen is eer dus afhanklik van die menings van ander en is ook die grondslag van die juridiese beskerming van eer.¹⁸

Kredietwaardigheid en handelsreputasie (*Ruf*) verskil van eer, maar dit is moontlik dat daar talryke omstandighede kan wees wat tegelyk die eer en handelsreputasie kan raak : "Den ehr beruht allein auf Persönlichen Eigenschaften oder Leistungen seiner Trägers, wie seinem beruflichen Können, seiner Zuverlässigkeit und Redlichkeit, seiner bisherigen Bewährung im Wirtschaftsleben. Daneben sind für ihn vielmehr auch viele objektive Umstände maßgeblich. Wie etwa das Kapital über das verfügt, seine Geschäftsbeziehungen, die Organisation seines Betriebes sowie der Preis der Güte der von ihm hergestellten oder vertriebenen Waren und deren Einführung bei seinen Abnehmern. Er daher einer gewissen Objektivität fähig, wie sie etwa in der Firma oder im Warenzeichen ihren Niederschlag findet."¹⁹

Die persoonlikheidsregtelike eer (*fama*), ruim vir die individuële plek in die rangorde van die gemeenskap in. Op dieselfde wyse kom sy handelsreputasie (*wirtschaftlicher Ruf*) in sy kredietwaardigheid, sy werfkrag en winsvooruitsigte (*Fortkommen*) tot uitdrukking. Die belangrikheid van handelsreputasie is tot die gebied van die handelonderneming beperk, maar is ten opsigte daarvan van groot belang. Dit geld net soveel vir selfstandige ondernemers wat van krediet gebruik maak en ander handelsbetrekkings aanknoop, as vir ander persone wat hulle finansiële posisie wil verbeter.²⁰

Die persoonlikheidsregtelike eer (*fama*) en handelsreputasie (*wirtschaftlicher Ruf*) waarby kredietwaardigheid ingesluit is) het een gemeenskaplike kenmerk, naamlik dat die bestaan van beide van die mening van ander afhanklik is. Vir die handelsreputasie is die verskaffing van korrekte inligting net so belangrik as vir die persoonlikheidsregtelike eer. Anders gestel, sal inbreukmakings van beide eersorte (eer en handelsreputasie) gewoonlik deur die verspreiding van valse inligting en onredelike kritiek geskied. Die handelsreputasie is by uitstek afhanklik van die beeld wat die gemeenskap van 'n onderneming het.²¹

Hierteenoor staan die reg van die algemene publiek om aangaande ondernemings ingelig te word. Die grense van handelsreputasie is dus geleë tussen die reg van die onderneming om teen valse bewerings en ongeregverdigde kritiek beskerm te word, en die vryheid van meningsuiting.²²

wirtschaftlicher Ruf en persoonlikheidsregtelike eer kan vanweë die gemeenskaplike element van *die mening van andere*, nie maklik van mekaar onderskei word nie. Dit beteken nie dat daar geen onderskeid tussen hierdie eersorte

bestaan nie en ook nie dat hulle in die feitelike werklikheid onafskeidbaar van mekaar bestaan nie.²³

3 2 4 Die beskerming van reputasie en kredietwaardigheid :

Artikels 824 BGB beskerm by uitnemendheid die handelaar teen die aantasting van sy handelseer. Hierdie beskerming word aangevul deur die bepalinge van die *Strafgesetzbuch* (StGB). Ingevolge die betrokke artikels²⁴ is die eenvoudige belediging deur woorde of dade, die verspreiding van feite wat 'n ander persoon veragtelik maak of verneder of wanneer iets opsetlik gesê word of 'n persoon te verneder of veragtelik te maak, 'n oortreding.²⁵

Wanneer hierdie strafvoorskrifte toegepas word, kan die benadeelde ingevolge A 823 (2) BGB die dader aanspreek vir enige skade wat uit sy handeling mag gespruit het omdat die betrokke strafvoorskrifte duidelik 'n *anderen bezweckendes Gesetz* is. Die skade sluit dan ook die nadele van verlies aan wins en vooruitgang in omdat die handeling 'n onveroorloofde handeling teen 'n persoon is binne die betekenis van die artikels van die StG en die BGB.²⁶ E newens die sivilregtelike vergoedingsmoontlikhede, maak artikel 188 StG ook daarvoor voorsiening dat 'n benadeelde by die strafverrigtinge aansoek vir vergoedende boete kan doen vir enige finansiële -of vooruitgangsnadeel wat die benadeelde mag gely het.²⁷ Die strafregtelike beskerming is egter teen die sivilregtelike oogpunt ontoereikend. Artikels 185 tot 187 StG beskerm slegs die eer in die enger sin. Die eer in enger sin is die maatskaplike of sosiale eer. Die maatskaplike of sosiale eer is die mens se aansien in die gemeenskap wat berus op sy innerlike eer (*dignitas*), sy aansien of dan sy sosiale agting waarmee hy in die gemeenskap bejeën word.²⁸ Dit beteken dat die handelseer nie by die enge eerbegrip ingesluit kan word nie. Objektief behoort die handelseer ook teen alle onware feitelike bewerings wat lasterlik is nie, beskerm te word en subjektief moet dit beskerm word teen nalatige onware bewerings. Die handelsaansien word uitdruklik net in artikel 187 StG vermeld. Volgens hierdie artikel is dit objektief voldoende indien die dader 'n onware feit beweer wat, objektief gesien, voldoende is om die krediet(waardigheid) van 'n persoon in gevaar te stel. Die onware feit hoef nie lasterlik te wees nie omdat die finansiële belange in teenstelling met die sosiale eer hier beskerm word. In 'n subjektiewe opsig, vereis artikel 187 StG egter dat die dader die onware feite opsetlik moet versprei. By kwaadwillige skinderpraatjies ingevolge artikel 186 StG maak dit nie saak of die onwaar-

bewys word nie, maar die beskuldigde moes in elk geval van die beledigende strekking van die woorde bewus gewees het. Artikel 824 BGB het ten doel om die gapings wat deur hierdie gestelde vereistes ten aansien van die handelseer ontstaan het, te oorbrug.²⁹

Artikel 824 BGB het nie betrekking op die eer in die enger sin (sosiale eer of *fama*) nie, maar wel op aanslae teen die handelseer of ekonomiese agting. Anders gestel, bied dit alle aanslae teen die finansiële welstand van 'n persoon deur die verspreiding van onware nie-lasterlike bewerings die hoof.³⁰ Die moontlikheid dat dieselfde handeling tegelyk die handelseer en die sosiale eer kan tref, word egter nie hierdeur uitgesluit nie. Die benadeelde sal dan die keuse kan uitoefen om die regsmiddel wat vir hom die geskikste is, te gebruik.

3 2 5 Die beskerming van handelseer en kredietwaardigheid ingevolge artikels 824 en 823(2) BGB :

Artikel 824 BGB sluit by die voorskrifte van artikel 187 StGB aan en het 'n uitbreidende uitwerking in die mate dat die feite, om kragtens artikel 824 BGB beregbaar te wees, nie lasterlik hoef te wees nie. Dit is voldoende dat die geuiteerde onwaarhede 'n bedreiging vir die krediet(waardigheid) van 'n persoon inhou. Ook hoef die dader nie van die onwaarheid bewus te gewees het nie. Dit beteken dus dat 'n onverskillige nie-kennis van die onwaarheid vereis word om aanspreeklikheid te vestig.³¹ Artikel 187 StGB handel ook net oor, spesifiek, kredietwaardigheid, terwyl artikel 824 BGB ook aanspreeklikheid vir nadele van broodwinning en vooruitgang daarstel.³²

Die verbreding van die aanspreeklikheidsgrondslag ingevolge artikel 824 BGB, het ook sekere tekortkominge teenoor die beskerming wat artikel 823 (2) BGB bied. Ingevolge artikel 186 StGB word vir 'n skuldigbevinding vereis dat die verspreide feite nie as waar bewys kan word nie. Dit is dus objektief voldoende dat die waarheid van die bewering nie bepaal kan word nie. Subjektief gesien, sal die dader nie aanspreeklikheid kan vryspring deur aan te toon dat hy onskuldiglik geglo het dat die verspreide feite waar was nie.³³ By die ordrag van strafaanspreeklikheid ingevolge artikel 186 StGB na die siviele reg, word daar van die beskuldigde verwag om die waarheid van die verspreide feite te bewys.³⁴ Artikel 824(1) BGB hierteenoor, veronderstel die onwaarheid van die verspreide feite en dat die dader onverskillig teenoor die bestaan van die onwaarheid gehandel het.³⁵ Die bewyslas ten aansien van die onwaar-

heid van die feite en ook die feit dat die dader van die onwaarheid bewus moes gewees het, berus op die benadeelde.³⁶ Indien die benadeelde nie die bewyslas kan kwyf nie, kan hy nie met 'n aksie ingevolge artikel 824 BGB slaag nie.³⁷

3 2 6 Die definisie van kredietwaardigheid in die Duitse reg :

Kredietwaardigheid word omskryf as die algemene vertroue in die wil en finansiële vermoë van 'n persoon of onderneming om sy verbintenisregtelike verpligtinge na te kom. Staudinger verduidelik kredietwaardigheid soos volg : ".....des vertrauens das der andere Hintsichtlich der Erfüllung seiner vermögensrechtlichen Verbindlichkeiten genießt."³⁸

3 2 7 Regverdigingsgronde by Kreditgefährdung ingevolge artikel 824 BGB :

Artikel 824 (2) BGB bevat 'n voorskrif waarkragtens die onregmatige optrede van die dader as regmatig beskou word. Hierdie regverdigingsgrond is in die aard van 'n bevoorregte geleentheid en toon ooreenkoms met die bepalinge van artikel 193 StGB. Ingevolge hierdie reël van bevoorregting, word daar veronderstel dat die valsheid van die bewering bewys is, maar dat die dader weens sy onverskilligheid onbewus was van die onwaarheid van die mededeling. Vir die toepassing van artikel 824(1) en (2) BGB, is die bestaan van onverskilligheid teenoor die onwaarheid van die bewering, 'n vaste vereiste en kan daar derhalwe nie sprake van bevoorregting ingevolge artikel 824(2) BGB wees indien daar geen onverskilligheid (in hierdie verband) aan die kant van die dader was nie. Anders gestel, kan artikel 824(2) BGB nie toegepas word indien die benadeelde nie kan aantoon dat die dader die onwaarheid met onverskilligheid versprei het nie - dit wil sê waar die dader slegs onbewus was van die onwaarheid daarvan. In so 'n geval kom die feit dat die aanhoorder of mededeler 'n geregverdigde belang in die onware mededeling het, glad nie ter sprake nie.³⁹ Gevolglik stel artikel 824(2) BGB 'n regverdigingsgrond vir alle onware mededelings daar indien die mededeler en die ontvanger of aanhoorder van so 'n mededeling, 'n geregverdigde belang in die mededeling gehad het (*berechtigter Interessen*).

Om met 'n verweer van geregverdigde belang te kan slaag, is die subjektiewe geloof van die dader dat hy op grond van 'n geregverdigde belang opgetree het, onvoldoende. Die dader moet bewys dat die betrokke belang by hom of die aanhoorder berus het en dat die betrokke inligting belangriker is as die

belang van die eiser. Die behoefte van ander instansies om op die mededelings van ander vir hulle optrede staat te kan maak, kan in die bepaling of daar 'n geregverdigde belang was, in aanmerking geneem word in daardie gevalle waar daar onvoldoende tyd was om die juistheid van die mededeling te kon kontroleer.⁴⁰

Alhoewel die suksesvolle bewys van 'n geregverdigde belang ingevolge artikel 824(2) BGB die toestaan van skadevergoeding ingevolge artikel 824 (1) BGB sal uitsluit, is die benadeelde op 'n interdik geregtig indien hy die valsheid van die bewering bewys het en hy die herhaling daarvan wil voorkom. Die rede hiervoor is dat geeneen 'n geregverdigde belang in 'n bewering wat reeds as vals bewys is, kan hê nie.⁴¹

3 2 8 Die aanspreeklikheidsvereistes vir Kreditgefährdung en ander aspekte :

Om met 'n eis vir *Kreditgefährdung* te kan slaag, moet die eiser sekere elemente (*Tatbestand*) kan bewys. Hierdie elemente is dat hy aan die beskrywing *eines anderen* voldoen, dat die verspreide of gepubliseerde inligting onwaar is en onverskillig geskied het en dat hy as gevolg van die onware bewering skade of nadeel gely het.⁴²

Den anderen slaan ook op 'n vennootskap, 'n oningelyfde vereniging, en 'n regspersoon.⁴³ Hierdie vereiste sal waarskynlik ook bevredig word indien 'n aantal persone as 'n firma sake doen.⁴⁴ Dit is nie nodig om die benadeelde by name te noem nie. Die benadeelde moet net uit die inhoud van die bewerings herkenbaar wees.⁴⁵

Ten einde aanspreeklikheid te vestig is dit ook nie nodig om aan te toon dat die kredietwaardigheid van 'n persoon tasbaar benadeel is nie. Dit is voldoende dat die bewese feite die afleiding volgens algemene ervaring regverdig dat die kredietwaardigheid van 'n persoon in gevaar gestel is en dat daardie persone wat op sterkte van 'n persoon se kredietwaardigheid handel, 'n nadelige afleiding uit die bewese feite kon maak wat moontlik die kredietwaardigheid van 'n persoon nadelig kon tref.⁴⁶

Wat die daaruitspruitende skade (*sonstige nachteile für Erwerb oder Fortkommen*) betref, word dit hanteer soos ander ondernemingsfasette.⁴⁷ Die verskaffing van krediet aan 'n onderneming of persoon, is een van die vele middele waarmee, binne ondernemingsverband, 'n onderneming uitgebrei kan word. Die

skade bestaan derhalwe uit die werklike verlies wat die benadeelde as gevolg van die onware bewerings gely het.⁴⁸

Benewens artikel 824, geniet die handelseer ook die verdere beskerming van artikels 1, 14 en 15 van die UWG (*Gesetz gegen den unlautern Wettbewerb*).⁴⁹

3 2 9 Die toepassing van artikels 823 en 824 BGB op die verspreiding en publikasie van kredietinligting :

In 'n saak⁵⁰ waar dit om die verspreiding van kredietinligting gegaan het, het die volgende feitestel hom voorgedoen : Die eiser het tjekrekenings by verskeie banke onderhou. Die verweerder is die Instituut van Kredietorganisasies wat inligting van firmas inwin om sodoende 'n beeld van die kredietwaardigheid van persone asook ander handelsaspekte daar te stel. Hierdie inligting word dan aan die lede van die instituut versprei. Die kredietinstelling by wie die eiser 'n bankrekening op daardie tydstip gehad het, het navrae gedoen om vas te stel of dit oortrokke geriewe aan die eiser kon toestaan en het vir doeleindes hiervan by die Kredietinstituut waarvan dit 'n lid was, die benodigde inligting ingewin. Die inligting is verstrek voordat vasgestel kon word of dit op datum is. Die verslag is op hofbevele wat verleen is asook die mededelings van ander firmas gegrond. Gedurende die herfs van 1974 het die Instituut elf vonnisse teen die eiser ten aansien van laasgenoemde se rekeningnommer gerapporteer. In hierdie verslag word vermeld dat die vonnisse teen "W.O., D, Y-strasse" toegestaan was. Hierdie W.O. was nie die eiser nie en woon ook nie te D nie, maar wel in Y-strasse. In Y-strasse woon daar 'n persoon met dieselfde van as die eiser. W.O doen in Y-strasse sake, maar tog word die gerapporteerde sake in verband met die eiser se rekeningnommer gebring. As gevolg van hierdie verskafte inligting het twee van die banke by wie die eiser 'n rekening gehad het, gedreig om die eiser se fasiliteite terug te trek. Die eiser vorder in sy dagvaarding reis- en telefoonkoste en ook besonderhede van daardie persone aan wie die inligting meegedeel is. Na verstrekking van die name van sodanige persone, vorder die eiser 'n bevel op grond van die inbreukmaking op sy kredietwaardigheid en laster asook skadevergoeding en genoegdoening. Die *Landesgericht* het die eiser gedeeltelik gelyk gegee en bevind dat die eiser nie dieselfde persoon is waaroor die verweerder berig het nie. Die verweerder word beveel om skadevergoeding van DM 517.60 synde vermoënskade, saam met die kostes van die saak te betaal. Die eis vir genoegdoening word van die hand gewys. Die eiser het teen hierdie uitspraak

geappelleer. Die appèlhof handhaaf die verhoorhof se bevinding dat artikel 824 BGB nie toegepas kan word nie omdat die grondslag van hierdie artikel die bewering of verspreiding van onware feite is. In hierdie saak is daar geen onware feite aangaande die eiser beweer of versprei nie. Die verweerder het die waarheid berig toe dit verslag gedoen het dat die betrokke vonnisse aangeteken was. Die feit dat die vonnisse foutiewelik in verband met die rekening van die eiser gebring is, het geen gevolg nie omdat die rekeningnummer slegs as 'n verwysing dien om persone in staat te stel om inligting makliker te orden en te gebruik. 'n Uitgebreide uitleg van artikel 824 BGB kan die eiser ook nie van hulp wees nie. Die blote omstandighede alleen, sluit die moontlikheid van 'n skadevergoedingseis uit. Die bepaling van artikel 824 BGB beskerm die kredietwaardigheid van persone en ondernemings teen direkte inbreukmaking deur die bewering en verspreiding van *onware* feite. Die eiser het skade gely, maar daar was geen getuienis dat die bewering direk op hom van toepassing was nie. In sulke gevalle sal artikel 824 BGB nie aangewend kan word nie en is die eiser se aanspraak ingevolge hierdie artikel nie ontvanklik nie.

Die eiser kon ook nie op artikel 823(1) BGB vir 'n skadevergoedingseis steun nie. Dit is weliswaar so dat die algemene persoonlikheidsreg ingevolge hierdie artikel as 'n *sonstiges recht* erken word. Hierdie persoonlikheidsreg kan geskend word wanneer daar buiten die blote *Kreditgefährdung*, daar ook 'n inbreukmaking op sy persoonlikheid weens die openbaarmaking van die bestaan van die vonnisse geskied het. Aanspreeklikheid sal ook nie vestig indien die kredietinstituut nie die nodige voorsorg getref het en die eiser as gevolg daarvan in sy eer gekrenk is nie. Die eiser se eis slaag nie omdat daar 'n afwesigheid van *regswidrigkeit* is. Die afwesigheid van hierdie vereiste is daarin geleë dat:

a Die banke hulle nie van die ware identiteit van die persoon vergewis het nie.

b Die handeling en die gevolg met verwysing na die skade nie in verband met mekaar gebring kan word nie. Die geregverdigde belang van die Instituut en sy lede is daarin geleë dat inligting aan persone en kleinhandelsfirmas verskaf word. Van 'n bank kan nie verwag word om deurlopend verskafte inligting te kontroleer nie. Die belange van banke en kleinhandel weeg in hierdie omstandighede swaarder as die belange van die eiser wat weens 'n

blote fout benadeel was. Die handeling word derhalwe as *sozialadequat* beskou.

Die korrektheid van hierdie beslissing word egter deur die regsrywers bevestig. Die strydvraag is of die *berechtigter interessens*-vereiste van artikel 824(2) BGB in hierdie geval bevredig is. In die lig van die moderne dataversamelingstegnieke kan hierdie standpunt nie meer as geregverdig beskou word nie, veral die beginsel dat 'n rekeningnommer nie 'n persoon kan identifiseer nie. Die blote verspreiding en publikasie van kredietinligting verhoog die moontlikheid van die inbreukmaking op die kredietwaardigheid en persoonlikheid van persone. Die stellingsinname deur die hof beteken dat die individu of onderneming hierdie verhoogde risiko moet verduur. Die skrywers staan 'n reëling voor wat meer beskerming in hierdie verband verleen.⁵²

3 2 10 Samevatting en gevolgtrekkings :

Die eer, handelseer (handelsreputasie) en kredietwaardigheid word afsonderlik deur die Duitse reg erken en beskerm. In besonder is daar 'n spesifieke remedie vir die inbreukmaking op die kredietwaardigheid van die individu of onderneming. 'n Definitiewe onderskeid word tussen eer, reputasie en kredietwaardigheid getref.⁵³ Die eer in enge sin, is die aansien van die persoon in sy eie oë, die reputasie die aansien van 'n persoon in die oë van die gemeenskap en die handelseer die aansien van 'n persoon op kommersiële gebied. Alhoewel hierdie eersorte in mekaar verweef is, bestaan hulle tog afsonderlik van mekaar. Vir die beskerming van die handelseer en kredietwaardigheid, is daar spesifieke artikels in die BGB te vinde.⁵⁴ Om te kan slaag met 'n aksie vir die inbreukmaking op kredietwaardigheid moet die eiser bewys dat hy geregig is om te eis, dat die bewering onwaar is en publikasie onverskillig geskied het en dat hy skade gely het. Om aanspreeklikheid te ontwyk moet die verweerder kan aantoon dat hy en die ontvanger van die onware feite geregverdigde belang in die inligting gehad het. Kredietwaardigheid word omskryf as die algemene vertroue wat 'n persoon verwek om sy vermoënsregtelike verbintenisse na te kom.⁵⁵ Die Duitse reg toon een gebrek ten aansien van die beskerming van kredietwaardigheid, naamlik dat die benadeelde weer los staan indien die inligting nie vals is nie, maar tog sy kredietwaardigheid beïnvloed.⁵⁶

Die volgende gevolgtrekkings kan gemaak word :

a Die Duitse reg tref 'n definitiewe onderskeid tussen reputasie (*fama*), eer

(*dignitas*) en handelseer (kredietwaardigheid).

b Kredietwaardigheid word in besonder beskerm en die benadeelde is geregtig om alle vermoënskade wat uit die inbreukmaking op kredietwaardigheid voortspuit, te verhaal.

c Kredietwaardigheid word omskryf as die algemene vertroue wat 'n persoon verwek in sy wil en vermoë om sy finansiële verpligtinge jeëns die kredietgewer na te kom en word nie met die persoonlikheidsregtelike eer gelykgeskakel nie, alhoewel dieselfde handeling aanleiding kan gee tot 'n lasteraksie en 'n eis om skending van kredietwaardigheid.

d Die Duitse reg se siening en beskerming van kredietwaardigheid is in volkome harmonie met die feitelike werklikheid.⁵⁷

VOETNOTE :

Sien 184 infra.

Sien 235 e v infra.

STAUDINGER : KOMMENTAR ZUM BÜRGERLICHEN GESETZBUCH BAND II : RECHT DER SCHULDVERHALTENISSE : 5 TEIL J Schwetzer Verlag (1975) 9; ENNECERUS-LEHMANN : RECHT DER SCHULDVERHALTENISSE J C B Mohr (1958) 918 e v; VON GIERKE : DEUTSCHES PRIVATRECHT : SCHULDRECHT : DRITTER BAND Verlag von Duncker & Humblot (1917) 880. e.v.

STAUDINGER a w 14 2846; LARENZ : LEHRBUCH DES SCHULDRECHTS : II BAND : C H Beck'sche Verlagsbuchhandlung (1976) 448; VON GIERKE a w 882; SOERGEL-SIEBERT : KOMMENTAR ZUM BÜRGERLICHES GESETZBUCH : BAND 3 : W Kohlhammer Verlag (1969) 847; ENNECERUS-LEHMANN a w 919; FISCHER : DAS BÜRGERLICHE GESETZBUCH : Walter de Gruyter, (1960) 1152; PALANDT : BÜRGERLICHES GESETZBUCH : C H Beck'sche Verlagsbuchhandlung (1977) 796; ESSER : SCHULDRECHT : Verlag C F Muller (1960) 826.

Vir die strafregtelike bepalings, sien artikels 185,186 en 187 van die Strafgesetzbuch (StGB). Die artikels van die Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) is artikels 823, 824 en 826 BGB.

STAUDINGER a w 2908, 3120.

Ibid 3122 e v; SOERGEL-SIEBERT a w 968; ESSER a w 856; PALANDT a w 829; FISCHER a w 1299; LARENZ a w 487; ENNECERUS-LEHMANN a w 962; FIKENTSCHE : SCHULDRECHT : Walter de Gruyter (1976) 664.

Ibid.

Met reputasie word die persoonlikheidsregtelike fama bedoel. Vir 'n volledige uiteensetting van die grondslag van die verskil, sien 3 2 3 infra asook die voetnote

10 tot 23 infra.

- 10 HELLE : DER SCHUTZ DER PERSONLICHKEIT, DER EHRE UND DES WIRTSCHAFTLICHEN RUFES IM PRIVATRECHT J C B Möhr (Paul Siebeck) (1969); HELLE : IBID (Vornehmlich auf grund der Rechtsprechung) J C B Möhr (Paul Siebeck) (1969) (aangehaal as HELLE (2)).
- 11 HELLE a w 4.
- 12 Ibid.
- 13 Ibid 6 : "1. Man unterscheidet die 'innere' von der 'äusseren' EhreDie innere Ehre in diesem sinne, als 'Selbsachtung', hat sich in der abendländische Kultur als Leitidee der Führungsschichten bewährt. Sie entfaltet ihre werung van innen herauf die Menschen, die sich unterwerfen. Von aussen, durch andere Menschen kann sie überhaupt nie gefährdet werden. Sie bedarf daher keines Rechtsschutzes und bleibt deshalb auserhalb unsere Betrachtung."
- 14 Die uiterlike eer word deur SCHOPENHAUER soos volg omskryf : "Die ehre ist, objektiv, die Meinung Anderer von unserem Wert, und subjektiv, unsere Furcht vor dieser meinung." - deur HELLE a w op 6 aangehaal.
- 15 HELLE a w 6.
- 16 Ibid. Sien ook artikel 186 StGB : "..... verächtlich zu machen oder in der öffentlich Meinung herabzuwürdigen."
- 17 HELLE a w 7.
- 18 Ibid 7 : "3. Die Abhängigkeit der Ehre von der Meinung Anderen Begründet ihre besondere gefährdung. Wegen ihre Individuellen und sozialen Bedeutung bedarf sie der Schutzes dargegen. Der Abspruch ihrers Trägers auf solchen Shutz ist indessen begrenzt durch die Notwendigkeit, sich dem Urteil der öffentlich Meinung über seinen Wert zu stellen, der auf andere Weise als durch sie nicht werden kann."
- 19 Ibid.
- 20 Ibid 8, 9.
- 21 Ibid 9.
- 22 Ibid.
- 23 Ibid.
- 24 Ibid 10. HELLE a w 10, 11 tref die onderskeid tussen persoonlikheidsregtelike reputasie, persoonlikheidsregte en wirtschaftlicher Ruf soos volg : "1. Der Schutz der Persönlichkeit soll die Grundlagen für die Stellung des Einzelnen in der Gesellschaft sichern. Dabei geht es um die Würde des Menschen und um die Entfaltung seiner Persönlichkeit schlechtin. Das sind Werte, die von persönlich Fähigkeiten, Eigenschaften und Leistungen des Individuums Ebenso unabhängig sind wie van deren Einschätzung durch die Gesellschaft. Die Grenzen dieses Schutzes ergeben sie allein aus den Notwendigkeiten der Gesellschaftlichen Integration. 2. Die Ehre und der wirtschaftlicher Ruf sicheren dagegen nicht die Stellung des Menschen als solchen in der Gesellschaft, sondern weisen ihm den Rang zu, der

ihm innerhalb derselben zukommt. Sie gehen daher nicht von seiner bloßen Eigenschaft als Mensch aus, sondern werten ihm als Individuum mit seinen besonderen Fähigkeit, Eigenschaften und Leistungen oder nach seiner jeweiligen Wirtschaftslage. Ihn als solches bewerten ist die Aufgabe der öffentlichen Meinung, die durch Information und Kritik zustande kommt. Auf ihnen beruht die Ehre und die wirtschaftliche Ruf, aus ihnen erwachsen aber auch ihre Gefahren, deren Abwehr nicht durch Grundlagen erkauft werden darf. Daraus folgt, daß die Art des Schutzes im wesentlichen die gleiche sein muß, wie der Umfang oder in der Methode dieses Schutzes."

- 25 Sien artikels 186-187 StGB.
- 26 Ibid.
- 27 Sien artikels 823(2) en 187 StGB; STAUDINGER a w 3132; FINKENTSCHE a w 664; LARENZ a w 487; FISCHER a w 1299; SOERGEL-SIEBERT a w 967; ENNECERUS-LEHMANN a w 962.
- 28 STAUDINGER a w 3122.
- 29 Ibid; HELLE a w 71; HELLE (2) a w 3 e v; FISCHER a w 1299; ESSER a w 855; SOERGEL-SIEBERT a w 967.
- 30 STAUDINGER a w 3123 en v n 27 supra.
- 31 Ibid.
- 32 Ibid.
- 33 Ibid.
- 34 Ibid.
- 35 Ibid.
- 36 Ibid.
- 37 Ibid.
- 38 STAUDINGER a w 3131; HELLE a w 63; HELLE (2) a w 50 omskryf kredietwaardigheid soos volg : "Unter 'Kredit' ist dabei das allgemeine Vertrauen in die Zahlungsfähigkeit und Zahlungswilligkeit des betroffenen verstehen."
- 39 Ibid.
- 40 STAUDINGER a w 3137 e v; FISCHER a w 1305; PALANDT a w 971, 972; LARENZ a w 488; HELLE (2) a w 37.
- 41 STAUDINGER a w 3146; SOERGEL-SIEBERT a w 972; PALANDT a w 830; ESSER a w 857; FISCHER a w 1305; STAUDINGER a w 3138.
- 42 KUNSTADT : THE PROTECTION OF PERSONAL AND COMMERCIAL REPUTATION Max Planck Institute for Foreign and International Patent, Copyright and Competition Law:verlag Chemie (1980) 15; ESSER a w 425; SOERGEL-SIEBERT a w 972; STAUDINGER a w 3136.
- 43 STAUDINGER a w 3131; FISCHER a w 1300; ENNECERUS-LEHMANN a w 963; ESSER a w 856;

PALANDT a w 829; SOERGEL-SIEBERT a w 968.

- 44 STAUDINGER a w 3131; PALANDT a w 829; ENNECERUS-LEHMANN a w 963; FISCHER a w 1300.
- 45 Ibid.
- 46 Ibid.
- 47 Ibid.
- 48 FISCHER a w 1304; ENNECERUS-LEHMANN a w 963; ESSER a w 856; PALANDT a w 829; SOERGEL-SIEBERT a w 970; LARENZ a w 487; STAUDINGER a w 3132.
- 49 KUNSTADT a w 29 e v; STAUDINGER a w 3146.
- 50 Urteil v 20.6.1978 - VI ZR 99/77 (OLG Düsseldorf) aangehaal en bespreek in JURISTEN ZEITUNG (JZ) 1979 JZ 102.
- 51 V g l DEUTSCH : NEUE JURISCHTISCHE WOSSENSCAHFT (NJW) 104 e v; DEUTSCH 1979 NJW Heft 6 265.
- 52 Ibid.
- 53 Sien artikels 823 en 824 BGB en v n e 9-24 supra.
- 54 Sien artikel 824 BGB.
- 55 Sien v n 39 supra en ook v n 44 supra.
- 56 Sien v n 52 supra.
- 57 Sien die definisie van kredietwaardigheid op 15 supra.
-

3 3 DIE OOSTENRYKSE REG :

3 3 1 Inleiding :

Die Oostenrykse reg toon ooreenkoms met die Duitse reg in die mate dat reputasie¹ deur strafregtelike en sivielregtelike maatreëls beskerm word.²

3 3 2 Die beskerming van reputasie in die Oostenrykse reg :

Die sivielregtelike beskerming van reputasie word in artikel 1330 BGB gevind. Hierdie artikel lui soos volg :

- (1) Wenn jemanden durch Ehren beleidigung ein wirklicher Schade oder Entgang den Gewinnes verursacht worden is, so ist er berechtigt, den Ersatz zu fordern.
- (2) Das gilt auch, wenn jemand Tatsachen verbreitet, die den Kredit, den Erwerb oder das Fortkommen eines anderen gefährden und deren Unwahrheit er kannte oder kannte musste. In diesem falle kann auch der Widerruf und die Veröffentlichung desselben verlangt werden. Für eine nicht öffentlich vorgebrachte Mitteilung, deren Unwahrheit der Mitteilende nicht kennt, haftet er nicht, wenn er oder er Empfänger der Mitteilung an ihr ein berechtigtes interesse hatte.

Wanneer iemand dus werklike skade of verlies aan wins weens 'n inbreukmaking op sy eer³ ly, is hy geregtig om skadevergoeding vir daardie verlies te verhaal.⁴ Dit is ook die geval waar iemand feite publiseer wat die kredietwaardigheid, wins of vooruitgang van 'n ander bedreig, indien die publiseerder bewus was van die onwaarheid van die bewering of daarvan bewus moes gewees het. In hierdie geval kan 'n terugtrekking en openbaarmaking van die veroordeling ten aansien van die betrokke publikasie van die verweerder gevorder word. Aanpreeklikheid volg nie indien die inligting nie in die openbaar bekend gemaak is nie en ook nie indien die onjuistheid van die inligting nie aan die verweerder bekend was nie. Hierdie reël geld al het die verweerder en die aanhoorder of ontvanger van die inligting 'n geregverdigde belang in die inligting gehad.

Artikel 1330(2) van die Oostenrykse Burgerlike Wetboek toon besliste ooreenkoms met artikel 824 BGB (Duits). Gevolglik behoort die beginsels ten aansien van die vertolking van artikel 1330 van die Oostenrykse Burgerlike Wetboek dieselfde te wees as sy Duitse eweknie.⁵

3 3 3 Die werking van artikel 1330(1) BGB :

Skuld is 'n voorvereiste vir die vestiging van aanspreeklikheid ingevolge hierdie artikel.⁶

3 3 4 Die werking van artikel 1330(2) BGB :

Hierdie artikel skep 'n skuldoorsaak waar vals inligting gepubliseer word wat finansiële skade veroorsaak sonder dat die gepubliseerde vals inligting noodwendig 'n lasterlike bewering uitmaak.⁷ Ten einde aanspreeklikheid daar te stel, moet bewys word dat die inligting vals is en dat die publikasie skuldiglik geskied het.⁸ Indien die inligting vertroulik en ingevolge 'n geregverdigde belang gepubliseer was, moet die eiser kan aantoon dat die verspreider of publiseerder van die onware inligting, bewus was van die onwaarheid daarvan. Vertroulikheid bestaan waar inligting aan 'n instansie soos 'n Kamer van Koophandel of 'n bank verskaf word wat dan die verskafte inligting aan lede of werknemers versprei. Inligting word egter nie as vertroulik beskou indien dit geberg word om later aan nie-belanghebbende partye te openbaar nie.⁹

Die bewering moet 'n feitebewering wees en die uitspraak van 'n opinie sal nie aanspreeklikheid kan vestig nie.¹⁰ Die uitgespelde handelseer van die Duitse reg word egter nie in hierdie artikel aangetref nie. Dieselfde beskerming van die Duitse reg ten aansien van handelseer (handelsreputasie) word egter bewerkstellig deur 'n uitgebreide interpretasie van wat alles feitebewerings uitmaak, te heg. Wat presies as 'n feitebewering beskou sal word sal van die omstandighede van elke saak afhang.¹¹

3 3 5 Die verspreiding en publikasie van kredietinligting :

Soos reeds opgemerk,¹² stem die bepalings van die Oostenrykse BGB ten aansien van *Kreditgefährdung*, in wese met artikel 824 BGB van die Duitse reg ooreen. Om hierdie rede word die beginsels van die Duitse reg ten aansien van kredietbeskadigende onware feitebewerings ook in die Oostenrykse reg aangetref.¹³

Die volgende beginsels wat 'n mate van afwyking van die Duitse reg toe verdien aandag :

- 1 'n Openbaarmaking aan gevolmagtigdes van 'n Kamer van Koophandel (*Handelskammer*) op wie daar 'n vertrouensplig rus, word nie as openbaarmaking beskou nie.¹⁴

Vertroulike mededelings aan 'n *Kreditinstitut* mag ook intern in so 'n instituut aan meerdere persone bekend gemaak word.¹⁵

Die kousale verband tussen die skade en die onware feite of inligting wat deur die kredietinstituut verskaf is, is 'n vaste vereiste vir die vestiging van aanspreeklikheid.¹⁶

3 6 Samevatting en gevolgtrekkings :

Die Oostenrykse reg tref 'n onderskeid tussen persoonlike eer (*fama*) en handelseer of -reputasie. Handelseer geniet in die Oostenrykse reg ook besondere beskerming. By hierdie beskerming van die handelseer, word kredietwaardigheid gesluit. Die beskerming word nie so duidelik in die toepaslike artikels¹⁷ omkryf soos in die Duitse reg nie, maar hierdie skynbare leemte word deur die uitgebreide vertolking van wat as feite beskou word, oorbrug. Die Oostenrykse reg toon enkele verskille van die Duitse reg by die verspreiding van kredietinligting.

Die volgende gevolgtrekkings word gemaak :

Die Oostenrykse reg tref 'n onderskeid tussen persoonlikheidsregtelike reputasie (*fama*) en kredietwaardigheid en verleen besondere beskerming aan laasgenoemde as 'n afsonderlike belang.

By die toepassing van die beginsels van kredietwaardigheidsbeskadigende onware feite, stem die Oostenrykse reg ooreen met die Duitse reg.

OPMERKINGE :

Reputasie het 'n tweeslagtige betekenis, naamlik in die opsig dat dit beide die persoonlikheidsregtelike en handelsreputasie kan omvat. By die persoonlikheidsregtelike reputasie is dit die *fama* van 'n persoon en die betrokke artikels verwys na beide hierdie soorte reputasie. Vgl ook artikels 7(1), 111 StG en 1330 ABGB.

Artikels 7(1), 11 StG en 1330 ABGB.

Artikel 1330 ABGB handel met die persoonlikheidsregtelike eer, terwyl artikel 1330 (2) met die publikasie van onware feite wat nie noodwendig lasterlik is nie, handel. Die persoonlikheidsregtelike eer (*fama* en *dignitas*) word deur die gesamentlike bepalinge van artikels 111, 115 StG en artikel 1330 ABGB beskerm. Vir 'n volledige uiteensetting van die beginsels ten aansien van die beskerming van die persoonlikheidsregtelike eer, raadpleeg KOZIOL : *ÖSTERREICHISCHES HAFTPLICHTRECHT* : BAND II Manzsche verlags- und Universitätsbuchhandlung (1975) 141, 142; KAPFER : *DAS ALLGEMEINE BÜRGERLICHE GESETZBUCH* : Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung (1976)

1481; EHRENZWEIG : SYSTEM DER ÖSTEREICHISCHES PRIVATRECHTS : ZWEITE BAND I Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung (1951) 657.

- 4 Hier is artikel 1330(2) ter sprake. Gevolglik is dit nie die laster van artikel 1330(1) ABGB nie, maar waar daar onware feite gepubliseer word wat vermoënskade tot gevolg het. Sien KOZIOL a w 143 : "A 1330 abs 2 erfass die Verbreitung unwahrer Tatsachen. Obwohl die Bestimmung unter die Überschrift 'Verletzungen an der Ehre' ist es für die Verwirklichung des Tatbestandes nicht schliesslich darauf an, das die Kredit, den Erwerb oder das Fortkommen eines anderen gefährden." KAPFER a w 1481; KUNSTADT a w 53; KOZIOL-WELSER : GRUNDRISS DES BÜRGERLICHES RECHT Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung (1973) 310; HELLE a w 217 e v; EHRENZWEIG a w 659.
- 5 Vir die posisie ten aansien van die Duitse kredietgefahrung, sien 104 supra.
- 6 Die skuldvorm wat vereis word is minstens nalatigheid. By die aanmeld van kriminele aanklagte, word opset of minstens 'n wete dat die aanklag vals is, vereis. KUNSTADT a w 52; KAPFER a w 1482; KOZIOL a w 142; Artikels 111, 115 en 297 StG.
- 7 KOZIOL a w 144 : "Abs 2 erfass nur die Verbreitung von Tatsachen die Wirtschaftlichen Verhältnisse gefährdende Tatsachen sind etwa unehrenhaftes oder unsittliches Verhalten (vgl A 111StG)." Sien ook KAPFER a w 1481; KUNSTADT a w 53.
- 8 Die skuldvorm wat vereis word is minstens growwe nalatigheid. KOZIOL a w 146; KAPFER a w 1481; KUNSTADT a w 53; BARTSCH : ÖSTEREICHISCHES BÜRGERLICHES RECHT Manzsch Verlags- und Universitätsbuchhandlung (1948) 147, 148; KOZIOL-WELSER a w 310; EHRENZWEIG a w 659.
- 9 KOZIOL a w 144 e v; KAPFER a w 1213; KUNSTADT a w 53. Die bevoorregte geleentheid waarvan hier ter sprake is, word geregtferdiges interesse genoem. Die stem ooreen met die Duitse berechtiger interesse sien 104 en v n 39 o 112 supra.
- 10 KAPFER a w 1481; KOZIOL a w 144; KUNSTADT a w 53; BARTSCH a w 148.
- 11 'n Feit is 'n : "objektiv relativ leicht verifizierbare Umstände." - KAPFER a w 1481.
- 12 Sien v n 1 supra.
- 13 Vir die Duitse reg: sien 104 supra. Vir besonderhede van die toepassing van die Oostenrykse beginsels ten aansien van kredietgefahrung, raadpleeg KOZIOL a w 143 e v; KAPFER a w 1481; KUNSTADT a w 53.
- 14 KAPFER a w 1484 en die saak in v n 23a aldaar aangehaal.
- 15 KOZIOL a w 146; KAPFER a w 1484.
- 16 Ibid.
- 17 Ibid. Slegs vermoënskade kan gevorder word : "Aus dem Verweis zu Beginn des Abs auf Abs 1, der den in der Worten 'dies gilt auch' liegt, ergibt sich, das ebenfall nur der Vermögensschaden zu ersetzen ist, nicht aber ideelle Nachteile." KOZIOL a w 146; KAPFER a w 1483.

3 4 DIE FRANSE REG :

3 4 1 Inleiding :

In die Franse reg word reputasiebenadelende bewerings deur, hoofsaaklik, drie statutêre bepalings geraak.¹ Vir doeleindes van hierdie studie is twee daarvan, naamlik die strafregtelike en sivielregtelike bepalings van belang. Die strafregtelike bepalings, omdat die handeling wat as reputasiebenadelend beskou word in die strafreg gevind word en hierdie omskrywings in die siviele reg toegepas word wanneer beoordeel moet word of 'n betrokke bewering reputasiebenadelend of lasterlik is.²

3 4 2 Reputasie in die Franse reg :

Artikel 373 van die *Code Pénal* stel die misdaad van *dénonciation calomnieuse* daar. Hierdie misdaad bestaan daarin dat 'n valse klag by 'n beampte of die werkgewer van 'n persoon gelê word. Die tradisionele beskouing is dat die verklaring van so 'n aard moet wees dat dit tot geregtelike, administratiewe of professionele sanksies moet lei.³ 'n Valse beskuldiging van diefstal sal 'n misdaad van *dénonciation calomnieuse* daarstel al sou die diefstalmisdaad gepleeg wees, maar nie strafregtelik vervolgbaar wees nie omdat daar wetlike vrywaring van binne-familie diefstalle bestaan.⁴ Aanspreeklikheid vir *dénonciation calomnieuse* is egter nie 'n faktor by die verspreiding van inligting nie omdat kennis van die valsheid van die aantyging 'n voorvereiste vir die vestiging van aanspreeklikheid is. Nalatigheid of ongeërgdheid is nie voldoende nie.⁵

Die belangrikste wetgewing ten aansien van bewerings wat moontlik die reputasie van persone kan raak, word egter nie in die *Code Pénal* nie, maar wel in die *Droit de la Presse* gevind.⁶ Dit is dus nodig om die misdade wat deur hierdie wet daargestel word en wat tot sivielregtelike aanspreeklikheid kan lei, van nader te beskou.⁷ Artikels 29, 32 en 35 van hierdie wet handel oor eerkrenkende bewerings. Vir doeleindes van hierdie studie is artikel 29, wat die Franse lasterbegrip omskryf, van belang. hierdie artikel lui soos volg :

(Ord. 6 Mai 1944) - Toute allégation ou imputation d'un fait qui porte atteinte à l'honneur ou à la considération de la personne ou du corps auquel le fait est imputé est une diffamation. La publication directe ou par voie de reproduction de cette allégation ou cette imputation est permisable, même si elle est faite sous forme dubitative ou si elle vise

une personne ou un corps non expressément nommés, mais dont l'identification est rendue possible par les termes des discours, cris, menaces écrits ou imprimés, placards ou affiches incriminés.

Toute expression outrageante, termes de mépris ou invective qui ne renferme l'imputation d'aucun fait est une injure.

Laster is enige bewering of afleiding by implikasie van feite wat op die eer, aansien of liggaam van 'n persoon op wie die bewering van toepassing is, nadelig reflekteer. Die elemente van laster is: 'n feitelike bewering, 'n bewering wat die persoonlike of professionele aansien aantast, dit het betrekking op 'n uitkenbare individu en dit moet te kwade trou gemaak word (*mauvaise foi*).⁸

Die vereiste dat 'n lasterlike bewering feitelik moet wees, spruit uit die onderskeid tussen laster en belediging. Nie-feitelike bewerings wat 'n eisgrond daarstel, word per definisie as beledigings beskou.⁹ 'n Feitelike bewering is 'n bewering wat presies genoeg is dat dit bewys kan word.¹⁰ 'n Feit kan egter nie deur 'n insinuasie, vraag, denkbeeldige feite of dubbelsinnige taal verbloem word nie.¹¹

Die tweede vereiste (dat die bewering teen die persoonlike of professionele eer gerig moet wees) sal bevredig word indien daar beweer word dat die persoon 'n kriminele daad begaan het, bedrieg of gekul het of dat hy oneerbare handelspraktyke beoefen. Literêre -of kunskritiek kan nie lasterlik wees nie tensy dit nie net bloot op die werke konsentreer nie en die persoonlike karakter en bekwaamheid van die skrywer of kunstenaar aanval.¹² So ook sal enige kritiek van handelsprodukte nie lasterlik wees nie, mits dit nie op die sake-eer of aansien deur aantygings van bedrog of oneerlikheid nadelig inwerk nie.¹³

Die derde element is dat die bewering teen 'n identifiseerbare individu gerig moet word. Dit is nie nodig dat die individu by name uitgeken hoef te word nie. Dit is voldoende dat sy identiteit uit die berig, artikel of omstandighede afgelei kan word.¹⁴

Die laaste vereiste is dat die bewering in *mauvaise foi* gemaak moet word. Ingevolge artikel 35 van hierdie wet (Perswet), word *mauvaise foi* vermoed sodra 'n lasterlike bewering gemaak is en moet die beskuldige aantoon dat hy nie in *mauvaise foi* gehandel het nie.¹⁵

Daar kan twee verwere teen 'n lasteraksie geopper word. Hierdie verwere is dat die bewering in *bonne foi* gemaak was en dat die bewering waar was. Dit is egter baie moeilik om 'n verweer van waarheid met sukses te kan aanvoer. Ten einde met so 'n verweer te kan slaag, moet die beskuldigde die feite in alle opsigte waar bewys. Artikel 35 van die *Droit de la Presse* vereis van die beskuldigde om 'n kennisgewing binne tien dae af te lewer waarin hy elke feit wat hy van voorneme is om te bewys en elke bewysstuk en getuie wat hy wil roep, uiteensit.¹⁶ Bewerings wat betrekking het op die private lewe, wat ouer as tien jaar is, wat na oortredings wat oorgesien is of oortredings wat nie vir vervolging vatbaar is, verwys, mag nie deur die bewys van die waarheid daarvan geregverdig word nie.¹⁷ Die ander verweer van *bonne foi* (goeie trou) kan nie net deur die afwesigheid van *mauvaise foi* bewys word nie en ook nie deur die bewys van eerbare beweegredes nie.¹⁸ Die verweer moet op 'n reg om die lasterlike bewering te maak, gegrond wees. So 'n reg sal byvoorbeeld bestaan wanneer 'n ander party die reg het om die inhoud van 'n lasterlike bewering aan te hoor of waar daar 'n reg bestaan om 'n te lig of om te kritiseer.¹⁹ Hierdie regte moet egter altyd met sorg (*prudence*), objektiwiteit (*objectivité*) en onpartydigheid (*impartialité*) uitgeoefen word.²⁰

Die graad van versigtigheid wat van die publseerder van inligting verwag word, is baie streng en 'n eenvoudige fout ten aansien van 'n berig sal die verweer van *bonne foi* verongeluk. Hierdie versigtigheidsplig strek egter nie so ver dat aanspreeklikheid sal vestig indien verkeerde inligting wat uit amptelike rekords verkry is, gepubliseer word nie.²¹ Die presiese omvang van die verweer van *bonne foi* is onderworpe aan regterlike diskresie en sal van die omstandighede van elke saak afhang.

Artikel 13 van die *Droit de la Presse* gee aan enige benadeelde die reg om 'n antwoord op enige aantyging, deur daardie antwoord (waarin hy sy saak betel) in dieselfde tydskrif waar die aantyging verskyn het, te plaas.²²

Indien die benadeelde kan aantoon dat die strafregtelike vereistes van die *Droit de la Presse* ten aansien van eerkrenkende bewerings aan voldoen is, kan hy aanspraak op skadevergoeding ingevolge artikels 1382 en 1383 van die *Code Civil* stel.²³ Artikels 1832 en 1833 stel 'n algemene eisgrond vir skade wat deur ander se handelings of nalate veroorsaak is, daar.²⁴ Die vraag is egter of 'n

bewering wat ingevolge atikel 29 van die *Droit de la Presse* lasterlik is, ook siviele eisgrond ingevolge artikels 1382 en 1383 van die *Code Civil* daarstel. Hierdie vraag is belangrik omdat die verjaring ten aansien van laster slegs drie maande is²⁵ en die verjaringstermyne ten aansien van die siviele aksie dertig jaar. Die aanvaarde standpunt skyn te wees dat laster nie as 'n suiwer sivieltregtelike aksie ingestel kan word nie omdat die korter verjaringstermyne ten doel het om enige strenge lasteraanspreeklikheid in die Franse reg te temper. Gevolglik kan 'n siviele eis slegs volg indien al die elemente van die lastermisdaad aanwesig is en 'n tydperk van meer as drie maande nie reeds verloop het nie. 'n Suiwer siviele eis kan ingestel word indien een van die elemente van kriminele laster afwesig is soos, byvoorbeeld, wanneer 'n aanvaarder op die persoonlike of professionele eer ontbreek.²⁶

Die belangrikste aspek van aanspreeklikheid ingevolge artikels 1382 en 1383 is geleë in die vertolking wat aan die uitdrukking *faute* geheg word. Hierdie woord dui op 'n breuk van 'n reeds bestaande verpligting wat ook kontraktueel van aard kan wees. Onderskeid tussen verskillende soort *faute* word ook aangevond, naamlik *faute quasi delictuelle* en *faute professionnelle*. Eersgenoemde word gepleeg wanneer 'n verstandige persoon nie die fout sou maak nie terwyl die laasgenoemde in die uitoefening van 'n profesie geskied.²⁷ 'n *faute delictuelle* word gepleeg wanneer die handeling opsetlik was.²⁸ Soms word ook van die beginsel van misbruik van 'n reg (*l'abus d'un droit*) gebruik gemaak om siviele aanspreeklikheid te vestig, maar hierdie beginsel dien dieselfde doel as *faute*, naamlik om as aanspreeklikheidskriterium in verskillende omstandighede te dien.²⁹

In die geval van siviele aanspreeklikheid vir die publikasie van bewering ontstaan aanspreeklikheid op grond van *faute* wanneer die bewering nie beoordeelbaar of hoorlik gekontroleer was nie (*insuffisamment contrôlée*).³⁰

Regverdigmakende feite (*faits justificatifs*) moet ook in ag geneem word wanneer beoordeel moet word of daar, byvoorbeeld 'n lasterlike aantying teen die owerhede gemaak is. In so 'n geval sal aanspreeklikheid gevestig word indien die uiteraar met onverskillige minagting (*témérement*), lighartiglik (*la légère*) of sonder voldoende verifikasie (*sans vérifications suffisantes*) die aantying gemaak het. Hierdie strenge vereiste word egter getempereer deur die plig wat op elke burger geplaas word om 'n misdaad so spoedig

moontlik aan te meld.³¹

Samevattend kan gesê word dat die sivilregtelike beskerming van die eer in die Franse reg, sterk op die strafregtelike beginsels steun. Van 'n algemene reg op die reputasie (eer) is daar weinig sprake.³² Daar word wel van persoonlikheidsregte (*droits de la personnalité*) melding gemaak, maar hieronder word afsonderlike en afgeskeie regte van die persoonlikheid verstaan. So word daar die liggaamlike persoonlikheidsregte (die reg op die lewe en liggaamlike onverstoordheid) en 'n reeks vae regte (die reg op arbeid, reg op vrye tyd en 'n reg om te kan rus) gevind. Die neiging is egter dat die regspraak hierdie afsonderlike "persoonlikheidsregte" tot 'n algemene persoonlikheidsreg herlei.³³

Dit is teen hierdie agtergrond dat daar na die verspreiding en publikasie van kredietinligting gekyk moet word.

3 4 3 Die verspreiding en publikasie van kredietinligting :

Die verspreiding van reputasiebenadelende inligting (*atteintes à la considération*) word met die beginsels van *diffamation* gereguleer. Die uitgangspunt is dat daar op verskillende soorte reputasies inbreuk gemaak kan word. So word inbreukmakings op die privaatheid (*vie privée*), die professionele lewe (*vie professionnelle*), die politieke lewe (*vie politique*), onderskei.³⁴ Kredietwaardigheidsbenadelende publikasie van feite, word onder die eersoort van professionele reputasie tuisgebring.³⁵ Benewens die onderskeid tussen hierdie verskillende eersoorte, is daar ook 'n onderskeid tussen laasgenoemde eersoorte en die persoonlike eer. Inbreukmakings op die eer van 'n persoon kan ook 'n aantasting van die reputasie van so 'n persoon meebring. Die teenoorgestelde is egter nie waar nie omdat reputasie veel meer as net blote eer inhou.³⁶

'n Persoon se reputasie (*fama*) word saamgestel uit al daardie elemente wat die aansien van 'n persoon in die gemeenskap daarstel. Hierdie elemente is die privaat lewe, die politieke lewe en die professionele lewe. 'n Inbreukmaking op die kredietwaardigheid van 'n persoon sal 'n inbreukmaking op die professionele lewe van 'n persoon wees.³⁷ So 'n inbreukmaking kan ook 'n aanslag op sy persoonlikheid in sy professionele hoedanigheid wees.³⁸

Maar dit om die aantasting van kredietwaardigheid gaan, word daar nie volwende tussen die persoonlikheidsregte en vermoënsregte van die benadeelde

onderskei nie. In hierdie gevalle gaan die benadelings van kredietwaardigheid meestal om die handelaar. Die handelaar kan, wanneer sy persoonlike reputasie aangetas word, met 'n *diffamation*-aksie optree, terwyl enige skade wat uit die aantasting van sy handelsreputasie volg, met die sivielregtelike aksie verhaal moet word.³⁹

Ten spyte van hierdie gestelde beginsels is die *diffamation*-aksie aangewend wanneer 'n bewering die kredietwaardigheid van 'n handelaar benadeel het.⁴⁰ Volgens Blin is hierdie 'n onaantvaarbare afwyking van die beginsels. Die korrekte remedie is die sivielregtelike aksie⁴¹ en benewens hierdie aksie behoort die handelaar ook die reg om te antwoord (*le droit de réponse*) tot sy beskikking te hê. Slegs op hierdie wyse sal die belange van 'n handelaar ten aansien van sy kredietwaardigheid voldoende en doeltreffend beskerm kan word.⁴² 'n Aksie op grond van *diffamation* kan nie stand hou nie omdat dit nie die persoonlikheid van die handelaar is wat aangetas word nie, maar we 'n vermoënsreg.⁴³

3 4 4 Samevatting en gevolgtrekkings :

Reputasie in die Franse reg word deur strafregtelike en sivielregtelike remedies beskerm. Die sivielregtelike remedie leun swaar teen die strafregtelike aksie aan sodat daar nie sprake kan wees van 'n algemene persoonlikheidsreputasie nie, alhoewel daar verskeie vae individuele persoonlikheidsregte erken word. Twee verwerre, naamlik waarheid en *bonne foi* kan teen 'n lasteraksie geopper word. By die aantasting van kredietwaardigheid, word tussen die verskillende tipes eersoonde onderskei en word kredietwaardigheid op hierdie wyse beskerm. Alhoewel hier nie van suiwer laster⁴⁴ sprake is nie, hanteer die Franse praktyk sodanige benadelings asof dit laster is. Hierdie benaderingswyse word egter nie sonder kritiek aanvaar nie.

Die volgende gevolgtrekkings kan gemaak word :

- a Die Franse reg erken en beskerm nie kredietwaardigheid as 'n afsonderlike belang nie.
- b Daar word, soos in die geval van die Engelsregtelik-gegronde regstelsel via laster beskerming aan kredietwaardigheid verleen, alhoewel dit nie volgens suiwer Fransregtelike beginsels verantwoord kan word nie.⁴⁵
- c Die Franse reg verskil egter van die Engelsregtelik-gegronde regstelsel

in die opsig dat daar 'n besliste onderskeid tussen verskillende soorte reputasies getref word.

VOETNOTE :

Die wette waarvan hier sprake is, is die Code Pénal, die Code Civil en wetgewing ten aansien van mededinging. Sien KUNSTADT a w 57.

KUNSTADT a w 57; BORMANN : DIE PRAXIS DES PERSÖNLICHKEITSSCHUTZES IN FRANKREICH Inaugural Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Juristischen Fakultät der Ludwig-Maximilians-Universität zu München (1974) 9 e v; MAX PLANCK-INSTITUTS FÜR AUSLÄNDISCHES UND INTERNATIONALES PRIVATRECHT : DER ZIVILRECHTLICHE PERSÖNLICHKEITS- UND EHRENSCHUTZ IN FRANKREICH, DER SCHWEIZ, ENGLAND UND DEN VEREINIGTEN STAATEN VON AMERIKA J C B Mohr (Paul Siebeck) (1960) 59 e v; BLIN, CHAVANNE & DRAGO : TRAITÉ DU DROIT DE LA PRESSE Libraires Techniques (1969) 231 e v.

KUNSTADT a w 57; BORMANN a w 8; BLIN a w 281.

Hierdie vrywaring word ingevolge artikel 380 van die Code Pénal verleen. Die betrokke artikels is in belang van familievrede op die wetboek geplaas. 'n Soortgelyke artikel word in die Duitse reg aangetref - sien artikel 247 StGB. Sien ook KUNSTADT a w 57; BORMANN a w 8; BLIN a w 259, 281.

Sien v n 3.

Hierdie wet is vir die eerste keer op 29 Julie 1881 aanvaar. Sien MAX PLANCK a w 59.

Die misdade waarvan hier sprake is, is injure en diffamation. Sien MAX PLANCK a w 60; BLIN a w 281 e v; KUNSTADT a w 58. Die verskil tussen injure en diffamation is daarin geleë dat injure slegs betrekking het op nie-feitelike bewerings, byvoorbeeld uitdrukkings wat beledigend of onbeskof is (expression outrageante en invective). Injure is van mindere belang by die beskerming van reputasie teen publikasie van inligting omdat hierdie inligting selde in doelbewuste beledigende vorm gepubliseer sal word omdat die publiseerder sy feitebewerings so sal inklee dat dit nie 'n injure sal uitmaak nie.

BLIN a w 232; BORMANN a w 20; KUNSTADT a w 58.

Sien die teks van artikel 29 op 117, 118 supra : "Toute allégation ou imputation d'un fait qui porte atteinte à la honneur au"

Sien BLIN a w 235 : "L'imputation ou l'allegation doit concerner un fait déterminé et précis pour constituer une diffamation." Sien ook KUNSTADT a w 58; BORMANN a w 20; MAX PLANCK a w 60.

BLIN a w 234; KUNSTADT a w 58; BORMANN a w 20; MAX PLANCK a w 60; LE TOURNEAU : LA RESPONSABILITÉ CIVILE Dalloz (1976) 183; CARTER-RUCK : LIBEL AND SLANDER (1972) 300.

BLIN a w 239 e v, 244, 245; BORMANN a w 22 e v; MAX PLANCK a w 71, 72.

BLIN a w 242; KUNSTADT a w 59.

- 14 BLIN a w 246; KUNSTADT a w 59; MAX PLANCK a w 60; LE TOURNEAU a w 39, 165.
- 15 Die vermoede het tot gevolg dat *mauvaise foi* positief vasgestel moet word. Bepaalde aandag word geskenk aan die feit of *bonne foi* aanwesig was of nie. *Bonne foi* sal aanwesig wees wanneer daar voldoende regverdigingsgronde (*faits justificatifs*) aanwesig is. Hierdie regverdigingsgronde bestaan uit objektiewe en subjektiewe gronde. By objektiewe regverdiging gaan dit om die waarneming van 'n geregverdigde belang en by subjektiewe gronde is dit waar feite onskuldig gepubliseer word. Die uiteindelijke werking van die bewys van *bonne foi* het slegs tot gevolg dat daar 'n belange-afweging tussen die belange van die benadeelde en die uiteraer van die gewraakte woorde plaasvind. Sien in hierdie verband BORMANN a w 25; KUNSTADT a w 59; BLIN a w 251; MAX PLANCK a w 63. Daar is sekere regverdigingsgronde wat erken word. Hulle is die nakoming van 'n statutêre plig, die reg van die pers om in te lig (*droit à l'information*) en die reg op kritiek (*droit de critique*). Vir die toepassing van die *bonne foi*-beginsel, sien veral LE TOURNEAU a w 267.
- 16 BLIN a w 265-278; BORMANN a w 37; KUNSTADT a w 60; MAX PLANCK a w 63-66; CARTER-RUCK a w 302; LE TOURNEAU a w 267, 277.
- 17 Ibid.
- 18 Sien v n 15 supra.
- 19 Ibid.
- 20 BORMANN a w 33; MAX PLANCK a w 63; KUNSTADT a w 60.
- 21 LE TOURNEAU a w 267; BLIN a w 261; KUNSTADT a w 60.
- 22 Hier is die sogenaamde *droit de réponse* ter sprake. Hierdie reg om te antwoord word deur strafregtelike en sivilregtelike maatreëls gerugsteun. Die reg geld net ten aansien van bewerings wat in die pers verskyn het. Sien BLIN a w 52; KUNSTADT a w 61.
- 23 KUNSTADT a w 62; BLIN a w 393; MAX PLANCK a w 59; BORMANN a w 40.
- 24 PLANIOL: *TREATISE ON THE CIVIL LAW: VOL 2 PART 1* Translated by the Louisiana State Law Institute (1939) 466 e v; DESCHAUX & TERCIER: *LA RESPONSABILITÉ CIVILE* Editions Staempfli & Cie (1975) 43 e v; BORMANN a w 43 e v; LE TOURNEAU a w 4; MAZEAUD: *LECONS DE DROIT CIVIL: TOME DEUXIÈME* Editions Montchristien (1966) 337 e v; KUNSTADT a w 62.
- 25 BLIN a w 279, 430-433; BORMANN a w 41-44; KUNSTADT a w 62; LE TOURNEAU a w 268.
- 26 Ibid.
- 27 MAZEAUD: *TRAITÉ THEORIQUE ET PRACTIQUE DE LA RESPONSABILITÉ CIVILE (DELICTUELLE): TOME PREMIER* Editions Montchristien (1965) 504; KUNSTADT a w 63; MAZEAUD: *LECONS* 370; LE TOURNEAU a w 107, 108.
- 28 Ibid.
- 29 MAZEAUD: *TRAITÉ* 566, 567; DESCHAUX & TERCIER a w 75; LE TOURNEAU a w 395 e v.

MAZEAUD : TRAITÉ 566, 567; KUNSTADT a w 63.

Ibid.

BORMANN a w 47 : "Zusammenfassend ist festzustellen, das sich der zivilrechtliche Ehrenschatz eng an die Straftatbestände anlehnt. Ein allgemeines Recht auf ehre ist nicht anerkannt."

BORMANN a w 18, 19; BLIN a w 258, 618; LE TOURNÉAU a w 175 e v.

BLIN a w. Die regspraak onderskei nie tussen eer (fama) en handelseer nie. Daarom word benadelings van die handelseer onder atteinte à la considération tuisgebring. Sien BORMANN a w 21.

'n Kredietwaardigheidsbenadelende bewering word as 'n aantasting van die vie professionelle beskou en gee aanleiding tot 'n aksie vir diffamation : "De nombreuses décisions considèrent cependant comme des diffamations les imputations concernant le crédit commerçant, et ont prononcé condamnations" - BLIN a w 242. Sien ook die gesag in v n 51 aldaar aangehaal.

BLIN a w 241.

Ibid.

Ibid.

Sien v n 34 supra.

BLIN a w 242 : "Il semble que dans de telles hypothèses, le droit de réponse et une action en responsabilité civile soient suffisants pour assurer la protection des commerçants. L'action en diffamation est au contraire contre-indiquée puisque la personne n'est pas en cause."

Ibid.

Ibid.

Sien v n e 35, 36, 40 supra.

Ibid.

Ibid.

3 5 DIE NEDERLANDSE REG :

3 5 1 Inleiding :

Die Nederlandse reg toon tot 'n mate ooreenstemming met die Franse reg in dié opsig dat die Nederlandse reg geen bepaalde onderskeid tussen reputasie (*fama*) en kredietwaardigheid tref nie en ook op die strafregtelike omskrywing van inbreukmaking op reputasie steun ten einde sivilregtelike beskerming daarvan te bewerkstellig.¹

Juis omdat daar nie 'n definitiewe onderskeid tussen reputasie en kredietwaardigheid aangetref word nie, is dit nodig om te bepaal of die Nederlandse reg, ten spyte van die algemene reputasiebegrif, tog erkenning aan daardie aspekte van die reputasie wat as kredietwaardigheid aangemerkt kan word, verleen.

Reputasie word in Nederland deur die beledigingsaksie² van artikels 1408 tot 1416 van die *Burgerlijke Wetboek* en bepalinge van die Strafrek beskerm.³

3 5 2 Die beledigingsaksie en die beskerming van reputasie :

Artikels 1408 tot 1416 van die *Burgerlijke Wetboek* lui soos volg :

- 1408 (1) De burgerlijke regtsvordering ter zake belediging strekt tot vergoeding der schade, en tot betering van het nadeel in eer en goeden naam geleden.
- (2) De regter zal, bij de waardering daarvan letten op het min of meer grove van de belediging, benevens op de hoedanigheid, den stand en de fortuin der wederzijdsche partye, en op de omstandigheden.
- 1409 (1) De beledigde kan bovendien eischen dat bij hetzelfde vonnis worde verklaard, dat de gepleegde daad is lasterlijk of beledigend.
- (2) Eischt hij de verklaring dat de gepleegde daad is lasterlijk, dan gelden de regelen in artikel 265 van het Wetboek van Strafrecht voor de strafvordering wegens laster gesteld.
- (3) Het vonnis zal, indien die beledigde als zulks vordert, ten koste des veroordeelden, openbaar word aangeplakt, bij zoveel exemplaren als, en waar de regter zulks zal bevelen.

1410 Onverminderd haar gehoudenheid tot schadevergoeding, kan de

verwerende partij de toewijzing van die vordering, bij het voorgaande artikel vermeld, voorkomen, door het aanbod en het werkelijke aflegging van eene openbare verklaring voor den regter, houdende dat haar de gepleegde daad leed doet; dat zij deswege verschooning vraagt, en den beleedigde houdt voor een persoon van eer.

1411 De regtsvorderingen in de drie voorgaande artikelen vermeld, komen ook toe aan echtgenooten, ouders en groot-ouders, kinderen en kleinkinderen, wegens beleedigen hunnen echtgenooten, kinderen en kleinkinderen, ouder en groot-ouders, na derzelvder overlijden, aangedaan.

1412 (1) De burgerlijke regtsvordering ter zake van beleediging kan niet worden toegewezen, indien niet blijk van het oogmerk om te beleedigen.

(2) Het oogmerk om te beleedigen word niet aanwezig geacht voorzover de dader klaarblijkelijk heeft gehandeld in het algemeen belang tot noodzakelijke verdediging.

1413 (1) Ook kan de burgerlijke regtsvordering niet werden toegewezen, indien de beleedigde aan het ten laste gelegd feit bij regterlijk gewijzde onherroepelik is schuldig verklaard.

(2) Hij echter die kennelijk met enige doel van beleediging, ook dan wanneer de waarheid der aantijging uit een gewijsde, of een authentieke akte, blijkt, iemand deswege met beleedigingen vervolgt, is verplicht aan denzelfen de schade te vergoeden welke deze daardoor lijdt.

1414 Alle regtsvorderingen, waaromtrent bij de voorgaande zes artikelen is gehandeld, vervallen door uitdrukkelijke kwijtschelding, of ook door stilzwijgende, indien, na de gedane en een de beleedigde bekend geworden beleediging, door hem zoodanige blijken van verzoening of van vergiffenis zijn gegeven, die met voornemen om schadevergoeding of betering van eer te vorderen niet kunnen worden overeengebracht.

1415 De regtsvordering tot schadevergoeding, bij artikel 1408 vermeld, gaat niet verloren noch door den dood van die beleediger, noch door dien van den beleedigde.

Artikel 1408 tot 1416 BW stel 'n siviele eis vir belediging daar. Uit die betrokke artikels blyk dit egter nie wat met belediging bedoel word nie. By die oorspronklike opstel van hierdie artikels, was die bedoeling dat die betekenis van belediging aan die strafreg ontleen sal wees.⁴ Sedertdien⁵ is dit vaste praktyk dat die betekenis van 'n belediging vanuit die *Wetboek van Strafrecht*⁶ bepaal word. Die gevolg hiervan is dat verskillende vorme van belediging beregbaar is.⁷ Die vraag of 'n handeling 'n persoon se reputasie aantas, is 'n feitelike vraag.⁸ 'n Vordering ingevolge artikel 1408 kan slegs teen 'n dader of 'n mededader wat hom aan belediging skuldig gemaak het, gebring word⁹ en, nie as die belediger slegs aan die misdryf medepligtig is nie.¹⁰ Die gevolg hiervan is dat 'n uitgewer of drukker nie ingevolge artikel 1408 BW aangespreek kan word nie, maar in sekere omstandighede sal hulle saam met die skrywer as mededaders aanspreeklik gehou word.¹¹ Ten einde aanspreeklikheid ingevolge artikel 1408 BW te vestig, moet alle inbreukmakings met die oogmerk om te beledig (opsetlik) geskied.¹² Opset word nie geag om aanwesig te wees indien die dader in die openbare belang tot noodsaaklike verdediging gehandel het nie.¹³

'n Benadeelde kan vergoeding vir materiële skade, 'n geldbedrag vir onstoflike skade deur hom gely, 'n verklaring dat die gepleegde daad lasterlik of beledigend is en 'n openbare oplak van die vonnis op koste van die verweerder vorder.¹⁴ Ingevolge artikel 1409 BW, kan die verweerder veroordeling en verklaring voorkom (sonder dat hy van die betaling van skade vrygeskeld word deur die aflegging van 'n openbare verklaring voor die regter dat hy berou het oor die gepleegde daad en dat hy om verskoning vra, dat hy verklaar dat die eiser 'n man van eer is.¹⁵ 'n Siviele aksie vir belediging kom die beledigde slegs toe indien daar 'n skuldigbevinding vir belediging was.¹⁶ Berusting of vergiffenis sal die aksie vir belediging laat verval en die aksie vir belediging verjaar na een jaar.¹⁷

In gevalle waar 'n onregmatige handeling 'n belediging uitmaak, maar een van die elemente om belediging ingevolge artikel 1408 BW daar te stel, ontbreekan 'n vordering ingevolge artikel 1401 BW ingestel word.¹⁸

3 5 3 Eer, goeie naam en reputasie in die Nederlandse reg :

Omdat die omskrywing van die begrippe onder behandeling 'n strafregtelike grondslag het, is dit duidelik dat by die sivielregtelike vertolking en toepassing

van hierdie begrippe, die strafregtelike betekenis wat daaraan geheg word, deurslaggewend moet wees.¹⁹ Langemeijer omskryf *die goeie naam* as 'n *algemeen, verbreide gunstige oordeel over iemand uit sedelike oogpunt* en *eer* as *zijn uit dat oordeel voortvloeiende aanspraak op die behandeling as een waardig lid der sameleving*.²⁰ Van Bemmelen²¹ omskryf die goeie naam as *de opinie, de buitewêrld van iemand heeft* en die eer as *iemand's persoonlik gevoel van eiegenwaarde*.

Volgens voormelde omskrywings, het die *eer* en die *goeie naam* een gemeenskaplike element, naamlik dat die bestaan van elk afhanklik is van die opinie of oordeel van ander lede van die gemeenskap. Dit is hierdie opinie of oordeel wat teen afkraking daarvan beskerm word. Om hierdie rede kan 'n persoon se goeie naam slegs geskaad word indien die gewraakte woorde gepubliseer word.²² *Eer* is 'n moeilik bepaalbare begrip omdat met *eer* bedoel word 'n persoon se eie eergevoel of selfbeeld wat nie te subjektief opgeneem kan word nie.²³ Die subjektiwiteit van die *eeerbegrip* word getemper deur die feit dat die bepaling daarvan geskied aan die hand van die siening van die gemeenskap waarin die betrokke persoon hom bevind.²⁴

Die belang wat by *eer* en *goeie naam* ter sprake is, is die sedelike waarde van die menslike persoon.²⁵ Die korrekte vertolking van die *Wetboek van Strafrecht* het tot gevolg dat die aantasting van die kredietwaardigheid van 'n persoon nie onder belediging bereg kan word nie²⁶ omdat *een zuivere ontkenning van bezit en rijkdom buite het begrip eer val*.²⁷ Aubel kom tot hierdie gevolgtrekking desnieteenstaande die feit dat 'n bewering dat 'n persoon nie in staat is om sy verpligtinge na te kom nie, dikwels twyfel laat ontstaan oor so 'n persoon se betroubaarheid en integriteit as 'n handelsvennoot. Hierdie twyfel word as 'n *morele of maatschappelijke diskwalifikasie* beskou.²⁸

Gevolglik is die belang wat deur artikel 1408 BW beskerm word, die sedelike waarde van die mens. Tot hierdie waarde word die intellek en sedelike waardes gereken. Die sedelike waarde waarvan hier sprake is, is daardie sedelike waarde wat deur die gemeenskap as sedelike belange beskou word, die krenking waarvan as 'n inbreukmaking op die regte van 'n persoon beskou sal word.²⁹

Soos reeds hierbo³⁰ aangedui, kan artikel 1401 BW ook 'n eisgrond vir belediging daarstel. By die toepassing van hierdie artikel, word die erkende reputasiebegrip gehandhaaf, maar word aanspreeklikheid slegs gevestig waar 'n opsetlike

belediging ook nie tegelyk 'n strafbare belediging is nie.³¹

Die medebestaan van hierdie artikels verdien aandag. Aubel is van mening dat artikel 1408 BW ten doel het om die mens se sedelike en maatskaplike waarde teen aantastings wat in gevolge die strafreg ook misdrywe is, te beskerm.³² Artikel 1401 BW daarteenoor, beskerm ook die reputasie van 'n persoon, met die verskil dat geen ideële skade ten aansien van die eer en reputasie met behulp van hierdie artikel verhaal kan word nie.³³

3 5 4 Inbreukmaking op kredietwaardigheid en die beskerming daarvan :

Die persoonlike of maatskaplike eer en reputasie van 'n persoon word gevolglik deur die bepalings van artikels 1408 tot 1416 BW sivilregtelik beskerm. Benewens die sivilregtelike beskerming, geniet hierdie belange ook strafregtelike sanksie en word die strafregtelike begrip van belediging in die sivilreg oorgedra.³⁴ Omdat die omskrywing van belediging wetlik vasgepen is, kan kredietwaardigheid weens wetsduiding nie by die eer -en reputasiebegrinsluit word nie.³⁵ Dit is dus nodig om vas te stel hoe die Nederlandse re kredietwaardigheid en die aantasting daarvan hanteer - veral omdat die bestaan van kredietverwysingsagentskappe nie aan Nederland onbekend is nie.³⁶ So ver vasgestel kan word is daar geen wetgewing wat hierdie aangeenthe hanteer nie.³⁷ Daar was wel sprake van wetgewing om die aktiwiteite van kredietagentskappe te reguleer.³⁸ Hierdie bepalings sou onder andere 'n kredietagentskap verplig om 'n verbruiker te verwittig dat sy naam in die registers van die agentskap verskyn en ook om die inligting wat oor 'n verbruiker beskikbaar is, te openbaar. Die reg word ook vir 'n verbruiker geskep om foutiewe inligting reg te stel.³⁹ Omdat hierdie voorgestelde wetgewing is, dit noodsaaklik om na die regspraak ten aansien van die aantasting en beskerming van kredietwaardigheid te kyk om dan vas te stel of :

- a Daar wel erkenning aan kredietwaardigheid as 'n beskermingswaardige belang verleen word.
- b Die belang, indien dit beskerm word, as 'n persoonlike -of vermoënsbelang aangemerkt word.
- c Daar vaste beginsels is wat by die beskerming van kredietwaardigheid toegepas word.

In die *Van Veen*-saak⁴⁰ het die verweerders 'n lys van wanbetalers gepubliseer

in welke lys die naam van die eiser verskyn het. Die eiser was 'n vrugte -en groenteverkooopsman wat vir sy lewensonderhoud van sy onderneming afhanklik was. Die uitwerking van die publikasie was dat die eiser nie voorraad kon kry nie omdat diegene wat die veilings van groente hou, op grond van gemelde publikasie geweier het om aan die eiser voorraad te verskaf. Die eiser grond sy eis op belediging en onregmatige daad.⁴¹ Hy eis op beide hierdie aanspreeklikheidsgronde dieselfde bedrag as skadevergoeding gegrond op sy verlies aan sy inkomste. Die verweerder voer aan dat die eis van die eiser nie ontvanklik is nie omdat 'n eis gegrond op onregmatige daad en belediging nie uit dieselfde feitestel verhaal kan word nie en dat die publikasie in elk geval nie met die oogmerk om te beledig, gepubliseer was nie. Bowendien, was die publikasie regmatig omdat dit ter beskerming van die betrokkenes se belang geskied het.

Die hof bevind dat die eis nie op grond van belediging toegestaan kan word nie, maar wel op grond van onregmatige daad⁴² en beveel dat die verweerder die eiser se skade en kostes moet vergoed.

Indien die inligting wat deur 'n kredietinligtingsburo verstrek word nie juis is nie, is dit 'n onregmatige daad ingevolge artikel 1401 BW.⁴³ In die *Te Venlo*-saak⁴⁴ het so 'n inligtingsburo foutiewe inligting verstrek deur te openbaar dat die eiser se woonhuis met 'n verband beswaar was en dat hy sy onderneming met geleende kapitaal bedryf. Die eiser vorder beide materiële en immateriële skadevergoeding, maar omskryf nie sy skade nie. Wat die materiële skade betref, bevind die hof dat die skade geleë is in die nie-aangaan aan voorgenome kredietverhoudings, die ontbinding van bestaande verhoudings en nadeel vir die kredietwaardigheid van die eiser. Die eiser was in hierdie geval 'n nyweraar, maar omdat daar nie voldoende feite voorgelê was nie, kon die skade nie bepaal word nie.

In die saak *J.D. Verhagen v J.W. van Tubergen*⁴⁵ was die eiser 'n bou-aan-emer en die verweerder die eienaar van 'n inligtings, invorderings -en waar-kuwingsdiens. Die *Nederlandsche Houtbond*, *Die Vereeniging van Handelaren in Boumaterialen* en die *Nederlandsche Vereeniging van Ijzerhandelaren* het almal van die verweerder se diens gebruik gemaak. Die verweerder het die eiser se naam in 'n lys van wanbetalers gepubliseer. Die eiser voer aan dat die publikasie onregmatig is omdat die skuld waarop dit betrekking het,

kostes was waarvoor hy nie regtens aanspreeklik gehou kon word nie en dat hy derhalwe nie opsetlik versuim het om die bedrag wat ter sprake was, te betaal nie. Die verweerder se verweer is dat die publikasie geregverdigd was omdat die eiser nie net ten aansien van die een geval versuim het om te betaal nie. Die hof bevind dat publikasie geregverdigd sal wees indien daar *uit een maatschappelyk oogpunt die belangen welke er door worden gedoen redelikerwylse geacht moeten worden de toe te brengen schade te rechtvaardigen*. Die plasing van die eiser se naam op die lys het minstens die uitwerking dat voorgehou word dat die eiser 'n persoon is met wie daarin 'n risiko sake gedoen word. Daarby was die ander vordering betaal sonder dat daar enige regstappe gedoen was. Die feit dat 'n persoon nie stiptelik betaal nie, regverdig nie die publikasie van die eiser se naam op 'n lys van wanbetalers nie. Derhalwe het die verweerder onregmatig opgetree deur die eiser se naam aldus te publiseer. Die hof het egter nie voldoende feite tot beskikking om die skade vas te stel nie.

Kredietwaardigheidsaantasting kan nie net deur die publikasie van kredietinligting deur kredietinligtingsburo's geskied nie. Dit kan ook plaasvind wanneer besonderhede van wanbetaling op 'n ander wyse bekend gemaak word. 'n Foto wat soms in die praktyk aangetref word, is waar die foto van 'n persoon wat nie betaal nie, op 'n plakkaat aangebring word, met die byskrif : *wanbetaling* daarby. Hierdie plakkaat word dan op 'n opsigtelike plek in 'n sakepersoneel aangebring. So 'n handeling sal aanspreeklikheid ingevolge artikel 1408 BW daarstel.⁴⁶

3 5 5 Reputasie en regspersone :

Kragtens die beginsels van die Nederlandse reg, kan 'n regspersoon 'n akteur vir belediging instel.⁴⁷ Die vraag is egter of die eer of reputasie dieselfde is as dié van die natuurlike persoon.

^o In die uitspraak gegee in die *Neckerman Vliegryen*-saak,⁴⁸ merk die hof se gevolg op :

"5. Met belediging in art. 1408 BW wordt zowel aantasting van iemands reputasie in die ogen van anderen als krenking van iemands persoonlyk eergevoel bedoeld. Van een persoonlyk eergevoel kan een rechtspersoon, dat door beledigingen gekrenkt konnen word kan naar oordeel van de Rb. niet gesproken worden. Wel kan

rechtspersoon een goede reputatie bij het publiek hebben, die kan worden aangetast door beledigende publicaties als de onderhavige. In zoverre is dan naar hedendaags Nederlands recht niet uitgesloten dat een rechtspersoon een vordering ex art. 1408 BW instelt en kan de onderhavige vordering - wanneer overigens aan de daarvoor geldende vereisten is voldaan - in beginsel worden toegewezen.

6. Dat geld in de eerste plaats voor materiële schade tengevolge van de aantasting van de reputatie, waarbij te denken valt aan achteruitgang in de omzet. Eiseres heeft inderdaad vergoeding van materiële schade, op te maken bij staat, gevorderd. Of zij op de hier besproken mogelijkheid doelt, is echter niet duidelijk nu zijn, ook na de desbetreffende betwisting door gedaagde, niet nader heeft aangeduid waaruit haar materiële schade zou hebben bestaan. Aldus zijn niet voldoende feite gesteld om dit deel van vordering te kunnen toewijzen."

in paragraaf agt maak die hof die gevolgtrekking dat :

"Daarnaast is bij een rechtspersoon, die nu eenmaal in haar persoonlijk eergevoel gekrenkt zijn, geen plaats voor toekenning voor immateriële schade."

Dit is onseker of hierdie uitspraak die geldende Nederlandse reg ten aansien van die aantasting van die reputasie van 'n regspersoon is, maar dit is minstens waarskynlik dat toekomstige beslissings dieselfde houding sal inneem.⁴⁹ Beweens hierdie beginsel, is daar ook opinies wat aanvoer dat 'n vereniging onder regspersoonlikheid ook weens belediging 'n aksie kan instel.⁵⁰

5 6 Bankaanspreeklikheid en kredietwaardigheid :

Die Nederlandse reg onderskei sekere beroeps -en diensaanspreeklikhede weens onregmatige handeling deur, onder meer, rekenmeesters, advokate, dokters, notaris, regters, en inligtingsburo's.⁵¹

Bank wat die krediet van 'n kliënt ongeregverdig intrek, tree onregmatig en is vir die daaruitvloeiende skade aanspreeklik.⁵² 'n Bank kan ook deur derde aangespreek word indien dit aandadig is aan die daarstelling van 'n skynkredietwaardigheid. So 'n skynverwekking is 'n onregmatige daad ingevolge artikel 1401 BW.⁵³

3 5 7 Samevatting en gevolgtrekkings :

In die Nederlandse reg word daar 'n duidelike onderskeid getref tussen bewerings wat persoonlikheidsregtelike belediging daarstel, en daardie bewering wat (weens die afwesigheid van een van die elemente van suiwere belediging) nie persoonlikheidsregtelike beledigings is nie, maar wat tog nadeel veroorsaak. Kredietwaardigheid word onder die nie-persoonlikheidsregtelike beledigings geplaas. Nie-persoonlikheidsregtelike beledigings is ingevolge artikel 1401 BW beregbaar, terwyl persoonlikheidsregtelike beledigings onder artikel 1408 BW tuisgebring word. Gevolglik is dit onwaarskynlik dat immateriële skade van belediging ingevolge artikel 1401 BW verhaal sal kan word. Sodanige persoonlikheidsnadeel is waarskynlik slegs ingevolge artikel 1408 BW beregbaar.

Die gevolg van hierdie beginsels is dat daar prakties tussen twee soorte reputasie onderskei word, naamlik die reputasie wat deur artikel 1401 BW beskerm word en die reputasie wat deur artikel 1408 BW beskerm word. In die eersgenoemde geval kan slegs vermoënskade verhaal word en gevolglik is hierdie belang vermoënsregtelik van aard. Hierdie vermoënsregtelike aard van die nie-persoonlikheidsregtelike reputasie, kom duidelik in die belediging van regspersone na vore.

Die volgende gevolgtrekkings kan gemaak word :

- a Alhoewel daar nie direkte erkenning aan kredietwaardigheid in enige van die tersaaklike artikels van die BW verleen word nie, geskied erkenning en beskerming van kredietwaardigheid deur die aanwending van die beginsels van die onregmatige daad soos omskryf deur artikel 1401 BW.
- b Kredietwaardigheid is van die toepassing van artikel 1408 BW de wetsduiding uitgesluit. By implikasie beteken dit dat kredietwaardigheid nie as 'n persoonlikheidsreg beskou word nie. Die verskil tussen persoonlikheidsregtelike reputasie en kredietwaardigheid word deur hierdie verskynsel uitgelig.

VOETNOTE :

- 1 Die siviele reg bied geen omskrywing van wat belediging is nie. Belediging

die Nederlandse reg, is gelykstaande aan laster. Met belediging word dus nie net die aantasting van die dignitas bedoel nie, maar wel die aantasting van die fama. Vir die posisie in die Franse reg, sien 117 e v supra asook artikel 373 van die Code Pénal, artikels 1382 en 1383 van die Code Civil. Die Nederlandse posisie word infra behandel.

Sien die opmerking in v n 1 ten aansien van die betekenis van belediging in vergelyking met dié van die Suid-Afrikaanse reg.

Die strafregtelike bepalings ten aansien van belediging word in artikels 261, 262 en 266 van die Wetboek van Strafrecht gevind. Vir die teks van hierdie artikels, sien v n 6 infra.

ASSER : HANDLEIDING TOT DE BEOEFENING VAN HET NEDERLANDS BURGERLIJK RECHT : VERBINTENISSEREG : DE VERBINTENIS UIT DE WET : SERIES 4 DEEL 3 W E J Tjeenk Willink (1983) 212; SCHUT : ONRECHTMATIGE DAAD Tjeenk Willink (1979) 60; AUBEL : PERSOON EN PERS A E Kluer (1968) 15; ALGRA : INLEIDING TOT HET NEDERLANDS PRIVAATRECHT Wolters-Noordhof n v (1969) 256; DRION : ONRECHTMATIGE DAAD A E Kluer (1984) IX 2a; 1960 NEDERLANDSCHE JURISPRUDENTIE (NJ) 114; 1923 NJ 900; 1926 NJ 522; 1965 NJ 131; 1940 NJ 1115; 1949 NJ 158; 1948 NJ 306; 1948 NJ 780; 1952 NJ 779; 1966 NJ 207; 1968 NJ 184.

Ibid.

Die artikels van die Wetboek van Strafrecht (W v S) wat hier van belang is, is artikels 261, 262, en 266. Die handeling wat deur die artikels as belediging beskou word, is : smaad en smaadschrift, laster en eenvoudige belediging. Die betrokke artikels lui soos volg :

Artikel 261 Hij die opzettelijk iemands eer of goeden naam aanrandt, door telastellegging van een bepaald feit met het kenlijk doel om daarvan ruchtbaarheid te geven, word als schuldig aan smaad, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden.

Indien dit geskied door middel van geschriften of afbeeldingen, verspreid, openlijk ten toon gesteld of aangeslagen, of door geschriften waarvan de inhoud openlijk ten hore wordt gebracht, word de dader, als schuldig aan smaadschrift, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden.

Noch smaadschrift bestaat voor zover de dader heeft gehandeld tot noodzakelijke verdediging, of te goeder trouw heeft kunnen aannemen dat het te laste gelegde waar was en dat het algemeen belang de telastellegging eiste.

Artikel 262 Hij die misdrijf van smaad of smaadschrift pleegt, wetende dat het ten laste gelegde in strijd met de waarheid is, word, als schuldig aan laster, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Ontzetting van de in artikel 28 no. 1-2 vermelde rechten kan worden uitgesproken.

Artikel 266 Elke opzettelijke belediging die niet het karakter van smaad of smaadschrift draagt, hetzij in het openbaar mondeling of bij geschrift of afbeelding, hetzij iemand, in zijne tegenwoordigheid mondeling of door feitelijkheden, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, aangedaan, wordt, als eenvoudige belediging gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden. Niet als eenvoudige belediging strafbaar zij gedragingen die er toe strekken een oordeel gegeven over de behartiging van

openbare belangen, en die er niet op zijn gericht ook in ander opzicht of zwaarder te grieven dan uit de strekking voortvloeit.

Geen definisie word vir elkeen van hierdie persoonlikheidskrenkende handeling aangetref nie. Uit die regspraak blyk verskillende klasse van belediging. Hierdie klasse is : algemeen, uitlating, beledigend deur inhoud, openbaarheid van uitlating, ongevraagde kritiek, belediging deur behandeling, belediging in regsdinge en belediging in politieke verband. Vir die kriteria ten aansien van hierdie onderskeidings sien : 1941 NJ 167; 1946 NJ 657; 1954 NJ 222; 1951 NJ 457; 1952 NJ 779; 1962 NJ 188; 1968 NJ 66; 1969 NJ 229; 1974 NJ 364; 1956 NJ 564; 1914 NJ 80; 1931 NJ 65, 238, 265, 1137; 1938 NJ 78; 1940 NJ 294; 1941 NJ 840; 1946 NJ 651; 195 NJ 298; 1956 NJ 360; 1959 NJ 445; 1960 NJ 20; 1962 NJ 188; 1975 NJ 57; 1979 NJ 516; 1915 NJ 415; 1938 NJ 78; 1964 NJ 487; 1971 NJ 53; 1940 NJ 294; 1965 NJ 452; 1974 NJ 163; DRION a w IX 4b e v; AUBEL a w 100 e v.

7 Sien v n 6 supra.

8 ASSER a w 213; 1958 NJ 527; 1965 NJ 522.

9 1914 NJ 305; 1926 NJ 522.

10 Ibid.

11 1923 NJ 900.

12 Die misdade in artikels 261 e v van die W v S is almal opsetsmissdade. V g l die tek in v n 6 supra. Artikel 1412 BW bepaal dat die belediging met die oogmerk om te beledig gepleeg moet word. Oogmerk om te beledig hou 'n ander betekenis as die strafregtelike opset in. V g l 1965 NJ 131. Oogmerk (om te beledig) het 'n enger betekenis. Gevolglik kan opset in strafregtelike sin afwesig wees terwyl oogmerk om te beledig wel aanwesig is. Sien ASSER a w 213, 214; DRION a w IX 7, 8; ALGRA a w 256; PITLO : HET VERBINTENISSERECHT Tjeenk Willink, Zoon (1964) 260; WOLFSBERGEN : ONRECHTMATIGE DAAD Universitaire per Leiden (1946) 183, 184; DIEPHUIS : NEDERLANDSCH BURGERLIJK RECHT : ELFDE DEEL J B Wolters (1888) 123; HOFMAN-DRION:HET NEDERLANDS VERBINTENISSERECHT : TWEDE GEDEELTE J B Wolters (1959) 285.

13 Sien artikel 1424 (2) BW supra. Voorbeelde van hierdie soort bevoorregting is wanneer die pers 'n wanpraktyk aan die kaak stel of die publiek waarsku teen ongeoorloofde praktyke wat deur 'n persoon beoefen word. Hierdie verweer van bevoorregting s' verval indien dit sou blyk dat die vorm van die aanval onnodig grievend is. Sien 1948 NJ 485; 1949 NJ 648; 1953 NJ 708; 1960 NJ 502; 1951 NJ 101; ASSER a w 214; DRION a w IX 9a; AUBEL a w 69 e v; HOFMAN-DRION a w 285; DIEPHUIS a w 124; PITLO a w 260.

14 Artikel 1408 stel 'n aksie vir skade en regstelling van die eer en die goeie naam daar. Gevolglik is hierdie artikel magtigting vir twee vorderings, naamlik 'n vordering vir skadevergoeding en vir genoegdoening (betering). Die betering waarv' hier sprake is, kan bestaan uit die toekenning van 'n geldsom of die verklaring opplak van die vonnis soos bedoel deur artikel 1409 BW. Met skade word in artikel 1408 BW bedoel die vermoenskade wat die beledigde ten gevolge van die belediging gely het. By die beoordeling van hierdie soorte skade, moet die bepaling van artikel 1408 (2) BW in ag geneem word. Daar is menings uitgespreek dat geldelike ideële skade nie verhaal kan word nie, maar die geldende reg is dat dit wél moontlik is. Sien 1958 NJ 527; 1960 NJ 114; ASSER a w 214; DRION a w IX 20a; DIEPHUIS a w 122 e

HOFMAN-DRION a w 286; PITLO a w 364 e v; AUBEL a w 17, 139 e v.

5 Sien artikel 1409 BW; 1964 NJ 487; 1915 NJ 415; DRION a w IX 22b; AUBEL a w 150; ASSER a w 216; PITLO a w 259.

6 Sien artikel 1413 BW. Die skade wat hier bedoel word, is materiële skade. Sien ASSER a w 216; DRION a w IX 24; HOFMAN-DRION a w 289.

7 Sien artikel 1414 BW; ASSER a w 217.

8 'n Vordering sal ontstaan indien opset, byvoorbeeld, ontbreek. Ook wanneer die uitlating beledigend is, maar nie die eer of die goeie naam van die benadeelde aantast nie. Sien ASSER a w 217; DRION a w IX 29; AUBEL a w 16; 1925 NJ 566; 1946 NJ 564; 1959 NJ 15; 1960 NJ 114. Vir 'n volledige uiteensetting van die aanspreeklikheidsvereistes ten aansien van 'n eis vir belediging ingevolge artikel 1401 BW, raadpleeg DRION a w IX 26a e v.

9 Sien v n e 3 en 6 supra.

10 Deur AUBEL a w op 21 aangehaal.

11 Ibid.

12 Ibid.

13 AUBEL a w 21.

14 Ibid 22.

15 Ibid 25.

16 Ibid asook SMIDT, DEEL 2 366 deur AUBEL a w aangehaal op 23.

17 AUBEL a w 23.

18 Ibid.

19 Ibid; ASSER a w 217.

20 Sien v n 18 supra.

21 Ibid.

22 AUBEL a w 16, 23, 28; ASSER a w 217.

23 Ibid.

24 Sien v n e 3 en 6 supra.

25 AUBEL a w 24; WOLFSBERGEN a w 184.

26 HONDIUS : CONSUMER LEGISLATION IN THE NETHERLANDS Van Nostrand Reinhold Company England (1980) 155; VAN DER WOUDE 1966 NEDERLANDSCHE JURISTENBLAD (NJB) 454; DENYS 1966 NJB 838.

- 37 HONDIUS a w 156.
- 38 Ibid.
- 39 Ibid.
- 40 A VAN VEEN v GROEPVEILINGEN UIT DEN NEDERLANDSCHE TUINBOUWRAAD 1922 NJ 301.
- 41 D w s onder artikels 1408 en 1401 BW.
- 42 D w s ingevolge artikel 1401 BW.
- 43 ASSER a w 217; AUBEL a w 16.
- 44 P K TE VENLO v VAN DER GRAAFS EN CO'S BUREAU VOOR DEN HANDEL 1933 NJ 673.
- 45 1935 NJ 229.
- 46 DRION a w IX 6 en die saak daar aangehaal : Rb. Amsterdam 16 Oktober 1911, W 9492.
- 47 ASSER a w 214,215; OVEREEM : SMARTEGELD W E J Tjeenk Willink (1979) 54; PITLO a 258; contra 1952 NJ 472 en ook pro 1975 NJ 364.
- 48 NECKERMAN Vliegriez NEDERLAND B V v G H SCHULVER 1975 NJ 364.
- 49 Sien ook 1971 NJ 130. Vir die Suid-Afrikaanse posisie sien hoofstuk 6 ev infra.
- 50 DRION a w IX 6a; SIMONS 1915 NJV 100 e v.
- 51 DRION a w VIII 1 e v - veral die gesag op 1.
- 52 Ibid VIII 62 en die gesag aldaar aangehaal.
- 53 ERBA v AMSTERDAMSCHER BANK N.V. 1957 NJ 514.
-

HOOFSTUK 4

DIE ROMEINSE REG

1. INLEIDING :

2. 'N OORSIG VAN DIE ONTWIKKELING VAN DIE BESKERMING VAN PERSOONLIKHEIDSREGTE :

Fama en die *actio iniuriarum* - die beskerming van die persoonlikheidsregte in die tyd van die Kommentatore en Glossatore - Die Humanistiese era - Die sewentiende eeu.

3. 'N NADERE BEPALING VAN DIE FAMA-BEGRIIP IN DIE ROMEINSE REG :

Inleiding - 'n Naderre bepaling aan die hand van D 47.10 en Inst 4.4 - Die aard van die Romeinsregtelike fama-begrip - Die publiekregtelike fama - Die sivilregtelike fama.

4. FAMA EN KREDIETWAARDIGHEID IN DIE ROMEINSE REG :

Die beskerming van fama in die Romeinse reg - Kredietwaardigheid in die Romeinse reg.

5. SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS :

1. INLEIDING :

Die Suid-Afrikaanse reg wat op die Romeinse -en Romeins-Hollandse reg gegrond is, stel kredietwaardigheid gelyk aan *fama* of reputasie van 'n persoon wat deur die lasteraksie beskerm word.¹

Die Romeinsregtelike reputasiebegrip is nie duidelik omskrewre nie en daarom dit vir doeleindes van hierdie studie noodsaaklik om 'n nadere bepaling van hierdie begrip te maak om vas te stel wat die Romeine alles onder *fama* verstaan het. Op hierdie wyse kan vasgestel word of die Romeinsregtelike reputasiebegrip van so 'n aard is dat dit ook die "reputasie" wat in kredietwaardigheid opgesluit is², kan omvat. Sodoende kan vasgestel word of die Romeinse kredietwaardigheid as 'n belang of faset van die reputasie geken het en hoe hierdie belang beskerm is. Dit is dus noodwendig dat hierdie ondersoek slegs op *fama* toegespits word en daarom sal die ander aspekte van persoonlikheidsregtelike beskerming³ nie aandag geniet nie. Dit is ook nodig om die uiteindele resultaat na behore te kan beoordeel, om op baie oorsigtelike wyse, die ontwikkeling van die beskerming van persoonlikheidsregte na te speur. Omdat hierdie agtergrond ook van nut sal wees by die behandeling van die Romeins-Hollandse reg, word daar nie in hierdie oorsig streng by die tradisionele

tydvakindelings gehou nie en word daar vooruitgegryp. Omdat dit primêr om 'n studie van die *fama*-begrip gaan, is 'n uitvoerige reghistoriese ondersoek onnodig en word dit ook nie onderneem nie.

2. 'N OORSIG VAN DIE ONTWIKKELING VAN DIE BESKERMING VAN PERSOONLIKHEIDSREGTE :

2 1 Die *fama* soos deur die *actio iniuriarum* beskerm :

In die aanvangstye het *iniuria* 'n allesomvattende betekenis wat die krenking van sowel die liggaamlike integriteit as die eer ingesluit het.⁴ Die *Twaalf Tafels* het op kasuïstiese wyse die verskillende inbreukmakingshandelinge gestel. Die belangrikste⁵ van hierdie handelinge is die volgende :

Tabula viii

1. o. Qui malum carmen incantassit
2. Si membrum rupsit, ni cum eo pacit, talio esto.
3. Manu fustive si os fregit libero, CCC. si servo, CL poenam subito.
4. Si iniuria, faxisit, viginti quinque poenae sunt.⁶

Malum carmen incantassit dui op die sing van besweringsliedere, *occentare*⁷ die openbare belasting en is vervat in die eerste deel van die *Twaalf Tafels*, terwyl die fisiese benadelings in die daaropvolgende bepaling opgeneem is.⁸ Vir *membrum ruptum* bepaal dat dit nog aan private weerwraak onderworpe is en geld die *talio*-beginsel hier. Die benadeelde het naamlik die reg om dieselfde leed aan die dader te doen as wat hy self gely het. Vir die minder ernstige gevalle van liggaamsaantasting, word vaste boetes voorgeskryf en word 'n onderskeid tussen slawe en vrymense getref. Benewens hierdie aspekte, kan die afleiding ook gemaak word dat die *Twaalf Tafels* ook 'n algemene klausule daargestel het wat ander onregte gereël het.⁹

Die *talio*-beginsel het egter nie met die verfynde Romeinse regsdenke ooreengestem nie en hierdie beginsel is later deur Praetoriese toepassing verfynd. Juis deur die Praetoriese edik word die inhoud van die *iniuria*-begrip aangepas en gewysig.¹⁰ Op hierdie wyse is ook die beskerming van die persoonlikheid uitgebrei sodat nie net fisiese persoonlikheidskrenkings beregbaar was nie.¹¹ Aan die einde van hierdie ontwikkeling, het hierdie verfynde beginsels, in die *Digesta*¹² en die *Codex*¹³ 'n plek gevind.

Een van hierdie nie-fisiese inbreukmakingshandelinge was *convicium*.¹⁴ Hierdie

handeling is verwant aan die *occentare* van die *Twaalf Tafels* en slaan op daardie gevalle waar persone buite die huis van 'n eerbare persoon vergader en dan so skreeu dat die inwoner tot openbare bespotting gehou word. Indien hierdie optrede teen die goeie sedes is, sal die daders op grond van *iniuria* aangespreek kan word.¹⁵ 'n Ander handeling was dit wat op die sedelike reputasie van 'n eerbare vrou of jongeling, 'n aanslag gemaak het. Hierdie handelinge bestaan uit *comitem abducere* en word gepleeg wanneer die begeleier van so 'n vrou of jongeling ontvoer word, wanneer sulke persone volgens die goeie sedes nie sonder begeleiding in die openbaar mag verskyn het nie. Ander vorme hiervan is wanneer sodanige persone onbehoorlik aangespreek¹⁶ of agtervolg word.¹⁷

Verder het *iniuria* ook laster en veragtelikmaking ingesluit.¹⁸ Hieronder val alle handelinge wat die uitwerking het om 'n persoon in die oë van sy medemens te verlaag. Die kasufistiek van D 47.10.15 gee by wyse van voorbeelde aan die Romeinsregtelike reputasie -en eerbegrip inhoud.

Met verloop van tyd het die *iniuria*-begrip 'n algemene inhoud verkry wat die beginsels van die *Twaalf Tafels*¹⁹ omvat het. Aan die begin van die klassieke tyd sluit dit ook elke bewuste krenking van die persoonlikheid in en vind heerslag in die begrip *contumelia*.²⁰ Die onregmatigheidselement bestaan daarin dat iemand hom as meerderwaardig bokant 'n ander verhef. Hierdie idee is 'n navolging van die *hybris* van die Grieke.²¹ In hierdie sin is *iniuria*, *contumelia* en *hybris* vanuit 'n betekenisooipunt beskou, sinonieme.²² Die gevolg hiervan is dat al die voorgaande afsonderlike elemente van persoonlikheidsbeskerming in een begrip opgeneem is.²³ Die behoud van al die afsonderlike elemente word dus as oorbodig beskou.²⁴ As voorbeelde van die wydgaande en omvangryke beskerming van die persoonlikheid word die volgende gevalle oorgehou: Waar 'n ander 'n persoon voor die regter daag om 'n aksie sonder oorsaak teen hom in te stel; om 'n ander te verhinder om in 'n meer vis te vang, in 'n openbare bad te bad of in 'n openbare teater plaas te neem.²⁵ Die ongevoelige Romeinse eer word ook beskerm wanneer iemand 'n roukleed of vuil klere aantrek of nie sy hare of baard skeer nie om 'n ander daardeur bespottlik te maak.²⁶ Voorts is dit 'n *iniuria* indien die skuldeiser van 'n persoon laasgenoemde se borg aanmaan om te betaal alhoewel die skuldenaar bereid is om te betaal.²⁷

2 2 Die beskerming van die persoonlikheid in die tyd van die Glossatore en die Kommentatore :

Geen wesenlike ontwikkeling ten opsigte van persoonlikheidsbeskerming is in die Glossatore -en Kommentatore-litratuur te bespeur nie. Die Glossatore beskou die gesamentlike kodifikasie van Justinianus as 'n allesomvattende bron van geldende Romeinse reg.²⁸ Die verwerking van die Romeinse kasuïstiek tot volwaardige regsbeginsels het in hierdie tydperk nog nie plaasgevind nie.²⁹

Die beskermingsmiddel van die persoonlikheidsregte bly steeds die *actio iniuriarum*. In die geskifte van die Glossatore word die begrip *iniuria* as *contumelia* opgeneem.³⁰ Tog word die omvang van die beskerming van die persoonlikheid in vergelyking met die bronne, nie verander nie. Deels word die omvangryke kasuïstiek heelhuids oorgeneem en deels is die skrywers tevrede met die noem van enkele voorbeelde.³¹ Die keuse van bepaalde voorbeelde skyn ter voldoening aan die eise van die destydse praktyk te wees. Algemeen word as aanspreeklikheidshandeling die stoot, slaan, die geweldadige binnedringing van 'n ander se huis, die aanspreek van 'n persoon wat niks verskuldig is nie en *convicium* aangetref.³²

2 3 Die tydperk van die Humanisme :

Die Romeinsregtelike persoonlikheidsbeskerming het 'n aksie-aard gehad. Met die koms van die Humanisme, ervaar persoonlikheidsbeskerming 'n omvorming en 'n wyer ontwikkeling deur die terugkeer na die ware bronne en die sistemativering van die stof.³³ Die uitgangspunt is dat 'n bepaalde *actio* bepaalde regsgoedere beskerm. Die aksiestelsel is vir hierdie doel daargestel.³⁴

In die Klassieke Romeinse reg is die elemente van 'n aksie in daardie aksie opgesluit en word dit as 'n voortsetting daarvan beskou.³⁵ Afgesien van die prosesuele aspek, het die aksie dan ook materieelregtelike gevolg. Dit ste die reg daar wat deur die prosesmiddel vermag kan word. Hier word dus nie met ten volle ontwikkelde reg gewerk nie, aangesien die Praetor steeds die *iuris civile* in die toepassing van die aksie in gedagte moet hou.³⁶ Die verskil tussen die *actio in personam* en *actio in rem* is opvallend.

Op hierdie wyse word deurgaans gekyk of daar 'n aksie bestaan en word die formele en nie-materiële regselemente, as vorderingsgrond voorgehou.³⁷

In die na-klassieke tyd, het die *actio*-begrip die materiële betekenis van 'n

aanspraak verkry. Alhoewel daar van die *actio*-stelsel wegbeweeg word, is daar nie van 'n materieelregtelike benaderingswyse, soos wat dit vandag beskou word, sprake nie.³⁸

Die Glossatore begin egter die *actio* van die *ius* skei. Die *ius* word as die *causa et mater* en die oorsprong van die aksie gesien.³⁹ Die tengrondbliggende materiële subjektiewe reg is bepalend van die aard en wese van die aanspraak. Hierdie reg bestaan in die vertolking van die verskillende regsreëls in plaas van bemoeiing met die werklike inhoud van die *actio*. Op hierdie wyse ontwikkel, gelyktydig met die aksiestelsel, ook 'n stelsel van subjektiewe regte.⁴⁰

As gevolg van die invloed van die Humanisme, volg daar 'n belangrike ontwikkeling in die sisteem van subjektiewe regte. Donellus beskou die privaatregtelike 'n sisteem van materiële subjektiewe regte.⁴¹ Die geleidelike beklemtoning van die subjektiewe reg vanuit die *actio* het vir hom besonder belangrike betekenis. Dit verskaf die grondslag vir die daarstelling van sy persoonlikheidsreg waarvoor hy, as uitgangspunt, juis die subjektiewe reg gebruik. Hierdie ontwikkeling is van groot betekenis vir die verbreding van die beskerming van die persoonlikheid.⁴²

Die dogmatiese grondslag vir die ontwikkeling van sy persoonlikheidsreg word in Donellus se kommentaar oor die siviele reg gevind.⁴³ Terselfdertyd, verdeel hy die *ius civile* in daardie regte wat 'n persoon toegeken is en daardie regte van andere. Aansluitend hierby, voer hy aan dat die reg wat die mens bekom, gegrond is in die mens self of sake buite die mens. Die toekenning van regte en die menswaardige sien hy as Calvinis, as komend van God. As onderdeel van die menswaardige regte sien Donellus die lewe, vryheid en gelykbeeld.⁴⁴

Wanneer Donellus die dogmatiese grondslag vir subjektiewe regte gelê het, bemoei hy hom met die konkrete verskynsels daarvan. Om dit in die praktyk uitvoerbaar te maak, ontwikkel hy 'n afleibare sisteem van subjektiewe regte.⁴⁵ Hy stel 'n tweërlei indeling daar, naamlik *quod vere et proprie nostrum est* en *quod nobis debeat*. Voortspruitend hieruit, tree die menslike persoon as subjek na vore sodat 'n subjektiewe reg ten aansien van die eie persoon ontstaan.⁴⁶

In hierdie subjektiewe regte gee Donellus wye betekenis⁴⁷ en identifiseer

daarmee die reg op die lewe, liggaamlike onversteurbaarheid, vryheid, selfbeeld en status.⁴⁸ Die dogmatiese grondslag van hierdie persoonlikheidsregte word in die godsdiens gevind. Volgens hierdie beginsel is die lewe van God afkomstig. Die lewe op sigself is objekloos wanneer dit nie ten nouste saam met die liggaamlike integriteit, die vryheid en die selfbeeld verbind is nie. Hierdie wyergaande regte het dieselfde belangrikheid as die lewe self.⁴⁹

Die volgende stap is dat Donellus vasstel wie die draer van hierdie persoonlikheidsregte is en wie teen die inbreukmakings daarop beskerm word. Hy grond sy siening op die stelling van Ulpianus : *honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere*. In die *alterum non laedere* sien hy die menslike persoon en in die *suum cuique tribuere*, die ander sake. Uit die basis van *alterum non laedere* lei Donellus die verbod teen die benadeling van die mens se lewe, liggaamlike integriteit, vryheid en selfbeeld af.⁵⁰

Donellus bring die beskerming van die persoonlikheid onder die *iniuria*-begrip tuis en definieer *iniuria* in die sin van *contumelia* in navolging van die bronne. 'n Inbreukmaking vind plaas indien daar 'n aantasting is van dit wat God aan die mens gegee het.⁵¹ As Godgegewe persoonlikheidsregte sonder h die liggaamlike onversteurbaarheid af.⁵²

Vele van die gevalle wat in die *Digesta* voorkom,⁵³ orden Donellus onder die algemene beginsel van vryheidskending.⁵⁴ 'n Vryheidsinbreukmaking geskied derhalwe wanneer 'n ander verhinder word om in 'n meer vis te vang, in openbare plek te sit of wanneer hy verhinder word om 'n openbare plek gebruik.⁵⁵

Wanneer die persoonlikheidsregtelike beskermingsstelsel van Donellus met die kasuïstiek van die bronne vergelyk word, kan die gevolgtrekking gemaak word dat die omvang van persoonlikheidsbeskerming deur Donellus vergroot is.⁵⁶ Die waarde van Donellus se werk moet daarin gesien word dat hy die onsamehangende kasuïstiek van die bronne tot 'n stelsel van persoonlikheidsregte geord het.⁵⁷

In teenstelling met Donellus, is daar in die oorblywende Humanistiese literatuur, nie so 'n ontwikkeling te bespeur nie.⁵⁸

3. 'N NADERE BEPALING VAN DIE F A M A -BEGRIIP IN DIE ROMEINSE REG :

3.1 Inleiding :

Die na-Humanistiese ontwikkeling van die beskerming van persoonlikheidsregte, is die Justiniaanse wetboeke as die grondslag van die beskerming daarvan aanvaar. Die bronne en tekste word georden in 'n beginselsisteem wat die *actio iniuriarum* en die *actio legis Aquiliae* as grondslag neem. As die belangrikste bron by die verdere ontwikkeling van die persoonlikheidsregtelike beskerming, word Institute 4.4 en Digesta 47.10 aangemerkt. Dit is logies dat, indien die Romeinsregtelike *fama*-begrip van nader bepaal moet word, hierdie tekste as die mees sinvolle aanvangspunt beskou moet word. Hierby moet die bepaling van hierdie begrip, in afsondering van die ander persoonlikheidsregtelike belange,⁵⁹ altyd in die lig van die vooraangaande uiteensetting van die ontwikkeling van die beskerming van persoonlikheidsregte (en ook van kredietwaardigheid) geskied.⁶⁰

Die metode wat gevolg word, is om al die tekste wat pertinent met *fama* te make het in Latyn weer te gee, dit te vertaal en dan beginselvasstelling te doen.

2 Digesta 47.10 - De iniuriis et famosus libellis :

47.10.1.1 *Iniuriam autem fieri Labeo ait aut re, aut verbis; re quoties manus inferuntur, verbis autem, quoties non manus inferuntur convicium fit.*

('n *Iniuria* volgens Labeo, word met woorde of daade gepleeg. Deur daade wanneer daar handoplegging of fisiese kontak was en deur woorde wanneer daar geen fisiese kontak was nie, maar waar daar 'n *convicium* gepleeg was.)

47.10.1.2 *Omnemque iniuriam aut in corpus inferri, aut ad dignitatem, aut ad infamiam pertinere; in corpus fit quum quis pulsatur, ad dignitatem, quum comes matronae abducitur, ad infamiam, quum pudicitia attentatur.*

(Hierdie *iniuria* kan of teen die liggaam, of teen die waardigheid of teen die *fama* gepleeg word. 'n *Iniuria* teen die liggaam geskied wanneer iemand geslaan word, teen die waardigheid wanneer die begeleier van 'n

vrou weggevoer word en teen die *fama* wanneer daar op die kuisheidsgevoel inbreuk gemaak word.)

47.10.1.4 Et si forte cadaveri defuncti fit iniuria, cui heredes bonorumve possessores extitimus, iniuriam nostro nomine habemus actionem spectat enim ad existimationem nostram, si qua fiat iniuria. Idemque et si fama eius, cui heredes extitimus, latebatur.

(Ook wanneer die lyk van 'n oorledene 'n *iniuria* aangedoen word, het die erfgenaam of besitter van erfgoed 'n aksie vir *iniuria* in sy eie naam want dit raak ons aansien wanneer 'n oorledene 'n onreg aangedoen word. Dieselfde geld wanneer die aansien van ons erfgename aangeta word.)

47.10.7.6 Posse hodie de omni iniuria, sed et de atroci civiliter agitur. Imperator noster rescripsit.

(Benewens hierdie *iniuria* kan daar ook op grond van ernstige *iniuria* sivieltregtelik opgetree word, het ons Keiser geskryf.)

47.10.7.7 Atrociem iniuria quasi contumeliosionem et maiorem accipimus. (Onder ernstige *iniuria* word verstaan *contumelia* en kruheid.)

47.10.7.8 Atrociem iniuriam aut persona, aut tempore, aut re ipsa fieri. Labeo ait. Persona atrocior fit, ut quum magistratui, quum parenti, quum patrono fiat; tempore si ludis et in conspectu; nam Praetoris in conspectu, an in solitudine iniuria facta sint, multum interesse ait, quia atrocior est, quae in conspectu fiat; re atrocem iniuriarum haberi. Labeo ait. utputa si vulnis illatum, vel os alcuui percussum.

('n Ernstige *iniuria* word of deur 'n persoon, of 'n tyd of opsigself gepleeg. Deur die persoon word 'n ernstige *iniuria* gepleeg wanneer 'n landdros, 'n oer of 'n vryman geraak word. Deur tyd geskied dit wanneer dit ten aanskoue en in die teenwoordigheid van die Praetor by speer plaasvind of as dit in afsondering plaasgevind het. Die onderskeid daarin geleë dat die *iniuria* wat in die openbaar plaasgevind het, ernstiger is. Deur die daad self wanneer iemand op die been geslaan word of wond toegedien word, het Labeo gesê.)

47.10.10 Attenari pudicitia dicitur, quum id agitur, ut ex pudico impudicus

cus fiat.

(*n* Inbreukmaking op die kuisheidsgevoel geskied wanneer dit bewerkstellig word dat *n* kuisse persoon onkuis word.)

47.10.13.7 Si quis me prohibeat in mari piscari, vel evericulum, quod Graece ὑβρις dicitur, ducere, an iniuriarum iudicio possim eum convenire? Sunt qui putent, iniuriarum me posse agere; et ita Pomponius; et plerique, esse huic similem, qui in publicum lavare, vel in cavea publica sedere, vel in quo alio loco agere, sedere, conversari non patiatur, aut si quis re mea uti non permittat; nam et hic iniuriarum conveniri potest. Conductori autem veteres interdictum dederunt, si forte publice hoc conduxerit; nam vis ei prohibenda est, quominus conductione sua fruatur. Si quem tamen ante aedes meas, vel ante praetorium mecum piscari prohibeam, quod dicendum est, me iniuriarum iudicio teneri an non? Et quidem mare commune omnium est, et litora, sicut aër, et est saepissime rescriptum, non posse quem piscari prohiberi; sed nec ancupari, nisi quod ingredi quis agrum alienum prohiberi potest. Usurpatum tamen et hoc est, tametsi nullo iure, ut quis prohiberi possit, ante aedes meas, vel praetorium meum piscari; quare si quis prohibeatur, adhuc iniuriarum agi potest. In lacu tamen, qui mei domicilii est, utque piscari aliquem prohibere possum.

(Indien iemand my verhinder om vis te vang of om *n* net te gebruik, kan ek met *n* *iniuria*-aksie optree? Die oorwoë mening is dat ek wel *n* aksie kan instel. Ook Pomponius en ander is van mening dat wanneer iemand verhinder word om in *n* openbare bad te bad, of in *n* openbare plek te gaan sit, of wanneer iemand my verhinder om my goed te gebruik, ek ook *n* aksie weens *iniuria* kan instel. Die ou skrywers het ook aan die huurder *n* interdik verleen wanneer *n* openbare plek gehuur is en wanneer met geweld verhinder word dat die gehuurde saak gebruik word of die persone van die gehuurde grond af weggehou word. Wat is die geval indien ek iemand verhinder om voor my plaashuis vis te vang? Is ek weens *iniuria* aanspreeklik? Die meer is gemeenskaplike eiendom en ook die oewers daarvan, so ook die lug en daarom is dit so dat niemand verhinder kan word om vis te vang, voëls te vang of om *n* voetpad te gebruik nie. Iemand wat voor my plaashuis vis vang, matig hom wel *n* reg aan en die vraag is of hy verhinder kan word en of

hy as gevolg van die verhinderings aksie vir onreg kan instel. Slegs wanneer so 'n persoon verhinder word, kan hy. Indien die meer my eiendom is, kan ek 'n ander verhinder om vis te vang.)

47.10.15.2 Ait Praetor : "Qui adversus bonos mores convicium cui fecisse, cuiusve opera factum esse dicetur, quo adversus bonos mores convicium fieret, in eum iudicium dabo."

(Iemand wat teen die goeie sedes 'n *convicium* teen 'n ander pleeg of op wie se aandrang so 'n daad geskied het wat 'n *convicium* is en wat teen die goeie sedes is, sal aanspreeklik wees.)

47.10.15.3 Convicium iniuriam esse Labeo ait.

('n *Convicium* is volgens Labeo 'n *iniuria*.)

47.10.15.4 Convicium autem dicitur vel a concitatione vel a conventu hoc est a collatione vocum; quum enim in unum complures voces conferuntur, convicium appellatur, quasi convocium.

(Convicium word uit die woorde : *concitatio* en *conventus* saamgestel wat dan tot een woord saamgetrek word. Wanneer meerdere stemme saam kom word dit 'n *convicium* of dan 'n *convocium*.)

47.10.15.5 Sed quod adiicitur a Praetore : adversus bonos mores ostendit, non omnem in unum collatum vociferatione Praetorem notare, se eam, quae bonis moribus improbatur, quaeque ad infamiam vel invidiam alcius spectaret.

(Maar dit word deur die Praetor gestel dat nie alle saamgeskreeu teen die goeie sedes is nie, maar slegs daardie geskreeu wat 'n verlaging van die aansien van 'n ander persoon veroorsaak het.)

47.10.15.6 Idem ait : adversus bonos mores sic accipiendum adversus bonos mores huius civitatis.

(Dit is teen die goeie sedes indien die optrede as sulks deur die gemeenskap beskou word.)

47.10.15.7 Convicium non tamen praesenti, verum absenti quoque fieri posse, Labeo scribit. Proinde si quis ad domum tuam venerit te absentem convicium factum esse dicitur, Idem et si ad stationem vel tabernaculum

ventum sit, probari oportere.

(*n Convicium* kan nie alleen in die teenwoordigheid van 'n persoon nie, maar ook in sy afwesigheid gepleeg word. Wanneer iemand 'n ander se huis in sy afwesigheid binnegaan, pleeg hy 'n *convicium*. Dieselfde behoort te geld wanneer hy in 'n openbare plek of kamer kom.)

47.10.15.8 Fecisse *convicium* non tantum is videtur qui vociferatus est, verum is quoque concitavit ad vociferationem alios, vel qui summisit, ut vociferentur.

(Nie alleen die skreeuende persoon nie, maar ook daardie persone wat die skreeuery aangestig het of gereël het dat daar geskreeu word, is aan 'n *convicium* skuldig.)

47.10.15.9 Cui non sine causa adjectum est; nam si incertae personae *convicium* fiat, nulla executio est.

(Geen veroordeling vir *convicium* vind plaas wanneer iemand weens 'n goeie rede in die nabyheid is en dit nie seker is teen welke persoon die *convicium* gepleeg word nie.)

47.10.15.10 Si curaverit quis *convicium* alicui fieri, non tamen factum sit, non tenebitur.

(Indien iemand 'n *convicium* sou aanstig en dit nie plaasvind nie, word hy nie aanspreeklik gehou nie.)

47.10.15.11 Ex his apparet, non omne maledictum *convicium* esse, sed id solum, quod cum vociferatione dictum est.

(Uit hierdie blyk dat nie alle slegte spreuke 'n *convicium* is nie, maar slegs daardie wat geskreeu is.)

47.10.15.12 Sive unus, sive plures dixerint quod in coetu dictum est, *convicium* est, quod autem non in coetu, nec vociferatione dicitur, *convicium* non proprie dicitur sed infamandi causa dictum.

(Of een of 'n klomp mense die woorde geuiter het terwyl hulle deel van 'n oproerigheid was, word dit as 'n *vociferatio* beskou. Enigiets wat nie in 'n oproerige skare geuiter is nie, of in 'n harde stem nie, kan nie met reg as 'n *convicium* beskou word nie, maar wel dit wat gesê is

om 'n laster daar te stel.)

47.10.15.13 Si astrologus, vel qui aliquam illicitam divinationem pollicetur, consultus aliquem furem dixisset, qui non erat, iniuriarum cum eo agi non potest, sed Constitutiones eas tenet.

(Indien 'n astroloog of 'n ander persoon wat onwettige waarsêery beoefen sou sê, nadat hy geraadpleeg is dat 'n ander 'n dief is terwyl dit nie die geval is nie, kan hy nie vir 'n *iniuria* aangespreek word nie, maar wel onder die Keiserlike wet.)

47.10.15.14 Iniuriarum, quae ea convicio nascitur, in heredes non est recedenda, sed nec heredi.

('n *Iniuria* wat uit *convicium* ontstaan, word nie ten gunste van die erfgename toegestaan nie.)

47.10.15.15 Si quis virgines appellasset, si tamen veste vestatis, minus peccare videtur, multo minus si meretricia veste feminae, non matrum familiarum vestitiae fuissent; si igitur non matronali habitu fuerit, et si quis eam appellaverit, vel comitem abduxit, iniuriarum tenetur.

(Indien iemand jong meisies aanspreek wat soos slawe gekleed is, sal hy aan 'n mindere oortreding skuldig wees en nog minder as hulle soos prostitute aangetrek was en nie soos eerbare vroue nie. Indien 'n vrou nie soos 'n eerbare vrou aantrek nie en sy aangespreek word of haar metgesel ontvoer word, sal daar nie 'n onreg ontstaan nie.)

47.10.15.16 Comitem accipere debemus sum, qui comitetur sequatur, et, ut ait Labeo sive liberum, sive servum, sive masculum, sive feminam. Et ita comitem Labeo definit, qui frequentandi cuiusque causa, ut sequeretur destinatus, in publico privatoque abductus fuerit; inter comitem utique et paedagogi erunt.

(Onder metgeselle word verstaan 'n persoon wat 'n ander vergesel of volg, hetsy 'n vryman of 'n slaaf, man of vrou. Volgens Labeo is 'n metgesel 'n persoon wat aangestel word om iemand te agtervolg met die doel om hom of haar geselskap te hou en wat in die privaat of in die openbaar weggevoer word. Onderywsers word as metgesel gereken.)

47.10.15.17 Abduxisse videtur, ut Labeo ait, non qui abducere comitem coepit, sed qui perfecit, ut comes eo non esset.

(*n* Ontvoering vind nie plaas wanneer dit *n* aanvang geneem het nie, maar sodra dit voltooi is sodat die metgesel nie meer by die persoon is nie, soos Labeo gesê het.)

47.10.15.18 Abduxisse autem non tantum is videtur, qui per vim abduxit, verum is quoque, qui persuasit comiti, ut eam deseret.

(*n* Ontvoering geskied nie alleen net met geweld nie, maar ook wanneer *n* metgesel oorreed word om haar vrou te verlaat.)

47.10.15.19 Tenetur hoc Edicto non tantum qui comitem abduxit, verum etiam si quis eorum quam appellavisset, assectatusve est.

(Volgens hierdie edik is nie net die persoon wat inderwaarheid die metgesel ontvoer nie, maar ook elkeen wat hulle aanspreek of agtervolg, aanspreeklik.)

47.10.15.20 Appellare est blanda oratione alterius pudicitiam attentare; hoc enim; non est convicium 'facere', sed adversus bonos mores attentare.

(*Appellare* bestaan daarin dat daar met kru taal die kuisheid van *n* ander aangetas word. Hierdie is dus nie *n* *convicium* wat gepleeg word nie, maar *n* verbreking van die goeie sedes.)

47.10.15.21 Qui turpibus 'verbis' utitur, non teneat pudicitiam, sed iniuriarum tenetur.

(Hy wat onkuise woorde gebruik, tas nie die kuisheid van *n* ander aan nie, maar kan vir *n* onreg aangespreek word.)

47.10.15.22 Aliud est appellare, aliud assectari; appellat enim, qui semone pudicitiam attentat, qui tacitus frequenter sequitur; assidua enim frequentia quasi praebet nonnullam infamiam.

(Dit is een ding om *n* persoon aan te spreek en *n* ander om hom te agtervolg, want hy wat *n* vrou aanspreek, tas haar eerbaarheid met woorde aan en hy wat haar dikwels stilswyend agtervolg, met daade, want sodanige agtervolging veroorsaak soms oneer.)

47.10.15.23 *Meminisse autem oportebit, non omnem, qui assectatus est, nec omnem qui appellavit, hoc Edicto conveniri posse; neque enim si quis colluendi, si quis officii faciendi gratia id facit, statim in Edictum incidit, sed qui contra bonos mores hoc facit.*

(Dit moet egter in gedagte gehou word dat nie elkeen wat 'n ander volg of aanspreek onder hierdie Edik aanspreeklikheid opdoen nie; want wanneer dit in 'n grap gedoen word, of met die oog op die lewering van 'n eerbare diens, sal aanspreeklikheid onder hierdie Edik nie vestig nie, maar slegs wanneer dit teen die goeie sedes gedoen word.)

47.10.15.25 *Ait Praetor : "ne quid infamandi causa fiat; si quis adversus ea fecerit, prout quaeque res erit, animadvertam."*

(Die Praetor sê : "niks sal gedoen word wat die eer van 'n persoon aantast nie en enigeen wat hierdie bepaling oortree, sal ek na gelang van die omstandighede van die saak straf.")

47.10.15.26 *Hoc Edictum supervacuum esse Labeo ait, quippe quum ex generali iniuriam agere possumus; sed videtur et si haberni, et ita se habet, Praetorem eandem causam secutum voluisse etiam specialiter notentur, videntur, quasi neglecta.*

(Labeo sê dat hierdie Edik oorbodig is omdat 'n algemene aksie vir die gepleegde *iniuria* ingestel kan word, maar dit blyk dat Labeo self (en dit is korrek) ingesien het dat die Praetor, nadat hy hierdie aspek ondersoek het, spesiaal aandag daarop wou vestig omdat wanneer handelinge nie uitdruklik genoem is nie, dit blyk dat hulle uit die oog verloor is.)

47.10.15.27 *Generaliter vetuit Praetor quid ad infamiam alicuius fieri proinde quidcum quis fecerit, vel dixerit, ut alium infamet, erit actio iniuriarum. Haec autem fere sunt, quae ad infamiam alicuius fiunt utputa invidiam alicuius veste lugubri utitur, aut si barbaram demittat vel capillos submittat, aut si carmen conscribat, vel proponat, vel cantet aliquod, quod pudorem alicuius laedat.*

(In die algemeen gesproke, het die Praetor alles verbied wat gedoen kan word om 'n persoon se eer aan te tast; daarom wat ookal iemand doen of sê om 'n persoon se reputasie te skend, sal 'n aksie vir *iniuria*

daarstel. So is dit die meeste van die dinge wat skande sal veroorsaak, soos byvoorbeeld, die gebruik van rou -en vuil klere, of die groei van die baard of hare, die dig van verse, of die publikasie of sing van enigiets wat die kuisheid van 'n ander sal aantas.)

47.10.15.28 Quod ait Praetor : "si quis adversus ea fecerit prout quaeque res erit, animadvertam, sic intellegendum est ut plenior esset Praetoris animadversa, id est, ut quodcumque eum moverit, vel in persona eius, qui agit iniuriam actionem, vel eius quem agitur, vel etiam in re ipsa, in qualitate iniuriae, audiat eum qui agit."

(As die Praetor sê dat : "Indien enigiemand hierdie bepaling oortree sal ek volgens die omstandighede van die saak straf", moet dit verstaan word om te beteken dat die straf van die Praetor strenger sal wees, dit wil sê , dat hy bēinvloed sal word, òf deur die persoonlike karakter van die persoon wat die aksie vir *iniuria* instel, òf deur die karakter van die persoon teen wie die aksie ingestel word, òf deur die saak en die onreg soos deur die eiser beweer.)

47.10.15.29 Si quis libello dato vel Principi, vel alicui famam alienam insectatus fuerit, iniuriam erit agendum, Papinianus ait.

(Indien iemand die reputasie van 'n ander aantas deur die aanbied van 'n petisie aan die Keiser of 'n ander, sê Papinianus dat 'n aksie vir *iniuria* ingestel kan word.)

47.10.15.30 Idem ait, eum, qui eventum sententiae, velut daturus pecuniam, vendidit, fustibus a Praeside ob hac castigatum, iniuriarum damnatum videri; utique autem apparet, hunc iniuriam ei fecisse cuius sententiam venditavit.

(Hy wat sê dat hy die uitslag van 'n saak verkoop, voordat enige geld betaal is, kan vir 'n *iniuria* veroordeel word, nadat hy volgens die bevel van die Goewerneur gekasty is, aangesien dit duidelik is dat hy 'n onreg teen die persoon wie se vonnis hy te koop aangebied het, pleeg.)

47.10.15.31 Si quis bona alicuius, vel unam per iniuriam occupaverit, iniuriarum actione tenetur.

(Waar 'n persoon op die eiendom van 'n ander beslag lê, of selfs 'n enkele

enkele artikel, met die doel om skade te berokken, sal hy weens 'n *iniuria* aangespreek kan word.)

47.10.15.32 Item si pignus proscrisperit, venditurus, tanquam a me acceperit, infamandi mea causa, iniuriarum agi posse.

(Dieselfde geld as iemand kennis gegee het van die verkoop van 'n pand, en meld dat hy dit gaan verkoop nadat hy dit van my ontvang het en dit doen met die doel om my reputasie aan te tas, sal daar volgens Servius 'n aksie vir *iniuria* wees.)

47.10.15.33 Di quis non debitorem quasi debitorem appellaverit iniuriae faciendi causa, iniuria tenetur.

(Indien enigiemand 'n ander sy skuldenaar noem as hy dit nie is nie om so 'n persoon te benadeel, sal hy vir 'n *iniuria* aanspreeklik wees.)

47.10.18 pr Eum qui nocentem infamavit, non esse bonum aequum, ob eam rem condemnari; peccata enim nocentium nota esse, et oportere et expedire.

(Dit is nie billik of reg dat 'n persoon aanspreeklik gehou word indien hy kwaadsprek van 'n persoon wat skuldig bevind is nie, want dit is noodsaaklik en nuttig dat die misdade van skuldige persone bekend gemaak word.)

47.10.19 Si creditor mea cui paratus sum solvere, in iniuriam meam fideiussores meos interpellaverit, iniuriam tenetur.

(Indien my skuldeiser met die doel om my te benadeel my borge aanspreek, alhoewel ek wil betaal, sal hy aanspreeklik vir 'n *iniuria* wees.)

47.10.20 Si iniuriae faciendi gratia Seia domum absentis debitoris signasset sine auctoritate eius qui concedendi ius potestatem habuit actionem intendi posse respondit.

(Indien Seia met die doel om 'n *iniuria* te pleeg, die huis van haar afwesige skuldenaar verseël sonder die magtiging van 'n landdros wat die mag en bevoegdheid besit om dit te doen, het hy sy opinie gegee dat 'n aksie vir die *iniuria* ingestel kan word.)

47.10.33 Quod reipublicae venerandae causa secundum bonos mores fit, etiam si ad contumeliam alicuius pertinet, quia tamen non ea mente magistratus facit, ut iniuriam faciat, sed ad vindictam maiestato publicae respiciat, actione non tenetur.

(Wanneer iets gedoen word in ooreenstemming met die eise van die goeie sedes met die doel om die belange van die Staat te beskerm, en dit het tot gevolg dat iemand geminag word, desnieteenstaande en omdat die landdros gehandel het sonder die opset om te benadeel, maar ten doel gehad het om die belange van die staat te beskerm, sal hy nie vir 'n *iniuria* aangespreek kan word nie.)

47.10.35 Si quis iniuriam atrocem fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium possit ob infamiam suam et egestatem, Praetor acriter exsequi hanc rem debet, et eos, qui iniuriam fecerunt, coercere.

(Indien iemand 'n ernstige *iniuria* pleeg en weens sy swak karakter en armoede die uitspraak ignoreer wat in 'n aksie vir *iniuria* teen hom gegee is, moet die Praetor hom streng behandel en kwaai straf.)

48.7.8 Si creditor sine auctoritate iudicis res debitoris occupet, hac lege tenetur, et tertia parte bonorum mulctatur, et infamis fit.

(Wanneer 'n skuldeiser die goed van 'n skuldenaar in besit neem sonder regterlike magtiging, beveel hierdie wet dat hy met 'n derde van sy goed gestraf moet word en as 'n *infamus* beskou moet word.)

3 Institute 4.4 - De Iniuriis :

Inst. 4.4.pr. Generaliter iniuria dicitur omne quod non iure fit, specialiter alias contumelia, quae a contemnendo dicta est, quam Graeci ὕβρις appellant, alias culpa, quam Graeci ἀδικηματα dicunt, sicut in lege Aquilia damnum iniuria accipitur, alias iniquitas et iniustitia, quam Graeci ἀδικίαν vocant. cum enim praetor vel iudex contra quem pronuntiat, iniuriam accepisse dicitur.

('n *Iniuria* in die algemeen is enigiets wat sonder enige reg gedoen word. Benewens hierdie betekenis het dit drie spesiale betekenis : soms word dit gebruik om verontwaardiging uit te spreek, die behoorlike woord hiervoor synde *contumelia* wat afgelei is van die werkwoord *contemnere* en gelykstaande is aan die Griekse ὕβρις : soms beteken

dit nalatigheid soos wanneer dit gesê word dat die skade aangedoen word met *iniuria* soos in die geval van die lex Aquilia, waar dit gelykstaande is aan die Griekse ἀδικία ; daarom word dit gesê dat 'n party tot 'n saak 'n *iniuria* ly indien 'n praetor of regter 'n verkeerde uitspraak teen hom lewer.)

4.4.1 *Iniuria autem committitur non solum, cum quis pugno puta aut fustibus caesus vel etiam verberatus erit, sed etiam si convicium factum fuerit, sive cuius bona quasi debitoris possessa fuerint ab eo, qui intellegebat nihil eum sibi debere, vel si quis ad infamiam alicuius libellum aut carmen scripserit, composuerit, ediderit dolove malo fecerit, quod eorum fieret, sive quis matrem familias aut praetextatum praetextatamve adsectatus fuerit, sive cuius pudicitia attemtata esse dicitur et denique aliis pluribus modis admitti iniuriarum manifestum est.*

('n *Iniuria* of 'n *contumelia* word nie net met die slaan van 'n vuist of sweep gepleeg nie, maar ook deur convicium of deur die inbesitname van 'n persoon se besittings op grond daarvan dat hy jou skuldenaar is, of deur die skryf, komponering of publikasie van lasterlike gedigte of verse of die bewerkstelling dat iemand anders hierdie dinge doen deur die gedurige agtervolging van 'n eerbare vrou of 'n jongman of 'n meisie benede die puberteitsleef tyd of om 'n aanslag op die kuisheid van 'n ander te maak, kortom deur talle ander handelinge.)

4.4.9 *Atrox iniuria aestimatur vel ex facto, veluti si quis ab aliquo vulneratus fuerit vel fustibus caesus : vel ex loco, veluti si cui in teatro in foro vel in conspectu praetoris iniuria facta sit : vel ex persona veluti si magistratus iniuriam passus fuerit, vel si senatori ab humili iniuria facta sit, aut parenti patronique fiat a liberis vel libertis aliter enim senatoris et parentis patronique aliter extranei et humilium personae iniuria aestimatur. nonnumquam et locus vulneris atrocem iniuriam facit, veluti si in oculo quis percussus sit parvi autem referuntur utrum patri familias an filio familias talis iniuria facta sit : nam et haec atrox aestimabatur. In summa sciendum est di omni iniuria eum qui passus est posse vel criminaliter agere vel civiliter. et si quidem civiliter agatur, aestimatione facta secundum quod dictum est poenam imponitur. sin autem criminaliter, officio iudicis extraordinaria poena assignatur : hoc videlicet observando, quod Zenonio constitutio introduxit,*

virii illustres quique supra eos sunt et per procuratores possint. actionem iniuriarum criminaliter vel persequi vel suscipere secundum eius tenorem, qui ex ipsa manifestus apparet. Non solum autem his iniuriarum tenetur qui fecit iniuriarum, hoc est qui percussit : verum ille quoque continebitur, qui dolo fecit vel qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur. Haec actio dissimulatione aboletur : et ideo si quis iniuriarum dereliquerit, hos est statim passus ad animum suum non revocaverit, postea ex paenitentia remissam iniuriam non poterit recolare.

(*Iniuria* word ernstig, òf as gevolg van die ernstige aard van die handeling waar iemand deur stokke of kieries geslaan word, òf as gevolg van die plek waar dit plaasgevind het, byvoorbeeld in die teater of *forum* of ten aanskoue van die praetor òf as gevolg van die stand van die persoon wat benadeel word - indien hy 'n landdros is of 'n senator wat deur 'n persoon van 'n lae stand benadeel word, of 'n ouer deur sy kind of 'n heer sy slaaf, want hoër skade word in hierdie gevalle toegestaan. Soms maak die posisie van die wond dit 'n ernstige onreg soos wanneer 'n persoon op die oog geslaan word. Die feit dat 'n persoon 'n vryman is of in die mag van 'n ander is, maak geen verskil nie, want dit word in alle gevalle ernstig beskou. Laastens, moet dit opgemerk word dat 'n benadeelde 'n keuse het tussen 'n siviele en kriminele aksie. Indien hy verkies om die siviele aksie te gebruik, sal die boete wat opgelê word afhang, soos ons reeds aangetoon het, van die eiser se skatting van die onreg wat hy gely het; indien dit 'n kriminele aksie is, moet die regter 'n buitengewone boete op die oortreder oplê. Dit moet onthou word dat volgens 'n wet van Zeno, persone van 'n hoër stand of amp so 'n aksie deur middel van 'n verteenwoordiger mag instel of verdedig, mits hulle aan die vereistes van die wet voldoen soos duidelik uit die lees van die wet sal blyk.)

4 Digesta 2.8.5.1 :

2.8.5.1 Qui pro rei qualitate evidentissime locupletem, vel si dubitetur, approbatum fideiussorem iudicio sistendi causa non acceperit, iniuriarum actio adversus eum potest : quia sane quaelibet iniuria est, duci in ius eum, qui satis idoneum fideiussorem det. Sed et ipse fideiussor, qui non sit acceptus, tanquam de iniuria sibi facta queri poterit.

(Wanneer 'n eiser weier om 'n borg wat vir die verskyning van 'n ander

persoon is, te aanvaar, terwyl so 'n borg sonder twyfel 'n aanvaarbare persoon is met inagneming van die posisie van die verweerder, of indien daar enige twyfel bestaan, dit aangetoon word dat dit slegs twyfel was, kan 'n aksie vir *iniuria* teen hom ingestel word, want dit is nie 'n alledaagse *iniuria* as 'n persoon 'n voldoende borg aanbied en dan summier voor die hof moet verskyn nie. Inderwaarheid kan die borg wat deur die eiser geweier is, ook 'n aksie vir *iniuria* instel.)⁶¹

Die voorgaande tekste gee 'n aanduiding van wat die Romeine alles as 'n onreg beskou het. Hierdeur vind daar tot 'n mate 'n openbaring van die beskermingsobjek, (in die geval van die aangehaalde tekste) naamlik die reputasie, plaas. As gevolg van die opnoem van voorbeelde, word die wye Romeinsregtelike reputasiebegríp tot 'n groot mate, tot die besondere herlei en word 'n redelike duidelike beeld van wat die Romeine as reputasie beskou het, gevorm.⁶² Indien die Romeinsregtelike reputasiebegríp in die lig van hierdie tekste op hierdie stadium tipeer moet word, kan dit gesê word dat die Romeine die klem op die sedelike-morele waardeagting van 'n persoon asook die sedes van die gemeenskap laat val het sodat die reputasie in die breë as sedelik-moreel getipeer kan word.⁶³

Die inhoud van die Romeinse reputasiebegríp (*fama*) is egter nie tot die sedelik-morele sfeer beperk nie, maar het ook die bevoegdheid om burgerregte te kan geniet, ingehou.⁶⁴ Die *existimatio* of agting van die Romeinse burger (reputasie) word as *dignitas illaesa status* gedefinieer.⁶⁵ Gevolglik blyk dit dat die Romeinsregtelike reputasiebegríp tweesydig skyn te wees, naamlik dit openbaar 'n privaatregtelike en publiekregtelike inhoud.⁶⁶

3 5 Die publiekregtelike aard van fama :

Die teenoorgestelde van *fama* is *infamia* en dit blyk uit die klassieke Latynse literatuur dat die term *infamia* gebruik is om alle morele ondeugdelikheid van welke aard ookal aan te dui.⁶⁷ Dit word dikwels gebruik waar 'n Romeinse burger onder sensuur geplaas word en het gevolglik 'n baie wye kwasi-judisiële betekenis.⁶⁸ So is die *existimatio* byna gelykstaande aan die publieke en siviele eer en siviele eer, *fama* en *existimatio* word soms as sinonieme gebruik.⁶⁹ *Infamia* hou dus in dat sekere van die burgerlike regte van 'n Romeinse burger hom ontnem word.⁷⁰ Dit is egter nie duidelik of dit slegs op burgerlike sensuur dui nie en kan dit bloot net 'n morele sanksie wees.⁷¹ Dit

is belangrik om daarop te let dat *infamia* 'n sanksie is wat 'n persoon wat 'n onreg gepleeg het, kan tref.⁷² 'n Ineenskakeling van strafregtelike en sivilregtelike remedies kan hieruit afgelei word. Die gevolg van die verklaring van 'n persoon tot *infamus*, was dat hy ook sekere burgerlike regte verbeur het, enewens die opdoen van siviele aanspreeklikheid.⁷³

6 Die sivilregtelike aard van *fama* :

Die aard en omvang van die sivilregtelike *fama* kan ten beste aan die hand van die reeds aangehaalde tekste aangetoon word.⁷⁴ D 47.10.15.27 dui aan dat as 'n inbreukmaking van die *fama* beskou word.⁷⁵ Uit hierdie en die ander aangehaalde tekste, is die afleiding wat gemaak word, dat dit die *morele* reputasie is wat die beskermingsobjek is, met redelike veiligheid te regverdig.⁷⁶ Met reputasie word bedoel die aansien wat 'n persoon met reg van 'n ander hulping.⁷⁷ Van die skendings van die *fama* moet daardie aantastings wat tot 'n persoon se selfbeeld herlei kan word, onderskei word.⁷⁸ In die laasgenoemde groep val die *convicium*-handeling.⁷⁹ Dit geld ook vir *adsectare*, *appellare* en *ademptata pudicitia*.⁸⁰

Die morele karakter van die sivilregtelike reputasiebegríp tree nog sterker na vore indien die *boni mores*-vereiste in ag geneem word.⁸¹ Die inbreukmakingshandeling gee ook 'n sterk aanduiding hiervan. Dit was 'n ingryping in die *fama* van 'n persoon indien beweer word dat 'n persoon : 'n moordenaar,⁸² 'n onbetroubaarder,⁸³ 'n slaaf is terwyl hy 'n vryman is en wanneer die reputasie aangetas word deur die publikasie van liedere of die dra van rouklere of godde of die versuim om te skeer.⁸⁴

Die strekking van al hierdie tekste, is dat die morele waarde van die Romeinse *fama* beklemtoon en beskerm word teen handeling wat 'n verlaging daarvan kan meebring.

7 Die beskerming van *fama* in die Romeinse reg :

dit word algemeen aanvaar dat die *fama* wat deel van die persoonlikheid vorm, deur die *actio iniuriarum* beskerm word. Die aard, omvang en beskerming van hierdie aksie is reeds volledig en indringend ondersoek.⁸⁵ Dit is nie noodleindes van hierdie studie nodig om in enige besonderhede aan hierdie aksie aandag te gee nie. Volledigheidshalwe, word daar oorsigtelik na die eienskensmerke van hierdie aksie verwys.

Die *actio iniuriarum* is by uitstek daardie aksie wat sivilregtelik tot die beskikking van 'n persoon wie se liggaam, eiewaarde en reputasie (*fama*) aangesig word.⁸⁶ Die grondslag van hierdie aksie is geleë in die skuldvereiste, naamlik *animus iniuriandi*.⁸⁷ Dit bring soms mee dat persone wat nie in staat is om te wil nie daarmee aangespreek kan word nie.⁸⁸ Die opset om te beledig (*dolus*) is dus 'n wesentlike vereiste.⁸⁹ In sekere gevalle word aanvaar dat *dolus* nie aanwesig is nie.⁹⁰ Sekere verweerde was tot beskikking van die verweerder, naamlik waarheid, woorde in 'n grap geuiter en soms ook dwaaling.⁹¹ Dit is te betwyfel of woede 'n geldige verweer sou uitmaak en *retorsio* kon ook nie gebruik word nie.⁹² Dis aksie kon deur *dissimulatio* verval.⁹³

4. F A M A EN KREDIETWAARDIGHEID IN DIE ROMEINSE REG :

4 1 Inleiding :

In die voorafgaande paragraaf is vasgestel hoe die reputasie van die Romeinse burger beskerm is. Uit die nadere bepaling van die Romeinsregtelike reputasie blyk dit reeds dat hierdie begrip 'n sedelik-morele inslag het. Daar is sekere tekste wat oënskylik met kredietwaardigheid verband kan hou.⁹⁴ Omdat hierdie tekste soms as grondslag vir die juridiese verantwoording van kredietwaardigheid gebruik word,⁹⁵ is dit nodig dat hierdie tekste van nader beskou word.

4 2 Digesta 47.10.19 :

Hierdie teks⁹⁶ bepaal dat indien 'n skuldeiser aan wie die skuldenaar bereid is om te betaal, die skuldenaar se borge aanspreek *met die doel om hom te benadeel*, weens *iniuria* aanspreeklik sal wees.⁹⁷

Hierdie teks moet egter binne verband geplaas word. Twee belangrike aspekte tree na vore. Eerstens, is dit duidelik dat die grondslag van hierdie teks in die opset om te benadeel geleë is. Tweedens, moet die strekking van hierdie teks binne die geheelverband van D 47.10 beoordeel word. D 47.10 is in wese 'n opgawe van inbreukmakings wat *iniuriae* uitmaak. Hierdie inbreukmakings kan hoofsaaklik in drie kategorieë ingedeel word, naamlik ingrypings in die reputasie, aantastings van die eiewaarde en benadeling van die goeie sedes en die liggaam.⁹⁸

4 3 Digesta 2.8.5.1 :

Hierdie teks⁹⁹ handel oor wanneer 'n eiser 'n borg, wat deur 'n verweerder

aanbied ter versekering van sy verskyning voor 'n hof om op die eiser se eis te antwoord, verwerp alhoewel die borg aanvaarbaar is of, indien daar twyfel oor die aanvaarbaarheid was, dit slegs as twyfel bewys is. In hierdie omstandighede kan beide die verweerder en die borg wat verwerp is, 'n eis op grond van *iniuria* instel.

Dok hierdie teks moet in verband geplaas word. D 2.8.5.1 handel oor die verskaffing van sekuriteit deur 'n verweerder ter versekering van sy verskyning oor 'n hof om die eis van 'n eiser aan te hoor. Die verskaffing van borge is 'n nakoming van hierdie verskyningsverpligting en nie ten aansien van 'n wettelike verpligting nie. Om hierdie rede is die afleiding dat hier met die kredietwaardigheid van die verweerder of die borg gehandel word, moeilik te verdedigbaar. Soos dit uit die die teks self blyk,¹⁰⁰ gaan dit eerder om die feit dat die verweerder gedwing word om summier te verskyn ten spyte van die feit dat dit nie nodig is nie.¹⁰¹

4 Bespreking :

Indien al die voorgaande faktore ten aansien van die "kredietwaardigheids-tekste" in ag geneem word, moet daar met omsigtigheid gekyk word na hierdie stellings oor kredietwaardigheid wat op hierdie tekste gegrond is. So maak Bliss¹⁰² die volgende stelling : "Die gevalle in die bronne waar vermoë of krediet benadeel word, word as sulks strafbaar gestel omdat deur middel van sulke beledigings die gekrenkte persoonlik getref word en die oogmerk is ook gerig op die treffing van die beledigde persoonlik. Die gevalle kom veel voor en die Romeinse reg in haar verdere ontwikkeling het gevalle van kredietbenadelinge biesonder volledig beskerm."¹⁰³ Indien hierdie stelling sonder voorbehoud aanvaar word, beteken dit by implikasie dat die Romeinse erbruikerskrediet tot so 'n mate benut het dat aan almal beskerming teen die aantasting van kredietwaardigheid verleen is. Beide die geskiedkundige ontwikkeling van die beskerming van die persoonlikheid en die gebruik van krediet, dui daarop dat so 'n aanname nie so geredelik gemaak kan word is.¹⁰⁴ Dat daar eerder met die morele reputasie van 'n persoon gehandel word, is duidelik uit Bliss se inleidende paragraaf.¹⁰⁵ Dit is hoogs onwaarskynlik dat kredietwaardigheid in die sin van kommersiële reputasie, by die Romeinse 'n erkende faset van die *fama* was. Dit is meer waarskynlik dat die verwysings na kredietgewer -en kredietontvangerverhoudings, as 'n *iniuria* betrou is omdat dit 'n refleksie op die eerlikheid van die benadeelde werp.

Hiervan getuig D 2.8.5.1 waar dit gaan om of die verweerder by die hof sal opdaag om die saak van die eiser aan te hoor. Die verdere oorweging is dat die betrokke tekste nie saam gegroeper is nie en word daarby merendeels binne die verband van morele en sedelike benadelingshandelinge geplaas.¹⁰⁶ Die klem van morele waarde blyk uit D 47.10.15.32 en D 47.10.15.33. By beide hierdie tekste wat oor "kredietverhoudings" handel, word die bedoeling om te krenk (meer bepaald die *fama* te krenk) as vereiste vir aanspreeklikheid gestel.¹⁰⁷ Verder moet in gedagte gehou word dat die Romein 'n hoë premie op uiterlike formele aansien en amptelike status geplaas het.¹⁰⁸

5. SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS :

Die Romeine het veel waarde aan die morele en sedelike aspekte van hulle samelewing bestee en hierdie aspek van die Romeinse samelewing word in verskeie regsreëls weerspieël en veral in daardie gevalle wat in besonder in die *Digesta* en *Institute* genoem word.

Die ontwikkelingsgeskiedenis van die beskerming van die persoonlikheid du daarop dat daar primêr aan *fama* as morele waardeagting van ander gedin is. Kredietwaardigheid as 'n afsonderlike spesie of faset van die *fama* skyn 'n foutiewe moderne vertolking te wees en nie deel van die Romeinsregtelike *fama* beskouing nie.

Indien die aard, omvang en wese van reputasie aan die hand van die bestudeerde tekste beskou word, is dit duidelik dat daar hoogstens van 'n tweesydigheid in die betekenis van *fama* te bespeur is, wat daarin bestaan dat daar van publiekregtelike en sivilregtelike fasette sprake kan wees. Die sivilregtelike faset is, aan die hand van die ondersoek wat onderneem is, niks meer as die morele en sedelike waardeagting wat elke persoon in die oë van sy medemens waardig is nie.

Volgens my moet daardie tekste wat op "kredietwaardigheid" dui, gesien word as verwysings na die oneerlike bedoelings van die benadeelde en dus die morele deugde van 'n persoon.¹⁰⁹ Die moderne opvatting van 'n *verworwe* kredietwaardigheidsreputasie gekoppel aan die vermoë van 'n persoon om te betaal, sou as inhoud van die *fama*, aan die Romein vreemd gewees het.¹¹⁰ Hiermee word egter nie ontken dat 'n suiwer morele aanvangsinslag van kredietgewing 'n moontlikheid was in daardie gemeenskappe wat nie so gesofistiseerd was nie.

likeerd was nie. By die uitstel van betaling vir reeds gelewerde goedere en dienste kon die morele betroubaarheid van 'n persoon wél 'n rol gespeel het en in hierdie opsig is daar 'n moment van waarheid in die beklemtoning van hierdie eienskappe. Indien die ware aard van kredietwaardigheid soos dit vandag funksioneer in oënskou geneem word,¹¹¹ blyk dit dat Romeinsregtelike eputasie wesenlik verskil van die moderne kredietwaardigheidsreputasie en begrip.¹¹²

Die Romeinse reg kan in die lig van die relatiewe onlangse ontwikkeling ten aansien van die algemene-gebruik van krediet, slegs as 'n moontlike aanknopingspunt in beginselgrondslag dien. Daar kan nie van hierdie regstelsel verwag word om 'n begrip te hanteer wat nie 'n algemene verskynsel binne die Romeinse samelewing was nie. Hierdie verskynsel van deurlopende ontwikkeling van handelsgebruike, moet swaar weeg wanneer die waarde van die toepassing van die Romeinsregtelike *fama*-idee op kredietwaardigheid, oorweeg word.¹¹³

FOOTNOTE :

V g l CONROY v BENNETT 1886 HCG 201; COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK 1927 TPD 18; BARCLAYS BANK v GILES 1930 TPD 31; TRUST BANK v MARQUES 1968 2 SA 421; KLOPPER v VOLKSKAS 1963 2 SA 421; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO 1975 2 SA 761; SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74; KRITZINGER v PERSKOR 1980 2 SA 373.

Vir die inhoud van kredietwaardigheidsreputasie sien hoofstuk 2 supra.

Naamlik corpus en dignitas.

V g l "omne quod non iure fit" van D 47.10.1pr; PAUW : PERSOONLIKHEIDSKRENKING EN SKULD IN DIE SUID-AFRIKAANSE REG Proefskrif Leiden (1976) 3, 24 e v; JOUBERT : GRONDSLAE VAN DIE PERSOONLIKHEIDSREG A A Balkema (1953) 78 e v; NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG Butterworth (1985) 51 e v.

Vir doeleindes van hierdie studie alleen.

Aangehaal deur RANCHOD : FOUNDATIONS OF THE SOUTH AFRICAN LAW OF DEFAMATION Leiden University Press (1972) 11 en DE VILLIERS : THE ROMAN AND ROMAN DUTCH LAW OF INJURIES Juta & Co (1899) 1. Die tekste aangehaal deur hierdie skrywers verskil van mekaar as gevolg van rekonstruksie. Sien ook PAUW a w 1.

Alhoewel dit nie in Tabula viii voorkom nie, is dit deel van die nie-fisiese benadelingshandelinge.

V g l Klousules 2 tot 4. Vir die agterliggende betekenis van malum carmen incantisset, raadpleeg PAUW a w 1.

- 9 Sien iniuriam faxit en PAUW a w 3; RANCHOD a w 6; HERRMANN : DER SCHUTZ DER PERSÖNLICHKEIT IN DER RECHTSLEHRE DER 16 BIS 18 JAHRHUNDERTS W Kohlhammer Verlag (1968) 10; JOUBERT a w 79 e v.
- 10 RANCHOD a w 6; HERRMANN a w 10; PAUW a w 3.
- 11 Ibid.
- 12 D 47.10.
- 13 C 8.35.
- 14 KASER : RÖMISCHES PRIVATRECHT C H Beck'sche Verlagsbuchhandlung (1960) 191 omskryf convicium as die "öffentliche Schmähung durch ein Katzenkonzert von Schimpfwörten und Spottversen."; PAUW a w 9 e v.
- 15 D 47.10.15.2; HERRMANN a w 10; RANCHOD a w 7; PAUW a w 10.
- 16 Appellare - HERRMANN a w vertolk hierdie woord as ungehöriges aanspreken en RANCHOD a w vertaal dit met indecent proposals. Sien ook PAUW a w 11.
- 17 Adsectare - v g l D 47.10.1.2; D 47.11.2; D 47.10.15-22 ook RANCHOD a w 7; HERRMANN a w 10; PAUW a w 13.
- 18 D 47.10.15.25.
- 19 V g l membrum ruptum en os fractum.
- 20 D 47.10.1pr.
- 21 HERRMANN a w 11; PAUW a w 27; JOUBERT a w 95 voer aan dat hybris "elke handeling waaruit die oormoed en verwaandheid of opgeblasenheid van die dader spreek" is.
- 22 KASER a w par 521; JORS-KUNKEL-WENGER : RÖMISCHES RECHT Springer Verlag (1949) par 159; SEIDL : RÖMISCHES PRIVATRECHT Carl Heymans Verlag AG (1963) 208; HERRMANN a w 11; PAUW a w 27.
- 23 HERRMANN a w 11; PAUW a w 27, 28.
- 24 D 47.10.13.3.
- 25 D 47.10.13.7.
- 26 D 47.10.15.27.
- 27 D 47.10.19.
- 28 HERRMANN a w 17; PAUW a w 34; RANCHOD a w 28 e v.
- 29 Ibid.
- 30 HERRMANN a w 17; RANCHOD a w 28, 34.
- 31 HERRMANN a w 17.

- 32 Ibid.
- 33 Ibid.
- 34 Ibid.
- 35 HERRMANN a w 19; JORS-KUNKEL-WENGER a w 81.
- 36 KASER a w 197;
- 37 Ibid.
- 38 HERRMANN a w 20.
- 39 Ibid; actio autem; Inst 4.6.pr.
- 40 HERRMANN a w 20; JOUBERT a w 13 e v.
- 41 HERRMANN a w 20; DONELLUS : COMMENTATORIUM DE JURE CIVILI LIBRI VIGINTI OCTO Francofurti (1594).
- 42 HERRMANN a w 20.
- 43 DONELLUS a w.
- 44 Ibid, lib 1 cap 1 : "Cum ius civile qua parte de iure suo cuique tribuendo praecepit in his duabus rebus tanquam partibus, atque hoc ordine versetur, in eius, quod cuius est, cognitione, et eius cogniti obtinendi ratione, ut postea dicetur pluribus suo loco : nihil non in Pandectis perversum est, quod pertineat at utriusque partis tum collocationem, tum explicationem." en ook : "Nam cum ius nostrum cuiusque positum sit partim in persona ipsa cuiusque, partim in rebus externis....."
- 45 DONELLUS a w Lib 1 cap 3; Lib 2 cap 8.
- 46 Ibid.
- 47 Ibid; HERRMANN a w 24.
- 48 HERRMANN a w 24.
- 49 Ibid.
- 50 Ibid.
- 51 DONELLUS a w Lib 15 cap 24 (de iniuriis) : "laedi persona intellegitur, cumquid minuitur earum rerum, quas Deus in personas proprias cuiusque esse voluit."; HERRMANN a w 25.
- 52 Ibid : "Haec in vivente tria sunt, corpus eiusque incolumitas, libertas, existimatio."
- 53 D 47.10.13.7.
- 54 HERRMANN a w 26.

- 55 DONELLUS a w Lib 2 cap 1 : "Minuitur libertas, cum ea quae cincta sunt cuius libero homini in rebus, ea nos patitur facere, ut rebus communibus, privatis autem aut nostris, ut si quis non prohibeat piscari in mari, in publico loco agere, sedere versari, si quis re mea uti non permittat." HERRMANN a w 26.
- 56 Ibid.
- 57 HERRMANN a w 26.
- 58 Ibid 26-28.
- 59 Naamlik corpus en dignitas.
- 60 Vir die ontwikkeling van die inhoud van die kredietwaardigheidsbegrip, sien hoofstuk 2 supra.
- 61 Die tekste is vertaal met behulp van : MUNRO : THE DIGEST OF JUSTINIAN : VOL I Cambridge at the University Press.(1904); MOYLE : THE INSTITUTES OF JUSTINIAN Oxford at the Clarendon Press (1967); SCOTT : CIVIL LAW Cincinnati Central Trust Co (1932); MOYLE : IMPERATORIS IUSTINIANI LIBRI QUATTUOR Oxford at the Clarendon Press (1946); KRIEDEL : CORPUS IURIS CIVILIS (1844); OTTO & SCHILLING : CORPUS IURIS CIVILIS : BAND I EN IV (1932).
- 62 V g l D47.10.1.1; 47.10.1.2; 47.10.7.8; 47.10.13.7; 47.10.15.5; 47.10.15.15; 47.10.15.19 en in besonder D 47.10.15.27; 47.10.15.30-33; 47.10.19 en Inst 4.4.pr. e v.
- 63 Ibid.
- 64 BLISS : BELEDIGING IN DIE S.A. REG Kemink en Zoon (1933) 2; GREENIDGE : INFAMIA Scientia Verlag (1977) 2.
- 65 D 5.13.5 : "Existimatio est dignitas illaesa status legibus ac moribus comprobata, qui ex delicto nostro auctoritate legum aut minuitur, aut consumitur."
- 66 BLISS a w 24; GREENIDGE a w 18 e v.
- 67 GREENIDGE a w 18.
- 68 Ibid.
- 69 Vide 5.13.5; GREENIDGE a w 19.
- 70 GREENIDGE a w 18 e v.
- 71 Ibid 19.
- 72 D 48.1.7 - Waarskynlik dui dit op die strafregtelike iniuria van Inst 4.4.9 "In summa sciendum est di omni iniuria eum qui passus est posse vel criminaliter vel civiliter....."; v g l ook D 47.10.7.6.
- 73 D 48.7.8.
- 74 Byvoorbeeld D 47.10.15.27 : "Generaliter vetuit praetor quid ad infamiam alicui

fieri; proinde quodcumque quis fecerit vel deserit, ut alium infamet, erit actio iniuriarum. Haec autem fere sunt, quae ad infamiam alicuius fiunt, utputa invidium alicuius veste lugubri utitur, aut squalida. aut si barbam demittat, vel capillos submittat, aut si carmen conscribat, vel proponat, vel cantet aliquod, quod pudorem alicuius laedat." Vir die vertaling sien 152, 153 supra.

Naamlik, die dra van rouklere en vodde, die versuim om hare en baard te skeer, die dig van verse, die komponeer en sing van liedere wat daartoe aanleiding sal geen dat 'n persoon se reputasie aangetas sal word. Sien v n 74 supra.

Sien v n 75 en ook DE VILLIERS 1900 SALJ 245 (DE VILLIERS (2)).

DE VILLIERS (2) a w 245.

D w s inbreukmakings op die dignitas.

V g l D 47.10.15.2; 47.10.15.4; 47.10.15.5; 47.10.15.7; 47.10.15.11; PAUW a w 10 e v.

V g l D 47.10.1.2; 47.10.10; 47.10.15.22; PAUW a w 11 e v asook D 47.10.15,20 en 47.10.15.19.

DE VILLIERS (2) a w 245.

C 9.35-5.

Ibid.

C 9.35.9; D 47.10.11.9; 47.10.15.29; 47.10.39.

V g l AMERASINGHE : ASPECTS OF THE ACTIO INIURIARUM IN ROMAN-DUTCH LAW Lakehouse Investments Limited Publishers (1968); AMERASINGHE : DEFAMATION AND OTHER INJURIES Lakehouse Investments Publishers (1968) 317 e v; RANCHOD a w ; PAUW a w.

DE VILLIERS (2) a w 249; RANCHOD a w 32 e v; AMERASINGHE Def 317; DE VILLIERS a w 1 e v; PAUW a w 1 e v.

PAUW a w 16 ev dui aan dat daar rede is om te aanvaar dat animus iniuriandi nie deurgaans vir alle iniuriae vereis is nie. Sien in teenstelling D 47.2.54 : "quod ille faciat animo iniuriandi, Nam voluntas et propositum distinguunt maleficia, ut ff de fur. 1 Quia injuria." Ook D 47.2.54pr.

D 47.10.3

D 47.10.3; 47.2.54.

Hieronder geld handelinge ter uitvoering van 'n regs- of sosiale plig en die gebruik van ironie en woorde in protes uitgespreek. RANCHOD a w 39 e v.

RANCHOD a w 41, 42; D 47.10.18.3.

RANCHOD a w 44. Waarheid was 'n geldige verweer - sien RANCHOD a w 49; D 47.10.18pr.

Dissimulatio is berusting in die onreg sonder om stappe te doen om dit te wreek. D 47.10.11.1.

- 94 V g l o a D 47.10.19; 47.10.20; 47.10.15.32; 47.10.15.33; Inst 4.4.1.
- 95 V g l BLISS a w 26; VISSER 1982 THRHR 168, 172; DE VILLIERS a w 93, 155, 156; VAN HEERDEN v PAETZOLD 1917 CPD 221; KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373, 379. Die fama en die kredietwaardigheid word as een en dieselfde begrip beskou.
- 96 Aangehaal en vertaal op 154 supra.
- 97 V g l injuriam meam.
- 98 V g l par 3 6 op 159 supra en die bewysplase daar aangehaal en bespreek asook AMERASINGHE a w 321, 322; D 47.10.1pr.; D 47.10.1.2 : "omnemque iniuriarum aut in corpus inferri, aut ad dignitatem, aut ad infamiam pertinere : in corpus fit. cum quis pulsatur : ad dignitatem, cum comes matronae abducitur : ad infamiam, cum pudicitia ademptatur."
- 99 Aangehaal en vertaal op 157 e v supra.
- 100 V g l D 2.8.5.1-5. Hier is met borgtog in plaas van borgstelling te make waar daar van 'n werklike kredietverhouding geen sprake is nie.
- 101 V g l ".....quia sane quaelibet iniuria est, duci in ius eum, qui satis idoneum fideiussorem qui sit non acceptus, tanquam de iniuria sibi facta queri poterit."
- 102 BLISS a w 26.
- 103 Ibid.
- 104 Sien hoofstuk 2 supra. Krediet en kredietgewing op die vlak van verbruikerskrediet, veral op algemene skaal, was aan die Romeine onbekend. V g l VOIGT : DIE BANKIERS, DIE BUCHFÜHRUNG UND DIE LITTERALOBIGATION DER RÖMER Verhandeling (1923) 52 e v.
- 105 BLISS a w 25, 26 : "Behalwe dus die krenking van die gevoel van die beledigde self in verband met sy eie innerlike waarde, val onder die begrip regte van die burger in verband met sy verskillende maatskaplike hoedanighede, sowel in verband met sy sedelike waarde as in sy beroep en kredietwaardigheid."
- 106 V g l D 47.10.19 teenoor D 47.10.15 en ook : "Item si quis pignus proscrisperit, venditurus, tanquam a me acceperit, infamandi mei causa, Servus ait, iniuria agi posse." en "Si quis non debitorem appellaverit iniuria faciendi causa, iniuriarum tenetur." Ek kursiveer.
- 107 V g l die onderskeiding tussen ernstige en nie-ernstige onregte van Inst 4.4.
- 108 Sien v n 106 supra.
- 109 D 47.20.25.27; 47.10.7.8; Inst 4.4.1; 4.4.9; DE VILLIERS (2) 245; D 5.13.5; GREENIDGE a w 18 e v; BLISS a w 28; C 9.35.5.
- 110 Sien hoofstuk 2 supra.
- 111 Ibid.
- 112 Ibid.

Ibid en ook Regter Flemming se aanmerkings in KRITZINGER v PERSKOR supra 381 A-D : "Veranderende opvattinge mag egter meebring dat enige vordering vir vermoënskade, indien dit korrek beoordeel word, gebaseer is op Aquiliese grondslag; dat die beskermde regsvoorwerp on daardie geval die patrimonium is en die gekommunikeerde woord bloot die middel is waardeur die aantasting van die vermoë plaasgevind het; en dat verwysings in die regspraak na 'defamation' en 'business reputation' as die regsvoorwerp wat aangetas is, dus onakkurate woordgebruik verteenwoordig." Ook op 379 : "Hoewel daar aanknopingspunte in die Romeinse reg kan wees - daar is reeds verwys na Digesta 2.8.5.1 en 47.10.15-19 - sal geen staving daar gesoek word nie. Daar is eerstens nie veel ruimte vir veranderde omstandighede en opvattinge omtrent die agting van andere en ook die implikasies van geldloosheid en bankrotskap. Tweedens wil ek nie uitsluit dat die iniuriae van die Romeinse reg nie soseer sulke regsgoed beskerm het as wat dit, ook as die iniuria teenoor derdes gepubliseer is, middele was om die goeie orde in die gemeenskap te handhaaf (vir welke doel daar skynbaar gekunstelhede was om te sorg dat iemand locus standi met betrekking tot die onreg het), soortgelyk aan die rol wat die stafreg hedendaags vervul."

HOOFSTUK 5

DIE ROMEINS-HOLLANDSE REG

1. INLEIDING :

2. DIE BESKERMING VAN FAMA OF REPUTASIE :

Hugo de Groot - Ander Romeins-Hollandse skrywers - Die beskerming van fama - Die inhoud van die Romeins-Hollandse fama-begrip.

3. FAMA EN KREDIETWAARDIGHEID :

Voet 5.1.21 - Voet 47.10.1 - Huber 47.10.1.

4. SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS :

1. INLEIDING :

In die Romeinse reg het die reputasiebegrip met verwysing na skuldeiser en -skuldenaarverhoudings 'n sosiaal-morele inhoud. Dit is onwaarskynlik dat die Romeinse reg kredietwaardigheid erken het soos wat dit vandag daar uitsien. Tog het die Romeinse reg, soos reeds genoem, waarde omdat dit as aanknopingspunt vir die beskouing van reputasie kan dien. Die Romeins-Hollandse reg het die Romeinse *fama*-begrip aangegryp en daar moet dus vasgestel word in hoe 'n mate hierdie begrip tot 'n eie en selfstandige reputasie-idee uitgebou is.¹

2. DIE BESKERMING VAN FAMA OF REPUTASIE :

2.1 Hugo de Groot :

De Groot wyk van die tradisionele beskouing van die aard van regte wat in die persoonlikheid opgesluit is en waarvan die reputasie deel uitmaak, af. Hierdie afwyking skyn onder die invloed van Donellus en Spaanse regsgeleerdes te wees.²

In sy *Inleidinge tot de Hollandsche Rechtsgeleerdtheit* word reg hoofsaaklik in publieke en privaatreë ingedeel.³ Publieke reg handel met die openbare belang⁴ en privaatreë met die subjek-objek verhouding en stel reëls ter beskerming van hierdie verhouding daar.⁵ Hy gaan verder en klassifiseer sake as behorende aan alle persone, gemeenskappe, die individu of aan niemand.⁶

die verhouding tussen sake en individue bring mee dat, afhangend van die aard van die saak, sake òf vervreembaar òf onvervreembaar kan wees.⁷ Onvervreembare sake is die lewe, liggaam, vryheid en eer.⁸ Wat die eer betref, is dit 'n belang wat aan 'n persoon behoort.⁹ Die grondslag vir die beskerming van onvervreembare sake¹⁰ is daarin geleë dat die samelewing moet verseker dat elkeen se besit en eiendom beskerm moet word¹¹ en dat elkeen die reg tot vrye genot van sy lewe en liggaam het. Enige inbreuk daarop sal 'n *iniuria* uitmaak.¹²

Inbreukmaking of skadetoebrenging (*maleficium*) is enige skuldige gedrag wat teenstrydig is met dit wat iemand behoort te doen, òf uit hoofde van 'n gemeenskaplike belang, òf as gevolg van 'n sekere hoedanigheid.¹³ Met skadetoebrenging word bedoel enige vermindering van dit wat 'n persoon besit, wetsy uit 'n reg of uit hoofde van menslike gesag en die natuureg. Anders gestel, uit hoofde van eiendom, kontrak en die siviele reg.¹⁴ Volgens die filosofie van De Groot het God die lewe aan die mens gegee, nie om dit te vergetig nie, maar om dit te bewaar en vir hierdie doel het God aan die mens die vrye genot van persoonlike vryheid, reputasie of eer en beheer oor sy eiendomme toegeken.¹⁵

Inbreukmaking op die reputasie kan geskied by wyse van houe, beledigings, kelttaal, *calumnia*, bespottling of ander soortgelyke handeling.¹⁶ 'n Inbreukmaking op die reputasie word besoek deur 'n gevolg wat in ooreenstemming met die handeling is. In die geval van eerkrenking sal die gevolg wees dat daar erkenning moet word dat die benadeelde onskuldig en eerbaar is. In ander gevalle kan dit deur die betaling van 'n som geld omdat geld die standaardwaarde vir die sake is.¹⁷ Hier word duidelik tussen blote straf en vergoeding onderskei.¹⁸ Die twee aksies wat hier ter sprake is, is die *amende honorable* en *amende profitable*. Ingevolge die eerste aksie moet die verweerder verklaar dat die bewering vals was as dit wel die geval was.¹⁹

Eer is vir De Groot die sedelik-morele reputasie van 'n persoon.²⁰ Eer, in die wye sin, dui op die persoon se selfbeeld en eiewaarde. Eer in die enge sin, dui weer op die aansien of reputasie van 'n persoon.²¹ Aan die eer (in die enge sin, dus reputasie) verleen De Groot uitgebreide beskerming.²² Hy erken die verweer, naamlik dat die bewering vervat is in 'n verklaring ten aansien van 'n misdad wat met die oog op vervolging gemaak is.²³ Dit stem ooreen

met sy siening van die aard van reputasie, naamlik dat die reputasie eerder in engere sin, 'n onvervreembare saak is.²⁴ Die wydheid van aanspreeklikheid vir die aantasting van reputasie, word net getemper deur die verdere bepaling van *Inleydinge III.36.3*, insoverre die gevolg vir 'n onversigtige uitlating, die erkenning van die verweerder dat hy onbehoorlik gehandel het, inhou. Die geldboete wat by laster ter sprake is, is dieselfde as by *hoon*.²⁵ Met *hoon* word bedoel alle inbreukmakings wat teen die persoonlike vryheid gepleeg word.²⁶ Vir die toediening van *hoon* of *iniuria* is die verweerder aanspreeklik om deur 'n openbare bekentenis van skuld en versoek om vergiffenis tesame met die betaling van 'n som geld, daarvoor te vergoed.²⁷

Die belangwekkendste aspek van De Groot se siening van *fama* of reputasie is daarin geleë dat hy dit as 'n "saak" beskou het.²⁸ Aansluitend hierby, is die duidelike onderskeid tussen straf en skadevergoeding. 'n Inbreukmaking op die reputasie gee aanleiding tot 'n skadevergoedinge in plaas van genoegdoening omdat daar skadetoebrenging aan 'n "saak", naamlik die reputasie was. Hierdie siening spreek daarvan dat De Groot die reputasie as 'n belang wat vir eiendomsreg vatbaar was, gesien het.²⁹ Ten opsigte van kredietwaardigheid, is daar geen getuienis van 'n besondere of eie beskouing nie. De Groot het hom net met die sedelik-morele reputasie besig gehou.³⁰ Wat wel van belang kan wees is sy unieke standpunt dat persoonlikheidsregte vir eiendomsreg vatbaar is.³¹

2 2 Ander Romeins-Hollandse skrywers :

2 2 1 Inleiding :

Die meerderheid van die Romeins-Hollandse skrywers het hulle kommentaar op die Romeinse reg soos deur Justinianus gestel, gegrond.³² Met laasgenoemde as basis, het hulle die werke van die Franse en Duitse kommentators bygewerk. Dit beteken dat die siening van De Groot ten aansien van die beskerming van persoonlikheidsregte uniek is en nie deur hierdie skrywers gehuldig word nie.

2 2 2 F a m a of reputasie en die beskerming daarvan :

Fama (reputasie) word deur die lasteraksie beskerm en inbreukmaking daaraan word as 'n *iniuria* beskou.³³ Die inbreukmaking op die reputasie van 'n persoon het siviël- en strafregtelike gevolge. Wat die siviëlregtelike gevolg

betref, is daar verskeie skrywers wat die vereistes van die *iniuria*-aksie uiteensit.³⁴

Wanneer daar vir 'n definisie vir laster gesoek word, is daar geen klinkklare omskrywing van wat laster presies is nie. Die inbreukmaking op die reputasie word in die sin van *contumelia* opgeneem.³⁵ Desnieteenstaande die gebrek aan omskrywing van laster, is dit duidelik dat opset 'n vereiste op grond van die kending van reputasie is.³⁶ 'n *Iniuria* kan met woorde, gedrag of in skrif tepleeg word en hierdie indeling word deur die meeste skrywers gehandhaaf.³⁷

'n Woordelike *iniuria* kan of die vorm van 'n *convicium* aanneem, of 'n bewering gemaak om 'n ander te belaster, of woorde wat onder die omstandighede *contra bonos mores* is.³⁸ Nie alle woordelike *iniuriae* is beregbaar nie.³⁹ Sekere minder ernstige onregte het nie aanspreeklikheid gevestig nie.⁴⁰ Daarteenoor vermeld Huber⁴¹ dat blote skeltaal nie vervolgbaar is nie, behalwe waar die eiser 'n persoon van aansien is of waar die moontlikheid bestaan dat hy in 'n oëblik betrokke sal raak.⁴² Publikasie is noodsaaklik vir die vestiging van aanspreeklikheid.⁴³ Die erkende verwere van die Romeins-Hollandse reg is : woorde wat in 'n grap gebesig is, dwaling, woede, *retorsio*, protes en waarheid.⁴⁴ 'n Aksie vir laster kan ook deur *dissimulatio* verbeur word.⁴⁵

'n Persoon wat belaster is kan met die *amende honorable* of die *amende profitable* regstelling eis. In die eerste geval geskied dit by wyse van 'n bevel tot terugtrekking van die geuiteerde lasterlike woorde (*palinodia* of *retractio*) of 'n apologie (*deprecatio*). In die geval van die *amende profitable* gaan dit om die betaling van 'n geldsom wat onder eed deur die eiser vasgestel word.⁴⁶

2 3 Die inhoud van die Romeins-Hollandse *fama* of reputasie :

Uit die voorgaande blyk dit dat daar by die beskerming van die *fama*, in wese, die Romeinse reg nagevolg is. Ten einde vas te stel of die Romeins-Hollandse reg kredietwaardigheid as 'n faset van die reputasie erken het en of hulle oorsins die Romeinse reputasiebegríp tot ontplooiing gebring het om kredietwaardigheid in te sluit, is dit noodsaaklik om aandag aan die aard en inhoud van die Romeins-Hollandse reputasiebegríp te gee.

Volgens sy *Heedendaagse Rechtsgeleerdtheit*⁴⁷ omskryf Huber *hoo* soos volg : "Hoo is een misdaet, tot schimp ende verachtinge van een ander met opzet ingestelt." Voorbeelde van *hoo* is waar iemand 'n bedelaar genoem word,

of gesê word dat hy skeel of mank is.⁴⁸ Dit is nie 'n onreg om te beweer dat 'n ander jou varke gedood het nie omdat dit nie 'n skande is om varke dood te maak nie.⁴⁹ *Hoon* word ook gepleeg indien : ".....als men een eerlike dochter oneerlijk aentast, of zoekt aen te tasten; als men yemant quellen-halven voor recht betreft, of ook laet regitreeren om valsche schuldt, of schuldt die geen regitratie onderworpen is, te weeten als opzet van affront beweesen word of blijkelik is : in gevalle van twijfeling kan eed van zweringe lichtelijk plaas hebben."⁵⁰ Alhoewel van die genoemde voorbeelde op die waardigheid eerder as die reputasie dui, blyk die inhoud van die reputasie nogtans deurdat hierdie gevalle by implikasie nie by die reputasie ingesluit kan word nie.

Die inhoud van *hoon* word verder toegelig deur daade wat woordelikse *hoon* daar stel : "Woordelikse *hoon* is, als men yemant in t'openbaar en in gezelschap van menschen, onbehoorlijke verwijtinge wordt gedaen, invoegen dat daer uien gerucht anstaet; want heimelijke quaetspreekingen geven in desen geen aanspraak, omdat geen recht-stoelen voor sulken klachten genoeg soude zijn."⁵¹ Sekere persone kan makliker *hoon* beleef as ander. Onder hierdie persone tel *regenten* en *krijgs-officieren*.⁵² Skriftelike *hoon* vind plaas deur die publikasie van *pasquille*. Huber definieer nie 'n *smact-schrift* of *pasquille* nie.⁵³ Dit is insiggewend dat, waar daar vir 'n *injurie* of *hoon* straf toe gemeet word, daar in sekere gevalle 'n drie-dubbele boete opgelê kan word om sodoende sekere persone se reputasie in die besonder te beskerm.⁵⁴ Die aard van die belang wat hier ter sprake is en die van *pasquille*, word aangedui daardie spottekening wat geneig is om 'n bepaalde persoon se reputasie aan te tas : "2. De straffe is echter swaer op de Pasquil-makers, soo omdat die autheurs swarlijk worden ontdekt, sulks dat de wet de hope van te schuilen, en de stoutheyt des faem-roovers, met swaerder straffe heeft moeten inbonden. 3. Beschimpingen van ondeugden, die waerlijk in de Weerelt omgaan sonder enige seekere persoonene te teekenen, zijn wel by wijze leiden en in die nieuwen tijds uitgeeven, ende nooyt by wijze leiden voor pasquillen genoom geweest."⁵⁵ Tot die groep wie se reputasie spesifiek beskerm word, behoort ook professore en doktore indien hulle nie onbehoorlik opgetree het nie⁵⁶ as oorsake van geregsbodes, notaris en advokate.⁵⁷ Die plek waar die *hoon* plaasgevind het het 'n uitwerking op die grootte van die strafbedrag gehad.⁵⁸ Die eienaar van 'n herberg kon nie in sy eie herberg gehoon word nie omdat 'n herberg 'n publieke plek is.⁵⁹ 'n Vierdubbele boete moet betaal word indien die *hoon* in

kerk, kerkhof of tydens 'n openbare godsdienstbeoefening plaasgevind het.⁶⁰

Huber in sy *Praelectionum*⁶¹ maak wel melding van die aantasting van die belange van handelaars deur bewerings wat met hulle onvermoë om te kan betaal handel en wat tot gevolg het dat die trou of vertroue waarop hulle ondernemings gegrond is, aangetas word.⁶² Hierdie aspek word later breedvoerig behandel.⁶³

Van Leeuwen beskryf *eer* en *laster* soos volg: "Na 't leven is niet kostelyker als de Eer, en de goedgevoelen dat een ander van ons heeft. Waar in dat wij dikwils van een ander werden verongelykt, het zy met woorden, of met werken."⁶⁴ Woordelike aantasting van die eer geskied: ".....so wanneer ondeling of schriftelyk, in't by wesen, in 't heimlyk, of in 't openbaar, iets werden te kennen gegeven, waar door iemands Eer werd gekrenkt of verongelykt. Dit werd lastering genaamt en werd gemeenlyk gebetert met *honorable* en *profitable amende*, dat is eerlyke en voordelige boete."⁶⁵ *Fameuse liellen* is reputasie-ontnemende of *naam-rovende* geskifte wat deur verskeie slakkate van daardie tyd gereël was.⁶⁶ Onder *eer* en *goeie naam* word ook die ggaamlieke integriteit verstaan.⁶⁷

Van Leeuwen behandel origens⁶⁸ alle tipes van oneerbare, onkuise, immorele en onsedelike handeling wat tot die oplegging van straf aanleiding gee. Onder hierdie handeling val verkragting, ontering, byslaap, owerspel, bloedkande, homoseksualiteit en prostitusie.⁶⁹

Inninus in sy *Quattuor libros Institutionem Imperialium Commentarius Academicus et Forensis* volg hoofsaaklik die Romeinse reg na.⁷⁰ As 'n *iniuria* word in die algemeen beskou dit wat sonder reg gedoen word⁷¹ en in die besonder *contumelia*, dit wil sê, alles wat met minagting gesê is en wat die Grieke *hybris* genoem het. Die *iniuria*-begrip word opgesom deur te verklaar dat alle handeling wat op die minagting, laster en smart van ander gerig is, onreg uitmaak.⁷² Hierdie samevatting vloei uit die algemene Romeinsregteke definisie, naamlik: "Iniuria est, quae aut pulsatione corpus, aut convitiis, aut turpitudine vitam alcius violat."⁷³ 'n Onreg kon op verskillende wyses gepleeg word en nie net deur die slaan van 'n hou of aanranding nie.⁷⁴ Dit vind ook plaas waar 'n *convicium* gepleeg word, waar ten onregte beweerd word dat 'n persoon 'n skuldenaar is, of as daar met die oog op die verlaging van 'n persoon se aansien, besweringsliedere geskryf of versprei word. Wat *con-*

viciium betref word die definisie van die *Digesta*⁷⁵ gevolg en word dit as 'n *iniuria reales* geklassifiseer.⁷⁶

'n Persoon se *fama* en *existimatio* kan gelyktydig met sy goed aangetas word.⁷⁷ Alle woordelike *iniuriae* moet opsetlik geskied en het te make met die sedelik-morele waarde van 'n persoon.⁷⁸ So is spot, *malum carmen carmen incantisse* en smeerbriewe voorbeelde van wat *iniuriae* uitmaak.

Van der Linden in sy *Institute van de Wette van Holland* onderskei spesifiek misdade teen die reputasie.⁷⁹ Die *actio iniuriarum* is gerig op alle handelinge wat verrig word om die eer aan te tas. Wat presies met eer bedoel word, word nie duidelik gestel nie.⁸⁰

Van der Keessel in sy *Theses Selectae* dui aan dat strenge reëls handelinge wat openbare figure en die beskerming van openbare figure raak, reguleer.⁸¹ In *Praelectionum Iuris Hodierni ad Hugonis Grotii introductionem ad iurisprudentiam Hollandicam* word 'n onreg (*iniuria, contumelia*) omskryf as enige onregmatige daad waardeur 'n daad opsetlik, met die oog op die veragting of verbittering van iemand gepleeg word en sy eer op hierdie manier geskend word, hetsy deur woorde of dade.⁸² Onder *eer* word die liggaamlike integriteit ingesluit.⁸³ Van der Keessel aanvaar die *enge* eerbegrip as synde die goeie dunk wat ander van ons eerbaarheid het.⁸⁴ Van der Keessel se eerbegrip wyk dus nie af van die sienswyse van De Groot nie.⁸⁵

Schorer in sy *Aantekeninge over de Inleydinge van Hugo de Groot* meld dat die Hollandse eerbegrip met die van die Romeine ooreenstem insoverre die Hollanders die proses van *infamie* of ontneming van burgerregte geken het.⁸⁶ Origenis is geen duidelike blyke dat hy van die eerbegrip van De Groot afwyk te bespeur nie.

Damhouder volg die algemene definisie van *iniuria* na.⁸⁷ Sy definisie van laste volg die aanvaarde elemente van sy tyd.⁸⁸ Sy definisie spreek duidelik van die idee van hovaardigheid of *contumelia*. Die beginsels ten aansien van woordelike onregte is hoofsaaklik Romeinsregtelik.⁸⁹ Uit die verdere verloop van sy werk, is daar geen leidrade te bespeur wat aanduidend is van enige afwyking van die aanvaarde reputasiebegrip van sy tyd nie.⁹⁰

Groenewegen⁹¹ bied geen hulp om die Hollandse reputasiebegrip van nader te

omskryf nie en handel met die onderskeid tussen kriminele en siviele aanspreeklikheid as gevolg van 'n onreg.⁹² Die siviele aksie wat aangewend word, is tot herstel van 'n onreg en hou 'n eis om terugtrekking of 'n boete ten gunste van die armes in.⁹³

Voet⁹⁴ definieer *iniuria* soos volg : "Sed hoc iniuria accipitur pro contumelia sicut nonnullis definiatur, quod fit contumelia contra bonos mores illata : licet rectius dicendum videatur, quod sit delictum in contemnum hominis liberi admissum, quo ejus corpus, vel dignitas, vel fama laeditur dolo malo."⁹⁵ Die voorgaande stelling word nader omskryf en word die stelling gemaak dat 'n onreg 'n onregmatige handeling is wat minagtend van 'n vryman is en waardeer die waardigheid of reputasie van so 'n persoon aangetas word.⁹⁶ Die skending van die reputasie is duidelik 'n onreg.⁹⁷

Voet se reputasiebegrif het as inhoud die sedelik-morele waardeagting van 'n persoon deur 'n ander, die element van goeie sedes asook die burgerlike eer. Dit is dit 'n onreg wanneer 'n onderwyser 'n leerling met verontagsaming van die goeie sedes, so 'n leerling minagtend aanspreek, of hom sonder rede uite perke straf, nie om die gesag van die volk te handhaaf nie of om hom ereg te wys of te leer nie, maar om kwade gevoelens te veroorsaak of om sy reputasie te ontnem.⁹⁸ Die inhoud van die sedelik-morele eer en die burgerreer word aangedui in die gedeelte wat oor die instelling van aksies deur persone van 'n lae stand handel.⁹⁹

Insiggewend is Voet se indeling van onregte¹⁰⁰ en die klassifisering van handelinge onder elke afdeling asook die aard van elke handeling.¹⁰¹ 'n *Iniuria realis* word deur 'n handeling wat fisies van aard is, gepleeg. Hierdie omvat handelinge soos die geseling van 'n persoon, geweldadige binnedringing van 'n ander se huis, betreding van 'n plaas teen die wil van die eienaar, 'n ernstige dreigement om aan te rand, die gooi van vuilgoed op 'n persoon, die besoedeling van die watervoorraad, die toedien van verdowingsmiddels, die bespotlikmaking van 'n persoon, die inlewering van inligting sodat 'n persoon ondervra of gemartel word of onregverdiglik deur 'n regter gekasty laat word, die verkoop van goedere van 'n persoon of beslaglegging asof hy 'n slaaf is, die beslaglegging en verkoop van 'n persoon se goed asof hy 'n skuldenaar is, die perseëling van 'n skuldenaar se huis sonder behoorlike magtiging daartoe, misbruik van hofprosesse, die weiering van borge met die oog op die verkryg-

ing van die teenwoordigheid van 'n verweerder in 'n hof, die rig van 'n eis aan borge waar 'n skuldenaar bereid is om te betaal, om te verhoed dat 'n persoon sy eiendom verkoop, om 'n ander te verhinder om sy eiendom te gebruik of van openbare geriewe gebruik te maak, die verkoop van die uitslag van 'n saak op so 'n wyse dat te kenne gegee word dat die regter onbehoorlik op sal tree, die verhindering van die aflesing van huweliksgebooië, die verleiding van 'n ander se diensmeisies, die aantasting van die kuisheidsgevoel van 'n ander, die wegvoering van die metgesel van 'n maagd of dame, die onwaardige onderskepping van maagde of dames op 'n openbare plek, die agtervolging van 'n eerbare meisie of dame in stryd met die goeie sedes, die dra van 'n afbeelding van die Keiser of die skuil by sulke afbeeldings om kwade gevoelens by ander te verwek, die dra van vuil klere en rouklere of die groei van 'n persoon se baard of die versuim om hare te sny ten einde kwade gevoelens te verwek en die verf van 'n skildery ten einde 'n ander tot bespotting te maak.¹⁰²

'n *Iniuria verbis* kan op vier wyses gepleeg word, naamlik die sing of lees van onbetaamlike liedjies wat die kuisheid van 'n ander sal aantast, die gebruik van onbetaamlike taal in die teenwoordigheid van eerbare vroue, die spog oor vleeslike gemeenskap met 'n eerbare meisie of vroue en die bespotting van 'n persoon in sy afwesigheid met minagting teenoor die goeie sedes.¹⁰³ Die laasgenoemde handeling dui op die sinspeling dat 'n persoon 'n owerspelige of 'n moordenaar is, of dat hy armlastig is of 'n fisiese gebrek het¹⁰⁴ of skeldtaal gebruik waarvan dit afgelei kan word dat die persoon belaster word. Hierby is ook bewering wat gemaak word om 'n ander te belaster.¹⁰⁵

'n *Iniuria litteris* geskied wanneer 'n persoon se reputasie aangetas word deur die oorhandiging van 'n petisie aan die Keiser of 'n ander of die skryf van enige woorde wat 'n persoon tot bespotting maak of sy reputasie aantast of wat dit met kwade bedoelings te weeg bring.¹⁰⁶

'n *Iniuria consensu* is wanneer 'n onreg deur ooreenkoms gepleeg word.¹⁰⁷

Uit die voorgaande blyk dit dat die belange wat hier ter sprake is, drieledig van aard is, naamlik die sedelik-morele reputasie van 'n persoon, die goeie sedes en die liggaamlike integriteit.¹⁰⁸ Die sedelik-morele reputasie, waarby die *dignitas* ingesluit word, is opgesluit in daardie handeling wat sy aansier raak.¹⁰⁹ Die goeie sede-element word gevind in daardie handeling wat

direk daarmee te make het.¹¹⁰ Die *liggaamlike integriteit* word uitgedruk in die fisiese aantasting daarvan. Hierdie onderskeiding van belange word deur Voet self ingesien.¹¹¹ Die *goeie sedes*-aspek word nie deur hom as 'n aparte belang beskou nie, maar daardie tekste wat nie direk met *corpus, fama* en *digitas* handel nie, kan duidelik as handelingte teen die goeie sedes aangemerkt word.¹¹²

Wat Voet onder *fama* verstaan, is glad nie duidelik nie. Die gevalle wat hy noem, wyk nie van die Romeinsregtelike beginsels af nie. Gevolglik is die inhoud van die reputasie by Voet en die ander Romeins-Hollandse skrywers, baie afwykend van die Romeinse siening van reputasie nie.

Die vraag ontstaan egter of daardie gevalle, waar daar oënskynlik met kredietverhoudings gehandel word of waar daar op skuldenaar-skuldeiserverhoudings gespeel word, gelykgeskakel kan word as synde 'n insluiting van kredietwaardigheid as 'n faset van die *fama*. Was kredietwaardigheid dus deel van die Romeins-Hollandse reputasiebepaling?

Hierdie vraag ontstaan veral rondom Voet en Huber se uitlatings hieroor¹¹³ en is 'n wesenlike belang vir hierdie studie, aangesien hierdie besondere tekste as grondgesag vir die beskouing dat *fama* en kredietwaardigheid identies is, dien.¹¹⁴

F A M A EN KREDIETWAARDIGHEID :

1 Voet :

Die volgende tekste uit Voet word gebruik om die beskerming van kredietwaardigheid te verklaar :

5.1.21. Cum autem in L.diffamari ingenuis rescriptum esset; diffamari statim ingenuorum, seu errore, seu malignatae quorundam, perinique est : praesertim, cum affirmes, cui praesidem unum atque alterum; interpellatum a te, vocatisse diversam partem, ut contradictionem faceret, si defensionibus suis consideret. Unde constat, merito rectorem provinciae commotum allegationibus tuis, sententiae dedisse, ne de caetero iniquitatem sustineres; dedit illud occasionem Jurisconsulti extendendi d. legis quitaе dispositionem per interpretationem ad omnes illos, qui iniquis sermonum jactationibus existimationem alterios minutum aut elevatum eunt, quasi is aut crimen perpetrasset, aut debitor esset in-

iquusve rei alinae possessor : tali enim diffamatione positâ, diffamato eandem probandi accommodari solet actio ex d. l. diffamari, adversus diffamatorem, ut actionem, aut accusationem, si quam habere se putet, intra certum tempus instituat, aut alioquin ei perpetuum imponatur silentium. Cujus actionibus usum ac praxin in civilibus, vide apud Mysingerum cent. 3. observ. 78. Andr. Gayl libr. 1. observat 9.10.11.12. Merulam prax. civ. libr. 4. tit. 2. cap. 22. Wassenaar pract. judic. cap. 3. num. 5.6.7. & seqq. Van Alphens Papegaey part. cap. 5. pag. mihi 83 et seqq. in criminalibus, Instruct, Curiae Holland. art. 225. Ultrajectinae tit. pen. art. 24. & seqq. Brabant art. 1618. Wassenaar pract. judic. cap. 4. num. 34. & seqq. & tot. cap. 28, van Alphens Papegaey part. 1. cap. 34. pag. mihi 514. & seqq. Neque sufficientes videor rationes, cur à communia interpretum opinione cum Francisco Sarmiento selectar. interpretat. libr. 1. cap. 2. recendendum foret; quasi iniquum esset, in omnibus promiscue causis diffamatorem ad agendum compelli; & ad summum ad quaesitiones de jure servitutum diffamatio sufficeret, ideoque in iis negatoria actio prodita esset, etiam ei, qui possidet, accommodanda. Sane enim, si ut ille ait, servitutum intuitu jacantia sparsique rumores sufficient, causam non animadverto, cur non longe magis pro asserendâ proprietate rei, vel libertata ab obligatione ex contractu vel delicto per rumores sinistros in dubium vocatâ, invigilaretur; cum utique, quo magis & quo majori de re, uniusque pericilitatur, eo quoque magis ei defensiones concedendae sint, praesertim, cum considerandum sit, actorem ex lege diffamari experientem, non intendere, nullum adversario ju competere (quod in rei vindicatione non habet locum nec prodesse potest, ut lbr. 7. tit. 6 dicitur) sed id unum desiderare, ut adversarius diffamator actionem intra brevius temporis spatium moveat, si quam competere putet; aut alias velut in injuriae per jactantiam illatae poenae perpetuo sileat : quod nonrepugnat naturae actionum in rem, multo minus iis quae in personam sunt. *Nec leve haberi debet, si quis auctori delicti auctor particepsve esse spargatur, aut debitor dictatur alterius, vel iniquus rerum alienarum possessor; praecipue inter mercatores, quorum ex fide, quam apud alios inveniunt, felicitas magna ex parte pendet; quae fides quantopere decrescere soleat e huiusmodi jactationibus non discussis, experientia testis est. Utique injuriarum teneri eum qui vel non debitorem, ut debitorem*

*appelaverit; vel pignus venditurus, tanquam à me acceperit, Servius & Ulpianus auctores sunt.*¹¹⁵ *litem apud Labeanem 15 s item si quis 32 & 33. ff. de iniuriis & fidejussorem idoneum à reo oblatum, si acceptus fuerit, tanquam de injuriâ sibi facta queri posse, Gaius refert. 1. si vero 5.s.1. ff. qui satisd. cog. Quibus consequens est, ut nec iniquum aut injustum censi possit, si per legitimam extensionem d. legis diffamari remedium detur, perquod huiusmodi calumniatum ac diffamantium malitiis occurratur mature, atque ita fugillata ac labefactata per jacantiam existimatio fideique confirmetur.*

(In die wet wat hieronder aangehaal word, is daar egter 'n skriftelike antwoord soos volg gegee : "Dit is hoogs onbillik dat die toestand van vrygebore persone belaster word of deur 'n vergissing of deur die kwaadwilligheid van verskeie persone, veral wanneer in gedagte gehou word dat vir 'n lang tydperk die een of ander provinsiale goewerneur op jou versoek die ander party opgeroep het om te antwoord indien hy vertrouwe in sy verweer gehad het. Hieruit is dit duidelik dat die heerser van die provinsie, wanneer hy op jou bewerings reageer, korrek gehandel het toe hy beveel het dat jy nie in die nabye toekoms die volgehoue benadeling moet ondergaan nie."

Hierdie bekende uitspraak het aan die juriste die geleentheid gebied om die bepaling van die onderhawige wet deur vertolking te verbreed sodat dit alle persone dek wat dit bewerkstellig dat die reputasie van 'n persoon verminder word deur die onbillike verspreiding van gerugte, asof so 'n persoon of 'n misdaad gepleeg het of 'n skuldenaar was of 'n onregmatige beslagnemer op 'n ander se eiendom is. Indien aanvaar word dat so 'n laster gepleeg is, kan 'n aksie onder die Lex Diffamari aan die benadeelde verleen word indien die laster deur die benadeelde bewys is, om die lasteraar te dwing om hom te verweer op so 'n wyse as wat hy goed dink of om anders 'n bevel van ewigdurende stilswye op hom gelê te kry. Vir die gebruik en aanwending van so 'n aksie, moet die ondergemelde gesag geraadpleeg word en vir kriminele sake die gedeeltes in die volgende paragraaf genoem. Ek sien geen voldoende rede waarom saam met Franciscus Sarmientus, die algemene siening van die kommentators versaak moet word nie. Sy gedagte is dat dit onregverdig vir die lasteraar sou wees om in alle sake 'n verweer in te stel en dat slegs laster met betrekking tot servitude in hierdie geval toegelaat word

sodat dit 'n negatoriese uitwerking ten gunste van die een wat in besit is, het. Indien dit waar is wat hierdie skrywer sê dat die verkondiging van gerugte in die geval van servitude voldoende is, kan ek nie insien waarom daar met meer noulettendheid ten aansien van die instandhouding van eiendomsreg van 'n saak of die vryheid van aanspreeklikheid onder kontrak of delik gekyk word, waar dit deur gerugte in geskil geplaas is. Seersekerlik, hoe groter die gevaar vir enigiemand en die belang wat in gevaar gestel is, hoe meer moet die verwere beskerm word. Dit is veral so indien in gedagte gehou word dat die eiser ingevolge die Lex Diffamari optree en nie voorhou dat sy opponent geen reg het nie (so 'n houding is nie van toepassing nie en is van geen hulp ten aansien van die rei vindicatio nie soos sal blyk uit die gedeelte van hierdie werk hieronder vermeld), maar hy het die een doel voor oë, naamlik dat sy lasterende teenstander met sodanige stappe sal begin as waarop hy dink hy geregtig is, binne die kortste moontlike tyd, of andersins ewigdurend sal swyg asof hy daardeur vir die onreg wat hy deur die verspreiding van die gerugte veroorsaak het, gestraf word. Hierin is geen ongunstige element vir die aard van die persoonlike en saaklike aksies nie. Daar moet ook nie lig van gemaak word indien dit bekend gemaak word dat 'n persoon, of self, of as medepligtige 'n onreg gepleeg het of wanneer dit gesê word dat 'n persoon 'n skuldenaar van 'n ander is of in onregmatige besit van 'n ander se eiendom is nie. *Dit is veral die geval met handelaars wie se welvaart tot 'n groot mate afhang van die vertroue wat hulle by ander kan wek. Ondervinding leer dat die vertroue gewoonlik afneem wanneer allerhande gerugte van hierdie aard nie die nek in geslaan word nie. Ten aansien van 'n borg is Servius en Ulpianus gesag dat beide die persoon wat 'n borg genoem word en hy wat 'n skuldenaar genoem word; terwyl hulle dit nie is nie, en hy wat 'n ander se pand adverteer het asof hy dit van my geneem het, terwyl hy dit van 'n ander verkry het, vir 'n onreg aanspreeklik is; en Gaius vertel ons dat 'n voldoende borg, wat deur 'n verweerder aangebied word, maar nie aanvaar word nie, 'n aksie vir onreg kan instel.* Dit volg uit al die voorgaande stellings dat dit nie as onbillik of onregverdig geag kan word indien daar deur die wettige uitbreiding van die Lex Diffamari 'n remedie gegee word waardeur kwaadwillige handeling van sulke lasteraars die hoof gebied word om sodoende 'n reputasi

en vertrouwe wat verswak is deur die verspreiding van gerugte, weereens in ere te herstel nie.)¹¹⁶

47.10.7 Si non debitoris bona occupaverit, distraxerit, tanquam debitoris. Si domum debitoris signaverit sine auctoritate ejus, qui concedendi jus potestatem habet. Si pro rei qualitate evententissime locupletem, vel si dubibetur, approbatum fideijussorem judicio sistendi causa non acceperit; idque tam respectu tui eum dantis, quam ipsius fidejussoris : Si cum debitor paratus est solvere creditori, hic fidejussores debitoris is eius injuriam interpellaverit.

Hierdie is slegs 'n gedeelte van die teks. Hierdie teks handel oor die wyses waarop 'n onreg gepleeg kan word, naamlik deur 'n handeling, deur woorde, of deur ooreenkoms. Die aangehaalde gedeelte is 'n aantal handelinge wat as handelingsonreg beskou word en is die volgende :

(Die beslaglegging op goed van 'n persoon asof hy 'n skuldenaar is, die verseëling van die huis van 'n skuldenaar sonder die gesag van die persoon wat die reg en mag het om dit te magtig, die daag voor 'n tribunaal om 'n persoon te vervolg of die verkryging van die teenwoordigheid van 'n persoon om hom 'n onreg aan te doen teenstrydig met hedendaagse gebruik, dit wil sê, om hom te arresteer, die weiering om 'n voldoende borg vir die versekering van 'n verweerder se verskyning te aanvaar wat geregtelik goedgekeur is of indien daar twyfel was, dit as twyfel uitgewys is. Dit geld vir die verweerder wat die borg verskaf en die borg self ook wanneer 'n skuldenaar bereid is om te betaal en sy borge aangespreek word om te betaal.)¹¹⁷

2 Huber :

47.10.1 Alius a mercatore quodam in solutum nummos, ut ajebat, improbos acceperat, etsi non probarat. Habens in manu ejusmodi nummos, in coetu dixerat, tale nummos cudit ille; quicumque quasi falsae monetae cusae insimulatus ageret, non auditus est; ante ferias natalit. 1679. Sed probans quod alter adjecerat, *quatenus Creditores ad ipsum accederent, solitum esse abscondere se in penuario; cum ad hoc ad fidem mercatoris minuendam spectaret, obtinuit, eadem feria.*

(Wanneer iemand van 'n handelaar. beweer dat hy vervalste geld ter

betaling aanvaar, alhoewel hy dit nie bewys het nie, terwyl hy in sy hand sulke geld gehad het as wat daardie persoon self gegiet het, het hy in 'n vergadering gepraat en is nie aangehoor nie toe hy daarna 'n aksie ingestel het en 'n klag ingedien het van vervalste geld. Maar toe iemand bewys het dat dit wat 'n ander gesê het, naamlik, telkens wanneer sy skuldeisers hom nader, hy gewoon is om hom in armoede te verberg; aangesien dit betrekking het op die *vermindering van trou*¹¹⁸ van 'n handelaar, het hy geslaag.)¹¹⁹

3 3 Bespreking :

Voet 5.1.21 handel in wese met tussentydse bevale van stilswye asook ewig-durende stilswye wat weens praktiese redes verleen was om gerugte oor, onder andere, handelaars die hoof te bied totdat die saak aangehoor kon word. Die sleutelwoorde is geleë in die gekursiveerde gedeelte van die aangehaalde tekste. Opvallend is die gebruik van die woord *fides* in beide die tekste van Voet en Huber. Of *fides* met *fama* gelykgeskakel kan word, is te betwyfel.¹²⁰ Dat alle potensiële benadelinge wat 'n handelaar se kredietwaardigheid of reputasie kan skaad, deur hierdie gedeeltes gedek word, skyn ietwat verreagaande te wees. Benewens die twyfelagtigheid van die toepaslikheid van hierdie gesag, kan die Huber-tekst ook 'n ander betekenis inhou wat sake verder ingewikkeld maak. Hierdie betekenis kan wees dat die benadeelde waarna verwys word, nie 'n handelaar is nie, maar 'n onomskrewe ander persoon. Die waarskynlikste verklaring vir die wydgaande stelling wat De Villiers maak,¹²¹ is dat die gestelde reël Engelsregtelik van oorsprong is, maar met verwysing na die Romeins-Hollandse reg gestel is. Laasgenoemde kan, op die keper beskou, nie so 'n wye algemene stelling steun nie.

Hierdie tekste van Huber en Voet regverdig ten beste die afleiding dat handelaars ook teen benadelings met die *actio iniuriarum* beskerm was. Wat die presiese voorwerp van die aksie en die beskermde belang was, kan met geen duidelikheid uit hierdie tekste bepaal word nie. Dit is hoogstens die *vertroue* wat daar in handelaars gestel word. Wat die inhoud van hierdie *vertroue* is is duister. Ook wie die *vertroue* koester en of dit hoegenaamd 'n finansiële *vertroue* is, is oop vir bespiegeling. Dieselfde opmerkings geld vir die gelykshakeling van *fama* met *fides*.¹²²

IV. SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKINGS :

Bewens die besondere en eiesoortige beskouing van De Groot en moontlike aanknopingspunte by Voet en Huber, is die Romeins-Hollandse reg in ooreenstemming met die Romeinse reg.

Die *fides* wat by Huber en Voet aangetref word, kan aanduidend wees van die vertrouensverhouding wat by die toestaan van krediet en dus by kredietwaardigheid, tussen die kredietgewer en -ontvanger bestaan. Of dit regverdigging bied dat die *fama* hier betrokke is, is te betwyfel en nie noodwendig nie. Die Romeins-Hollandse skrywers het deurgaans die sosiale-morele karakter van 'n persoon as die beskermde belang by laster beskou en gebruik die woord *fama* as reputasie bedoel word.¹²³ Die twee begrippe word ook in teenstelling met mekaar gebruik en daarom is dit noodsaaklik dat daar versigtigheid met sodanige gelykskakeling aan die dag gelê word.¹²⁴

As 'n beginselvormende bron van regsreëls is die Romeins-Hollandse reg net soos die Romeinse reg, nie van veel hulp om 'n daadwerklike en duidelik-geselde beginselgrondslag en -verklaring vir kredietwaardigheid te bied nie. Dit is nie te wyte aan 'n inherente gebrek om dit te kan bewerkstellig nie, maar toe te skryf aan die feit dat hierdie regstelsel nie kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid, soos wat dit vandag funksioneer, kon geken het nie.

FOOTNOTE :

V g l BLISS a w 37 e v.

V g l HERRMANN a w 33; RANCHOUD a w 62; LEE : INTRODUCTION TO ROMAN-DUTCH LAW Oxford at the Clarendon Press (1961) 329.

INLEYDINGE 2.25 : "Alle wet is raekende lands-stand, ofte byzonder burgerrecht."; LEE : THE JURISPRUDENCE OF HOLLAND Oxford at the Clarendon Press (1926) 12. (hierna as LEE : Jur. verwys.)

Ibid.

INLEYDINGE I.2.28 : "De byzonder-burgerrecht raekende wette leeren ons, ofte wat anders recht is tot eenige zaecken ofte middelen om 't zelvde voor te staen ende te vervolgen."; LEE : Jur. 66.

INLEYDINGE II.1.16; LEE : Jur. 66.

- 7 INLEYDINGE II.1.41; LEE : Jur. 70.
- 8 INLEYDINGE II.1.42.
- 9 INLEYDINGE II.1.48; RANCHOD a w, gebruik eer en reputasie as sinonieme. Die oorspronklike teks lui soos volg : "De eer behoort mede een yder toe :....." Hierdie gevolg is waarskynlik aan die gebruik van Maasdorp se vertaling toe te skryf. Dat hier eintlik met suiwer fama gehandel word, blyk uit die laaste gedeelte van die teks wat op die Romeinsregtelike infamia dui : ".....kan oock door misdaed verbeurt werden, als by den ghenen eerloos werd verklaart :"; INLEYDINGE III.36.1.
- 10 DE JURE BELLI AC PACIS I.2.1.15 (hierna as D B J ac P verwys.).
- 11 Ibid.
- 12 Ibid.
- 13 D B J ac P II.17.1.
- 14 Ibid II.17.2 : "Damnum forte a demendo dictum, est cum quis minus habet suo, sive illud suum ipsi competit ex mera natura, sive accedente facto humano, puta domino, aut pacto, sive ex lege."
- 15 D B J ac P II.17.21 : "Natura homini suum est vita, non quidem ad perdendum, sed ad custodiendum, corpus membra, fama, honor, actione propriae." Dit is beduidend dat eer met fama gekontrasteer word. V g l fama teenoor honor.
- 16 INLEYDINGE III.32.2. 'n Delik is 'n "Blijckelike misdaed, of door wetduidinge." Misdaed word as sinoniem vir maleficio en quasi maleficio gebruik. V g l LEE a w 458; RANCHOD a w 64, v n 14; D B J ac P II.17.22. Belangrik weer, is die verskil tussen fama en honorem.
- 17 Ibid II.17.20; INLEYDINGE III.32.11.
- 18 Sien ook INLEYDINGE III.32.7 : "Uit een misdaed kan ontstaan tweerlei verbintnisse : de eene tot straf : de andere tot weder-geving van die onevenheid. De verbintnisse tot straffe spruit uit eenige wet, ende aangeboren wet wel in 't gemeen, alzoo de reden ons leert dat men in deze boosheid des werelddes de misdaden niet en kan verhinderen....."
- 19 INLEYDINGE III.36.3 : "De weder-evening, ingevalle het aenghezegde is onwaerachtig, bestaet in schuld bekentnisse, bidding om vergiffenis, ende verklaring dat sodanige seggen is onwaerachtig, ende dat hy diesulcke heeft van die ghelasterde niet en weet dat deugd ende eere." Vir 'n uiteensetting van die aard en oorsprong van hierdie remedie sien RANCHOD a w 65.
- 20 INLEYDINGE III.36.1 : "Misdaed iegens eer werd gheenoemt lastering. Want de eer neemt wy hier eng, sulcks dat daar door beduidt werd het goed ghevoelen dat anderen van ons hebben. Andersins werd hoon oock ghezeyt jegens onse eer te geschieden."
- 21 Ibid; RANCHOD a w 68.
- 22 INLEYDINGE III.36.2 : "Hier door werden verbonden alle mondeling ofte schriftelick,

in 't bywesen ofte 't afwesen, in 't hemilick ofte in 't openbaar, iets te kennen gheven waer door iemands eer werd ghekrenckt, alwaer 't oock soo dat sulcks waerachtig waer, uitgenommen wanneer sodanig te kennen gheven geschied aen de overheid tot straffe des misdaeds."

Ibid.

INLEYDINGE II.1.42.

RANCHOD a w 68 toon aan dat hoon en iniuria sinonieme is.

INLEYDINGE III.35.1; RANCHOD a w 68. As voorbeelde van ernstige hoon word verkrating, seduksie en owerspel genoem. INLEYDINGE III.35.7.

INLEYDINGE III.35.2 : "By ons werd den honer verstaen ghehouden te zijn hoon te beteren, met openlicke schuld-bekentnisse ende bidding om vergiffenis, ende daer boven met geld : tot welcken einde den ghehoonde is zeeckere menigte van geld te noemen ende aan te bieden dat hij ghelijcke hoon om zoo veel ofte meerder niet zouden lijden."

HERRMANN a w 37; RANCHOD a w 36; D B J ac P II.17.2 aangehaal in v n 14 supra.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

RANCHOD a w 72; BLISS a w 37.

DE GROOT : INLEYDINGE III.36; VAN LEEUWEN : ROOMSCH HOLLANDSCH RECHT .IV.XXXVII, CENSURA FORENSIS V.XXV; HUBER : HEEDENDAEGSE RECHTS-GELEERDTHEYT VI.VIII; VOET : COMMENTARIUS AS PANDECTAS 47.10.

Ibid.

VOET a w 47.10.1 : "Sed hoc loco iniuria accipitur pro contumelia, sic ut nonnullis definiatur, quod fit contumelia contra bonos mores alicui illata; licet rectius dicendum videatur, quod fit delictum in contemnum hominibus liberi admissum, quo eius corpus, vel dignitas, vel fama laeditur dolo malo." Sien ook VINNIUS a w; RANCHOD a w 72 v n 72.

RANCHOD a w 72; PAUW a w 73 e v.

HUBER a w VI.VIII.13; VAN DER KEESSEL : PRAELECTIONES 36.1; VAN LEEUWEN : CENSURA FORENSIS 5.25.7, HET ROOMS IV.37.

'n Convicium bestaan daarin dat 'n persoon in sy teenwoordigheid of afwesigheid bespottik gemaak word.; RANCHOD a w 74; PAUW a w 73; DE VILLIERS a w 88.

RANCHOD a w 74.

Waar die bewering ooglopend vals was. Sien SCHORER III.36.2.

HED RECHTSG VI.8.16-17.

- 42 Ibid VI.8.15; VAN BYNKERSHOEK : OBSERVATIO TUMULTARIAE 2551.
- 43 RANCHOD a w 75; PAUW a w 73 e v.
- 44 RANCHOD a w 80 e v.
- 45 DE GROOT : INL III.35.3; HUBER : HED RECHTSG V.10.15; RANCHOD a w 89 v n 75.
- 46 RANCHOD a w 90, 91; HUBER VI.9.4; VOET 47.10.13.
- 47 VI.8.2.
- 48 VI.8.9.
- 49 VI.8.14.
- 50 VI.8.15.
- 51 VI.8.16.
- 52 VI.8.18.
- 53 VI.9.25 : "Persoonen ten welken aensien de breuken verdubbelt worden, zijn Edellieden, Predicanten, Rechters, Gerechts-booden, vrouwen ofte matronen en jonge dochters, swangbare vrouwen drie dubbelt, soo als spreekt het 32. artikel."
- 54 Ibid.
- 55 VI.9.2, 3.
- 56 VI.9.29.
- 57 VI.9.33, 34.
- 58 VI.9.38. Byvoorbeeld, indien dit op straat geskied het of op pad na of van die kerk.
- 59 VI.9.39. 'n Vierdubbele boete moet betaal word indien die hoon in die kerk, kerkhof en ten tyde van 'n godsdiensoefening plaasgevind het. VI.9.41.
- 60 VI.9.41.
- 61 47.10.1.
- 62 Hierdie is van die grondtekste vir die juridiese verantwoording van kredietwaardigheid in die Suid-Afrikaanse reg. V g 1 DE VILLIERS a w 93.
- 63 Sien paragrawe 3 2 infra.
- 64 HET ROOMSCH HOLLANDSCH RECHT IV.37.pr. DECKER v n 1 verklaar dat hoon hier i twee betekenis opgeneem kan word, naamlik allerlei handeling wat aansien verlaa en laster wat : "een ongegronde verwyting opentlyk en ten bywezen van anderen is. In COSTUMEN ENDE ORDONNANTIEN VAN RHIJNLAND 161 par XVI van 1, word laster deur VA

LEEUWEN omskryf as enigiets wat tot oneer van iemand se goeie naam aanleiding gee.

Sekere persone word besonderlik beskerm. V g l HRHR IV.37.4; IV.37.1.

IV.37.2 : naamlik 7 Julie 1615, 22 Desember 1618, 16 Januarie 1621 en 4 Mei 1624.

IV.37.4 : "Misdaad teen d'Eer en goeie naam, metter daad en met werke (anders hoon) is alle daad waar deur een ander in syn Eer en goeie Naam werd verkort. Dit geschied op veelder hande manieren; waar onder de vernaamste wel zyn dewelke in het oneere van het ligghaam en de ledemate besig zyn; als Vrouwekragt, Ontëring, en Overspel, Bloed-schande, en vermenging teen die Natur, en wat daaraan hoort en de onteerde vergoeding toe komt, na beyder gelegenheyt."

Die grootste deel van HRHR, Getiteld : "Van misdaad teen d'Eer en de goeie naam" word hieraan gewy. V g l VI.37.5 -12.

Ibid.

Onder redaksie van HEINECCIUS (1726).

IV.IV. Textus 761.

Ibid.

IV.IV Com 761.

IV.IV.1 : "Non solum cum quis pugno pulsatus, aut fustibus caesus, vel etiam verberatus erit, sed et si cui convicium factum fuerit, sive cuius bona quasi debitoris, qui nihil deberet, possessa fuerint ab eo, qui intellegibat, nihil eum sibi debere : vel si quis ad infamiam alicuius libellum aut carmen (aut historiam) scripserit, composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quod quid eorum fieret : sive qui materfamilias, aut praetextatam praetextata adsectatus fuerit : sive cuius pudicitia attentata esse dicetur : et denique aliis plurimiis modis admitti manifestum est."

IV.IV.2.762 contra D 47.10.15.4.

IV.IV.5.

IV.IV.5 : "Quia cuius bona ex edicto possidentur, ejus fama et existimatio cum bonis simul possidetur, ut ait Cicero pro Quint., cap 15."

IV.IV.6-8.

I.IV.

Dit kan aanvaar word dat hy De Groot hier navolg.

Th 802.

PRAELECTIONES III.36.1

Ibid II.34.

Ibid III.36.1.

- 85 V g l par 2 1 supra.
- 86 AANTEKENINGE 36.3. Infamie is ook burgerlike dood genoem. V g l ook VAN BIJNKERSHOEK : OBSERVATIO TUMULTARIAE Obs Tum 560.
- 87 PRAXIS RERUM CRIMINALIUM 137-1.
- 88 Ibid : "Quicquid enim fit animo et intentione iniuriandi aliumque aut commoverendi, seu id fiat ex contemptu et fastitidio (quod contumeliam vocant) aut animo damnum aut infamiam inferendi, aut iustitia alicui praestandi;"
- 89 Vide 139.5
- 90 Vide 139.6-25.
- 91 DE LEGIBUS ABROGATIS.
- 92 Ibid. 3.4.
- 93 Ibid.
- 94 COMMENTARIUS AD PANDECTAS 47.10.1.
- 95 In hierdie werk word iniuria as contumelia verstaan sodat party dit definiëer as synde 'n contumelia wat teen die goeie sedes gedoen is. V g l GANE s vertaling Vol 7 204. GANE vertaal contumelia met insult.
- 96 Ibid.
- 97 Vide : "quod sit.....dolo malo." supra.
- 98 Praelec. 47.10.2
- 99 Ibid 47.10.4 : "In hominem levissimum, infamia notatum, improbum atque inestabilem et in genere non natalibus aut fortunis humilem, sed moribus indignum, admis verbalis injuria non facile per actionem injuriarum vindicanda videtur, cum vix s ut verbis laedatur exitimatio ejus, qui eam non habet, cujusque intuitu non mult à servus diversus est." By 'n persoon van geen belangrikheid, wat 'n slegte mens is wat met infamia aangemerkt is en wat nie getuienis kan lewer of 'n testament kan maak nie, en wat van so 'n lae stand is en geen karakter besit nie, kan daar n aanvaar word dat hy maklik 'n aksie vir 'n woordelike onreg kan instel nie. 'n Onre matige handeling wat met geweld teen so 'n persoon gedoen word, gee wel aanleiding tot 'n eis, alhoewel hy geen fama het nie. Sien ook GANE a w 212.
- 100 'n Onreg kan op vier wyses gepleeg word, naamlik re, verbis, litteris consensu.
- 101 Praelec. 47.10.7, 8.
- 102 Ibid 47.10.7; INST 4.4.8; D 47.10.5; 47.10.13.7; 47.10.15.1; 47.11.1.1; 47.10. 47.10.22; 47.10.15.31-33; 47.10.20; 47.10.19; 47.10.24; 47.10.9.4; 47.10.15.22, 23
- 103 Praelec. 47.10.8; D 47.10.15.27; 47.10.15.21; 47.10.42.

4 Ibid.

5 Praelec. 47.10.8; D 47.10.15.27.

6 Praelec. 47.10.10; D 47.10.15.29.

7 Praelec. 47.10.11; 47.10.3.

8 Sien v n 102 supra.

9 Praelec. 47.10.7, 8.

0 Ibid.

1 Ibid.

2 Ibid.

3 V g 1 VOET 47.10.7; 5.21.1; HUBER : PRAELEC AD PAN 47.10.1.

4 V g 1 onder andere DE VILLIERS a w 93, 155, 156; VAN HEERDEN v PAETZOLD 1917 CPD 221; KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373, 379; BLISS a w 26.

5 Ek kursiveer die tersaaklike gedeelte.

6 Hierdie vertaling is gedoen met behulp van : GANE : THE SELECTIVE VOET Butterworths (1955).

7 Ibid. - Vide 47.10.7.

8 Die woord fides is nie maklik om vas te pen nie en kan ook geloofwaardigheid beteken.

9 Vertaal met die vriendelike hulp van Mnr. B.C. Stoop, Departement : Romeinse reg en Regsgeskiedenis, UNISA.

0 Die skrywers praat deurgaans van fama, eer, of goeie naam as daar van reputasie sprake is.

1 DE VILLIERS a w 93 : "It is injurious to say of a merchant anything tending to diminish his business reputation or credit." As gesag bied hy die behandelde teks van Huber aan. Hierdie stelling is met goedkeuring aangehaal in : VAN HEERDEN v PAETZOLD supra 224 en INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO 1975 2 SA 760 , 763. Die grondslag van hierdie stelling is skynbaar in die Engelse reg te vind. Vide 35 e v supra.

2 Sien v n 120 supra.

3 Sien par 2 e v supra.

4 V g 1 VOET 5.1.21 : ".....atque ita fugillata ac labefacta per jancantiam existimatio fideique confirmetur." Ek kursiveer.

HOOFSTUK 6

DIE SUID-AFRIKAANSE REG

1. INLEIDING :

2. DIE BESKERMING VAN FAMA IN DIE SUID-AFRIKAANSE REG :

Die definisie van laster - Die beskernde objek by laster - morele reputasie - sosiale reputasie - professionele eer en kredietwaardigheid - Die aanspreeklikheidsverhouding by laster - inleiding - publikasie - onregmatigheid - innuendo - verlaging van aansien - Regverdigingsgronde - bevoorregte geleentheid - waarheid en die openbare belang - publikasie van verslae en hofgedinge - Opset (animus iniuriandi) - Lasterlike bewering het betrekking op die belasterde en veroorsaak persoonlikheidsdeel - Samevatting.

3. DIE BESKERMING VAN KREDIETWAARDIGHEID :

Inleiding - Die juridiese definisie van kredietwaardigheid - skrywers - positiewe - negatiewe - positiefregtelike definisie van kredietwaardigheid - Die inbreukmakingshandelinge van kredietwaardigheid - Persone wat op grond van kredietwaardigheidskending mag eis - die vereiste by die aantasting van kredietwaardigheid - inleiding - gebrek aan die vermoë om te betaal - gebrek aan die wil om te betaal (oneerlikheid) - Regverdigingsgronde (bevoorregte geleentheid) - Die skuldvereiste by die aantasting van kredietwaardigheid - Skade of persoonlikheidsnadeel - die kwantum van skade - Kousaliteit - Samevatting en gevolgtrekkings.

1. INLEIDING :

Fama word nie in die Suid-Afrikaanse reg spesifiek van kredietwaardigheid onderskei nie en kredietwaardigheid en *fama* word eerder met mekaar geassimileer as wat daar enigsins 'n onderskeid getref word.¹ Aangesien *fama* en kredietwaardigheid as sinonieme gebruik word, volg dit dat kredietwaardigheid as synde 'n faset van die *fama*, deur die lasteraksie beskerm word.² Die uitkomst wat hierdeur bereik word, skyn hoogs onbevredigend te wees³ hoewel saaklik, omdat daar nie ingesien word dat kredietwaardigheid in die werke van die reg in wesensopsigte van die persoonlikheidsregtelike sedelik-morele reputasie verskil nie⁴ en omdat opset as aanspreeklikheids-element by die aantasting van die *fama* vereis word.⁵ Hierdie laasgenoemde aspek skyn daarby ook die grootste enkele struikelblok in die weg van die volledige beskerming van *fama* te wees.⁶

Die vrae wat in die lig van die voorafgaande hoofstukke beantwoord word

die volgende :

Is die objek wat by die aantasting van kredietwaardigheid ter sprake is, wel die *fama* van 'n persoon ?

Indien dit dan wel die *fama* van 'n persoon is wat aangetas word, is daar regverdiging vir die fasetering van *fama* om kredietwaardigheid in te sluit, of is dit noodsaaklik om kredietwaardigheid as 'n selfstandige belang en reg te laat *afskilfer* ?⁷

Indien afskilfering as noodsaaklik en geregverdigd aangetoon kan word, wat is dan die inhoud van die Suid-Afrikaanse *fama* en hoe vergelyk dit met die omskrywing en bestaan van kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid ?

Indien kredietwaardigheid as 'n afsonderlike belang uitgeken kan word, wat is die aard en inhoud daarvan en hoe pas dit in die sisteem van subjektiewe regte in ?

Is die *actio iniuriarum* die aangewese en doeltreffendste regsmiddel ter beskerming van kredietwaardigheid ?

hierdie en die hieropvolgende hoofstukke sal gepoog word om antwoorde hierdie vrae te vind.

DIE BESKERMING VAN F A M A IN DIE SUID-AFRIKAANSE REG :

1 Die definisie van laster :

Daar is verskeie definisies vir laster in die Suid-Afrikaanse regsliteratuur te vinde. Hier volg die belangrikstes :

"Laster is die onregmatige en opsetlike publikasie van woorde of gedrag aangaande 'n persoon wat die strekking het om sy goeie naam, reputasie of aansien in die gemeenskap, te krenk, aan te tas, of te verminder."⁸

"The wrong of defamation consists of the publication of defamatory matter concerning another without justification or excuse."⁹

"The delict of defamation is the unlawful publication *animo injuriandi* of a statement concerning another person which has the effect of injuring that person in his reputation."¹⁰

"The unlawful, intentional, publication of defamatory matter (by words or conduct) referring to the plaintiff, which causes his reputation to be impaired."¹¹

Dit is ooglopend dat daar in die aangehaalde definisies geen verwysing na kredietwaardigheid gemaak word nie en dat daar ook nie tussen sosiale-morele reputasie en kredietwaardigheid onderskei word nie. Volgens die definisies is die beskermde objek die *goeie naam, reputasie of aansien* wat 'n persoon in die oë van die gemeenskap geniet.¹² Dit is dus van wesenlike belang vir hierdie studie om te bepaal wat daar met *goeie naam, aansien of reputasie* bedoel word. Meer bepaald, of daar meer as een reputasie bestaan. Vir doeleindes hiervan kan aanvaar word dat die *goeie naam, reputasie of aansien* sinonieme is.¹³

2 2 Die beskermde objek by laster :

Daar is 'n aantal menings in die literatuur te vinde wat aanduidend van die aard van die beskermde objek is, maar geeneen neem die saak verder as 'n algemene omskrywing nie. Van der Merwe en Olivier¹⁴ verduidelik dit soos volg : "Die onderskeid tussen laster en belediging is onses insiens daarin geleë dat die verskillende kante van die persoonlikheid geskend word : by *laster gaan dit om die skending van die fama van die benadeelde, d.w.s. sy gevoel van die eer en die agting wat die gemeenskap of lede daarvan ten opsigte van sy persoonlikheid koester*"¹⁵ Dit is duidelik dat die formuleerders hiervan nie kredietwaardigheid bewustelik by die inhoud van *fama* insluit nie, en ook nie 'n onderskeid tussen kredietwaardigheid en *fama* asook morele-sosiale reputasie tref nie. Laasgenoemde onderskeid kan e moet volgens my mening getref word.¹⁶

Daar moet eerstens vasgestel word of ons positiewe reg reputasie as die sosiale-morele waardeskatting wat ander jeëns 'n persoon koester, beskou en tweedens, of die reputasie waarvan daar sprake is so algemeen is as wat die uitsprake in die literatuur te kenne gee.¹⁷ Die oplossing van hierdie vraagstuk is geleë in wat alles as lasterlik beskou word, aangesien die voorwerp van die lasteraanval, telkens hieruit na vore sal tree.

Lasterlike bewerings kan hoofsaaklik in drie kategorieë ingedeel word, naamlik bewerings wat die morele, sosiale en professionele karakter (waar

redietwaardigheid gewoonlik ingesluit word). raak¹⁸

Morele reputasie :

nder die aantasting van die morele reputasie val al daardie bewerings wat emelde belang aantast. Hulle is die volgende :

Die pleging van 'n misdaad :

.Bewering dat 'n persoon 'n misdaad sou gepleeg het, is *per se* lasterlik.¹⁹ So- enige bewerings moet egter op die morele aansien van 'n persoon inwerk ordat 'n benadeelde met 'n lasteraksie sal kan slaag.²⁰ Daar moet ook met die mstandighede waaronder dit geuite is rekening gehou word, voordat so 'n ewering . lasterlik sal wees.²¹

Oneerlikheid :

ewerings van oneerlikheid moet in verband beoordeel word voordat tot die otsom gekom word dat dit lasterlik is.²²

Immoraliteit of onkuisheid :

Bewering van immoraliteit of onkuisheid verlaag ongetwyfeld die morele ansien van 'n persoon.²³

Lafhartigheid :

ewerings van lafhartigheid kan wel die morele reputasie van 'n persoon nder sekere omstandighede skaad.²⁴

Verklikker of spioen :

ie aantyging dat 'n persoon 'n verklikker is, sal normaalweg nie lasterlik ees nie.²⁵

Sosiale reputasie of aanvaarbaarheid :

ewerings wat tot gevolg het dat andere sosiale kontak met die benadeelde l vermy, is lasterlik. Sulke bewerings handel oor die verwekking van haat, inagting en bespotting teen 'n persoon.

Haat :

ewerings wat tot gevolg het dat daar haat teen 'n persoon verwek en aange- am word, is lasterlik.²⁶

b Bespotting :

Tekenprente wat 'n persoon bespotlik maak, is lasterlik wanneer die bespottin met *contumelia* gepaard gaan.²⁷ Hierdie soort belasting word nie ligtel van Regerings- en politieke figure aanvaar nie.²⁸

c Bewerings ten aansien van ras, nasionaliteit en politieke oortuigings :

In die huidige sosiale en politieke klimaat is dit sterk te betwyfel of bewering van ras nog *per se* lasterlik sal wees.²⁹

d Ander gevalle :

Sekere bewerings ten aansien van die fisiese en geestelike gesteldheid van persoon, die feit dat hy 'n onegte kind is, dat hy aan 'n aansteeklike gesla siekte ly, dat hy arm of insolvent is, kan onder sekere omstandighede laster wees, terwyl dieselfde bewerings onder ander omstandighede hoogstens o eer (*dignitas*) van 'n persoon kan aantast.³⁰

III Bewerings wat die professionele eer en kredietwaardigheid raak :

Desnieteenstaande die byna volkome opname van alle aspekte van reputa en kredietwaardigheid tot 'n unitêre *fama*-begrip,³¹ kan die bestaan van su terminologie soos kredietwaardigheid en professionele reputasie nie ont word nie. Trouens, die howe het dit nodig gevind om kredietwaardigheid van *fama* te onderskei.³²

Die feit dat dit plaasgevind het, is reeds 'n aanduiding dat daar 'n behoef bestaan vir die uitsluiting daarvan uit die unitêre *fama*-begrip. Die vraag : steeds : Is die afskilfering van kredietwaardigheid geregverdigd ? Is die lange wat agter hierdie benamings skuil dieselfde as die sosiale-morele re putasie ?

Vir die huidige is dit voldoende dat aangetoon word dat hierdie terminol aanduidend van nuwe potensieële belange kan wees.

Daar kan op hierdie stadium met redelike veiligheid aangeneem word desnieteenstaande die unitêre *fama*-begrip, daar minstens aanvaar kan w dat die reputasie verskillende fasette vertoon wat moontlik afskeibare af derlike belange kan wees. Vir praktiese doeleindes dien dit egter geen om tussen die morele en sosiale reputasie te onderskei nie, aangesien hie

reputasieverhoudings (*relational interests*) ten nouste met mekaar verweef en moeilik van mekaar geskei kan word.³³

Die geval van die sedelik-morele reputasie, is dit 'n ingebore persoonlikheidsreg,³⁴ terwyl dit by kredietwaardigheid gaan om die skepping van veroue deur die gebruik van krediet in die verlede en die vermoë van 'n persoon om sy finansiële verpligtinge na te kom. Kredietwaardigheid is dus nie 'n ingebore reg nie, maar moet verwerf word.³⁵ Laasgenoemde aspek sal later eedvourig behandel word.³⁶

3 Die aanspreeklikheidsvereistes by laster :

3 1 Inleiding :

Verbo³⁷ is die vraag gevra of die *actio iniuriarum* en daarom die lasteraksie die aangewese regsmiddel ter beskerming van kredietwaardigheid is. In hierdie deling word die elemente van die lasteraksie kortliks gestel en word die gestelde vraag later beantwoord.

Die elemente van laster is : die publikasie van woorde of gedrag, opset, die denking van 'n persoon se reputasie in die oë van die gemeenskap, onregmatigheid, kousaliteit en persoonlikheidsnadeel.³⁸

3 2 Publikasie :

Die lasterlike woorde moet onder die aandag van die gemeenskap gebring word, dit wil sê, gepubliseer word.³⁹ Publikasie kan op verskeie wyses plaasvind. Woordeliks, ten aanhore van derdes en aan derdes in die afwesigheid van die belasterde. Skriftelik, deur 'n brief wat tot die kennis van derdes kom, of in 'n koerant of tydskrif. Die woorde moet verstaanbaar wees voordat publikasie kan plaasvind⁴⁰ en publikasie aan die eggenote van die belasterde word nie as publikasie geag nie.⁴¹ Kommunikasies wat gewoonlik bevoorreg is (soos tussen 'n prokureur en sy kliënt) sal bevoorregting verbeur en publikasie plaasvind as dit aan iemand anders as die geadresseerde geopenbaar word.⁴² Die eiser moet bewys dat die publikasie plaasgevind het, maar publikasie word in sekere gevalle vermoed.⁴³ Publikasie van 'n berig in 'n koerant, word nie net aan die skrywer daarvan nie, maar ook aan die eienaar, uitgewer en drukker toegeskryf.⁴⁴ Die vestiging van die aandag op 'n reeds gepubliseerde lasterlike berig wat deur 'n ander gemaak is, is ook lasterlik.⁴⁵

2 3 3 Onregmatigheid :

Die onregmatigheid van die publikasie-handeling is daarin geleë dat dit 'n onredelike bewering is wat die benadeelde se reputasie in die oë van die gemeenskap verlaag of aantas.⁴⁶ Die toets wat aangewend word om die redelikheid van die bewering te bepaal, is of die normale leser of aanhoorder van die woorde, die bewering as redelik of onredelik sal beskou.⁴⁷ So 'n bewering kan op die oog af redelik of regmatig wees, maar kan tog nog as gevolg van 'n sekondêre betekenis (*innuendo*) onregmatig wees. In die geval van bewerings deur regters en landdroste, is daar 'n weerlegbare vermoede dat hulle regmatig opgetree het.⁴⁸

Veral van belang vir hierdie studie is twee aspekte van die onregmatigheids-element, naamlik die *innuendo* en die verlaging van aansien in die oë van die gemeenskap. Dit is so omdat die aantasting van kredietwaardigheid selde met 'n direkte bewering van kredietonwaardigheid gepaard gaan en ook aangesien die verlaging wat wel plaasvind, gewoonlik slegs in die oë van die handels-segment van die gemeenskap geskied.⁴⁹

a Die *innuendo* :

'n *Innuendo* geskied wanneer 'n sekondêre betekenis in 'n bewering wat op die oog af onskuldig voorkom, gelees kan word. Indien die bewering neutraal is, dit wil sê, nóg lasterlik nóg onskuldig, word die onskuldige betekenis gehandhaaf.⁵⁰

b Die verlaging van aansien :

Die verlaging van die aansien of reputasie moet in die gemeenskap in die algemeen daal en nie slegs by 'n sekere groep of segment van die gemeenskap nie.⁵¹

2 3 3 1 Regverdigingsgronde :

'n Regverdigingsgrond is 'n feitestel wat in 'n bepaalde situasie aanwesig is waar 'n handeling op die oog af onregmatig is, maar wat weens die aanwesigheid van die bepaalde feite, die handeling redelik of dan regmatig maak.⁵²

By laster is daar 'n aantal regverdigingsgronde,⁵³ maar vir doeleindes van hierdie studie is gemeneretelike bevoorregte geleentheid, waarheid en openbare

belang en verslae oor regsgedinge, van belang.⁵⁴ Dit is so omdat kredietwaar-
 igheid-skendende bewerings merendeels ingevolge 'n kontraktuele (regspelig)
 verpligting gemaak word. Hierdie verpligting bestaan tussen kredietburo's en
 hulle kliënte, of kan ontstaan waar vermelde buro's ter inligting van die
 handelsgemeenskap wat 'n belang by die verskafte inligting het in dié opsig
 dat dit hulle selfbelang wil dien deur nie krediet aan kredietonwaardiges te
 verskaf nie.

Die beginsels wat hier ter sprake is, word egter nie konsekwent toegepas nie⁵⁵
 en sal die geldende reg ten aansien van hierdie aspekte uitgestip moet word:

Gemeneregtelike bevoorregte geleentheid :

Om die einde te bepaal of daar bevoorregte geleentheid was, sal die hof objektief
 vasstel, met inagneming van al die omstandighede, of die uiteraar van die
 oorde redelik gehandel het.⁵⁶ Die belangrikste van hierdie bevoorregte geleent-
 heid is : bewerings wat in die uitoefening van 'n plig of ter beskerming van
 'n belang gemaak is.⁵⁷ Die bevoorregting bestaan daarin dat die uiteraar van
 die lasterlike woorde, 'n plig gehad het om die betrokke woorde te uiter en
 die aanhoorder van daardie bewerings, 'n ooreenstemmende plig of belang
 gehad het om die woorde aan te hoor. Hierdie plig kan sosiaal, moreel of
 juridies van aard wees.⁵⁸ 'n Juridiese plig kan uit kontrak⁵⁹ ontstaan. Sentraal
 tot hierdie bevoorregting, is die aanwesigheid van 'n wedersydse belang tot
 kennisgewing en kennisname.⁶⁰ Waar die pligte 'n juridiese oorsprong het,
 is daar geen twyfel te wees dat die geleentheid bevoorreg is nie.⁶¹

Waarheid en die openbare belang :

Bewerings wat waar en in die openbare belang is, is gewoonlik nie lasterlik
 nie.⁶² Soms is net die openbare belang voldoende.⁶³ Die kern van die bewering
 moet waar wees.⁶⁴ 'n Berig is in die openbare belang wanneer : "It is gene-
 rally for the public interest that others who may have any dealings with the
 guilty individual should be informed of his true character, and it is sufficient
 for the innocent that the burden of proving the truth of the defamatory
 words lies upon him who uttered them."⁶⁵

Die publikasie van verslae oor regsgedinge :

Die verskaffers van kredietinligting⁶⁶ steun tot 'n groot mate op inligting wat
 uit hofrekords verkry word.⁶⁷ Billike en akkurate verslae word voorlopig be-

skerm.⁶⁸ Die verskafte inligting moet 'n juiste weergawe van die gebeure wees voordat dit beskerm sal word.⁶⁹

2 3 4 Opset - *animus iniuriandi* :

Opset of *animus iniuriandi* is een van die grondelemente van die Suid-Afrikaanse lasterreg⁷⁰ met die uitsondering van laster wat deur die media gepleeg word.⁷¹ Die opset-element bestaan daarin dat die lasterlike woorde geuit is in die volle bewussyn dat die bewering onregmatig (wederregtelik) is.⁷² Die media word skuldloos aanspreeklik gehou omdat dit in die belang van die gemeenskap is dat die media nie toegelaat moet word om 'n beroep te maak op die afwesigheid van opset om te belaster nie.⁷³ Sodra die lasterlikheid van die woorde en publikasie bewys is, ontstaan 'n weerlegbare vermoede dat die woorde met die opset om te krenk, geuite was.⁷⁴

2 3 5 Die lasterlike bewerings moet op die belasterde betrekking hê en veroorsaak persoonlikheidsnadeel :

Die onregmatigheid van 'n lasterlike bewering is geleë in die skending van 'n persoonlikheidsreg. Die eiser moet naamlik bewys dat sy *fama* aangetas is en daarvoor is dit noodsaaklik dat hy kan aantoon dat die lasterlike woorde op hom betrekking het.⁷⁵

Voordat 'n lastereis kan slaag, moet die eiser bewys dat hy persoonlikheidsnadeel gely het deurdat sy aansien of reputasie in die oë van die gemeenskap in die algemeen, werklik gedaal het.⁷⁶ Die kwalifikasie van die daling van die aansien in die oë van die gemeenskap in die algemeen, is in teenstelling met die daling van die aansien in die oë van 'n segment of gedeelte van die samelewing en word nie gewoonlik in verband met die element van persoonlikheidsnadeel gebring nie. Dit volg egter dat indien die onregmatigheidstoets 'n verlagings van aansien in die oë van die gemeenskap in die algemeen is,⁷⁷ die persoonlikheidskrenking ook hierin geleë is.⁷⁸

Een van die primêre faktore by die bepaling van die genoegdoeningsbedrag, is die omvang van die persoon se reputasie.⁷⁹ Hierteenoor word die faktore wa "skade" aan die *fama* berokken, gestel wanneer genoegdoening bereken moet word. Faktore soos die inhoud van die artikel, aard van publikasie, die omvang van die publikasie, die optrede van die verweerder in die wyse waarop hy sy verweer tydens die verhoor van die lastersaak gevoer het en die roekeloosheid

saam met die publikasie geskied het, word alles opgeweeg om 'n paslike genoegensbedrag vas te stel.⁸⁰

Die vermoënskade uit die persoonlikheidskrenking vloei, word hierdie skade deur die *actio legis Aquiliae* verhaal, in welke geval opset dan nie 'n vereisde is nie.⁸¹

4 Samevatting :

Soverre dit vir die beskerming van kredietwaardigheid as deel van 'n persoon se *fama* van belang is, is die elemente wat dus bewys moet word wanneer 'n persoon se kredietwaardigheid aangetas word die volgende :

Daar moes 'n bewering gewees het wat die benadeelde se reputasie in die oë van die gemeenskap in die algemeen verlaag het.

Die bewering moes gepubliseer gewees het.

Die bewering moes met opset om die persoon in sy *fama* te benadeel, gemaak gewees het.

Dit moes nie ingevolge 'n bevoorregte geleentheid geskied het nie, dit wil sê, ingevolge 'n morele, sosiale of juridiese plig nie.

Die bewering moes op die benadeelde betrekking gehad het en moes die benadeelde reputasieadeel gely het.

DIE BESKERMING VAN KREDIETWAARDIGHEID :

Inleiding :

Hierdie afdeling word gepoog om vas te stel hoe kredietwaardigheid ervaar hanteer word. Ten einde dit te bewerkstellig, is dit noodsaaklik om aan die hand van die gewysdes en handboekskrywers, 'n uiteensetting van wat kredietwaardigheid in die Suid-Afrikaanse reg is, te gee en ook of dit enigszins met *fama* ooreenstem. In dieselfde proses, sal dit ook blyk of die *actio in-famam* 'n toepaslike en doeltreffende beskermingsmiddel vir kredietwaardigheid is.

Die juridiese definisie van kredietwaardigheid :

1 Die skrywers :

Der Merwe en Olivier onderskei nie kredietwaardigheid as 'n faset van

die *fama* of as 'n moontlike selfstandige belang nie.⁸² Die afleiding kan dus gemaak word dat hulle *fama* en kredietwaardigheid as dieselfde belang beskou.

Strauss en andere toon aan dat bewerings wat te kenne gee dat 'n persoon insolvent is of in geldelike moeilikheid verkeer, lasterlik is en verwys na sake waar die kredietwaardigheid van individue en instansies ter sprake gekom het.⁸³ Of hierdie skrywers se opmerkings ten aansien van beroepseer ook na kredietwaardigheid verwys, is nie duidelik nie.⁸⁴ Hulle beskou die beroepseer naamlik as deel van 'n persoon se werfkrag.⁸⁵

Joubert⁸⁶ is een van die weinige skrywers wat hom oor spesifiek, kredietwaardigheid uitgespreek het. Hy stel dit soos volg : "Aangaande hierdie bekende onderwerp (Die reg op die goeie naam) wil ons slegs wys op die vermoënsregtelike gevolge wat veral, ofskoon slegs, in hierdie persoonlikheidsreg opgeslote kan lê, in die sin dat die goeie naam van die reghebbende sy kredietwaardigheid kan verhoog. Daarmee word "die reg op krediet" nog nie 'n vermoënsreg nie, want dit is geen reg op 'n goed buite die persoonlikheid geleë nie. Bestaan daar enige rede waarom van 'n aparte reg op die krediet naas die reg op goeie naam sprake sal wees ? "Krediet" is geen selfstandige regsgoed naas die goeie naam nie."

Neethling⁸⁷ se beskouing van kredietwaardigheid is oënskynlik dieselfde as dié van Joubert.

McKerron doen geen omskrywing van kredietwaardigheid aan die hand nie.⁸⁸

Bliss⁸⁹ onderskei as 'n afsonderlike sy van die eer, die kredieteer. Volgens hom is die geskonde regsbelang na aanleiding van *Carelse v Van der Schyff*,⁹⁰ 'n persoon se "financial stability"⁹¹ Onder die kredieteer verstaan Bliss die "solwabiliteit" of "betalingsbekwaamheid" van 'n natuurlike of -regspersoon.⁹² Wat presies met hierdie begrippe bedoel word, word nie verduidelik nie.⁹³ Desnieteenstaande die onderskeiding van 'n aantal eersorte (die sosiale eer, beroepseer en kredieteer) is Bliss se eer of *-fama*-begrip steeds unitêr van aard.⁹⁴

Bekker⁹⁵ definieer kredietwaardigheid aan die hand van 'n aantal ander bronne⁹⁶ en kom na aanleiding daarvan tot die gevolgtrekking dat : ".....kredietwaardigheid in sy gewone betekenis betrekking het op die reputasie van 'n persoon

geldsake : meer spesifiek, die vertrouwe wat andere het in 'n persoon om sy geldelike verpligtings na te kom en sy gewilligheid om dit wel na te kom." Desnieteenstaande hierdie definisie waaruit dit duidelik blyk dat die sentrale gedagte die *vertrouwe* en nie die *fama* is nie, aanvaar hierdie skrywer dat die reputasie of *fama* ook die kredietwaardigheid omsluit en word 'n unitêre *fama*-siening dus gehuldig.⁹⁷

Wissler⁹⁸ is van mening dat kredietwaardigheid die vermoënsregtelike bestanddeel van *fama* is : "Na my mening was daar nie in hierdie saak sprake van 'n *iniuria* of nie-vermoënskade nie, maar wel van 'n nalatige aantasting van die reg op *fama* wat tot (moeilik berekenbare) vermoënskade aanleiding gegee het. Die *actio legis Aquiliae* was gevolglik die toepaslike aksie en dit was die vir die hof nodig om gefingeerde opset te konstrueer ten einde aan die eiser 'n eisorsaak ingevolge die beginsels van die *actio iniuriarum* te bied te kan." ⁹⁹

Kredietwaardigheid word ook nie deur De Villiers¹⁰⁰ omskryf nie.¹⁰¹ Die versterking dat hy die saak bring is om *credit* en *business reputation* as sinonieme te aanvaar. Reputasie is vir hom bloot 'n *ethical interest*.¹⁰²

Die voorgaande beknopte samevatting blyk dit dat die oorwig van opinie in gunste van die beskouing te wees dat kredietwaardigheid en reputasie (wat 'n persoonlikheidsregtelike belang is) een en dieselfde begrip is. Indien vermoënsregtelike gevolge uit die aantasting van hierdie persoonlikheidsreg voortvloei, moet dit ingevolge die beginsels van die *actio legis Aquiliae* veral word.¹⁰³

2.2 Die positiewe reg :

Wettigheidsreëls wat uit die aantasting van kredietwaardigheid ontstaan het, het op verskeie geleenthede in die verlede voorgekom.¹⁰⁴ Dit behoort dus teoreties moontlik te wees om 'n definisie vir kredietwaardigheid na aanleiding van hierdie sake te kan formuleer.

In *Conroy v Bennet*¹⁰⁵ was die beskermde belang as die reputasie van die eiser uitgedruk in die *innuendo* dat die eiser insolvent was en nie sy skulde kon betaal nie of dat hy oneerlik was.¹⁰⁶ In die *Pickard*-saak¹⁰⁷ word 'n onderskeid tussen "credit" en "reputation" oënskynlik getref : "The plaintiff seeks to recover damages from the defendants by reason of a false and

injurious statement contained in their paper reflecting upon the credit of the plaintiff as a trader."¹⁰⁸ "I am of the opinion, upon the authorities which have been cited, that when a trader's credit is affected by a false statement of the nature in question, he is entitled by the jury to general damages, and in the absence of proof of special damages, the plaintiff is entitled to some damages."¹⁰⁹ In die *Haine*-saak word die bewering dat 'n persoon nie sy skuld kan betaal nie, as 'n inbreukmaking op sy *business reputation* beskou.¹¹⁰ Dit is verder ook lasterlik om te beweer dat 'n persoon gewoonlik nie sy skuld betaal nie.¹¹¹ Die afleiding wat gemaak word is dat die eiser se *fama* op die spel was. In die *Van Vliet's Collection Agency*-saak was daar op grond van die feit dat vonnis aangeteken was wat aanduidend is dat die eiser nie sy skulde sonder gebruikmaking van geregtelike stappe betaal nie, 'n lastereis ingestel. Geen omskrywing van die betrokke belang word aangetref nie, maar dit skyn die *fama* van die eiser te wees.¹¹² 'n Bewering dat 'n persoon insolvent is, kan aanleiding gee tot 'n lastereis afhangede van die omstandighede en die woorde waarmee die bewering ingeklee is. So 'n bewering bring gevolglik die aantasting van die *fama* mee¹¹³ alhoewel dit ook betrekking op skuldeiser/skuldenaarverhoudings kan hê.¹¹⁴

Kredietwaardigheid hou ook verband met handelsreputasie. Die aantasting van laasgenoemde kan ook 'n inbreukmaking op kredietwaardigheid te weeg bring.¹¹⁵ Om verkeerdelik te rapporteer dat voorlopige vonnis teen 'n persoon aangeteken is, is 'n lasterlike bewering en daarom 'n aantasting van 'n persoon se *fama*.¹¹⁶ In die *Abro*-saak blyk dit dat *fama* hier opgeneem word om handelsreputasie en kredietwaardigheid in te sluit. Kredietwaardigheid word genoem maar nie omskryf nie.

Die eerste volwaardige poging om gestalte aan kredietwaardigheid te gee, is eers relatief onlangs aangewend.¹¹⁷ In die *Kritzinger*-saak kom Regter Fleming na oorweging van al die toepaslike gesag tot die slotsom dat :¹¹⁸ "1. Die uitgangspunt by laster is dat dit gaan om die skending van die benadeelde se *fama*; sy aansien of agting in die oë van andere. Soos 'n geslypte diamant het die *fama* vele fasette wat saam die beeld na buite bepaal. Beskadiging van enige faset het die potensiaal om 'n verminderde agting van die aanskouer vir die beeld na buite te veroorsaak en 'n lasteraksie te regverdig. 'n Lasteraksie behoort dan beskikbaar te wees ook wanneer verminderde agting veroorsaak word deur middel van 'n *refleksie op die kredietreputasie as 'n fase*

an die fama. Volgens algemene beginsels is daar geen rede waarom so 'n benadering net geld vir 'n iemand wat 'n bepaalde beroep beklee nie..... Terwyl die voorgaande regspraak nie afskilfering van die kredietreputasie 'n afsonderlike regsgoed toon nie, is daar geen behoefte aan of regverdiging vir die opsplitsing van die fama nie. *Die eindvraag bly of die fama geaard is.*" Kredietwaardigheid is dus volgens Regter Flemming, 'n faset van die fama. Fama op sy beurt, is weer 'n persoonlikheidsreg.¹¹⁹

Die inhoud van die *Suttonmere*-saak bly dit duidelik dat die gewraakte aantasting, alhoewel dit om die eiseres se kredietwaardigheid gedraai het, primêr was op die eiseres se fama en dus lasterlik van aard was.¹²⁰ Die vereenvoudiging van krediet en kredietwaardigheid as 'n enkele persoonlikheidsregteke belang, naamlik die fama wat in die *Kritzinger*-saak tot uiteindelijke uitdrukking gekom het, is nie sonder historiese grondslag nie.¹²¹ Die bevindings moet egter teen die agtergrond van die geskiedenis van krediet beoordeel word.¹²²

Kredietwaardigheid het ook by die onregmatige ontering van tjeks en wissels vir bankrekening ter sprake gekom.¹²³ Die wesensgevolg van hierdie sake is dat kredietwaardigheid as die fama van die benadeelde beskou word, ondanks die omstandighede dat die lasterlike bewering ten opsigte van (veral) 'n handelaar geuiteer kan gewees het.¹²⁴ In die *Goldsmith*-saak is die skending van kredietwaardigheid op die Engelsregtelike grondslag van "negligence" beslis.¹²⁵ Kredietwaardigheid is by geleentheid in hierdie verband telkens as 'n afsonderlike, maar belangrike uitgekende belang, gesien: "The second question to be considered is whether the defendant is entitled to general damages for *injury done to his credit*. In my view whenever it can be established that the occupation of a person is such that credit is an essential element in the conduct of his business, a person who injures *his credit* by refusing to honour cheques when funds are available, would be liable in damages without proof of actual loss."¹²⁶ Skadevergoeding word dan op die basis van "the loss sustained to his *business credit*" toegeken.¹²⁷ Kredietwaardigheid word verder ook as 'n vermoënsreg beskou: "In regard to the alternative claim based on negligence, there is no case in which it has been held that such a claim will lie (See the discussion in *Wessels* on the law of Negotiable Instruments in South Africa, 4 ed., pp 410-412). If there be such a claim, it would be in respect of the plaintiff's *reputation* by reason of loss of business reputation or creditworthiness."¹²⁸

3 2 3 'n Positiefregtelike definisie van kredietwaardigheid :

Vanuit die juridiese oogpunt en in die lig van die voorafgaande paragrawe, is kredietwaardigheid daardie faset van die *fama* wat, wanneer daarop inbreuk gemaak word hoofsaaklik, maar nie uitsluitlik, aanleiding gee tot moeilik berekenbare vermoënskade.¹²⁹

3 3 Die inbreukmakingshandeling by kredietwaardigheid :

Indien die krediet en -banksake onder die loep geneem word,¹³⁰ is die gevolgtrekking dat die handeling daarin bestaan dat 'n bewering of 'n sinspeling gepubliseer word wat die strekking het dat 'n persoon (en in sommige gevalle, 'n handelaar)¹³¹ òf nie in staat is òf nie wil sy finansiële verpligtinge nakom nie. Voorbeelde van handeling wat kredietwaardigheid kan aantas, is die publikasie van bewerings of inligting wat aantoon of beweer of wat die strekking het dat :

- a 'n Persoon nie gewoonlik sy skuld betaal nie.¹³²
- b 'n Persoon nie in staat is om sy finansiële verpligtinge teenoor sy skuldeisers na te kom nie. In hierdie groep val bewerings van insolvensie en 'n gebrek aan fondse.
- c Valse bewerings ten aansien van geregtelike invorderingsprosedures wat teen die benadeelde ingestel is.¹³³ In hierdie geval neem dit gewoonlik die vorm van 'n *innuendo* aan wat die strekking het dat die benadeelde nie wil of dat hy nie in staat is om sy skulde te betaal nie. In die gevalle waar nie-handelaars betrokke was, skyn die newebetekenis te wees dat wanbetaling uit oneerlikheid spruit.¹³⁴

Wat publikasie betref, is hierdie vereiste deurgaans gehandhaaf.¹³⁵

3 4 Persone wat op grond van kredietwaardigheidskending mag eis :

By die onregmatige (verkeerdelike) ontering van tjeks, word gewoonlik die vereiste gestel dat die benadeelde 'n handelaar moet wees voordat hy skadevergoeding weens die onregmatige ontering van tjeks, kan verhaal.¹³⁶ Die *ratio* vir hierdie vereiste is dat solvensie 'n wesensbestanddeel van 'n handelaar se voortbestaan en vooruitgang is. 'n Bewering wat aandui dat hy nie kan betaal nie of nie wil betaal nie, is 'n aanval op 'n "necessary part of his trading equipment"¹³⁷ en veroorsaak dat die blote genoemde bewering *per se*

sterlik is.¹³⁸ 'n Verdere verklaring vir hierdie verskynsel, is dat die reël ontstaan het op 'n tydstip toe kleinhandelskrediet feitlik die enigste soort krediet in algemene gebruik was.¹³⁹

Hierdie vereiste ook in daardie gevalle waar dit nie om die ontering van aksies of wissels gaan nie, van toepassing is, is onseker.¹⁴⁰ In die lig van egter Flemming se *obiter*¹⁴¹ skyn die gevolgtrekking dat die nie-handelaar die toekoms 'n aksie sal hê, heel moontlik geregverdig te wees¹⁴² - veral die wydverspreide gebruik van verbruikerskrediet in ag geneem word¹⁴³ wat die moontlikheid van inbreukmakings op die kredietwaardigheid van sodanige persone verhoog.

Netelige vraagstuk is egter of regspersone 'n aksie vir die aantasting van kredietwaardigheid kan instel. Die vraag is netelig omdat daar reeds op 'n eerdere stadium van hierdie studie vasgestel is dat die *fama* 'n unitêre begrip is en as sulks deel uitmaak van die persoonlikheidsregtelike triade van *corpus*, *fama* en *dignitas*.¹⁴⁴ Te meer, indien die erkende beginsel dat : "Persoonlike aanspraak van die aard wat by die aantasting van die *corpus*, *fama* of *dignitas* ontvind word, is uit die aard van die saak nie iets wat by die *universitas* in persoonlikheid ervaar kan word nie"¹⁴⁵ in ag geneem word.

Indien dit aanvaar word dat kredietwaardigheid deel uitmaak van 'n unitêre *fama*-begrip, is dit duidelik dat die aantasting van 'n regspersoon se kredietwaardigheid, so 'n regspersoon totaal remedieloos sal laat. Eienaardig is dit ook, indien dit nie die geval is nie en 'n maatskappy wêl 'n aksie vir die verlies van vermoënskade het vir bewerings wat sy sake of -handelsreputasie betref. Voorbeelde van sulke bewerings is waar daar beweer word dat 'n maatskappy nie sy finansiële verpligtinge kan nakom nie of dat hulle finansiële aanspraak aanvaarbaar is nie.¹⁴⁶ Ook in die geval van regspersone word die onderskeid tussen handeldrywende en nie-handeldrywende regspersone getref. Die verskille¹⁴⁷ ten aansien van hierdie kwalifikasie geld ook hier. Wat die Suid-Afrikaanse howe se houding ten opsigte van nie-handeldrywende regspersone gaan wees, is 'n ope vraag. Dit skyn egter dat hierdie instansies waarskynlik wel 'n aksie sal hê.¹⁴⁸

Die onregmatigheidsvereiste by die aantasting van kredietwaardigheid :

1 Inleiding :

Die onregmatigheid van die handeling wat die kredietwaardigheid van 'n per-

soon aantas, moet volgens die regspraak en heersende opvattinge, noodwendig wees dat dit 'n onredelike bewering is wat 'n persoon in die oë van die gemeenskap in die algemeen (in teenstelling met 'n gedeelte of segment) verlaag.

In die vroeë beslissings wat op Engelsregtelike beginsels gegrond is, is daar geen bewys dat hierdie maatstaf bewustelik aandag geniet het nie.¹⁴⁹ Hierbo¹⁵⁰ is aangedui dat inbreukmakings op kredietverhoudinge en kredietwaardigheid gewoonlik op tweërlei wyses plaasvind, naamlik deur te beweer dat 'n persoon nie kan betaal nie of te beweer dat hy nie wil betaal nie. Dit volg dus dat die onregmatigheidsvereiste aan die hand van hierdie indeling hanteer behoort te word.

3 5 2 Gebrek aan vermoë om te kan betaal :

Bewerings ten aansien van 'n gebrek aan vermoë om finansiële verpligtinge na te kom, het in 'n hele aantal sake ter sprake gekom.¹⁵¹ Uit die historiese verloop van die sake tot die uiteindelijke slotsom van die *Borkum*-saak, het die hof bevind dat so 'n bewering soms regmatig en soms onregmatig is en geen vaste beginsel kan afgelei word nie.¹⁵²

In die *Haine*-saak is bevind dat 'n bewering dat daar geen fondse voor hande is nie, onregmatig is indien daar wél fondse beskikbaar is. Regter de Waal heg die volgende vertolking aan die onregmatige ontferingshandeling nadat die verweerder se advokaat aangevoer het dat die endossement op die tjek, naamlik "*not provided for*" verskeie onskuldige betekenisse kan hê : "It seems to me that ordinarily the words are capable of conveying and that they were intended to convey one meaning only, viz that the acceptor of the bills had been asked to pay the bills and had failed to do so. To the ordinary intelligence the further inference is obvious that the acceptor had failed to make provision because he was not in a financial position to do so, and that he was therefore obliged to dishonour the bills." Die onregmatigheidselemente ten aansien van die onregmatige ontfering van tjeks het origins weinig aandag geniet. Dit skyn of die onregmatigheid van die dishonoreringsmettertied of die lasterlikheid al dan nie van die woorde wat deur middel van 'n endossement deur die bank aangebring is (en wat kragtens die reëls van laste publikasie en dus die handeling uitmaak) transponeer is.¹⁵³ Dit het tot gevolg dat daar sondermeer aanvaar word dat die onregmatige ontfering van 'n tje

oorebring dat die woorde van die endossement wat deur die bank aangebring word wanneer hy die tjek nie uitbetaal nie, op sigself lasterlik en onregmatig is. Dit is insiggewend dat geeneen van die beslissings die oorwegings van die *Haine*-saak as *ratio* vir hulle gevolgtrekkings aanvaar nie.¹⁵⁴ 'n Alternatiewe verklaaring vir hierdie verskynsel is dat die howe onbewustelik kredietwaardigheid (veral in kommersiële feitestelle) as 'n afsonderlike "subjektiewe reg" beskou het, die aantasting waarvan by wyse van ontoring van 'n tjek of wissel, as onregmatig beskou word.¹⁵⁵

Indien egter aanvaar word dat die onregmatigheid in die kredietwaardigheid-tendende handeling gegrond is op die onderliggende betekenis van die woorde in 'n ontoringendossement soos in die *Haine*-saak gestel, is die voor-die-hand liggende vraag of 'n bewering dat 'n persoon nie in staat is om sy skulde te betaal nie, hoegenaamd onregmatig en daarom lasterlik is. Hierdie aangeleentheid is deur ons howe¹⁵⁶ oorweeg en is die onregmatigheidskriterium ten opsigte van hierdie soort bewering in die *Borkum*-saak¹⁵⁷ vir die eerste maal hoorlik oordink. In hierdie saak is bevind dat 'n bewering dat 'n persoon die insolvensie van 'n onderneming in die hand gewerk het, nie op sigself lasterlik is nie.¹⁵⁸ Die *innuendo* wat aan die bewering van insolvensie gekoppel word, is nie van 'n negatiewe aard nie: "Businesses which have been flourishing some time, not at all infrequently, been known to have become grievously insolvent without dishonesty or incompetence on the part of their owners."¹⁵⁹

Daar is te betwyfel of, in die lig van die *Kritzinger*-saak, 'n blote bewering dat 'n persoon nie in staat is om sy skuld te betaal nie as onregmatig beskou kan word: "Waar geen bykomende omstandighede gepleit of bewys is ten opsigte van 'n kommunikasie met daardie inhoud nie, soos in hierdie geval die posisie is, meen ek dat die redelike leser se eienskap van ewewigtigheid sal weerhou van die konklusie dat daar wanadministrasie aan die kant van die eiser was. Die redelike leek sal bewus wees daarvan dat likwidasie of sekwestrasie soms die resultate is van onbeheerbare of van beheerbare sake, vir die nie-uitskakeling waarvan die nie-betrokkene nie in die agting kan daal nie, soos by verswakte koopkrag van klante of borgstelling vir andere. 'n Bewering van sekwestrasie of likwidasie vermeld 'n gebeurtenis wat óf gesel was van swak administrasie óf vry daarvan was. Die ewewigtige leser sal nie sonder meer juis die slegste glo om aldus 'n lasterlike betekenis te sien wat ten beste 'n ongenoemde onmoontlikheid is nie."¹⁶⁰ Ook: "Of

’n refleksie op ’n persoon se finansies inderdaad ’n ander se agting verminder bly egter ’n feitelike vraag. Wat daardie vraag betref, onderskryf ek die bedenking in die *Masters*-saak (*Masters v Central News Agency* 1936 CPD 338) supra dat dit *per se* lasterlik is om te sê dat ’n persoon arm is. Ek aanvaar graag dat die regdenkende mens nie sy agting vir ’n ander gradeer volgens die omvang van ’n ander se besittings nie, en dat iets byverstaan moet word, in regstaal ’n lasterlike *innuendo* van een of ander aard, voordat laster aanwesig is.¹⁶¹

Die gevolgtrekking kan dus met redelike veiligheid gemaak word dat ’n bewering ten aansien van die onvermoë om finansiële verpligting na te kom, behalwe in die geval van die onregmatige ontering van tjeks en wissels waar onregmatigheid as ’t ware fingeer word, slegs onregmatig en lasterlik sal wees, indien die een of ander morele laakbaarheid uit die bewering afgelei kan word.¹⁶²

Alhoewel dit nie lasterlik mag wees om van ’n ander te beweer dat hy insolvent is nie, kan dit tog nog implikasies vir sy kredietwaardigheid inhou indien foutiewelik berig word dat hy insolvent is¹⁶³ en die splitsing van regmatigheid en onregmatigheid wat uit dieselfde bewering ontstaan, tree sterk na vore.

3 5 3 Gebrek aan die wil om te betaal – oneerlikheid :

In *Conroy v Bennet*¹⁶⁴ was die implikasie dat ’n persoon nie sy skuld betaal nie, as lasterlik beskou omdat nie-betaling hoofsaaklik as ’n bewering van oneerlikheid opgeneem is. Die *Bridges*-saak is gesag dat ’n bewering dat ’n persoon nie sy skuld betaal nie, lasterlik is, maar aanspreeklikheid word weens die afwesigheid van *animus iniuriandi* nie gevestig nie.¹⁶⁵ Die onregmatigheidselement word in die *Pickard*-saak¹⁶⁶ gereflekteer as sou ’n verkeerdelik bewering dat vonnis teen ’n persoon geneem is, ’n bewering wees wat : "injuriously reflecting upon the credit of the plaintiff as a trader."¹⁶⁷ Die onregmatigheid is dus geleë in ’n valse berig wat inbreuk maak op die kredietwaardigheid van ’n handelaar. Of so ’n bewering *per se* lasterlik is en aan die hierbo gestelde¹⁶⁸ onregmatigheidskriteria voldoen, word nie oorweeg nie. Ook word daar nie op die *innuendo* soos hierbo¹⁶⁹ vermeld, gesteun om to die bevinding van lasterlikheid te kom nie.¹⁷⁰ Die lasterlikheid van ’n blot bewering dat ’n persoon nie sy skuld betaal nie, is in *Daubermann v Blumenfeld* in twyfel getrek.¹⁷¹ Sodanige bewering kan slegs lasterlik wees indien daar

innuendo daaraan gekoppel kan word,¹⁷² naamlik dat 'n persoon die skuld nie wil of kan betaal nie.¹⁷³ In *Coomer v Moorosi*¹⁷⁴ is die wyse waarop die voorde tot die effek dat 'n persoon nalaat om sy skuld te betaal gepubliseer, nie onregmatig nie, alhoewel sodanige woorde volgens die hof gewoonlik lasterlik sal wees.¹⁷⁵ In *Van Vliet*¹⁷⁶ se saak is gesteun op die *innuendo's* dat die bewering ten opsigte van die bestaan van 'n vonnis teen 'n persoon, is dat dit voorgee dat so 'n persoon 'n persoon is wat nie sy skuld betaal totdat geregtelike stappe gedoen word nie.¹⁷⁷ Ongelukkig was dit vir die hof nie nodig om te bevind of die aangevoerde newebetekenisse gegrond was nie en het die appèl weens die afwesigheid van publikasie geslaag. In *Smith v Lawrence*¹⁷⁸ is bevind dat die bewering dat vonnis teen 'n persoon aangeteken was, nie *per se* lasterlik is nie, maar dat so 'n bewering wel vatbaar is vir 'n lasterlike vertolking.¹⁷⁹ Die voorgaande saak is met goedkeuring toegepas in *Wyn v Bowles*¹⁸⁰ waar bevind is dat 'n bewering dat lasbriewe vir eksekusie teen 'n persoon nie *per se* lasterlik is nie. Dit stel egter 'n *innuendo*¹⁸¹ daar dat 'n persoon nie sy finansiële verpligtinge teenoor sy skuldeisers nakom omdat daar lasbriewe vir eksekusie teen so 'n persoon uitgereik word nie.

*Informa Confidential Reports (Pty) Ltd v Abro*¹⁸² is die moontlikheid van 'n verkeerde bewering dat voorlopige vonnis teen 'n persoon aangeteken is onregmatig is, nie oorweeg nie en draai die beslissing om die regverdigingsgrond van bevoorregte geleentheid. Die hof aanvaar na aanleiding van De Villiers¹⁸³ dat dit *per se* lasterlik is om *enigiets nadeligs* van 'n handelaar te sê: "tending to diminish his business reputation and credit."¹⁸⁴ Die feit of die verlaging van die reputasie slegs in die oë van 'n segment van die gemeenskap, in hierdie geval die handelsgemeenskap, plaasgevind het, is ook nie oorweeg nie; desnieteenstaande die feit dat die hof onder die vaandel van laster die eiser gelyk gegee het.¹⁸⁵ Hierdie aspek is oor die hoof gesien in spyte van die hof se goedkeuring van die beginsels in die *Borkum*-saak neerland¹⁸⁶: "That damage may result when an imputation of financial instability is made in respect of a person carrying on business is so obvious that it has come to be presumed, and, thus to be held that the imputation is actionable without proof of actual damage."¹⁸⁷ Hierteenoor staan die uitspraak van Justis Milne in die *Borkum*-saak.¹⁸⁸

*Suttonmere v Hills*¹⁸⁹ word, sonder om oorweging aan die onregmatigheidsargument te gee, aanvaar dat die korrekte publikasie van 'n grondelose vonnis,¹⁹⁰

onregmatig en dus lasterlik is¹⁹¹ : "The position is therefore that a defamatory statement had been published as a result of the second defendant's negligence."¹⁹²

3 5 4 Regverdigingsgronde - bevoorregte geleentheid :

Die verweer van bevoorregte geleentheid is op enkele geleenthede teen 'n lastereis weens die aantasting van 'n persoon se kredietwaardigheid geopper.¹⁹³

Die grondslag van die bevoorregting berus hoofsaaklik op twee situasies. Eerstens, waar 'n kredietburo oor die toestaan van (verstek) vonnisse berig en waar ander persone oor die kredietwaardigheid van 'n persoon kommentaar lewer.¹⁹⁴

In die *Morar, Pickard en Abro*-sake,¹⁹⁵ het die verweerders hulle beroep op 'n gemene-regtelike bevoorregte geleentheid in die mate dat daar 'n plig op die verweerder gerus het om die bewering te maak. In hierdie gevalle was die verweerders hoofsaaklik kredietburo's. In die geval van die kredietburo's is aangevoer dat so 'n buro onder 'n kontraktuele (regsplig) staan om die inligting wat die lasterlike bewering uitmaak, te verstrek en dat die persone aan wie die inligting verstrek is, 'n ooreenstemmende belang het om die inligting te ontvang.¹⁹⁶ In beide die kredietburo-sake word die beroep op bevoorregte geleentheid verwerp. In die *Pickard*-saak is bevind dat die geleentheid nie bevoorreg is nie omdat dit ingevolge 'n sekere beslissing van die Hooggeregshof van New Jersey nie bevoorreg sou gewees het nie. Dit is so omdat die inligting aan nie-belanghebbendes (dit wil sê persone wat nie met die kredietburo sake doen nie) versprei is.¹⁹⁷ Die grondslag vir die verwerping van hierdie verweer blyk nie duidelik uit die *Abro*-saak nie. Skenbaar was Regter van Reenen deur die *Pickard*-saak gelei.¹⁹⁸

Teenoor die voorgaande staan die beslissing van *Morar v Cassojee*.¹⁹⁹ In hierdie saak het 'n handelaar onder die *bona fide* waan verkeer dat hy korrekte inligting aan 'n ander handelaar verskaf ten aansien van 'n gemeenskaplik skuldenaar. Die hof bevind dat die geleentheid wel bevoorreg was en dui aan dat die grondslag van die suksesvolle verweer gegrond is op bevoorregte geleentheid, naamlik dat die verweerder moet wees : "justified in stating what he believed to be the truth in regard to the financial position of a person in regard to whose solvency both Brown and himself were mutually interested."²⁰⁰

en Beroep op korrekte verslaggewing van hofverrigtinge sal net kan slaag as die berig korrek is en 'n ware weergawe van die verrigtinge is.²⁰¹

3.6 Die skuldvereiste by die aantasting van kredietwaardigheid :

Die gewysdes weerspieël die praktykverskynsel dat aantasting van kredietwaardigheid selde of ooit opsetlik plaasvind.²⁰² Dit is dus eenaardig dat aanspreeklikheid gegrond op nalatigheid kan ontstaan - veral noudat *animus iniuriandi* as skuldvorm vir laster in ons reg ingeburger is. Om hierdie rede kan die verontagsaming van hierdie aanspreeklikheidselement voordat opsetteel van die lasterreg geword het²⁰³ oor die hoof gesien word, maar nie die *Bro*-saak nie. Die hof het hier ongelukkig die onregmatigheids en -skuldlement met mekaar verwar : "We must, therefore, look at the facts in this case and objectively judge whether the defendant intended to defame the plaintiff or not. The only possible basis on which a person in the position of the defendant can justify his actions is that they are reports of judicial proceedings. But there the attempted justification fails in this case since the report was not factually correct."²⁰⁴

Die opsetsvereiste is in die *Suttonmere*-saak gehandhaaf,²⁰⁵ maar het in die *Ritzinger*-saak geen aandag geniet nie, waarskynlik omdat dit 'n laster is wat deur die media gepleeg was.²⁰⁶

Die *Borkum*-saak²⁰⁷ was op eksepsie beslis sodat dit nie vir die hof nodig was om oor die opsetsvereiste te besin nie. In *Channing v South African Financial Gazette*²⁰⁸ merk regter Colman ten aansien van *animus iniuriandi* as volg op : "The plea alleged an absence of *animus iniuriandi*. But it does not allege such facts as, in terms of Nydoo en andere v Vengtas 1965 (1) A 1 (A.D.), must be pleaded in conjunction with the absence of *animus iniuriandi* in order to raise a defence. Nor were such facts proved and that, no doubt, was why counsel for the defence did not base any argument on the absence of *animus iniuriandi* as a separate defence."²⁰⁹

En met 'n eis vir verlies aan kredietwaardigheid te kan slaag, blyk dit dat die eiser minstens nalatigheid moet kan bewys, alhoewel opset as 'n vereiste 'n lasteraksie vereis word.²¹⁰ Dit bring mee dat die opsetsvorm by die ending van kredietwaardigheid geensins seker is nie.²¹¹

3 7 Skade of persoonlikheidsnadeel :

3 7 1 Die aard van die aksie :

Genoegdoening ("skadevergoeding") is deur die hof toegeken in vele gevalle waar kredietwaardigheid aangetas was, afhangende of die belasterde, of die kredietwaardigheidsbenadeelde, 'n handelaar was of nie.²¹²

Wat is dan die toepaslike toekenning ? Is dit genoegdoening of is dit skadevergoeding ? Hierby moet in gedagte gehou word dat wanneer vermoënskade uit die aantasting van 'n persoonlikheidsbelang (waarvan kredietwaardigheid volgens die positiewe reg deel is) voortvloei, daar volgens die heersende opvatting, met die *actio legis Aquiliae* opgetree moet word.²¹³ Hierdie opvatting word egter nie deur die uitslag van die kredietsake gesteun nie. In verskeie gewysdes waar dit om die aantasting van kredietwaardigheid gegaan het, is vermoënskade (onder Engelsregtelike invloed) weens die nalatige aantasting van die *fama* toegeken.²¹⁴ Omdat nalatigheid en vermoënskade te sprake is, is dit duidelik dat die *actio iniuriarum* nie die aangewese regs wetenskaplike grondslag kan wees waarvolgens hierdie sake beslis is nie. Indien daar wel van 'n regs wetenskaplike onderskeid sprake is, pas die resultate van die feitestelle van hierdie sake eerder by die beginsels van die *actio legis Aquiliae*.²¹⁵

Dit volg dus dat daar ten aansien van kredietwaardigheid vasgestel moet word of, eerstens die nadeel vermoënsregtelik of persoonlikheidsregtelik van aard is en tweedens, die kriteria wat deur ons hof aangewend is om die kwantum van die "skade" te bepaal.

3 7 2 Die aard van die skade :

In *Conroy v Bennett* was die "skade" persoonlikheidsregtelik van aard : "The Court dismissed the appeal with costs, holding that a Magistrate as a juror was justified in finding that the words had a defamatory meaning, as tending to injure plaintiff's reputation, and that the defendant had himself proved *animus iniuriandi* when he admitted that the object of the advertisements was to make the persons whose names were thus published ashamed of themselves."²¹⁶

In die *Pickard*-saak gebruik die hof daardie beginsels wat by die vasstelling van genoegdoening geld, om 'n bedrag "algemene skade" vas te stel.²¹⁷ So word

die feit dat die verweerder nie alles in sy vermoë gedoen het om die foutiewe erig effektief reg te stel nie en ook die feit dat hulle met hulle verweer in die saak volhard het, in ag geneem. Tog is die uiteindelijke oorweging die skade wat aan die kredietwaardigheid van die eiser berokken is. : "It is quite clear that his credit as a trader was injuriously affected to some extent, and the mere fact that the bank went for him to ask for an evaluation was sufficient to show that a financial institution would have altered their course of dealings with him unless a satisfying explanation was made. I am of the opinion, upon the authorities which have been cited, that when a trader's credit is affected by a false statement of the nature in question, he is entitled for the injury to general damages and in the absence of proof of special damages the plaintiff is entitled to some damages."²¹⁸

Die hof het in die *Haine*-saak die vraagstuk oor die toekenning van "skade" soos volg hanteer : "The only question remaining is that of damages. The plaintiff has not proved any special or direct damages, but he is clearly entitled to some compensation."²¹⁹

In die *Channing*-saak word aangetoon dat die bewering 'n invloed op die ke- en persoonlike reputasie van die eiser gehad het.²²⁰ Faktore soos lesers-lyste, omvang van die publikasie, apologie en die houding van die verweerder, word wel in ag geneem.²²¹ Die hof kom tot die gevolgtrekking dat die lasterlike bewering geen invloed op die eiser se sake-onderneming gehad het nie. Genoegdoening en nie skadevergoeding nie is dus hier voor hande.

Die aard van die skade blyk nie duidelik uit die *Abro*-saak nie.²²² Indien daar na die gronde van appèl gekyk word, skyn dit asof die verhoor-landdros (het wie die hof ten aansien van die kwantum saamgestem het) nie die aginsels wat by die bepaling van genoegdoening²²³ ter sprake is, in aanmerking geneem het nie.²²⁴

Regter Flemming²²⁵ hanteer die skade-element bewustelik as een waar daar genoegdoening vasgestel moet word. So word die omvang van die publikasie, die eiser se aansien, apologie en verleentheid, faktore wat oorweging by die instelling van die uiteindelijke genoegdoeningsbedrag, in ag geneem.²²⁶

In die *Suttonmere*-saak²²⁷ waar 'n nie-handelaar se kredietwaardigheid aangeskakel was, was dit nie nodig om die skade-aard te oorweeg nie omdat geen

aanspreeklikheid weens die afwesigheid van opset ontstaan het nie.²²⁸

Wat die *banksake* betref, blyk dit dat alhoewel die skade nie vasstelbaar was nie, ons howe (skynbaar onder Engelsregtelike invloed) 'n skatting maak van die vermoënsregtelike verlies, sonder inagneming van die faktore wat 'n invloed op die bepaling van genoegdoening het.²²⁹

Volgens my is dit duidelik dat, alhoewel die aksie vir die skending van kredietwaardigheid "laster" genoem word, daar in die oorgrote meerderheid van gevalle vermoënskade toegeken word sonder inagneming van die beginsels wat by die vasstelling van genoegdoening van toepassing is.²³⁰

3 7 3 Die kwantum van skade :

By die aantasting van kredietwaardigheid word daar soms verwys na die moeilik-berekenbaarheid van die skade wat uit hierdie aantastings ontstaan.²³¹

Daar word meestal 'n bedrag *ex bono et aequo* aan die eiser toegeken. Die grondslag vir die berekening of skatting van die bedrag is egter onduidelik.²³²

Waar daar suiwer 'n aantasting van kredietwaardigheid was, neem die howe klaarblyklik die omsetsyfers en omvang van die benadeelde se onderneming in aanmerking.²³³

In daardie gevalle waar kredietwaardigheid (dit wil sê die sakebelange en daarom die vermoë van die benadeelde) nie aangetas was nie, is daar suiwer genoegdoening met inagneming van die beginsels wat op genoegdoening van toepassing is, toegeken.²³⁴

Dit blyk dus dat die eiser wie se kredietwaardigheid aangetas is, moet vasstel of hy vermoënsbenadeling ondervind het. Indien dit wel die geval is, sal hy sodanige faktore moet aantoon (soos verlies aan omset of wins of die onttrekking van krediet deur kredietgewers) wat die hof in staat sal stel om 'n billike bedrag vir die verlies aan kredietwaardigheid te kan begroot. Indien daar geen vermoënsbenadeling was nie, sal die kwantum van die genoegdoening aan die hand van die bekende²³⁵ billikeheidskriteria vasgestel moet word. Wanneer die presiese bedrag gaan wees, is beslis nie met sekerheid vas te stel nie maar minstens is die voorgaande, die enigste konkrete beginsels wat met enige mate van veiligheid uit die positiewe reg af te lei is. Die eenaardig verskynsel dat vermoënskade sonder die bewys daarvan, onder die vaandel van laster verhaal kan word, kan uit regshistoriese perspektief verklaar word.²³⁶

8 Kousaliteit :

Die enigste probleem wat daar met die element van kousaliteit ten aansien aan die aantasting van kredietwaardigheid ontstaan, sluit aan by die vereiste aan laster, naamlik dat daar publikasie moet wees. Hierdie probleem blyk eeral uit die feite van *Suttonmere v Hills*.²³⁷ In hierdie saak het die eerste respondent (wat die verhuurders van die eiseres se woonplek was) onregmatig en sonder enige grondige rede 'n verstekvonniss vir onverskuldigde agterstalige huur teen die eiseres geneem terwyl laasgenoemde onbewus was van die feit dat dagvaarding teen haar uitgereik was. Die bestaan van die vonnis is deur die tweede respondent, 'n kredietburo, vanuit die amptelike rekords van die hof gerapporteer. Die vraag of daar 'n kousale verband was tussen die publikasie van die bestaan van die vonnis en die aanvanklike onregmatige daad (naamlik die neem van vonnis sonder grondige oorsaak op 'n nalatige wyse), was glad nie deur die verhoorhof opgehaal nie. Die regter spreek egter sy bedenkinge oor die bestaan van so 'n verband uit²³⁸ : "....it is, for example, not clear :(b) on what basis liability for the publication in Knox Court Records was being imputed to defendants."

9 Samevatting en gevolgtrekkings :

ten einde met 'n aksie vir die aantasting van sy kredietwaardigheid te kan slaag, moet 'n eiser kan aantoon dat :

Ongeag die feit dat hy 'n handelaar is,²³⁹ daar publikasie van inligting of 'n handeling was wat nadelig op sy vermoë of gewilligheid om sy finansiële verpligtinge na te kom, reflekteer.

Dat die verskafte inligting inderdaad vals was of dat die handeling onregmatig was.

Dat die bewering of handeling 'n invloed op sy vermoë gehad het in die mate dat dit sy onderneming of boedel nadelig getref het deur of 'n direkte vermoënsverlies te bewerkstellig (in die vorm van verlore wins en inkomste) of tot 'n direkte gevolg (in die vorm van verlies aan vooruitgang en winspotensiaal) gelei het.²⁴⁰

Wat hierdie vereistes nie met die aanspreeklikheidsvereistes wat by laster ingestel is, ooreenstem nie, is baie duidelik. Dat die *actio iniuriarum* nie op 'n benadeling wat die aantasting van kredietwaardigheid veroorsaak, toegepas

kan word sonder om van die kardinale beginsels af te wyk nie, is net so duidelik. Die redes hiervoor is glad nie duidelik nie en daarom moet daar vervolgens vasgestel word waarom die howe nie met die toepassing van die *actio iniuriarum* 'n bevredigende en eenvormige regs wetenskaplike stelsel van beginsels ten aansien van die beskerming van kredietwaardigheid kon formuleer nie.

VOETNOTE :

- 1 V g l JOUBERT a w 85, 86, 134; CONROY v BENNETT 1886 HCG 201; COOMER v MOOROSI 193 EDL 233; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK 1927 TPD 18; BARCLAYS BANK v GILES 193 TPD 31; TRUST BANK v MARQUES 1968 2 SA 796; KLOPPER v VOLKSKAS 1963 2 SA 421; INFORM CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO 1975 2 SA 761; SUTTONMERE v HILLS 1982 2 74 en vera KRITZINGER v PERSKOR supra waar regter Flemming soos volg opmerk : "Terwyl die voorgaande regspraak nie die afskilfering van kredietreputasie as 'n afsonderlike regsgeotoon nie, is daar geen ander behoefte vir die opsplitsing van die fama nie. Die eindvraag bly of die fama geskaad is." - op 857E.
- 2 Ibid.
- 3 Ibid en v g l veral regter Kriek se uitlating in SUTTONMERE v HILLS supra op 79C "It follows that the appeal must succeed, but I do want to suggest that the time has come for those concerned with law reform to give some thought to a situation of which the present case is an example. The business leviathan's organisms are machines and computers which are technological masterpieces, but they are operated by fallible human beings whose negligence can result in the business reputations of innocent individuals being destroyed." Ek kursiveer.
- 4 Sien hoofstuk 1 supra asook HELLE a w 4 e v supra; LANGEMEIJER en AUBEL op 128 supra.
- 5 Sien STRAUSS, STRYDOM EN VAN DER WALT : SUID-AFRIKAANSE PERSREG (1976) 231 e MAISEL v VAN NAEREN 1960 2 SA 836; PAUW : PERSOONLIKHEIDSKRENKING EN SKULD IN DIE SUID-AFRIKAANSE REG (a w); MCKERRON : FACT AND FICTION IN THE LAW OF DEFAMATION 1931 SA 154; BOBERG : THE MENTAL ELEMENT IN DEFAMATION 1961 SALJ 171; VAN DER VYVER : ANIMUS INIURIANDI EN AFWESIGHEID VAN WEDERREGTELIKHEIDSBEWUSSYN 1967 THRHR 15; LOUW : SOME ASPECTS OF DEFAMATION 16 Speculum Juris 61; RANCHO a w 141; VISSER : NALATIGE KRENKING VAN FAMA 1982 THRHR 168; BLIGNAULT : DIE SKULDVEREISTE BY PERSOONLIKHEIDSKRENKING 1964 Resp Mer 176; DE VILLIERS : ANIMUS INIURIANDI IN DEFAMATION 1949 SALJ 4; PRIEST : THE BASIS OF THE SOUTH AFRICAN LAW OF DEFAMATION 1960 Acta Juridica 254; PONT 19 THRHR 270. Sien contra SUID-AFRIKAANSE UITSAAIKORPORASIE v O'MALLEY 1977 3 SA 39 PAKENDORFF EN ANDERE v DE FLAMINGH 1982 3 SA 146 vir daardie gevalle waar laster deur die media gepleeg word.
- 6 V g l VISSER 1982 THRHR 168, 173 : "n Noukeurige analise van die gesag waarna hier verwys is, dui daarop dat daar hoogstens 'n "leemte" in ons reg bestaan ten aansien van die verhaal van genoegdoening in gevalle waar die reg op die fama nalatiglik gekrenk word - skadevergoeding is wel in dergelike omstandighede verhaalbaar.

Sien KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 373, 385E.

VAN DER MERWE EN OLIVIER : DIE ONREGMATIGE DAAD IN DIE SUID-AFRIKAANSE REG J. P. van der Walt en Seun (Edms) Bpk (1985) 388; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 216.

McKERRON : THE LAW OF DELICT Juta & Co (1968) 170; RANCHOD a w 156.

KINGHORN : LAWSA vol 7 par 235.

BURCHELL : THE LAW OF DEFAMATION IN SOUTH AFRICA Juta & Co (1985) 27.

Sien veral VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 389; RAUBENHEIMER EN 'N ANDER v GREEFF 1975 3 SA 236, 241 en NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSRREG Butterworths (1985) 123.

Goeie naam teenoor reputasie en aansien is spreektaal- en nie wesenlike betekenisverskille nie. Die goeie naam in my opinie, is niks anders as aansien en reputasie nie. Goeie naam kan 'n persoon slegs besit as sy medemens die nodige hoë dunk van hom het - anders is dit slegs sy selfbeeld, die skending waarvan 'n aantasting van sy dignitas tot gevolg sal hê.

A w 389.

Sien ook STRAUSS EN VAN DER WALT a w 214 : "Laster as onregmatige daad is dus 'n besondere verskyningsvorm van die onregmatige daad injuria of persoonlikheidskrenking, en word onderskei van die ander verskyningsvorme van injuria op grond van die besondere persoonlikheidsaspek wat by laster aangetas word, nl iemand se goeie naam, agting of aansien in die gemeenskap."; McKERRON a w 170 : "In the modern law, under influence of English law and in keeping with the modern view of reputation as not merely an interest of personality but an asset or species of property, the action for defamation has changed its character A defamatory statement is one that tends to diminish the esteem to which a person to whom it refers is held by others."; VAN DER WALT : DELICT : PRINCIPLES AND CASES Butterworths (1979) 23 : "In the case of defamation a right of personality (fama) is infringed."; JOUBERT a w 134; NEETHLING : PERS 39 : "'n Persoon se goeie naam of reputasie is die agting en aansien wat hy in die samelewing geniet. Omdat die mens in 'n gemeenskap leef en as sosiale wese van nature graag met sy medemens verkeer, heg hy uit die aard van die saak groot waarde aan die dunk wat andere van hom het."; RANCHOD a w 155 : "The interest protected of the law is reputation."; AMERASINGHE a w 1 : "The law of defamation in South Africa and Ceylon is intended to prevent and remedy the culpable jeopardizing of the right of every person to the amenity of his kind. A man's enjoyment of the right to the society of his kind depends on his possession of certain qualities, and, if he is believed by others to lack these qualities, he might be deprived of the society of such persons who believe him to lack those qualities."; DE VILLIERS a w 24 : "By a person's reputation is meant that character for moral or social worth to which he is entitled amongst his fellow men."; SPOORBOND v S A R 1946 AD 999.

Sien HELLE a w 4 e v; AUBEL a w 212 en hoofstuk 2 supra en sien contra JOUBERT a w 134.

Sien 193 en v n 15 supra.

BURCHELL : THE CRITERIA FOR DEFAMATION 1974 SALJ 178 e v; AMERASINGHE a w 4 e v; BLISS a w 180 e v; BURCHELL : THE LAW OF DEFAMATION 95 e v.

- 19 MAVROMATIS v DOUGLAS 1972 2 SA 520 R; MOHAMMED v KASSIM 1973 2 SA 1 N; ROBERTS v THE CRITIC LTD & OTHERS 1919 WLD 26; SUID-AFRIKAANSE UITSAAIKORPORASIE v O'MALLEY 1977 3 SA 394 A; FAYD'HERBE v ZAMMIT 1977 3 SA 711 N. Ook die implisering dat 'n persoon 'n misdadig gepleeg het is lasterlik. V g l KOENIG v FOX 1944 CPD 133; LESLIE v AFRICAN LIFE 1927 WLD 248; S A A N v SCHOEMAN 1962 2 SA 613 A; SUTTER v BROWN 1926 AD 155; GLASS v PERL 1928 TPD 264.
- 20 V g l BURCHELL : CRITERIA 189; BURCHELL : DEFAMATION 105; AMERASINGHE a w 4 e v.
- 21 BROOME v AGAR 1928 44 TLR 339 CA.
- 22 WHITLOCK v SMITH 1943 CPD 321; INNES v PROCTOR 1905 EDC 60; BYRNE v VAN RENSBURG 1916 TPD 298; KIRKPATRICK v BEZUIDENHOUT 1934 TPD 155; RETIEF v VAN DER WESTHUIZEN 1959 2 SA 166 K; PRIEST v SPENCE 1927 EDL 233; HARRIS v WHITE PRINTING AND PUBLISHING CO LTD 1926 OPD 104; DE MARILLAC v PLAX 1940 CPD 9; GOLDING v TORCH PRINTING AND PUBLISHING CO LTD 1949 4 SA 150 K; PARSONS v COONEY 1971 1 SA 165 RA; COULSON v RAPPORUITGEWERS (EDMS) BPK 1979 3 SA 286 A; S A A N EN 'N ANDER v SAMUELS 1980 1 SA 24 A; DEMMERS v WYLIE AND OTHERS 1980 1 SA 835 A.
- 23 BURCHELL : CRITERIA 191; BURCHELL : DEFAMATION 109; KAHN v KAHN 1971 2 499 RA; K v 1904 21 SC 177; HART v ROBINSON 1897 12 EDC 24; TOTHILL v FOSTER 1925 TPD 857.
- 24 GOOD v SMITH 1964 4 SA 374 N; BROOME v CASSEL AND CO LTD 2 ALL ER 187.
- 25 GREENFIELD v MACAULAY 1913 CPD 29; PRINSLOO v S A A N 1959 2 SA 693 W.
- 26 HERTZOG v WARD 1912 AD 62; BRILL v MADELEY 1937 TPD 106, 109; MOOLMAN v CULL 1939 AD 213; PONT v GEYSER 1968 2 SA 545 A.
- 27 BURCHELL : CRITERIA 196; BURCHELL : DEFAMATION 115 e v.
- 28 DIE SPOORBOND v S A R 1946 AD 999; GOLDING v TORCH PRINTING AND PUBLISHING CO (PTY) LTD 1949 4 SA 1067 K; VORSTER v STRYDPERS 1972 2 PH J18 T; 1973 3 SA 482 T.
- 29 V g l PITOUT v ROSENSTEIN 1930 OPD 112; DE VILLIERS v VELS 1921 OPD 55 contra MASKOWITZ v PIENAAR 1957 4 SA 195 A; TALJAARD v S & V A ROSENDORFF EN VENTER 1970 4 SA 480; 'n aansien van nasionaliteit en politieke oortuigings sien CHESTERTON v GILL 1970 2 SA 242 T; GAYRE v S A A N LTD 1963 3 SA 376 T; SACHS v WERKERSPERS UITGEWERSMAATSKAPPY (EDMS) BPK 1952 2 261 W; BOTHA v MARAIS 1974 1 SA 44 A; HUYSER v DIE VOORTREKKERSPERS BPK 1954 3 SA 75 W; HAACKE v DEUTSCHE PRESSE 1934 TPD 191;
- 30 Die omstandighede waaronder sodanige bewerings lasterlik sal wees, is waar daar 'n innuendo aan gekoppel word, byvoorbeeld by geslagsiektes : onsedelikheid, by insolvensie : oneerlikheid, by ongunstige woontoestande : 'n lae moreel. V g l RUTLAND v JORDAN 1953 3 SA 806 K; MASTERS v CENTRAL NEWS AGENCY 1936 CPD 388; MARUCCHI v HARRIS 1943 OPD 15; KRIEL v JOHNSON 1922 CPD 483; MANGAROO v TOOLSEE 1927 NPD 100; TOTHILL v FOSTER 1925 TPD 857; BOTHA v SHAW 1972 1 SA 257 O; DE VILLIERS v VELS 1927 OPD 55; BORKUM v CLINE 1959 2 SA 670 N; CHANNING v SOUTH AFRICAN FINANCIAL GAZETTE 1966 3 SA 470 W; KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373 O.
- 31 Sien paragraaf 1 asook v n 1 supra. VAN DER MERWE EN OLIVIER a w onderskryf die siening van regter Flemming in KRITZINGER v PERSKOR supra. Sien 392 v n 28. NEETHLING doen aan die hand dat die fama 'n geslote en afgebakende begrip is. V g l PERSOONLIKHEIDSRREG 63, 189.

32 Sien regter Watermeyer se uitspraak in DIE SPOORBOND v S A R 1946 AD 999, 1007 waar hy meld dat reputasie : "includes in an appropriate case not only his moral and social reputation but also his professional or business competence and his financial credit" Ek kursiveer. Sien ook BORKUM v CLINE 1959 2 SA 670; CARELSE v VAN DER SCHYFF 1928 CPD 91; YATES v MACRAE 1929 TPD 48; GLUCKMAN v HOLFORD 1940 TPD 336; JORDAAN v VAN BILJON 1962 1 SA 286 A; CRAIG v VOORTREKKERS BPK 1963 1 SA 149 A; PICKARD v S A TRADE PROTECTION SOCIETY 1905 22 SC 89; AFRICAN LIFE ASSURANCE SOCIETY v PHELAN 1908 25 SC 743; HAINE v DE NEDERLANDSCHE BANK 1924 WLD 139; RAND WATER BOARD v LANE 1909 TH 4; BELL v COHEN 1910 WLD 103; AMDUR v HADDAD 1911 OPD 9; GLUCKMAN v HOLFORD 1940 TPD 336; BECKER v GUNN 1940 NPD 524. Ook AMERASINGHE a w 17 e v; BURCHELL : DEFAMATION 124 e v.

33 So byvoorbeeld, is dit lasterlik om te sê dat 'n persoon aan 'n aansteeklike geslagsiekte ly. Die geslagsiekte sal aan die een kant ander traag maak om met 'n persoon sosiaal te assosieer, terwyl die onderliggende innuendo aan die ander kant, dui op immoraliteit en afkeer kan veroorsaak. Sien TOTHILL v FOSTER supra en ELDREDGE a w 32; PROSSER a w 737.

34 Dit is haas ondenkbaar dat in die huidige humanisties-georiënteerde samelewing, die situasie soos in VOET 47.10.4 bedoel, naamlik dat 'n persoon in 'n totale fama-lose toestand kan verkeer, bestaanbaar is. HERTZOG v WARD 1912 AD 62, 70; McKERRON a w 171; NEETHLING v PERS 1; R v UMFAAN 1908 TS 62; R v HOLLIDAY 1927 CPD 395; UNIVERSITEIT VAN PRETORIA v TOMMIE MEYER FILMS 1977 4 SA 376 I; DE VILLIERS a w 22 e v; JOUBERT a w 146 e v. Die aanwesigheid of afwesigheid van fama in 'n meerdere of mindere mate, dit wil sê die hoeveelheid fama, oefen slegs 'n invloed op die bedrag wat as genoegdoening verhaal kan word uit. VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 441; AMERASINGE a w 538 e v; BURCHELL : DEFAMATION 294 e v; FAYD'HERBE v ZAMMIT 1977 3 SA 711, 719 D : "But in the instant case the respondent's defence is not that the applicant was a consenting party to the aggression of an injurious act against herself. The respondent's sole defence is that the applicant retains no shred of dignity capable of being assailed. The answer to that contention is, I think, that a persons dignitas is absolute and his rights thereto inalienable. At common law those rights are enjoyed by every subject irrespective of his or her station in life or personal circumstances, and without reference to individual merit (whether intrinsic or by reputation). Any infraction of those rights is prima facie actionable." Ek kursiveer.

5 Sien hoofstuk 2 supra.

6 Sien hoofstuk 6 infra.

7 Sien 193 supra.

8 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 388 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 216; RANCHOD a w 210 e v; VAN DER WALT a w 20 e v; McKERRON a w 170 e v; BURCHELL : DEFAMATION 59 e v. Mc KERRON en RANCHOD se elemente of essentials sluit opset uit.

9 Nie-publikasie van 'n lasterlike bewering stel 'n aantasting van die dignitas of innerlike eergevoel daar. VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 388 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 228; McKERRON a w 183; RANCHOD a w 155; AMERASINGHE a w 137; BURCHELL : DEFAMATION 67 e v en die sake in hierdie bronne aangehaal.

Ibid.

Ibid. Hier is skynbaar 'n verwarring tussen die handelings- en onregmatigheidsvereiste.

Publikasie vind immers plaas, maar dit word nie as onregmatig beskou nie. Sien WHITTINGTON v BOWLES 1934 EDL 142 waaruit blyk dat hierdie uitkoms onder invloed van die Engelse reg bereik is.

- 42 Ibid.
- 43 Waar woorde binne hoorafstand geuiter is, in 'n poskaart of telegram voorkom, 'n brief wat nie privaat of vertroulik gemerk is nie, die publikasie of verkoop van 'n koerant of tydskrif. Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 390; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 229; MCKERRON a w 183; RANCHOD a w 156; AMERASINGHE a w 307 e v; BURCHELL : DEFAMATION 72 e v.
- 44 Ibid.
- 45 Ibid.
- 46 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 391 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 216; RANCHOD a w 156; MCKERRON a w en BURCHELL : DEFAMATION behandel nie onregmatigheid as afsonderlike element nie, maar sluit dit by lasterlike woorde in.
- 47 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 393; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 216; MCKERRON a w 176 v; RANCHOD a w 165; BURCHELL : DEFAMATION 95 e v.
- 48 MAY v UDWIN 1981 1 SA 1 A.
- 49 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 395 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 219; MCKERRON a w 174; BURCHELL : DEFAMATION 91 e v. V g l die sake in v n 1 supra. Inbreukmaking op die kredietwaardigheid geskied merendeels deur berigte wat deur kredietburo's gepubliseer word op 'n beperkte skaal en op 'n streng vertroulike grondslag aan sekere handelaars en lede van die handelsamelewing. Sien McQUOID-MASON a w 197 e v; NEETHLING v PRIVAATHEID 11 ev. Dit dien daarop gelet te word dat die verskaffing van kredietinligting ook 'n inbreukmaking op die privaatheid van 'n persoon tot gevolg kan hê. Sien NEETHLING a w en McQUOID-MASON a w supra.
- 50 DEMMERS v WYLLIE AND OTHERS 1978 4 SA 619 D; SPRUYT v DAGBREEK PERS 1958 4 SA 243 W; CARBONEL v ROBINSON AND CO (PTY) LTD AND ANOTHER 1965 1 SA 134 D; MINISTER OF JUSTICE v S A A N AND ANOTHER 1979 3 SA 466 K; STANFORD v WEST 1959 1 SA 349 K; BASNER v TRIGGER 1945 AD 22; BOTHA v SHAW 1972 1 SA 257 O; PELSER v S A A N AND ANOTHER 1975 SA 34 N; JACKSON v NICRO 1976 3 SA 1 A; NATIONAL UNION OF DISTRIBUTIVE WORKERS v CLEGHORN AND HARRIS 1946 AD 984; NGCOBO v SHEMBE AND OTHERS 1983 4 SA 66 D; KIDSO v ASSOCIATED NEWS PAPERS LTD 1957 3 SA 461 W; HRH KING ZWELITHINI OF KWAZULU v MERVIS & ANOTHER 1978 2 SA 521 W; SACHS v WERKERSPERS UITGEWERSMAATSKAPPY (EDMS) BPK 1952 SA 261 W; GAYRE v S A A N LTD 1963 3 SA 376 T; MARAIS v STEYN EN 'N ANDER 1975 3 SA 479 T; VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 396; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 218; MCKERRON a w 175; RANCHOD a w 156; AMERASINGHE a w 81 e v; NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG 132 BURCHELL : DEFAMATION 91 e v.
- 51 STRAUSS EN VAN DER WALT a w 218; BYRNE v DEAN 1937 2 ALL ER 204 CA; PRINSLOO v S A A N 1959 2 SA 693 W; VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 396; G A FICHARDT LTD v THE FRIENDSHIP NEWSPAPER LTD 1916 AD 1; UNIE VOLKSPERS v ROSSOUW 1943 AD 519; CONROY v NICOL 1951 SA 653 A; GAYRE v S A A N supra; H R H KING ZWELITHINI OF KWAZULU v MERVIS AND ANOTHER supra waar regter Mc Ewan soos volg opmerk : "The fact that a statement alleged to be defamatory may lower a person in the estimation of a particular population group does not by itself make the statement defamatory. It is the estimation of right-thinking

people generally that provides the test." Ook BURCHELL 1979 SALJ 1; BURCHELL : DEFAMATION 95 e v waar hy 'n segmentele benadering bepleit in die lig van die heterogene samestelling van die Suid-Afrikaanse bevolking. Sien ook CHANNING v S A FINANCIAL GAZETTE 1966 3 SA 470 W, 474. Die Amerikaanse reg vereis slegs 'n substantial and respectable minority. Sien in hierdie verband ELDREDGE a w 5 en PROSSER a w 737.

VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 406; McKERRON a w 186; RANCHOD a w 158; AMERASINGHE a w 377; BURCHELL : DEFAMATION 205; WENTZEL v S A YSTER EN STAALBEDRYFSVERENIGING EN ANDERE 1967 3 SA 91 T; MULLER v S A A N AND OTHERS 1972 2 SA 589 K; SUID-AFRIKAANSE UITSAAIKORPORASIE v O'MALLEY 1977 3 SA 394 A; MARAIS EN 'N ANDER v RICHARD EN 'N ANDER 1979 1 SA 83 T, 88.

53 Gemene-regtelike en -statutêre bevoorregte geleentheid, waarheid en openbare belang, billike kommentaar en toestemming tot belastering. Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 406 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 263; AMERASINGHE a w 377; RANCHOD a w 158; McKERRON a w 186; BURCHELL : DEFAMATION 205.

54 Bewerings wat ten aansien van kredietwaardigheid gemaak word, geskied soms ingevolge 'n kontraktuele verpligting tussen kredietburo's en hulle klante of ter inligting van die handelsgemeenskap wat 'n belang in die inligting het in die mate dat hulle deur die gebruikmaking van die verskafte inligting die bestaan van krediet aan kredietonwaardiges wil vermy om sodoende hulle moontlike verliese ten aansien van onverhaalbare krediet in te kort. Sien McQUOID-MASON a w 197. Hierdie beginsel word egter nie deur ons howe toegepas nie. V g l PICKARD v SOUTH AFRICAN TRADE PROTECTION SOCIETY AND OTHERS 1905 22 SC 89; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS (PTY) LTD v ABRO 1975 2 SA 760 T, 762.

5 Ibid.

6 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 407; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 269 e v; AMERASINGHE a w 377 e v; RANCHOD a w 158 e v; BURCHELL : DEFAMATION 206 e v.

7 Die ander bevoorregte geleentheid is : bewerings gemaak in die loop van regsdinge en bevoorregte verslaggewing. Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 416 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 271 e v; BURCHELL : DEFAMATION 237 e v.

8 Ibid en sien v n 56 supra. Ook DE WAAL v ZIERVOGEL 1938 AD 112 en veral MONCKTEN v BRITISH SOUTH AFRICA CO 1920 AD 324 waar die verskaffing van inligting oor 'n werknemer aan 'n voornemende werkgewer, as bevoorreg beskou is. EHMKE v GROENEWALD 1921 AD 575; JORDAAN v VAN BILJON 1962 1 SA 286 A.

9 Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 408 : "Die verpligting om die bewering te publiseer kan eweseer uit juridiese, morele of sosiale norme afgelei word. Om vas te stel of daar 'n juridiese verpligting op die spreker gerus het om die bewering te maak, moet die regsverhouding tussen die spreker, die aanhoorders en die eiser ondersoek word. Waar die spreker bv. kontraktueel verplig was teenoor die aanhoorders om die bewering te maak as deel van sy prestasieverpligting teenoor hulle, sal hy heeltemal beskermd wees." Ek kursiveer. Sien ook STRAUSS EN VAN DER WALT a w 270; AMERASINGHE a w 377; BURCHELL : DEFAMATION 245.

10 EHMKE v GROENEWALD supra; JORDAAN v VAN BILJON supra.

11 Sien v n 59.

- 62 Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 420; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 264; BLISS a w 28 e v; BURCHELL : DEFAMATION 209. Of slegs openbare belang voldoende is, is 'n ope vraag. Sien ZILLIE v JOHNSON 1984 2 186 W.
- 63 Ibid.
- 64 McKERRON a w 186; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 265; BURCHELL : DEFAMATION 211; FELDT v BAILEY 1961 4 SA 545 W; JOHNSON v RAND DAILY MAIL 1928 AD 190; VERWOERD v PAVER 1943 WLD 153; SMIT v O V S AFRIKAANSE PERS BPK 1956 1 SA 768 0; MULLER v NEL 1943 CPD 337; WEICHARDT v ARGUS PRINTING AND PUBLISHING CO 1941 CPD 133; KENNEDY v DELASILE 1919 EDL 1; RHODESIAN PRINTING AND PUBLISHING WORKS AND ANOTHER v HOWMAN 1967 4 SA 1 R; MODERN NEWSPAPERS (PTY) LTD AND ANOTHER v BILL 1978 4 SA 149 K, 154.
- 65 Per hoofregter De Villiers in GRAHAM v KERR 1892 SC 185, 187. Sien ook MAHOMED v KASSIM 1973 2 SA 1 R. Die herhaling van reeds bekende inligting sal nie bevoorreg wees nie.
- 66 McQUOID-MASON a w 197 e v.
- 67 Ibid.
- 68 STRAUSS EN VAN DER WALT a w 271; AMERASINGHE 402, 462; VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 419; BURCHELL : DEFAMATION 249; VAN LEGGEO v ARGUS PRINTING AND PUBLISHING CO LTD AND OTHERS 1935 TPD 230; BOTHA v PRETORIA PRINTING WORKS LTD AND OTHERS 1906 TS 710; KINGSWELL v ROBINSON 1913 WLD 129; WELKEN N O v NASIONALE KOERANTE BPK 1964 3 SA 87 0.
- 69 Ibid.
- 70 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 427 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 231 e v; RANCHOD a w 141 en veral BURCHELL : DEFAMATION 149 asook die sake in v n 5 aangedui. Ten aansien van wederregtelikheidsbewussyn sien BOSWELL v UNION CLUB OF SA (DURBAN) 1985 2 SA 162; NEETHLINGH EN VAN ASWEGEN 1985 THRHR 365 en v n 72 infra.
- 71 PAKENDORF EN ANDER v DE FLAMINGH 1982 3 SA 146 A, 157H; BURCHELL 1978 SALJ 170, 179; BURCHELL 1980 SALJ 214; BURCHELL : DEFAMATION 189; STUART : A NEWSPAPERMAN'S GUIDE TO THE LAW Butterworths (Derde uitgawe) hfst 2 e v. VAN DER MERWE EN OLIVIER verklaar die basiese skuldlose aanspreeklikheid as dolus eventualis omdat hulle voorstanders is vir die behoud van die skuldbeginsel in die vorm van minstens nalatigheid. Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 438.
- 72 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 432; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 244 e v; AMERASINGHE a w 218; McKERRON a w 170; BURCHELL : DEFAMATION 158; BOBERG 1961 SALJ: BOBERG 1962 SALJ 113; BOBERG 1971 SALJ 57; VAN DER VYVER 1967 THRHR 15; BOSWELL v UNION CLUB OF SA (DURBAN) supra; NEETHLING EN VAN ASWEGEN 1985 THRHR 365.
- 73 Sien v n 71.
- 74 KLEINHANS v USMAR 1929 AD 121; DE WAAL v ZIERVOGEL 1938 AD 112; CRAIG v VOORTREKKER-PERS BPK 1963 1 SA 149 A, 156; TROMP v McDONALD 1920 AD 1; YOUNG v KEMSLEY AND OTHER 1940 AD 258; BASHER v TRIGGER 1946 AD 83; JORDAAN v VAN BILJON 1962 1 SA 286 A, 294 SUID-AFRIKAANSE UITSAAIKORPORASIE v O'MALLEY supra op 403; BORGIN v DE VILLIERS AN ANOTHER 1980 3 SA 556 A, 571; McKERRON a w 171; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 231 KOTZE 1981 DE JURE 160 e v en S v GIBSON AND OTHERS 1979 4 SA 115 D, 149.

- 75 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 397 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 217; McKERRON a w 178; BURCHELL : DEFAMATION 128; GOODALL v HOOGENDOORN 1926 AD 11, 15; POTGIETER v ELLIS 1948 3 SA 1183 D.
- 76 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 440; MAVROMATIS v DOUGLAS 1971 2 SA 520 R: AMERASINGHE a w 538; McKERRON a w 178; RANCHOD a w 160; BURCHELL a w 143 en die sake in die betrokke werke aangehaal. By woorde wat per se lasterlik is, is dit nie ter sake of die aanhoorder die woorde geglo het nie.
- 77 Vide 198 en v n 51 supra.
- 78 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 391 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 285; BURCHELL a w 95 asook die sake in v n 51 supra.
- 79 Sien onder andere BUTHELEZI v POORTER AND OTHERS 1975 4 SA 608 W, 614G.
- 80 Ibid. Sien ook MOUTON v GINSBERG 1953 4 SA 537 A; I T C v U T C 1955 2 SA 1 W; VAN DER MERWE v SCHRAADER 1953 2 SA 339 OK; SUTTER v BROWN 1926 AD 155; SALZMAN v HOLMES 1914 AD 471; WALTON v COHN 1947 2 SA 225 N; S A A N v YUTAR 1969 2 SA 442 A.
- 1 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 442 e v; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 286; AMERASINGHE a w 534 e v; RANCHOD a w 160; BURCHELL a w 145; GELB v HAWKINS 1959 2 PH J20 W; FRADD v JACQUELIN 1882 3 NLR 144; MATTHEWS AND OTHERS v YOUNG 1922 AD 492; BREDELL v PIENAR 1924 CPD 203; VAN ZYL v AFRICAN THEATRES LTD 1931 CPD 61; MOAKI v RECKITT AND COLMAN (AFRICA) AND ANOTHER 1968 1 SA 702 W; PARSONS 1951 THRHR 192; BOBERG 1960 SALJ 415; VAN DER VYVER 1967 THRHR 15; MAISEL v VAN NAEREN 1960 4 SA 836 K, 840E. Sien ook STRAUSS EN VAN DER WALT a w 287 en 222 waar die geleerde skrywers van mening is dat in die meerderheid van gevalle waar vermoenskade uit persoonlikheidsbenadeling vloei, dit eintlik 'n aantasting van werfkrag is wat ter sprake is. Ongelukkig word geen direkte gesag vir die stellinginname aangebied nie en word nie verduidelik hoe werfkrag onder hierdie omstandighede ter sprake kom nie. Hierdie mening word dus nie deur gesag gesteun nie. Sien CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra; BORKUM v CLINE supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra.
- 2 Vide 388 e v asook v n 28 op 392 waar hulle die benadering van regter Flemming in KRITZINGER v PERSKOR onderskryf en beaam dat die fama "veelkantig" is.
- Vide 222; HAINE v DE NEDERLANDSCHE BANK VOOR ZUIDER-AFRIKA 1924 WLD 139; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra. Of die geleerde skrywers kredietwaardigheid by die beroepseer insluit is 'n ope vraag.
- V g l 222, 223.
- Ibid.
- A w 134.
- PERSOONLIKHEIDSGEG 136, 166:
- A w 173
- A w 187.
- 1928 CPD 94.

- 91 A w 187 v n 2. Hierdie voetnoot is uit die teks gelaat, maar dit is ooglopend dat die skrywer na die kredieteer in par C op 187, eerste paragraaf, verwys.
- 92 A w 187.
- 93 Moontlik dui dit op die financial stability waarna in die CARELSE -saak (supra) verwys word. As dit die geval is, is dit moeilik om in te sien dat financial stability en eer met mekaar gelykgeskakel kan word omdat financial stability en reputasie na my mening twee uiteenlopende begrippe is. Reputasie mag vir die daarstelling van financial stability van belang wees of selfs 'n komponent daarvan wees, maar dit maak nog nie die begrippe eenders nie.
- 94 V g l 180 : "Hierdie groepeerings is gebaseer op die objektiewe eersorte wat beskerm word. Die verdeling probeer anders nie om die eersorte onafhanklik van mekaar te skei nie, want 'n krenking van die sedelike eer kan teweens die beroepseer benadeel, terwyl 'n krenking van die beroepseer, weer die vertroue in kredietwaarde kan ondermyn."
- 95 DIE AANSPREEKLIKHEID VAN 'N BANK VIR DIE VERKEERDELIKE DISHONORERING VAN 'N KLIËNT SE TJEK M-Skripsie (1976) Universiteit van Stellenbosch 82 e v.
- 96 STROUD'S LEGAL DICTIONARY ('n Engelsregtelike publikasie), SHORTER OXFORD DICTIONARY en SCHONEES : VERKLARENDE HANDWOORDEBOEK VAN DIE AFRIKAANSE TAAL.
- 97 Vide 86, 87.
- 98 1982 THRHR 168, 172.
- 99 Ibid 172. Sien ook PARSONS 1951 THRHR 192; MCKERRON a w 170, 171.
- 100 THE ROMAN AND ROMAN-DUTCH LAW OF INJURIES.
- 101 Ibid 93, 156, 235 asook 25, 93 en sy artikel in 1931 SALJ 200.
- 102 Ibid.
- 103 Sien v n 81 supra.
- 104 V g l onder andere PIERING v BRIDGER 1884 CLJ 289; CONROY v BENNETT 1886 HCG 201; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY 1905 SC 89; COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233; HAINE v NEDERLANDSCHE BANK supra; VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER 1939 TP 265; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra; KRITZINGER v PERSKOR supra en SUTTON-MERE v HILLS supra.
- 105 1886 HCG 201.
- 106 V g l 201, 204.
- 107 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY 1905 22 SC 89.
- 108 Ibid 92.
- 109 Ibid.

- 10 HAINÉ v DE NEDERLANDSCHE BANK VOOR ZUID-AFRIKA 1924 WLD 139, 149.
- 11 COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233, 235.
- 12 VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER 1939 TPD 265.
- 13 BORKUM v CLINE 1959 2 SA 670 N, 675.
- 14 Krediet en kredietwaardigheid is dus ook hier ter sprake.
- 15 CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE AND OTHERS 1966 3 SA 470 W, 480. In hierdie saak het 'n makelaar sy onderneming se deure onder agterdogwekkende omstandighede gesluit.
- 16 Ibid 867 en ook INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra. Dit blyk hier dat fama ook sakereputasie en kredietwaardigheid insluit. Krediet(waardigheid) word genoem maar nie nader toegelig nie.
- 17 Sien KRITZINGER v PERSKOR 1981 s SA 373 O.
- 18 Op 384 e v.
- 19 Ek kursiveer. V g l JOUBERT a w 134; NEETHLING PERSOONLIKHEIDSREG 123.
- 20 SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74 N, 77, 78. Meer bepaald, blyk dit dat die hof sake-reputasie in gedagte gehad het - v g l 79C.
- 21 Die resultate van hierdie bevindings moet na my oordeel teen die agtergrond van die geskiedenis van die aanwending van krediet en veral verbruikerskrediet beoordeel word. Sien hoofstuk 2 supra.
- 22 Ibid. In hierdie tydperk was verbruikerskrediet soos wat dit vandag funksioneer nie 'n algemene verskynsel nie.
- 23 V g l HAINÉ v NEDERLANDSCHE BANK supra; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; BARCLAYS BANK v GILES 1930 TPD 31; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS 1960 3 SA 81 T; LEON v NATAL BANK 1889 NLR 276; FREEMAN v STANDARD BANK 1904 TS 26; GOLDSMITH v BANK OF AFRICA 1882 1 HCG 53; HODGES v STANDARD BANK 1916 TPD 91; TRUST BANK v MARQUES 1968 2 SA 796 T.
- 24 Ibid. In die GOLDSMITH-saak is die skending van kredietwaardigheid vanuit die Engels-regtelike hoek benader.
- 25 Sien ook FREEMAN v STANDARD BANK supra; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS BPK 1960 3 SA 81 T, 83A, 89C; KLOPPER v VOLKSKAS 1963 2 SA 421 T; VAN DER MERWE 1964 THRHR 310.
- 26 BARCLAYS BANK v GILES 1930 TPD 18, 34, 36, 37. Ek kursiveer. Hier word klaarblyklik Engelse reg toegepas insoverre skadevergoeding sonder die bewys daarvan verhaal kan word.
- 27 Ibid 37. Ek kursiveer.
- 28 TRUST BANK v MARQUES 1968 2 SA 796 T, 799.

- 129 KRITZINGER v PERSKOR supra 384 en VISSER 1982 THRHR 168, 172.
- 130 V g l CONROY v BENNETT supra; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; HAINE NEDERLANDSCHE BANK supra; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; BARCLAYS BANK GILES supra; COOMER v MOOROSI supra; VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER supra; BORKUM v CLINE supra; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS supra; CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra; TRUST BANK v MARQUES supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra; KRITZINGER v PERSKOR supra; SUTTONMERE v HILLS supra.
- 131 TRUST BANK v MARQUES supra.
- 132 PIERING v BRIDGER supra; CONROY v BENNETT supra; COOMER v MOOROSI supra; CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra; VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER supra en DAUBEMANN v BLUMENFELD 1934 NPD 314.
- 133 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra; SUTTONMERE v HILLS supra.
- 134 SUTTONMERE v HILLS supra en KRITZINGER v PERSKOR supra op 386.
- 135 V g l o a VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER supra en die sake in v n 1 supra.
- 136 TRUST BANK v MARQUES supra op 799; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS supra op 82; BARCLAYS BANK v GILES supra op 35; KLOPPER v VOLKSKAS supra; BEKKER a w 87. Die oorsprong van hierdie vereiste skyn Engelsregtelik te wees. Sien 45 supra.
- 137 LEWIS a w 91.
- 138 Ibid.
- 139 Vide hoofstuk 2 supra en 139 e v supra waaruit dit duidelik blyk dat hierdie vereiste vreemd aan die Romeins-Hollandse reg is.
- 140 V g l o a VAN HEERDEN v PAETZOLD 1917 CPD 221; DE VILLIERS a w 93; BORKUM v CLINE supra contra KRITZINGER v PERSKOR supra 385H en SUTTONMERE v HILLS supra. In die laasgenoemde saak is dit duidelik dat die eiseres nie 'n handelaar was nie en sou met haar aksie geslaag het was dit nie vir die afwesigheid van animus iniuriandi nie. Sien 75H van die verslag.
- 141 KRITZINGER v PERSKOR op 385H.
- 142 Sien in aansluiting by KRITZINGER v PERSKOR supra, MASTERS v CENTRAL NEWS AGENCY 1936 CPD 388.
- 143 Sien 10 e v supra.
- 144 JOUBERT a w 130; NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG 62; UNIVERSITEIT VAN PRETORIA TOMMIE MEYER FILMS 1979 1 SA 441 A; 1977 4 SA 376 T.
- 145 Per regter Mostert in UNIVERSITEIT VAN PRETORIA v TOMMIE MEYER FILMS supra 38 Sien ook WITWATERSRAND NATIVE LABOUR ASSOCIATION v ROBINSON 1907 TS 264; AFRICAN LIFE ASSOCIATION v PHELAN AND OTHERS 1908 25 SC 743; AFRICAN THEATRES v McWILLIAMS 1915 EDL 102; GOODALL v HOOGENDOORN LTD 1926 AD 11; RANDFONTEIN ESTATES GOLD MINING

CO WITWATERSRAND LTD v SACKS AND OTHERS 1945 CPD 101; FICHARDT LTD v THE FRIEND NEWSPAPERS 1916 AD 1; SPOORBOND v SAR 1946 AD 999; CHURCH OF SCIENTOLOGY v READER'S DIGEST ASSOCIATION 1980 4 SA 313 contra MULTIPLAN INS v VAN BLERK 1985 3 SA 164 D.

46 AFRICAN LIFE ASSOCIATION v PHELAN AND OTHERS supra; AFRICAN THEATRES TRUST LTD v Mc WILLIAMS supra. Sover vasgestel kan word, is daar nog geen saak waar in besonder, die kredietwaardigheid van 'n regs persoon aangetas is nie. Sien ook NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG 78 e v; VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 400 ev; POTGIETER EN NEETHLING 1979 THRHR 217 e v.

47 Vide 48 e v supra.

48 V g 1 CHURCH OF SCIENTOLOGY v READER'S DIGEST ASSOCIATION supra op 318; UNIVERSITEIT VAN PRETORIA v TOMMIE MEYER FILMS supra; MULTIPLAN INS v VAN BLERK; NEETHLING a w 78 e v; VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 400 e v; NEETHLINGH EN POTGIETER 1979 THRHR 217 e v.

49 V g 1 CONROY v BENNETT supra; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra.

50 212 e v supra.

51 V g 1 onder andere CONROY v BENNETT supra; HAINE v NEDERLANDSCHE BANK supra; BARCLAYS BANK v GILES supra; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; TRUST BANK v MARQUES supra; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS supra; KLOPPER v VOLKSKAS supra; BORKUM v CLINE supra; KRITZINGER v PERSKOR supra.

52 Ibid.

53 HAINE v NEDERLANDSCHE BANK supra 147. Ook onder andere : WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; BARCLAYS BANK v GILES supra; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS supra; KLOPPER v VOLKSKAS supra; TRUST BANK v MARQUES supra.

54 Ibid.

55 V g 1 FREEMAN v STANDARD BANK supra 34 : "Ordinarily the improper dishonour of a cheque, especially in the case of a business man, would involve a serious liability; for it damages his credit and may do him an injury which is none the less great because it cannot certainly be measured."; BARCLAYS BANK v GILES supra 35, 37 : "In my view the consequences of the breach of contract to the defendant were, in the circumstances which I have detailed, would be a reasonable estimate of the loss sustained to his business credit."; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS supra 82 : "..... kan ek nie insien waarom die gesonde beginsels van die Romeins-Hollandse reg van injuria nie die basis kan vorm nie van die toekenning van skadevergoeding vir die inbreuk op enige kliënt se goeie naam en faam deur die onregmatige dishonorerings van sy tjeks deur die bank. In so 'n geval is daar klaarblyklik 'n injuria ad infamiam pertinens." Ook op 89 : "In die omstandighede kan die eiser se kredietwaardigheid nie besonder hoog geskat word nie, maar die feit dat 'n persoon dit nie breed het nie veroorloof nie sy bank om sy regte te verontagsaam nie."; TRUST BANK v MARQUES supra 799 : "His claim was thus a claim in respect of injury to his creditworthiness or business reputation, and it falls within the principles just stated." Ek kursiveer.

56 Sien BORKUM v CLINE supra en KRITZINGER v PERSKOR supra.

57 BORKUM v CLINE supra.

- 158 Ibid.
- 159 Ibid 676E.
- 160 KRITZINGER v PERSKOR supra 377H, 378A.
- 161 Ibid 386B-C.
- 162 In die oorgrote meerderheid van gevalle, sal die morele eienskap waarop 'n refleksiewe gewerp word, die eerlikheid van die persoon wees. Sien ook KRITZINGER v PERSKOR supra op 386F.
- 163 BORKUM v CLINE supra. Die gevolg van so 'n berig sal wees dat huidige kredietgewerestappte sal doen om hulle vorderings te beveilig terwyl potensiële kredietgewers nie in nuwe kredietverhoudings met die persoon waarvoor berig word sal tree nie omdat hulle nie die risiko van onverhaalbare skuld wil opdoen nie.
- 164 1886 HCG 201.
- 165 BRIDGES v PIERING 1884 CLJ 269; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY 1905 22 SC 89.
- 166 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra 92.
- 167 Ibid.
- 168 Sien 198 supra.
- 169 In argument word gesteun op die Engelsregtelike beginsel dat dit per se lasterlik is om te beweer dat 'n handelaar nie sy verpligtinge nakom nie en dit blyk ook uit die onuitgespreekte ratio vir die beslissing te wees. Vide 92 van die verslag.
- 170 Ibid.
- 171 1934 AD 314.
- 172 Naamlik dat 'n persoon nie sy skuld wil betaal nie of dat hy nie sy skuld kan betaal nie. Aangesien die saak op eksepsie beslis is, is die houding van die hof ten aansien van hierdie aspek nie duidelik nie.
- 173 Ibid.
- 174 1936 EDL 233.
- 175 Op 235 : "A general statement to the effect that a man is not in the habit of paying his lawful debts would, of course, be defamatory without any doubt whatsoever."
- 176 VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER 1939 TPD 265.
- 177 Die verdere innuendo ten aansien van die dreigement tot siviele gyseling word 'n bewering wat daarop gemik is om die eiser se eer aan te tas, aangedui. Vide ook van die verslag.
- 178 1929 NPD 132.

- 179 In hierdie saak is uitsluitlik op die beginsels in die saak van STUBBS v RUSSEL 1913 AC 386 gesteun. Laasgenoemde saak word op 45 supra aangehaal en behandel.
- 180 1933 NPJ 501.
- 181 In die omstandighede van hierdie saak en in die verband waarin dit voorgekom het. Vide 503. In hierdie saak het die geregsbode 'n brief aan een van die prokureurs wat namens 'n skuldeiser van die eiseres opgetree het, geskryf dat die enigste wyse waarop die skuld verhaal sal kan word, deur die uitreiking van 'n lasbrief vir eksekusie sal wees.
- 182 1975 2 SA 760 T.
- 183 THE ROMAN AND ROMAN-DUTCH LAW OF INJURIES a w 93.
- 184 Op 763 van die verslag.
- 185 Vir 'n volledige bespreking van bevoorregte geleentheid soos dit ten opsigte van kredietwaardigheid van belang is, sien 212 supra.
- 186 BORKUM v CLINE supra 674H.
- 187 INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra 763D.
- 188 BORKUM v CLINE supra 675A : ".....that fact (dat 'n persoon die insolvensie van 'n onderneming veroorsaak het), by itself, cannot, in my view, be regarded as calculated to lower him in the estimation of right-thinking members of society generally." en ook op 676 : "Businesses which have been flourishing have, not at all infrequently, been known to have become grievously insolvent without dishonesty or incompetence of their owners."
- 189 1982 2 SA 74 N.
- 190 In hierdie saak het een van die respondente wat die verhuurder van die eiseres se woonplek was, gedagvaar vir onverskuldigde huurgeld weens 'n nalatige fout ten aansien van die rekords van huurbetalings. Die eiseres was inderdaad nie met haar huur agterstallig nie.
- 191 Op 78C.
- 192 Ibid.
- 193 V g 1 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra; MORAR v CASSOJEE supra; NATHANSON v DOHERTY supra.
- 194 Ibid.
- 195 MORAR v CASSOJEE supra; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra.
- 196 V g 1 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra 93 ; "They issue the paper to their subscribers, and the object in collecting and publishing this information is to keep the subscribers, who may be taken also generally as traders, informed of the position of traders and other dealers throughout the country, to enable them to

protect themselves against dealing with persons of doubtful credit." Sien ook INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS supra 761 : "The brochure is only supplied to subscribers, and it is marked 'Copyright. For use by subscribers only.' The subscribers pay a subscription fee and the defendant in its plea and the evidence of its managing director took up the attitude that it had a contractual duty to publish the information it did and that the subscribers had an interest in receiving it. There are about 600 subscribers to this particular brochure."

- 197 Of hierdie saak vandag nog as die grondslag vir die verwerping van so 'n verweer in die lig van die huidige stand van die Amerikaanse reg kan geld, is sterk te betwyfel. Sien 59 e v supra.
- 198 Vide 763A-E van die uitspraak.
- 199 1911 EDL 171. Hierdie beslissing is nie in die ABRO-saak oorweeg nie.
- 200 Per regter Graham op 180. Sien ook NATHANSON v DOHERTY supra.
- 201 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra 762, 763.
- 202 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; HAINE v NEDERLANDSCHE BANK supra; VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra; SUTTONMERE v HILLS supra en die bank sake supra aangehaal asook MORAR v CASSOJEE supra contra CONROY v BENNETT supra.
- 203 Sien v n 70 supra.
- 204 INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra 764. Sien ook VISSER 1982 THRHR 172.
- 205 SUTTONMERE v HILLS supra 78 en ook PIERING v BRIDGER supra; NATHANSON v DOHERTY supra.
- 206 KRITZINGER v PERSKOR supra.
- 207 BORKUM v CLINE supra.
- 208 1966 3 SA 470 W.
- 209 Op 477.
- 210 V g 1 INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; HAINE v DE NEDERLANDSCHE BANK supra en die bank sake supra.
- 211 Ibid.
- 212 Sien die sake in v n 104 supra en 123 supra.
- 213 VAN DER MERWE EN OLIVIER aw 463; STRAUSS EN VAN DER WALT a w 286; I T C v U T C supra; MOAKI v RECKITT AND COLMAN (AFRICA) LTD supra; BLISS a w 195 e v.
- 214 Daar word slegs vir doeleindes van hierdie hoofstuk aanvaar dat kredietwaardigheid en fama een en dieselfde belang is. Later word aangetoon dat dit nie die geval is nie soos dit reeds uit werklikheid blyk. Vide hoofstuk 2 supra en hoofstuk 7 infra.

- 215 Sien v n 81 en VISSER 1982 THRHR 173. Veral die banksake v n e 123 en 125 supra asook INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra.
- 216 1886 HCG 202, 204. In hierdie saak was die eiser 'n joernalis. Sien ook PIERING v BRIDGER supra.
- 217 PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY 1905 SC 89, 96.
- 218 Ibid 97.
- 219 HAINE v NEDERLANDSCHE BANK VOOR ZUID-AFRIKA 1924 WLD 139, 148.
- 220 CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE 1966 3 SA 470 W, 477G-H, 478.
- 221 Ibid 477, 478. Skade het nie in BORKUM v CLINE ter sprake gekom nie omdat die saak op eksepsie beslis is.
- 222 INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO 1975 2 SA 761 T.
- 223 Ibid op 761, 762 en 214 supra.
- 24 V g l gronde 5, 6 en 7, naamlik regstelling, apologie en die vorige plasing in likwidasie van die eiser se maatskappye.
- 25 KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373 O, 389.
- 26 Ibid 389B, D en E na aanleiding van 1966 SALJ 477.
- 27 SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74.
- 28 Gebrek aan aanspreeklikheidsvereistes word in ander sake aangetref. Sien PAYN v BOWLES supra (gebrek aan onregmatigheid); DAUBERMANN v BLUMENFELD supra (onregmatigheid); COOMER v MOOROSI supra (onregmatigheid); VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER supra (publikasie); SMITH v LAWRENCE supra (onregmatigheid); MORAR v CASO-JEE supra (onregmatigheid); NATHANSON v DOHERTY supra (onregmatigheid).
- 29 V n e 13 en 125 supra asook FREEMAN v STANDARD BANK 1905 TH 26, 34 : "Ordinarily the improper dishonour of a cheque, especially in the case of a businessman, would involve serious liability, for it damages his credit and may do him an injury which is none the less great because it cannot certainly be measured. But the consequences of a dishonour such as occurred in the present case, where payment of cheques were postponed rather than refused, seems to be far less grave, and the more so as they were honoured the following day. I must also bear in mind that the plaintiff was in quite a small way of business. On the whole I have come to the conclusion that if I fix the damages at £150-00 that will meet the justice of the case."; BARCLAYS v GILES 1931 TPD 31, 35 ; "In my view whenever it can be established that the occupation of a person is such that credit is an essential element in the conduct of his business, a bank which injures his credit by refusing to honour cheques when funds are available, would be liable in damages without proof of actual loss."; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS 1960 3 SA 81 op 88 : "In die onderhawige geval het die eiser nie op groot skaal besigheid gedryf nie, maar minstens tien tjeks is gedishonoreer en die bedrae is meestal klein. Daarby het die onverbiddelike houding van die Bank die posisie verer-

ger. Aan die ander kant het die eiser ook tot die ongelukkige gebeurtenis bygedeur sy versuim om persone van sy vertrek en veranderde werkkring te verwittig. Daar is ook getuënis deur die Bank dat hy voorheen tjeks uitgereik het sonder om voorsiening daarvoor te maak, nl." Die skade-aard en die omvang bly egter nie uit GOLDSMITH v BANK OF AFRICA supra; LEON v NATAL BANK supra; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; KLOPPER v VOLKSKAS supra en TRUST BANK v MARQUET supra nie. Trouens, is die faktore wat by die bepaling van genoegdoening van toepassing is, verkeerdelik in die KLOPPER-saak toegepas. V g l VAN DER MERWE 196 THRHR 310, 313 : "In die saak onder bespreking wou die eiser getuënis aanvoer oor die krenking van sy eergevoel, meer bepaald oor die krenking van sy selfrespekterwyl die sake waarna pas verwys is, handel oor die daling van die eiser se kredietwaardigheid in die oë van sy kliënte. Of in laasgenoemde geval uitgegaan word van die aantasting van die persoonlikheidsreg op die goeie naam, dan wel van 'n skending van die reg op werfkrag, dan van 'n inbreukmaking op beide vermeldde regte, kom daar nie daarop aan nie. Goed begryp moet slegs word dat 'n eis om skadevergoeding, teenstelling met 'n eis om genoegdoening, voorhande is." Sien ook LEON v NATAL BANK supra; WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra; BARCLAYS BANK v GILES supra. In hierdie sake het dit gegaan oor verlies aan kredietwaardigheid wat vermoënskade tot gevolg gehad het.

- 230 Behalwe in die KRITZINGER en CHANNING-sake (supra) waar vermoënskade nie ter sprake was nie.
- 231 VISSER 1982 THRHR 168, 172.
- 232 V g l CONROY v BENNETT supra; PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra; HAINE v NEDERLANDSCHE BANK supra; INFORMA CREDIT REPORTS v ABRO supra.
- 233 V g l CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra op 478F; VAN ASWEGEN v VOLKSKAS supra op 88H e v : "In die omstandighede kan die waarde van die eiser se kredietwaardigheid nie besonder hoog geskat word nie, maar die feit dat 'n persoon dit nie breed het nie veroorloof nie sy Bank om sy regte te verontagsaam nie."; BARCLAYS BANK v GILES supra 36 e v : "The evidence goes to establish that the credit of the plaintiff was entirely ruined. Not only one but several cheques were dishonoured. The goods which he had purchased had either to be returned to the merchants or sold by him at a loss. The credit which he enjoyed in respect of his daily business with persons whom he was dealing in Carolina was entirely shattered. In my view the consequences of the breach of contract to the defendant were, in the circumstances which I have detailed disastrous, and I think an amount of £500 in addition to specific damages of £16 6s 6d, which have been established would be a reasonable estimate of the loss sustained to his business credit." Ook WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK supra 23.
- 234 Dus die sakebelange en daarom die vermoë van die benadeelde. Sien CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra; KRITZINGER v PERSKOR supra.
- 235 V g l 1968 SALJ 477.
- 236 Naamlik die feit dat die Engelse reg vereis dat 'n persoon 'n handelaar moet wees voordat hy skade ten aansien van aantasting van kredietwaardigheid kan verhaal en die meegaande Engelsregtelike beginsels. Vide 36 e v supra. Spesiale skade en nie nominale skade is ter sprake.

237 Supra.

238 Ibid 768.

239 Vide die KRITZINGER-saak.

240 V g 1 CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra; BARCLAYS BANK v GILES supra.

HOOFSTUK 7

DIE SUID-AFRIKAANSE REG

’n Kritiese beskouing van die positiefregtelike kredietwaardigheidsbegrip en -beskerming en die bepaling van die aard van kredietwaardigheid.

1. INLEIDING :

2. DIE BEPALING VAN DIE WERKLIKE AARD VAN KREDIETWAARDIGHEID :

Kredietwaardigheid as ’n belang - ’n Vergelyking van die eienskappe van persoonlikheidsregte en kredietwaardigheid - oordraagbaarheid - onvererflikheid - onvatbaarheid - prysgawe - onvatbaarheid vir beslaglegging - totstandkoming en totnietgaan van persoonlikheidsregte - Die definisie van kredietwaardigheid - Die bepaling van die aard van kredietwaardigheid - Kredietwaardigheid en werfkrag - Welke persone besit kredietwaardigheid ? - Kredietwaardigheid as ’n "subjektiewe reg" - Samevatting en gevolgtrekkings - Kredietwaardigheid, fama en die *actio iniuriarum* - inleiding - Inbreukmakingshandelinge en skuld - Gevolgtrekkings.

1. INLEIDING :

In die voorafgaande hoofstuk is die beginsels wat in die Suid-Afrikaanse positiewe reg by die aantasting van kredietwaardigheid geld, gestel. Reeds uit die weergawe van hierdie beginsels, is dit duidelik dat daar van ’n wettenskaplike en beginsel-gegronde stelsel van reëls weinig sprake is. Hierdie toedrag van sake kan deels aan die resepsie van Engelsregtelike beginsels en deels aan die versuim van ons reg om aan die hand van die vereistes van die werklikheid, ’n geldige en doelbewuste omskrywing van die beskermingsobjekt by laster, en veral kredietwaardigheid daar te stel. Waar daar wel omskrywing plaasgevind het,¹ is daar op vorige gesag wat weer op hulle beurt op Engelsreg gegrond is, gesteun sonder om die oplossing wat deur laasgenoemde metode verkry is aan die toets van die werklikheid te onderwerp. Op hierdie wyse is die resultaat bereik dat *fama* en kredietwaardigheid as een en dieselfde begrippe beskou word. Hierteenoor is die onkritiese aanvaarding van kredietwaardigheid as ’n persoonlikheidsregtelike belang sonder die nougesette nakoming van die beginsels van die lasterreg, deur die lasteraksie omvoursoms, in die geval van die verkeerdelike ontering van tjeks, sonder enige voorbehoud en op Engelsregtelike model.

In hierdie hoofstuk sal die volgende stellings aandag geniet :

Kredietwaardigheid is nie die *fama* van 'n persoon nie.

Die *actio iniuriarum* kan nie ter beskerming van kredietwaardigheid aangewend word nie.

Aantasting van kredietwaardigheid gaan gepaard met, hoofsaaklik, vermoënskade en in uitsonderingsgevalle, met werklike persoonlikheidsnadeel.

Kredietwaardigheid is 'n eiesoortige beskermingswaardige belang wat vir sy bestaan afhanklik is, nie van die *fama* van 'n persoon nie, maar van die vertroue van ander en is daarby vermoënsregtelik en nie persoonlikheidsregtelik van aard.

'n Onderskeid móét by die beskerming van kredietwaardigheid getref word tussen diegene wat van kredietwaardigheid afhanklik is vir die generering van 'n inkomste en ander wat dit nie vir hierdie doel aanwend nie.

Wanneer daar bepaal moet word wat die grondslag vir die beskerming van kredietwaardigheid behoort te wees, moet die feitelike werklikheid as die enkele leidende en bepalende maatstaf aanvaar word omdat :

'n Regswetenskaplike afbakening en omlýning van individuele belange, wat absoluut noodsaaklik is vir die vermoë om beskermende maatreëls noukeurig in die praktyk toe te pas, doen nie afbreuk aan hierdie waarheid nie. Hierin is juis die taak van die regswetenskap, wat immers dien tot sistematiesering, omskrywing en gevolglike hanteerbaarmaking van verskynsels van die feitelike sowel as die regswerklikheid. Indien die regswetenskaplike bewerking van 'n individuele belang egter 'n ander begrip daaraan toedig as wat dit in die feitelike werklikheid het, verdien dit nie meer die naam van 'n wetenskaplike begrip nie."²

2. DIE BEPALING VAN DIE WERKLIKE AARD VAN KREDIETWAARDIGHEID :

2.1 Kredietwaardigheid as 'n belang :

Reeds in hoofstuk 2 is bepaal dat kredietwaardigheid in die werklikheid 'n uitdrukking is van die vertroue wat 'n kredietontvanger by 'n kredietgewerkerwek. Hierdie vertroue berus op twee elemente, naamlik die wil en die vermoë van die kredietontvanger om sy finansiële verpligtinge na te kom. Die wil (of "reputasie") word by diegene wat in 'n kommersiële verhouding tot so 'n persoon of handelaar staan, geskep en word daargestel deur die

wyse waarop so 'n persoon of handelaar in die onlangse verlede krediet hanteer en gebruik het. Die morele karakter van 'n persoon, dit wil sê die wysheid waarop sy vriende en kennisse hom op die sosiaal-morele terrein aanvaar en beleef, speel 'n onbeduidende rol in die bepaling van 'n persoon se kredietwaardigheid.³

Indien regter Flemming⁴ se siening van kredietwaardigheid aan die eise van die werklikheid onderwerp word, sal gou ingesien word dat die *fama* nie dié enigste element van kredietwaardigheid kan wees nie omdat die vermoë om te kan betaal daardeur misken en uitgesluit word. Indien kredietwaardigheid as 'n faset van die *fama*-begrip beskou word, sal dit tot gevolg hê dat 'n persoon met geen of lae persoonlikheidsregtelike aansien, tegelyk ook krediet onwaardig sal wees. Die werklikheid leer juis die teenoorgestelde. Regspersone wat volgens ons reg⁵ geen *fama* (in die persoonlikheidsregtelike sin) het nie kan tog kredietwaardig wees.⁶ Verder kan 'n sosiaal-moreel laakbare persoon net so kredietwaardig wees soos die stoerste en mees vooraanstaande lid van die gemeenskap. Hieruit is dit duidelik dat die persoonlikheidsregtelike *fama* nie met die "reputasie" wat deel van kredietwaardigheid uitmaak, gelykvaldig skakel kan word nie. Te meer, as in gedagte gehou word dat nie alle lastelike bewerings 'n verlies aan kredietwaardigheid tot gevolg het nie, maar slegs daardie bewerings wat op die *wil* en die *vermoë* van 'n persoon om finansieële verpligtinge na te kom, slaan.⁷ Die geldigheid van die voorgaande kan ook *ex contrario* getoets word. Dit is moontlik dat 'n welgestelde sakenman kredietonwaardig kan wees indien sy gebruik van krediet in die onlangse verlede nie na wense was nie.

Die valsheid van die identifisering van kredietwaardigheid as *fama* blyk uit die feit dat wanneer dit beweer word dat 'n persoon nie in die vermoë is om sy skuld te betaal nie, hierdie bewering soms lasterlik en soms redematig kan wees en nie konsekwent lasterlik is nie. By gebreke aan die aangesigtheid van 'n regverdigingsgrond, dui dit reeds op 'n teenstrydigheid veral as in ag geneem word dat om van 'n persoon te sê dat hy nie in die vermoë is om te betaal nie, nie lasterlik is nie.⁸ Alhoewel die bewering van onvermoë om te kan betaal nie lasterlik is nie,⁹ kan dit nogtans op 'n persoon se kredietwaardigheid inwerk sodat kredietgewers van so 'n persoon beïnvloed word om nie met hom sake te doen nie, óf om bestaande kredietreëlings met hom te roep of op te skort. Dieselfde oorewegings geld ten aansien van 'n be-

dat 'n persoon insolvent is. Die inherente krisis en spanning wat deur die vereenselwiging van kredietwaardigheid en die sosiaal-morele aansien (reputasie of *fama*) ontstaan word deur die voorgaande uitgebeeld. Die sleutel tot die ontknoping van hierdie spanningsverhouding is geleë in die werklikheidsgetroue uitkenning, onderskeiding en erkenning van die onderskeie begrippe. By die sosiaal-morele reputasie gaan dit om die sosiaal-morele waardeagting wat *die gemeenskap in die algemeen* jeëns 'n persoon koester, welke waardeagting nie aan die finansiële welstand van 'n persoon gekoppel is nie en ook nie daarvan afhanklik is nie.¹⁰ Juis hierin onderskei kredietwaardigheid hom van die sosiaal-morele reputasie. Kredietwaardigheid is juis 'n finansiële waardeagting *deur 'n gedeelte van die gemeenskap* jeëns 'n persoon wanneer hulle in 'n kommersiële verhouding of so 'n potensiële verhouding teenoor hom te staan kom. Die waardeagting wat by kredietwaardigheid ter sprake is, is dus nie algemeen nie, maar slegs segmenteel van aard. Hierdie waardeagting van 'n persoon se finansiële betroubaarheid, word gegrond op so 'n persoon se gebruik van krediet in die onlangse verlede asook ondervindings wat kredietgewers met so 'n persoon ten aansien van die terugbetaling van sy finansiële verpligtinge gehad het. Die uitwerking wat die skending van die kredietwaardigheid van 'n persoon ten aansien van potensiële kredietgewers aan 'n persoon het, manifesteer homself in die verskynsel dat hierdie kredietgewers teësinning is om krediet te verleen, nie omdat die persoon 'n swak karakter het nie, maar omdat hulle hulle selfbelang wil dien deur nie krediet toe te staan aan 'n persoon wat nie finansiëel in staat is om sy verpligtinge te betaal nie.

Afgesien van die verskille wat deur die feitelike werklikheid te weeg gebring word, is die grondslag van die persoonlikheidsregtelike *fama* nie op die finansiële nie, maar op die sedelik-morele terein geleë.¹¹ Die enigste grondslag van ooreenkoms is geleë in die feit dat beide hierdie belange, dit wil sê die persoonlikheidsregtelike reputasie (*fama*) en die reputasie wat inherent aan kredietwaardigheid is, afhanklik is van die siening van ander, maar dit is ook die enigste oënskynlike gemenedeler.¹²

Die siening dat kredietwaardigheid 'n onderskeibare belang, afgeskeie van *fama* behoort te wees, word ook gesteun deur aanknopingspunte in die Duitse en ander regstelsels.¹³ Dit geld ook vir die onderskeiding van hierdie belang van die sedelik-morele reputasie of *fama*.¹⁴ Dat kredietwaardigheid 'n belang is

wat afsonderlik van die sedelik-morele *fama* beskerm behoort te word, blyk uit daardie regstelsels wat direk of indirek erkenning aan kredietwaardigheid verleen en dit beskerm.¹⁵

Uit wat reeds hierbo blyk, is dit duidelik dat kredietwaardigheid soos wat dit tans in die feitelike werklikheid funksioneer, geen *suiwer* persoonlikheidsregtelike belang kan wees nie.¹⁶ Die afwykings wat kredietwaardigheid van die suiwer persoonlikheidsregtelike regte op die *fama*, *dignitas* en *corpus* toon, kan bes moontlik aangedui word indien dit eienskapgewys met mekaar vergelyk word.

2.2. 'n Vergelyking van die eienskappe van persoonlikheidsregte en kredietwaardigheid :

Joubert¹⁷ noem en verduidelik vyf onderskeidende kenmerke van 'n persoonlikheidsreg. Hierdie kenmerke is :

a Onoordraagbaarheid :

Met die uitsluiting van die vermoënsreg uit die kring van die persoonlikheidsreg, volg hierdie eienskap vanself.¹⁸ Die persoonlikheidsreg is 'n reg op die regsgoed van die eie persoonlikheid.

b Onvererflikheid :

Hierdie eienskap berus op dieselfde gronde as die vorige.

c Onvatbaarheid vir prysgawe :

In beginsel kan niemand van sy persoonlikheidsreg afstand doen nie, omdat hierdie regte onlosmaaklik met die persoonlikheid en die persoon van die draer daarvan verbind is.

d Onvatbaarheid vir beslaglegging :

Dit is 'n verdere eienskap wat vanself uit die nie-vermoënsregtelike karakter van persoonlikheidsregte volg.

e Totstandkoming en tot niet gaan van persoonlikheidsregte :

Persoonlikheidsregte onderskei hulle by uitstek van die ander regte in die opsig dat hulle totstandkoming en totnietgaan gekoppel is aan die geboorte en afsterwe van die draers daarvan.

Neethling¹⁹ vereenselwig hom met Joubert se beskouing en dui verder aa

at persoonlikheidsregte onlosmaaklik aan die persoonlikheid van die reghebende gebonde is. Ander regte word van die persoonlikheidsregte onderskei deurdat hulle buite die mens geleë is en dus geskei en selfstandig kan bestaan. Regte wat nie binne die mens geleë is nie, is dan vermoënsregte.

at aantasting van persoonlikheidsregte ook tot vermoënskade kan lei, is nie betwyfel nie.²⁰ Beide Joubert²¹ en Neethling²² huldig die standpunt dat indien vermoënsregtelike gevolge uit die aantasting van 'n persoonlikheidsreg voortvloei, dit nie beteken dat die persoonlikheidsreg 'n vermoënsregtelike karakter besit nie.²³

Indien kredietwaardigheid aan die voorgaande eienskappe van persoonlikheidsregte gemeet word, is dit duidelik dat daar minstens nie met 'n suiwer persoonlikheidsregtelike belang te make is nie. Hierdie verskille kan verder uitgelig word deur die eienskappe van kredietwaardigheid aan die bogemelde gestelde persoonlikheidsregtelike eienskappe te toets.

at die *ontstaan en tot niet gaan van kredietwaardigheid* betref, is dit duidelik dat die geboorte en dood van 'n persoon geen verband daarmee hou. 'n Persoon met 'n onberispelike sosiaal-morele *fama* sedert sy geboorte en daarna, is nie noodwendig kredietwaardig nie. So ook die persoon wat vermoënd genoeg is om al sy aankope kontant te doen. Dit is 'n feit dat die *reputasie*-element van kredietwaardigheid deur die gebruik van krediet daar gestel word. 'n Persoon wat geen onlangse rekord van kredietgebruik kan aantoon nie, sal met moeite krediet kan bekom. Kredietwaardigheid kan ook vóór die dood van 'n persoon beeindig word indien so 'n persoon laat blyk dat hy nie sy finansiële verpligtinge nakom nie of deurdat hy insolvent verklaar word of deur so 'n gebeurtenis soos die verkeerdelike nie-uitbetaling van 'n tjeks deur sy bank. Kortom, die plaasvind van enige gebeure wat ongunstig op die kredietwaardige persoon se wil en vermoë om sy finansiële verpligtinge te kom, reflekteer, kan so 'n persoon se kredietwaardigheid vernietig. Dit is ook so dat die vernietiging nie permanent hoef te wees nie, soos wanneer 'n insolvent gerehabiliteer word of wanneer 'n persoon wat sy kredietwaardigheid verloor het, van nuuts af 'n 'n bevredigende kredietrekord opbou. Hierdie kenmerk van kredietwaardigheid ten aansien van die ontstaan en tot niet gaan daarvan, word verder beklemtoon deur 'n regs persoon, wat nie "gereputeerd" word nie en wat daarby bestaan tot likwidasie en ontbinding. Hierby

kan 'n regspersoon nie oor persoonlikheidsregtelike *fama* beskik nie,²⁴ maar kan tog kredietwaardig wees.

Dat kredietwaardigheid van die persoonlikheidsregtelike *fama* onderskei kan word, blyk duidelik uit die vergelyking van hierdie enkele eienskap.

Wat die *onvatbaarheid vir prysgawe* betref, kan kredietwaardigheid wel prysgegee word. Die kredietwaardige persoon kan deur nie van krediet gebruik te maak nie, kredietonwaardig word, of hy kan so optree dat sy kredietgewer nie met hom sake wil doen nie. So sal 'n bewustelike versuim om gereeld te betaal en ook 'n boedeloorgawe (dit wil sê die bewustelike skepping van 'n beeld van onvermoë om te kan betaal) meebring dat hy sy kredietwaardigheid prysgee.

Op hierdie grondslag tree die onderskeid tussen *fama* en kredietwaardigheid ook na vore. Indien kredietwaardigheid en *fama* een en dieselfde belang was, sou dit beteken dat die verlies van kredietwaardigheid tegelyk ook 'n verlies aan *fama* tot gevolg sal hê. Die inslag van die geldende reg dui juis teen die lasterlikheid van die bekendmaking van die feit dat 'n persoon nie kan betaal nie.²⁵

Die *onoordraagbaarheidseienskap* is skynbaar die enigste eienskap wat gemeenskaplik aan kredietwaardigheid en *fama* is. Hierdie ooreenkoms is nie werklik as wat dit met die eerste oogopslag blyk te wees nie. Die rede waarom kredietwaardigheid onoordraagbaar skyn te wees, is nie in die feite geleë dat kredietwaardigheid vir dieselfde redes as die reg op die persoonlikheid onlosmaaklik aan die persoon verbonde is nie. Die onoordraagbaarheid spruit uit heel 'n ander oorsaak. Wanneer daar van 'n kredietverhouding sprake is, is dit duidelik dat die kredietgewer en kredietontvanger in 'n besondere verhouding tot mekaar te staan kom. Hierdie verhouding kan slegs ontstaan indien die kredietontvanger die nodige vertroue by die kredietgewer kan opwek dat hy sy finansiële verpligtinge kan en wil nakom. Die kredietgewer handel uitsluitlik op hierdie verwekte vertroue wanneer hy besluit om krediet toe te staan. Dit is ondenkbaar dat hy op sterkte van die vertroue wat deur 'n ander persoon as die kredietontvanger verwek is, direk aan die kredietontvanger krediet sal verleen.²⁶ Uit die toestaan van die krediet volg daar gewoonlik dan ook 'n kontraktuele verhouding tussen die kredietgewer en kredietontvanger waarkragtens die kredietontvanger alleen gebonde is (in d

fwesigheid van 'n sessie van sy regte en verpligtinge) om sy verpligtinge onder die kontrak uit te voer. Omdat die vertroude deur die kredietontvanger beskep word, is kredietwaardigheid persoons-, maar nie persoonlikheidsgebonde nie.

Benewens die voorgaande onderskeid ten aansien van die eienskap onder bespreking, is dit ook moontlik dat die kredietwaardigheid van 'n persoon tot sy finansiële voordeel aangewend kan word. So kan 'n kredietwaardige sakeman sy kredietwaardigheid gebruik maak en met 'n persoon of onderneming wat finansiële probleme ondervind beding dat hy, deur die aanwending van sy kredietwaardigheid (deur om borg vir die onderneming te teken), 'n belang in die onderneming verkry of andersins daarvoor vergoed word. Geen suiwer persoonlikheidsreg kan op hierdie wyse aangewend word nie.

Hierby skyn dit ook dat die kredietwaardigheid van die entrepreneur met verloop van tyd met die onderneming vereenselwig word en een van die ondernemingskomponente van daardie onderneming word²⁷ en sodoende mettertyd afgeskeie van die oorspronklike draer daarvan voortbestaan.

Die *onvatbaarheid vir beslaglegging* is daar ooreenkoms met die persoonlikheidsregte. Alhoewel een van die bestanddele van kredietwaardigheid, naamlik die vermoënsdeel (die vermoë om te kan betaal) beslaglegbaar is, volg dit nie nadere oordenking dat hierdie beslaglegging nie ten aansien van die totale kredietwaardighedsreg kan geskied nie. Ontneming van die vermoë om te kan betaal kan wel tot kredietonwaardigheid lei, maar dit beteken nie dat die beslaglegging op die bates of verdienste van 'n persoon 'n beslaglegging ten aansien van die kredietwaardigheid was nie. 'n Ander faktor wat die beslaglegging van kredietwaardigheid uitsluit, is dat kredietwaardigheid persoon- en nie persoonlikheidsgebonde is nie.²⁸

Kredietwaardigheid is vir dieselfde redes as in die voorgaande paragrawe²⁹ aandui, *onvererflik*.

3 Die definisie van kredietwaardigheid :

Die na aanleiding van die voorgaande en die feitelike werklikheid aanvaar word dat kredietwaardigheid iets anders is as die persoonlikheidsregtelike *fama* van 'n persoon, is dit nodig om 'n definisie vir kredietwaardigheid te vind.

Indien die maatstaf van die feitelike werklikheid as die enkele en belangrikste riglyn aanvaar word, kan kredietwaardigheid soos volg gedefinieer word :

Kredietwaardigheid is daardie reg om tot kredietverhoudings te kan toetree en word daargestel deur die verwekking van vertroue deur 'n persoon by kredietgewers en potensiële kredietgewers, in die vermoë en die wil van 'n persoon om sy finansiële verpligtinge jeëns hulle na te kom, die aantasting waarvan geskied deur die publikasie of bekendmaking van onware feite wat ongunstig op die wil en vermoë van die draer daarvan reflekteer en wat hoofsaaklik vermoënskade tot gevolg het.

2 4 Die bepaling van die aard van kredietwaardigheid :

2 4 1 Inleiding :

Noudat vasgestel is dat kredietwaardigheid nie 'n persoonlikheidsregtelike belang in nie, moet die subjek asook die objek van kredietwaardigheid bepaal word. Ook moet die aard van die reg op kredietwaardigheid vasgestel word. Eers wanneer hierdie aspekte vas staan, sal dit moontlik wees om die beginsels, wat van toepassing moet wees by die beskerming van kredietwaardigheid te formuleer.³⁰

'n Aanduiding van die aard van die belang, kan wees die skade wat uit die aantasting daarvan voortvloei. Die aantasting van kredietwaardigheid het vermoënsregtelike gevolge en daarom skyn dit dat kredietwaardigheid moontlik 'n vermoënsreg kan wees.³¹

Daar is ook aansprake in die literatuur te vinde wat daarop dui dat kredietwaardigheid aan werfkrag gekoppel kan word.³² Veral Strauss en Van der Walt³³ se siening van die belang wat in die *Channing*-saak³⁴ ter sprake was, noemenswaardig : "Waar 'n persoon in sy hoedanigheid as beoefenaar van 'n ambag of beroep gekrenk word en vermoënskade ly, was daar, in die afwesigheid van regverdigingsgronde, 'n aantasting van sy reg op werfkrag nie van enige persoonlikheidsreg nie. Die skade behoort met die *actio legis Aquiliae* verhaal te word en nie met die *actio iniuriarum* nie. Die optrede van 'n verweerder kan natuurlik terselfdertyd 'n aantasting van die eiser se persoonlikheidsreg op sy goeie naam wees waarvoor die gekrenkte genoegdoening met die *actio iniuriarum* kan verhaal."³⁵ 'n Mate van steun vir hierdie uitgangspunt kan daarin gevind word dat tot dusver slegs handelaars e

besitters van werfkrag, beskerming teen die aantasting van hulle kredietwaardigheid geniet het³⁶ sonder dat hulle skade moes bewys. Dit is dus nodig dat hierdie uitgangspunt ondersoek word.

2 4 2 Kredietwaardigheid en werfkrag :

Die agterliggende teorie by die erkenning van werfkrag, is dat die onderneming 'n ekonomiese eenheid is. Hierdie eenheid besit groter waarde as die som van die waarde van die komponente wat selfstandig buite die onderneming kan bestaan.³⁷ Die verhoging van die waarde wat ontstaan, is toe te skryf aan die skeppende samespanning van die komponente tot 'n eenheid volgens 'n idee of plan van die ondernemer.³⁸ Die hoofdoel van hierdie bedrywigheid is om klante te trek. Ten einde in staat te kan wees om hierdie hoofdoel te kan verwesenlik, is dit nodig dat die ondernemer, onder andere, 'n vertrouwe by andere wek in sy vermoë en wil om sy finansiële verpligtinge na te kom (dit wil sê sy kredietwaardigheid te vestig). As sulks is kredietwaardigheid 'n komponent van werfkrag³⁹ wat saam met die ander ondernemingskomponente, 'n ekonomiese ondernemingseenheid uitmaak.

Werkkrag kan nie net deur die ondernemingsfaktore opsigself daargestel word nie,⁴⁰ maar deur hulle funksionering binne ondernemingsverband. Werkkrag is ook ondeelbaar: "dit ontstaan deur die samevatting van meerdere komponente volgens 'n bepaalde plan en kan nie deur 'n enkele komponent opsigself bepaal word nie."⁴¹

Van verder belang vir die bepaling van die aard van kredietwaardigheid, is die feit dat werfkrag 'n eenheid in sy uitstralings teenoor potensiële klante, leweransiers, *kredietgewers* en werknemers is.⁴² Dit word juis aangedui en bewys deur die gedurige wisselwerking van hierdie uitstralings. Hoe sterker die werking van werfkrag teenoor leweransiers (dit wil sê ook handelskredietgewers), hoe gunstiger die voorwaardes (dit wil sê onder andere handelskredietterme of voorwaardes vir betaling) vir die voorsiening van voorrade. Dit bring mee dat die prestasies van die ondernemer op aantrekliker voorwaardes aan klante gebied kan word. *Hoe groter weer die omset, hoe sterker die werfkrag teenoor kredietgewers.* So gaan die wisselwerking voort solank die onderneming bestaan. Die feitlike betrekkings tussen onderneming en kredietgewer kan egter nie as 'n afsonderlike immateriële goed beskou word nie.⁴³ Hierdie betrekkings ontstaan juis as gevolg van werfkrag.⁴⁴

As sulks beskou, is die werfkrag waarvan kredietwaardigheid 'n komponent uitmaak, 'n objek van 'n immateriële goederereg omdat werfkrag selfstandig buite die stigter van die onderneming staan, dit selfstandig is teenoor ander ondernemingskomponente, en weens sy selfstandigheid, 'n besliste ekonomiese waarde besit en dit die objek van 'n immateriële goederereg is.

Werkkrag word wel deur die Suid-Afrikaanse positiewe reg erken en beskerm.⁴⁵

Indien aanvaar word dat kredietwaardigheid 'n ondernemingskomponent van werfkrag is, is die logiese gevolgtrekking dat slegs persone wat oor "werfkrag" beskik, ook kredietwaardig sal wees. Hierdie gevolgtrekking moet egter, voor onvoorwaardelike aanvaarding, aan toetsing onderwerp word om vas te stel of dit waar is.

2 4 3 Welke persone besit kredietwaardigheid ? :

Dit kan nie betwyfel word dat alle persone aan wie krediet toegestaan word, in 'n mindere of meerdere mate, kredietwaardig is nie. Dit beteken dat beide natuurlike en regs persone kredietwaardig kan wees. Die doeltreffendste toets van die gevolgtrekking dat kredietwaardigheid 'n komponent van werfkrag is, is die naspeuring van die uitwerking wat die aantasting van kredietwaardigheid by 'n nie-handeldrywende en handeldrywende individu het.

Reeds in hoofstuk 2 is bepaal dat die doel waarvoor krediet deur nie-handeldrywende privaat individue aangewend word, wesenlik verskil van die doel waarvoor 'n entrepreneur krediet verkry en aanwend.⁴⁶ Indien 'n private nie-handeldrywende individu se krediet weens die onregmatige aantasting van sy kredietwaardigheid hom ontnem word, is die gevolge wat daaruit spruit selde direkte vermoënsregtelike verlies en het slegs 'n uitwerking op die toegeneentheid van potensiële kredietgewers om met so 'n persoon sake te doen. Huidige kredietgewers is teenoor die kredietontvanger kontraktueel verbind om by die voorwaardes van die krediet wat verleen is, te hou. Ontneming van krediet sal geen verlies aan inkomste inhou waar so 'n persoon 'n salaristrekker is en geensins op krediet staatmaak om sy inkomste aan te vul nie. Of so 'n private individu vermoënskade sal ervaar, bly 'n feitlike vraag wat van die omstandighede van elke saak afhang. 'n Voorbeeld is waar so 'n individu wel vermoënskade kan ly, is waar so 'n persoon oortrokkerye by 'n bank verkry om met eiendom te spekulêr. Die ontneming v

hierdie kredietfasiliteite sal vermoenskade in die vorm van gederfde wins en ander verlies wat uit die moontlike gedwonge verkoping van die eiendom teen 'n ongunstige prys mag volg. Dit volg ook na aanleiding hiervan, dat die plote weiering van krediet aan 'n individu, nie 'n handeling kan wees wat vermoenskade veroorsaak nie. Daarby is die herroeping van kredietgeriewe, indien dit onder die ooreenkoms tussen die kredietgewer en kredietontvanger veroorloof is, slegs 'n vervroeging van 'n reeds bestaande verpligting wat reeds voor die aantasting van 'n persoon se kredietwaardigheid, 'n regsgeldige ordening teen sy boedel was. Dit sluit egter nie die moontlikheid van vermoenskade weens die aantasting van kredietwaardigheid totaal uit nie. Die posisie waar die vervroegde betaling tot gevolg kan hê dat 'n persoon van sy oates teen 'n ongunstige prys moet verkontant ten einde die eise waarvoor hy nie beplan het nie, die hoof te bied, is ook denkbaar.

Die posisie van 'n persoon wat sy kredietwaardigheid aanwend om wins te maak, is heel anders. 'n Ontneming van sy kredietwaardigheid en gevolglike onttrekking van sy krediet, sal ook die wins wat hy sou gemaak het, laat verdwyn en duidelike vermoenskade tot gevolg hê. Hierdie is uit en uit die feitlike posisie by 'n handelaar wat sy kredietwaardigheid aanwend om 'n wins te verwerf. In hierdie lig beskou, moet die individu wat kredietwaardigheid vir dieselfde rede aanwend, oor dieselfde kam as die handelaar geskeer word.

4 4 Kredietwaardigheid as 'n "subjektiewe reg" :

By die bespreking van werfkrags as 'n moontlike verklaring van die aard van kredietwaardigheid, het dit geblyk dat die afsonderlike komponente van werfkrags, nie die objek van 'n afsonderlike immateriële reg kan wees nie.⁴⁷ Die vraag ontstaan egter of dit ook van kredietwaardigheid waar kan wees, Is dit nie moontlik dat kredietwaardigheid 'n uitsondering op hierdie reël kan wees nie ? Is kredietwaardigheid nie dalk 'n afsonderlike subjektiewe reg nie ?

Die basiese kenmerk van 'n subjektiewe reg, is die subjek-objek verhouding wat in 'n regsbetrekking teenoor mekaar te staan kom. Die inhoud van hierdie reg is dat dit aan die draer daarvan sekere bevoegdhede ten aansien van die objek verleen.⁴⁸ Die oorsprong van hierdie regsbetrekking is in die feitlike werklikheid te vinde.⁴⁹

Voordat 'n besondere belang as 'n selfstandige objek van 'n subjektiewe reg beskou kan word, moet dit aan twee vereistes voldoen, naamlik : "n Objekt van 'n subjektiewe reg is 'n regsgoed wat ekonomiese waarde⁵⁰ vir die belanghebbende verteenwoordig, wat dus uit sy relatiewe skaarste sy betekenis as regsgoed verkry. Wat dan regsobjek kan wees, hang af van die ontwikkeling van die kultuur."⁵¹ Dat kredietwaardigheid aan hierdie vereiste kan voldoen word gestaaf deur die talle sake wat aanhangig gemaak is waar die kredietwaardigheid van eisers geskend is. Indien dit nie 'n belang met ekonomiese waarde was nie, sou sodanige sake nie voorgekom het nie.⁵² Kredietwaardigheid voldoen beslis aan die vereiste van relatiewe skaarste.⁵³

Die tweede vereiste vir die daarstelling van 'n afsonderlike regsgoed, is dat dit "so 'n mate van bepaaldheid, omlindheid en selfstandigheid besit dat beskikking daaroor en genot daarvan moontlik is."⁵⁴ Dat kredietwaardigheid aan hierdie vereiste kan voldoen, is myns insiens duidelik. Kredietwaardigheid, na die aard van hierdie reg, behoort tot die erkende vermoënsregte naamlik die saaklike, vorderings- en immateriële goedereregte. As sulke vertoon kredietwaardigheid as synde 'n skepping van die mens in sy ekonomiese bedrywighede groter affiniteit tot en ooreenkoms met die immateriële goedereregte en veral met outeursreg in die opsig dat eers wanneer dit na buite vergestalt word, die reg op kredietwaardigheid beskerm word. So gesien kan geen persoon daarop aandrang dat krediet aan hom verleen word nie, maar wanneer die verhouding bestaan, sal die reg sanksie verleen teen enige handeling wat op daardie geskepte of verworwe reg inbreuk mag maak of dit gevaar mag stel. Daarbenewens is dit ook by eliminasië so dat kredietwaardigheid slegs 'n immateriële reg kan wees omdat dit bepaald nie 'n vordering, reg of saaklike reg of persoonlikheidsreg is nie.

Die feit dat kredietwaardigheid onafhanklik van werfkrag kan bestaan, word aangetoon deur die verskynsel dat selfs individue wat nie ondernemings bedryf, oor kredietwaardigheid beskik. Ook as die bevoegdhede wat deur die bestaan van kredietwaardigheid in die lewe geroep word, beskou word, is dit duidelik dat die bevoegdheid wat verleen word om aankope of verpligtinge anders as teen kontant aan te gaan, dui op iets anders as 'n saaklike, persoonlike of persoonlikheidsreg.

Hierdie standpunt kan ook aan die hand van die positiewe reg verantwoord

word. In die *Abro*-saak is kredietwaardigheid bewustelik beskerm insoverre 'n nalatige aantasting van kredietwaardigheid en gevolglike verontagsaming van die kardinale beginsels van die lasterreg, naamlik opset en onregmatigheid, aanspreeklikheid daargestel het. Uit die argumente van die hof kan afgelei word dat hier 'n skending van een of ander reg was wat weens beleidsoorwegings nie sonder meer oor die hoof gesien kon word nie en dat die streng toepassing van die beginsels van laster die eiser sonder remedie sou gelaat het en dus onbillik sou wees. Dieselfde opmerking geld ook vir al die *banksake* waar kredietwaardigheid ter sprake was.⁵⁵ Dit is insiggewend dat in al die sake waar daar 'n lastereis uit die aantasting van kredietwaardigheid gespruit het, slegs daardie eisers wat 'n *innuendo* van een of ander aard (hoofsaaklik oneerlikheid) kon aantoon, met hulle lastereise geslaag het.⁵⁶

4 5 Samevatting en gevolgtrekking :

Kredietwaardigheid is geen persoonlikheidsregtelike belang nie en bestaan daarin dat dit 'n vertroueskepping in 'n persoon se *wil* en *vermoë* is om sy finansiële verpligtinge na te kom. Die *wil* om te betaal word van 'n persoon se handelsreputasie, dit wil sê sy gebruik van krediet in die onlangse verlede, afgelei. Hierdie reputasie is nie dieselfde as die *fama* nie omdat dit verwerf moet word en nie by geboorte ontstaan nie. Dit kan ook verloor word en om daarbenewens ook 'n regspersoon toe. Voorts is 'n persoon wat *fama* besit nie kredietwaardig voordat hy die kredietgewer oortuig het dat hy in die *vermoë* is om sy finansiële verpligtinge na te kom nie. Hierdie vermoë word aan die hand van 'n persoon se huidige batestand beoordeel, alhoewel die verpligting in die toekoms nagekom word.

Kredietwaardigheid is 'n komponent van werfkrag, maar kan onafhanklik van die bestaan van werfkrag funksioneer soos blyk uit die feit dat 'n individu wat nie 'n onderneming geskep het nie, ook kredietwaardig is. Kredietwaardigheid is dus 'n afsonderlike immateriële regsgoed. Die laasgenoemde slotsom is die enigste wetenskaplike verklaring wat aan die hantering van die aantastings van kredietwaardigheid deur die howe, geheg kan word waar die beginsels van laster verbuig is om kredietwaardigheid te beskerm.⁵⁷

5 Kredietwaardigheid, fama en die actio iniuriarum :

5 1 Inleiding :

En einde met die *actio iniuriarum* te kan slaag, moet 'n persoon wie se

fama aangetas is, aantoon dat die publikasie van woorde opsetlik geskied het, sy aansien in die oë van die gemeenskap in die algemeen (en nie net by 'n segment daarvan nie) gedaal het en dat hy persoonlikheidsnadeel gely het. Hierdie vereistes moet aan die hand van die aantastingshandelinge wat by kredietwaardigheid ter sprake is, beoordeel word om vas te stel of, desnieteenstaande die werklike aard van kredietwaardigheid, die *actio iniuriarum* aangewese regsmiddel ten opsigte van die beskerming van kredietwaardigheid kan wees soos wat dit tot dusver deur die hof aangewend en toegepas is.⁵⁸

2 5 2 Die inbreukmakingshandelinge en kredietwaardigheid :

Ten einde met die *actio iniuriarum* te kan slaag, moet die benadeelde aantoon dat sy aansien in die oë van die gemeenskap in die algemeen gedaal het.⁵⁹ By tipiese handelinge wat inbreuk op kredietwaardigheid tot gevolg het, is daar 'n ongunstige refleksie op 'n persoon se wil en vermoë om finansiële verpligtinge na te kom. So 'n bewering is nie lasterlik nie tensy *innuendo* van oneerlikheid daaraan gekoppel kan word.⁶⁰ Die blote bewering dat 'n persoon nie wil of kan betaal nie, soos ingelees in die geval waar 'n feit gepubliseer word dat vonnis teen 'n persoon aangeteken is, reflekteer nie *per se* ongunstig op die eerlikheid en solvensie van 'n persoon nie en om hierdie rede nie sonder meer lasterlik nie.⁶¹ Hierdie verskynsel is maklik aan die hand van die feitelike werklikheid te verklaar. Die neem van vonnis by verstek of die feit dat 'n persoon wat 'n tjek uitreik sonder dat die voldoende fondse voor hande is of die verkeerdelike ontering daarvan deur die bank, kan aan 'n verskeidenheid van onskuldige en regmatige redes toegeskrewe word. So kan die benadeelde onbewus wees dat verstekvonnis teen hom aangeteken was,⁶² hy kon onder die wanindruk verkeer dat die skuld reeds vereffene is, of hy kan in onkunde besluit het om die saak te betwis wanneer die daartoe deur die hof opgeroep word, of besluit dat weens die ongeregverdietheid van die eis, hy nie sal betaal tensy hy regtens daartoe gedwing word nie, of hy kon een of ander onvoorsiene finansiële terugslag waaroor geen beheer gehad het nie, gely het. Te meer, indien vonnis na die afsluiting van 'n verdedigde aksie gepubliseer word. Benewens die voorgaande, is dit ook by die klassieke inbreukmakingshandelinge⁶³ gewoonlik publikasie van 'n vonnis bestaan van die vonnis aan 'n segment van die gemeenskap wat 'n belang het in die inligting het.⁶⁴ Indien daar wel 'n verlaging van aansien in die persoonlike regsregtelike sin plaasvind, is dit juis in die oë van 'n segment van

gemeenskap, naamlik die handelsegment van daardie gemeenskap. Dit sal by 'n uitsondering wees dat kennis en vriende van 'n persoon, van wie dit kennis word dat vonnis teen hom aangeteken is of dat sy tjek verkeerdelik oordeel is, bewus word van laasgenoemde feite omdat hierdie feite altyd as vertroulik openbaar word aan slegs daardie persone wat 'n belang daarby het. Hierdie belanghebbendes weer, is persone wat in 'n kommersiële verhouding of so 'n potensiële verhouding teenoor daardie persoon staan. Sou hierdie kennis aan ander persone bekendgemaak word, is dit moontlik dat daar 'n reaksie kan ontstaan slegs wanneer die benadeelde kan aantoon dat die skade gemaak kan word dat die vonnis wat teen hom aangeteken is, of die tjek wat oordeel is, te wyte is aan een of ander moreel-sosiale laakbare persoon wat aan hom toegeskryf word. In die reël sal dit wees dat hy eerlik is en poog om sy finansiële verpligtinge te ontduik of bedrieglik te tree deurdat hy 'n ander persoon onder die verkeerde indruk gebring het dat hy in staat is om sy skulde te betaal. Indien dit die geval is, sal hy die sekondêre betekenis wat hy hieraan heg, moet kan aantoon. Indien verlagings van die oë van die handelsegment plaasvind, is dit nie noodwendig as gevolg van die feit dat die persoon van 'n lae morele aansien is nie of dat die skade gemaak word dat die persoon oneerlik is nie.⁶⁵ Uit die gewysdes is dit duidelik dat daar geen gerapporteerde geval is waar die onmiddellike kennis minder van hom gedink het of kontak met hom verbreek het nie.⁶⁶ Indien daar wêl onttrekking plaasgevind het, is dit die onttrekking van krediet van die persoon, nie bloot omdat die handelsegment meen dat die persoon eerlik is nie, maar dat dit ook blyk dat die persoon moontlik nie in die vermoë is om te betaal nie. Die onttrekking geskied dan uit selfbelang ten einde verliese te beperk wat uit die toestaan van krediet aan so 'n persoon mag ontstaan en weens sy oënskynlike onvermoë om te kan betaal.

Die probleem wat die klassieke inbreukmakingshandelinge by kredietwaardigheid te weeg bring, is daarin geleë dat hierdie handeling op twee sye van kredietwaardigheid slaan, naamlik die *vermoë* en die *wil* van 'n persoon om sy finansiële verpligtinge na te kom. Dit bring in die lig van die *Borkum* en *Witzinger*-sake mee dat een en dieselfde handeling tegelyk regmatig en onregmatig kan wees. Is 'n bewering wat aantoon dat vonnis teen 'n persoon aangeteken is of dat sy tjek verkeerdelik oordeel is, onregmatig omdat dit ongunstig op sy eerlikheid reflekteer? Of is die bewering ontbloot aan onregmatigheid omdat dit slaan op die persoon se skynbare finansiële onvermoë

om sy skuld te betaal? Indien die element van oneerlikheid aangetoon kan word, sal so 'n bewering lasterlik wees, Indien nie, sal die bewering regmatig en nie lasterlik wees nie.⁶⁷

Die situasie word nie verhelp indien die gevolg wat uit 'n inbreukmakingshandeling te weeg gebring word, oorweeg word nie. By 'n handelaar is dit duidelik dat die verlies aan huidige en potensiële krediet, katastrofies kan wees. Anders is die geval by die individu. In hierdie verband kan die gevalle van die *Suttonmere* en *Abro*-sake teenoor mekaar gestel word.⁶⁸ In die *Abro*-saak sou die kredietgewers van die eiser, nadat verkeerdelik berig is dat voorlopige vonnis teen hom aangeteken is, onmiddellike stappe gedoen het om hulle belange te beskerm met duidelike finansiële implikasies vir die eiser. In die *Suttonmere*-saak was die gevolg van die rapportering van die vonnis wat ongegrond verkry is,⁶⁹ dat die eiseres se aansoek vir kredietkoopfasiliteite afgekeur is. Die afkeuring van hierdie aansoek het, by nadere oordenking, geen vermoënsregtelike gevolge ingehou nie⁷⁰ - in die mate dat daar geen *vermindering* in die eiseres se boedel plaasgevind het nie. Dat die handeling in die *Abro*-saak onregmatig is ten aansien van die moontlike gevolge wat daaruit kan spruit, is duidelik. Dieselfde kan egter nie met sekerheid van die *Suttonmere*-saak gesê word nie. In die laasgenoemde geval het daar volgens my mening geen verlaging in die aansien (in die persoonlikheidsregtelike sin) plaasgevind nie. Die inhoud van die gepubliseerde berig kan nie lasterlik wees nie omdat die *innuendo* van oneerlikheid glad nie aangetoon of bewys is nie.

Die aantasting van kredietwaardigheid sal aanleiding tot 'n lasteraksie gee indien die aantastingshandeling slaan op die sosiaal-morele deugde van die benadeelde persoon wat dan verband hou met die *wil* van so 'n persoon om sy finansiële verpligtinge na te kom. In so 'n geval sal die *actio iniuriarum* die toepaslike regsmiddel wees. Indien daar blote kredietweiering plaasvind en die eiser kan aantoon dat die weiering opsetlik as gevolg van die kredietgewer se vermoede dat hy oneerlik is, geskied, sal so 'n persoon moontlik weens die aantasting van sy *dignitas* genoegdoening kan vorder.⁷¹

Die *actio iniuriarum* is ook nie die aangewese regsmiddel waar aantasting van kredietwaardigheid deur kredietburo's geskied nie. Die houding van die howe ten aansien van bevoorregte geleentheid in die *Abro* en *Pickard*-sake in-

neem het, is Engelsregtelik gegrond⁷² en weerspieël buitendien nie die are ontwikkelde beginsels ten aansien van hierdie aangeleentheid nie.⁷³ Dat kredietburo's onder 'n kontraktuele en daarom 'n juridiese plig staan om kredietinligting aangaande persone te verskaf, is ongetwyfeld so. Dat inskrywers op die publikasies van kredietburo's 'n belang in die inligting het in die opsig dat hulle die inligting wil aanwend om hulleself te beskerm teen verliese deur die toestaan van krediet aan persone wat kredietrisiko's kan wees, is ook waar. Dieselfde geld vir interhandelaarsnavrae.⁷⁴ Verder, dat Knox Court records in die *Suttonmere*-saak vir laster aanspreeklik gehou kan word, is verklaarbaar. Hierdie instansie het, sonder om bewus te wees daarvan dat 'n appèl nalatiglik teen die eiseres ingestel is, 'n akkurate verslag ten aansien van die hofgeding gegee en seersekerlik was die publikasie, wat hulle betref, 'n grond van hierdie feit dubbel bevoorreg. Eerstens, weens die juridiese plig van die tweedeens, die rapportering van korrekte inligting aangaande 'n hofgeding. Dit sou verregaande wees om teenoor hierdie buro die houding te moet aanneem dat alle verstekvonnisse eers vir die juridiese geldigheid daarvan geïnspeurde kontroleer moet word voordat verslag daarvoor gedoen mag word. Buitendien is so 'n verstekvonniss deel van openbare dokumente en beskikbaar vir insae deur enige lid van die publiek. Indien die vorm wat die verstekvonniss aanneem die wyse waarop die inligting bekendgemaak word, in oënskou geneem word, kan dit beswaarlik gesê word dat so 'n bewering *per se* lasterlik is.⁷⁵

5.3 Die inbreukmakingshandeling en skuld :

Kredietwaardigheidsaantastings wat nie met 'n *innuendo* van oneerlikheid gepaard gaan nie, geskied selde of ooit opsetlik.⁷⁶ Dit het tot gevolg dat die hof daar streng by die beginsels van die *actio iniuriarum* in die *Abro*-saak⁷⁷ gehou was, Abro nie met sy eis kon geslaag het nie. Kritzinger⁷⁸ daarenteen, is geslaag net omdat die aantasting van sy kredietwaardigheid deur die media geskied het.⁷⁹ Dieselfde opmerking geld ook vir alle aantastings van kredietwaardigheid wat uit die verkeerdelike ontering van tjeks spruit. *Alle* onterings is nalatiglik geskied, tog het die eisers geslaag.⁸⁰

Die huidige oorwig van mening ten gunste van die benadering dat hierdie probleem aan die hand van die *actio legis Aquiliae* en die *actio iniuriarum* hanteer moet word,⁸¹ oorweeg word, is dit duidelik dat hier by 'n dierse beskouing 'n vermoënsregtelike gevolg uit die aantasting van, wat tot die huidige, as 'n persoonlikheidsregtelike belang beskou en aanvaar is, vloei.⁸²

Joubert⁸⁵ se stelling dat : "vermoënsregtelike gevolge veral, ofskoon geensins slegs, in hierdie persoonlikheidsreg opgeslote kan lê, in die sin dat die goeie naam van die reghebbende sy kredietwaardigheid kan verhoog. Daarmee word die 'reg op krediet' nog nie 'n vermoënsreg nie, want dit is geen reg op goed buite die persoonlikheid geleë nie. Bestaan daar enige rede waarom daar van 'n aparte reg op krediet naas die goeie naam sprake sal wees? 'Krediet' is geen selfstandige regsgoed naas goeie naam nie" en wat deur Neethling⁸⁴ beaam word, verdien beslis nadere beskouing. In die eerste plek, is dit heel duidelik dat daar by Joubert geen twyfel bestaan dat die "reg op die goeie naam" en krediet(waardigheid) sinonieme is nie. Of hierdie aanname die toets van die feitelike werklikheid slaag, behoef geen uitgerekte betoog nie. Joubert bied ook geen gesag vir hierdie stelling nie, alhoewel daar aanknopingspunte in die Duitse reg bestaan wat hierdie aanname nie steun nie.⁸⁵ Die blote feit dat die aantasting van 'n belang òf vermoënsregtelike òf persoonlikheidsregtelike gevolge kan inhou en as 'n reël inhou, is reeds aanduidend indien nie bepalend van die belang wat aangetas is.⁸⁶ Skade vloei tog immers uit die aantasting van een of ander subjektiewe reg of dan belang, naamlik vermoënsregtelike of persoonlikheidsregtelik. Indien aanvaar word dat 'n aantasting van die "reg op die goeie naam" vermoënsbenadeling meebring, moet die vraag gevra word : Waar kom hierdie benadeling dan vandaan as dit so is soos Joubert dit stel, dat die onderskeid tussen persoonlikheids- en vermoënsregte is dat die laasgenoemde geheel en al buite die persoonlikheid geleë is. So beskou, word die stelling dat vermoënskade *normaliter* uit die aantasting van 'n vermoënsbelang vloei, waar en blyk die moontlikheid dat die aantasting van 'n suiwer persoonlikheidsreg, soos die reg op *fama*, vermoënsregtelike skade kan afwerp, onwaarskynlik.⁸⁷ Hierdie stelling van Joubert het dus 'n teenstrydigheid in. Dit word veral waar indien die beginsel aanvaar word dat die "goeie naam" van die persoonlikheidsreg verskil van die reputasi wat in kredietwaardigheid opgesluit is⁸⁸ en dat kredietwaardigheid nie van die persoonlikheidsregtelike *fama* afhanklik is nie.

Daar moet dus met Visser,⁸⁹ al is dit op 'n heel ander grondslag, saamgestel word as hy tot die gevolgtrekking kom dat : "1. In die Suttonmere-saak waarna ter aanvang verwys is, het dit nie primêr oor 'n opsetlike krenking van die reg op *fama* (dus 'n *iniuria*) gegaan nie. Genoegdoening was nie relevant nie....." Die *actio iniuriarum* is slegs relevant in daardie geval waar die sedelik-morele aansien van 'n persoon in die oë van die gemeenskap

n geheel aangetas word. Opset is dan n vereiste vir die vestiging van aanspreeklikheid.⁹⁰ By aantastings van die kredietwaardigheid is die vermoë n n persoon suiwer en alleen ter sprake. Om hierdie rede is nalatigheid as skuldvorm voldoende. Om te erken dat daar vermoënsregtelike gevolge uit die aantasting van n suiwer persoonlikheidsregtelike belang kan voortvloei, maar die onderskeid tussen vermoënsregte en persoonlikheidsregte daarin geleë is dat die vermoëns buite die persoonlikheid van n persoon geleë is), om n vermoënsregtelike aard aan n suiwer persoonlikheidsregtelike belang te koppel. Die eindresultaat is dus dat indien daar volhard word met die skouing dat kredietwaardigheid deel van die *fama* is, die skuldvereiste van opset, naamlik opset, in ooreenstemming met die beginsels van laster, gehand-af móét word. Gesien in die lig van die feit dat aantastings van krediet-ardigheid in die praktyk selde opsetlik geskied, sal n suiwer toepassing die *actio iniuriarum* geen beskerming teen die aantasting van krediet-ardigheid kan bied nie. Dit is weens hierdie praktykverskynsel, nie vreemd die opsetsvereiste in laasgenoende gevalle geen aandag geniet het nie.⁹¹ eds vroeër⁹² is aangetoon dat waar skade wat uit die aantastings van krediet-ardigheid gevolg het, bereken was,⁹³ faktore wat nie met die bepaling van oegdoening te make het nie, in ag geneem is.⁹⁴ Uit hierdie sake blyk dat, alhoewel n "laster" gepleeg was, en derhalwe n persoonlikheidsreg-tenk was, daar in weinige van die gevalle suiwer genoegdoening toegeken s.⁹⁵ Waar dit om kredietwaardigheid gegaan het, het die howe onder die ndel van laster n skatting van die skade wat die eiser as gevolg van die tasting van sy kredietwaardigheid gely het, gemaak.⁹⁶

4 Gevolgtrekkings :

hoofde van die voorgaande kan die gevolgtrekking gemaak word dat, sou kredietwaardigheid nie n vermoënsbelang wees waarop n afsonderlike subjek-ve reg gevestig kan word nie en dat dit die *fama* van n persoon is, die olg daarvan sal wees dat die *actio iniuriarum* die enigste aksie tot be-king van n persoon wie se kredietwaardigheid aangetas is, sal wees. In n geval sal die resultaat van die *Suttonmere*-saak hom in die gesig staar.⁹⁷ urby sal ondervind word dat indien die tipiese inbreukhandelinge krities-rou word, sodanige handelinge regmatig sal wees.⁹⁸ Verder sal die bena-ide moet kan bewys dat die refleksie wat op hom gewerp is, slaan op eerlikheid. Kredietonthouding spruit nie net uit oneerlikheidsvermoedens

nie, maar ook uit die feit dat die kredietgewer onseker kan wees of die kredietontvanger in staat is om sy skuld te betaal.

VOETNOTE :

- 1 V g l KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373 O.
- 2 VAN HEERDEN EN NEETHLING : ONREGMATIGE MEDEDINGING Butterworths (1983) 35; VAN RENSBURG : JURIDIESE KOUSALITEIT EN ASPEKTE VAN AANSPREEKLIKHEIDSBEGRENSING BY DIE ONREGMATIGE DAAD Proefskrif (1970) 134.
- 3 Sien 26 supra.
- 4 Sien KRITZINGER v PERSKOR supra.
- 5 Sien die sake in v n 145 op 228 supra.
- 6 Sien v n e 132-135 op 228 supra.
- 7 Vide regter Flemming in KRITZINGER v PERSKOR supra 386; BORKUM v CLINE supra.
- 8 Ibid.
- 9 Vide regter Flemming in KRITZINGER v PERSKOR supra 386 : "Of 'n refleksie op 'n persoon se finansies inderdaad 'n ander se agting verminder bly 'n feitelike vraag. Wat daardie vraag betref, onderskryf ek die bedenking in die Masters-saak supra dat dit baie lasterlik is om te sê dat 'n persoon arm is. Ek aanvaar graag dat die regdenkende mens nie sy agting vir 'n ander gradeer volgens die omvang van 'n ander se aards besittings nie en sal iets byverstaan moet word, in regstaal 'n lasterlike invloed van een of ander aard, voordat laster aanwesig is. Daar sou ook onderskei moet word aan die hand van die benadering in die Schoeman-saak tussen werklike skadings van die fama en huiwerigheid en teësinnigheid van andere om krediet te verleen wat toe te skryf is slegs aan selfbeskerming."
- 10 Vgl 26 e v supra; 194 e v supra.
- 11 Ibid.
- 12 V g l 98 e v supra; 113 e v supra ten aansien van die Oostenrykse reg; 126 e v supra ten aansien van die Nederlandse reg, maar veral die Duitse reg.
- 13 Sien HELLE a w 89 e v waar 'n onderskeid tussen Ruf, eer of persoonlike reputasie getref word, asook die Nederlandse beskouing van eer, goeie naam en reputasie op 126 e v supra, maar veral artikel 824 van die BGB op 102 e v supra. Dat kredietwaardigheid as 'n afsonderlike belang beskerm behoort te word, blyk uit die Engelse en Amerikaanse wetgewing ter beskerming van verbruikerskrediet. Sien 39 e v supra en 63 e v supra.
- 14 Ibid.
- 15 Kredietwaardigheid is nie van die persoonlikheidsdoelinge van 'n persoon afhankelijk. Sien 26 e v supra. Die vermoë van 'n persoon om te kan betaal, speel ook

h rol.

Ibid.

A w 146.

Ibid.

PERSOONLIKHEIDSREG a w 26, 27.

JOUBERT a w 144; NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG 28.

Ibid.

Ibid.

Ibid.

Sien die sake in v n e 145 en 146 op 228, 229 supra.

Sien KRITZINGER v PERSKOR supra en ook v n e 156 tot 163 op 229, 230 supra.

Oënskylik is dit die geval waar 'n persoon vir 'n ander borg staan. Krities beskou, blyk dit egter dat die verskaffing van 'n borg juis volg indien die hoofskuldenaar nie kredietwaardig is nie of dan nie oor voldoende vermoë beskik om sy verpligtinge na te kom nie. Hy verwek steeds die vertroue welke vertroue deur die verskaffing van die borg verstewig word.

VAN HEERDEN EN NEETHLING a w 50 en sien ook par 2 4 2 infra.

Sien 241, 242 supra.

Naamlik die feit dat dit persoonsgebonde is.

D w s hetsy ingevolge die beginsels van die *actio iniuriarum* of die *actio legis Aquiliae*.

Sien VISSER 1982 THRHR 168, 169 waar die geleerde skrywer tot die gevolgtrekking kom dat die eiseres in die Suttonmere-saak (supra) vermoënskade gelyk het en dat sodanige skade met die *actio legis Aquiliae* verhaal behoort te word. Sien ook FRADD v JACQUELIN 3 NLR 144; BREDELL v PIENAAR 1922 AD 422; GELB v HAWKINS 1960 3 SA 678 A; VAN ZYL v AFRICAN THEATRES 1931 CPD 65; VAN DER MERWE 1964 THRHR 310.

V g l STRAUSS EN VAN DER WALT a w 222, 223; VAN DER MERWE 1964 THRHR 310, 313, 314.

A w 222, 223.

CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE 1966 3 SA 470 W, veral op 477G waar kredietwaardigheid ingesluit word.

STRAUSS EN VAN DER WALT a w 222, 223.

V g l onder andere INFORMA CONFIDENTIAL-REPORTS v ABRO supra; TRUST BANK v MARQUES supra; BARCLAYS BANK v GILES supra gekontrasteer met KRITZINGER v PERSKOR supra waar

kredietwaardigheid as fama beskou is en die kredietwaardigheid van die eiser as handelelaar nie ter sprake was nie.

- 37 VAN HEERDEN EN NEETHLING a w 49 en die gesag daar aangehaal.
- 38 Ibid 49,50.
- 39 Ibid.
- 40 Ibid. Die ondernemingsfaktore is die goeie reputasie of naam van die onderneming waarby kredietwaardigheid inbegrepe is, die ligging van die onderneming en die aansien van die stigter van die onderneming.
- 41 Ibid 51.
- 42 D w s handelskredietgewers.
- 43 HUBMANN 117 ZHR 46; VAN HEERDEN EN NEETHLING a w 51 v n 16.
- 44 Ibid.
- 45 Ibid 54 en sien ook UNIVERSITEIT VAN PRETORIA v TOMMIE MEYER FILMS 1977 4 SA 376 I.
- 46 Sien 20, 21 e v supra.
- 47 VAN HEERDEN EN NEETHLING a w 50, 51.
- 48 JOUBERT 1958 THRHR 110, 111; NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG a w 26.
- 49 NEETHLING a w 26.
- 50 Dit beteken nie noodwendig markwaarde nie Sien JOUBERT 1958 THRHR 110, 119, 120.
- 51 Ibid.
- 52 Sien die sake in v n 1 en 125 op 218 en 227 supra, onderskeidelik.
- 53 Sien NEETHLING a w 29; JOUBERT 1958 THRHR 113.
- 54 Ibid.
- 55 Sien v n 125 op 227 supra; INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra.
- 56 V g l CONROY v BENNETT 1886 HCG 201; COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233; PAYN v BOWLES 1933 NLR 501; SMITH v LAWRENCE 1929 NPD 132; NATHANSON v DOHERTY 1914 TPD 453; MASTERS v CNA 1936 CPD 388; KRITZINGER v PERSKOR 1981 s SA 373 O.
- 57 Sien 201 e v supra en die sake in die voetnote aldaar.
- 58 V g l veral KRITZINGER v PERSKOR en SUTTONMERE v HILLS supra.
- 59 Sien 207 e v supra en die voetnote wat daar aangedui word.
- 60 BORKUM v CLINE supra; DAUBERMANN v BLUMENFELD supra; KRITZINGER v PERSKOR supra;

CONROY v BENNETT supra; COOMER v MOOROSI supra; PAYN v BOWLES supra; SMITH v LAWRENCE supra; NATHANSON v DOHERTY supra; MASTERS v CNA supra.

Ibid.

V g 1 SUTTONMERE v HILLS supra; Reël 9(3)(b), (c), (d) en (f) van die Landdroshowerëls ingevolge die wet op Landdroshowe, 44 van 1944 afgekondig, asook reël 4 van die Hooggeregshof.

Sien 45 supra en LEWIS a w 30.

Sien v n 56 supra asook BORKUM v CLINE supra; MORAR v CASSOJEE supra contra CHANNING v SA FINANCIAL GAZETTE supra en KRITZINGER v PERSKOR supra.

V g 1 BORKUM v CLINE supra; MASTERS v CNA supra.

Die praktiese uitwerking van 'n berig van, byvoorbeeld insolvensie, word geïllustreer in KRITZINGER v PERSKOR supra op 388. In die meerderheid van die gevalle sal die nader kennisse van die benadeelde persoon op die hoogte van die ware toedrag van sake ten aansien van so 'n persoon wees.

BORKUM v CLINE supra; KRITZINGER v PERSKOR supra asook die sake in v n e 151 e v op 229 e v supra.

SUTTONMERE v HILLS en INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra.

Die verweerder het naamlik vir huurgeld gedagvaar en vonnis by verstek verkry terwyl die huurgeld inderdaad deur die eiseres betaal was. Die dagvaarding is op die eiseres se dogter in haar afwesigheid ingevolge reël 9 van die Landdroshowerëls beteken.

Die stelling van VISSER 1982 THRHR 173 dat slegs vermoënskade hier ter sprake is, is by nadere oordening nie heeltemal juis nie. Die eiseres het, streng gesproke, slegs 'n moontlike krenking van haar dignitas ondervind.

JACKSON v SA NATIONAL INSTITUTE FOR CRIME PREVENTION AND REHABILITATION OF OFFENDERS 1976 3 SA 1 A asook VAN DER MERWE EN OLIVIER a w op 445 en die gesag in v n 51 aldaar aangehaal.

PICKARD v SA TRADE PROTECTION SOCIETY supra en INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS supra. Die PICKARD-saak is op grond van die Amerikaanse beslissing van NEWBOLT v BRAD-STREET 40 AM-REP 426 beslis. In die ABRO-saak is daar weer met goedkeuring na die PICKARD-saak en ODGERS : LIBEL AND SLANDER a w 762, verwys.

Sien 37 e v supra en LEWIS a w 196. Sien ten aansien van die Amerikaanse reg, 62 e v.

Sien MORAR v CASSOJEE supra.

Ten aansien van die insae in hofrekords, v g 1 artikel 7 van Wet 44 van 1944. 'n Tipiese publikasie van hierdie vonnisse verskyn in Bylae B infra.

Sien 213 supra en v n 202 op 232 supra.

INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra.

- 78 KRITZINGER v PERSKOR supra.
- 79 Sien v n 71 op 224 supra.
- 80 Sien v n 130 op 228 supra. Ook VAN DER MERWE 1964 THRHR 314.
- 81 D w s dat daar van twee aantastings van afsonderlike belange uit dieselfde handeling ter sprake is. Sien ook v n 81 op 225 supra.
- 82 Sien v n 1 op 218 supra.
- 83 A w 134.
- 84 PERSOONLIKHEIDSREG 27, 28.
- 85 Dit is veral die geval by kredietwaardigheid omdat die inbreukmakingshandelinge nie uitsluitlik op die persoonlikheid van 'n persoon gemik is nie, maar ook betrekking het op die vermoë van 'n persoon om sy finansiële verpligtinge na te kom. Vir die Duitse reg sien 102 e v supra.
- 86 Ibid.
- 87 V g l CLAASSEN 1983 TRW Jaargang 8 16-19.
- 88 Sien 26 supra.
- 89 1982 THRHR 173.
- 90 Sien v n 5 op 218 supra.
- 91 Sien 213 supra.
- 92 Sien 214 e v supra.
- 93 Ibid.
- 94 Ibid.
- 95 Ibid.
- 96 Ibid.
- 97 Naamlik dat daar gewoonlik 'n gebrek aan opset is en hy nie die voordeel van 'n last deur die media (d w s skuldlose aanspreeklikheid) geniet soos die geval in die KRITZINGER - saak.
- 98 Weens die feit dat daar geen innuendo van oneerlikheid daaraan gekoppel word nie.

HOOFSTUK 8

DIE SUID-AFRIKAANSE REG

Die beskerming van kredietwaardigheid

INLEIDING :

DIE PERSOONLIKHEIDSREGTELIKE AANTASTINGS BY KREDIETWAARDIGHEIDSKENDING :

Die lasterlikheid van verskafte kredietinligting - Kredietwaardigheid en dignitas.

VERMOËNSREGTELIKE SKADE :

Die verhouding tussen die *actio iniuriarum* en die *actio legis Aquiliae* - Die beginsels by die verhaling van vermoënskade weens die aantasting van kredietwaardigheid - inleiding - die handeling - onregmatigheid - skuld - samevatting en gevolgtrekkings.

INLEIDING :

Daar is vasgestel dat die *actio iniuriarum* in die eerste plek nie oor die vermoë beskik om kredietwaardigheid voldoende te beskerm nie, ongeag die aard of kredietwaardigheid 'n persoonlikheidsreg of vermoënsreg is. Dit is eerder duidelik dat kredietwaardigheid 'n vermoënsregtelike belang is. Om hierdie rede volg dit dat die aangewese aanspreeklikheidsbeginsels die van die *actio legis Aquiliae* behoort te wees. Die vraag of die bestaande vermoënsregtelike beginsels voldoende beskerming teen die aantasting van kredietwaardigheid bied, sal ook ondersoek moet word.

Om die einde 'n sistematiese uiteensetting te bewerkstellig, is dit nodig om te onderskei tussen inbreukmakingshandelinge ten opsigte van handelaars en verbruikers of verbruikers,¹ juis omdat handelaars en verbruikers verskillende oogmerke ten aansien van die aanwending van krediet het. By die verbruiker is die aantasting van sy kredietwaardigheid by uitsondering aanleiding tot vermoënskade gee, terwyl daar in die geval van 'n handelaar of 'n ander persoon wat krediet aanwend om 'n inkomste te verkry, hoofsaaklik vermoënskade uit die aantasting van sy kredietwaardigheid sal volg.

Behalwe die waarskynlikheid van vermoënskade by die aantasting van kredietwaardigheid, val dit nie te betwyfel dat die aantasting van kredietwaardig-

heid by die handelaar en die verbruiker, steeds ook 'n aantasting van sy persoonlikheidsreg, in die vorm van 'n ingryping in sy *fama*² kan wees nie. Hierdie ingryping sal daarin bestaan dat daar 'n *innuendo* aan die bewering gekoppel word wat aandui dat die persoon weens oneerlikheid nie van plan is om sy finansiële verpligtinge na te kom nie. Die probleem wat rondom hierdie aspek ontstaan, is dat "kommentaar" oor kredietwaardigheid in kriptiese vorm geskied.³ Uit die inligting wat wêl verskaf word, word van die persoon aan wie dit verskaf is, verwag om self die nodige afleidings te maak. Die afleidings wat wel gemaak word, word aan die hand van faktore soos die frekwensie van vonnisse teen 'n besondere persoon, die skuldoorsaak en die bedrae wat betrokke is, gedoen. Daarby kan hierdie inligting sonder om spesifiek te wees, ook op beide elemente van kredietwaardigheid, naamlik die wil en vermoë om te kan betaal, reflekteer. Dit beteken dat indien krediet aan 'n persoon geweier word, daar dadelik 'n dilemma ontstaan, naamlik was die weiering op sterkte van 'n persoon se swak kredietreputasie of was dit weens sy finansiële onvermoë om die skuld in die toekoms te kan betaal? Indien dit dui op die gebrek aan die wil (reputasie) om te betaal kan dit die *innuendo* van oneerlikheid daarstel. Indien dit weens sy finansiële onvermoë is, is dit nie lasterlik nie.⁴ Indien dit gaan om die eersgenoemde rede, sal die benadeelde, in die lig van die feit dat die besluit deur die kredietgewer geneem is en die feit dat alle inligting streng vertroulik verskaf word en hy nie insae in sy eie kredietrekords het nie, beswaarlik kan vasstaan op welke gronde weiering geskied het. Dit het die praktiese uitwerking dat so 'n persoon nooit 'n eis sal kan formuleer nie omdat die aard en oorsprong van die aantasting streng geheim is.⁵

Aansluitend hierby is die feit dat die versameling van kredietinligting en die verspreiding daarvan, onafhanklik is van wilsbeskikking of kontrole ten opsigte van die juistheid van die inhoud daarvan, van die persoon of instansie waartoe dit handel. Die verspreiding van hierdie inligting op hierdie wyse kan ook inbreukmaking op die privaatheid van 'n persoon uitmaak.⁶

Uit die voorgaande blyk dit dat die verskaffing van kredietinligting moontlik inbreukmakings op twee terreine tot gevolg kan hê, naamlik die vermoënsregtelike en persoonlikheidsregtelike terreine.⁷

PERSONLIKHEIDSREGTELIKE AANTASTINGS BY KREDIETWAARDIGHEIDSKENDING :

1 Die lasterlikheid van die verskafte inligting :

Die blote bewering dat 'n persoon kredietonwaardig is, is nie lasterlik nie.⁸ Indien kredietinligting lasterlik wil wees, moet die verskafte inligting vatbaar wees vir 'n imputasie van oneerlikheid.⁹ So is kredietinligting in die vorm dat 'n vonnis teen 'n persoon aangeteken is, vatbaar vir twee afleidings, naamlik dat die persoon oneerlik is¹⁰ of dat die persoon nie vermoënd is nie.¹¹ Dieselfde bewering kan gevolglik lasterlik of nie-lasterlik wees.¹² Indien die mees algemene vorm, waarin kredietinligting gepubliseer word van nader betrag word, naamlik dat 'n vonnis teen 'n persoon aangeteken is of dat hy insolvent verklaar is, moet daar volgens die geldende beginsels wat op 'n *innuendo* van toepassing is¹³ die vertolking daaraan geheg word dat die persoon wat in die publikasie genoem word, daarin verskyn omdat hy nie in die vermoë is om finansiële verpligtinge na te kom nie, met andere woorde die onskuldige beteken. Uit die gerapporteerde inligting kan die rede vir die weiering te sien nie afgelei word nie en is die benadeelde nie eens bewus op welke gronde krediet hom geweier word nie.

Indien aanvaar word dat dit dui op sy oneerlikheid, en indien dit wel vasgestel is, staan die benadeelde voor die hindernis dat hy *animus iniuriandi* opset kan aantoon. Opset om 'n persoon in sy *fama* te krenk, sal by uitsondering die beweegrede agter die weiering van krediet wees omdat die weiering uit die beskerming van eie belang volg.¹⁴ Die uitsonderingsgevalle waar se kredietinligting opsetlik en kwaadwilliglik deur 'n vyandiggesinde persoon verskaf word, sal (in die lig van die huidige kredietinligtings- en -verspreiingspraktyk) nooit aan die kaak gestel kan word nie omdat die inligting vertroulik is en die benadeelde geen toegang daartoe het nie.¹⁵ Al wat die benadeelde sal weet, is dat krediet geweier is. Die presiese rede sal onbekend bly.¹⁶ Hierdie toedrag van sake veroorsaak dat die werklike beskerming van 'n persoon se reputasie, tot 'n groot mate geneutraliseer word. Dit is duidelik dat indien daar openbaarmaking van hierdie inligting sou plaasvind, die kanse vir meer skade teen die onregmatige inbreukmaking op die kredietwaardigheid van 'n persoon asook die beskerming daarvan, heelwat verhoog sal word.

Die enigste wyse waarop hierdie tekortkoming uit die weg geruim kan word,

is deur die verpligte verskaffing van sodanige inligting as wat 'n persoon¹⁷ in staat stel om te beoordeel of daar 'n aantasting van sy persoonlikheidsreg naamlik *fama* geskied het. Sulke inligting sal bestaan uit die aard, inhoud en oorsprong van enige nadelige berig wat aanleiding tot die weiering van kredie gegee het. Sodra hierdie inligting in sy besit is, kan 'n persoon vasstel of daar 'n lastereis ingestel moet en kan word. Die haakplek is egter dat die versamelaars en verspreiders van sulke inligting, nie gemenerereglik of andersins verplig is om die inligting aan die persoon oor wie dit handel, bekend te maak nie.

Benewens die verpligte openbaarmaking van inligting as 'n bykomende maatregel ter aanvulling van die beskerming wat die gemenerereg reeds bied, moet daar oorweeg word of die verpligte openbaarmaking tesame met die gemenerereglike remedies voldoende beskerming sal bied.¹⁸ Indien 'n persoon waarvoor 'n kredietverslag handel by wyse van inligting wat hy met die goedgegunstige medewerking van 'n kredietburo verkry het, vasstel dat iemand kwaadwilliglik verkeerde inligting aangaande hom versprei het en sy kredietwaardigheid as gevolg daarvan aangetas is, staan hy voor die deur van riskante en duur litigasie - iets wat die gewone persoon in hierdie tye al hoe minder kan bekostig. Afgesien hiervan, is dit so dat op die stadium wat die persoon tot die besef kom dat sy kredietwaardigheid op hierdie wyse aangetas is, die skade aan sy kredietwaardigheid lank reeds aangerig is en moet hy daarby die ongerief van 'n kredietlose lewe verduur.¹⁹ Die kombinasie van hierdie gevolge, moet 'n aanduiding wees dat die blote verskaffing van die nodige inligting alleen, nie voldoende en doeltreffende beskerming kan bied nie. Die aangewese maksimale beskerming is geleë in die kombinasie van verpligte verskaffing van inligting met die behoud van die gemenerereglike aksies²⁰ en benewens voorgaande, daarby te sorg dat die moontlikheid van inbreukmaking op die kredietwaardigheid van persone tot die minimum beperk word. Hierdie resultaat kan slegs verkry word indien die kredietwaardige persoon in so 'n posisie geplaas word om kredietinligting wat aangaande hom versprei word te betwis en aan hom 'n eis tot regstelling van enige foutiewe of verouderde inligting te verleen. Op hierdie wyse kan die moontlike nadelige uitwerking van onjuiste inligting geneutraliseer word indien die reggestelde inligting ook verpligtend gepubliseer moet word.

Daar is geen bestaande remedies in die Suid-Afrikaanse reg wat sodanig

openbaarmaking en publikasie van inligting kan verplig nie. Die enigste moontlike wyse waarop dit verweselik kan word, is deur die daarstelling van wetgewing. As model vir 'n Suid-Afrikaanse wet op die beskerming van kredietwaardigheid en verspreiding van inligting, kan die Engelse en Amerikaanse wetgewing in hierdie verband gebruik word.²¹ Nie alleen sal die individu se kredietwaardigheid teen moontlike inbreukmakings beskerm word nie, maar ook aan die wetgewer die geleentheid gebied word om die skending van privaatheidsbelange van individue ten aansien van die versameling en verspreiding van private inligting oor so 'n individu te kontroleer. So kan 'n persoon ook teen moontlike aantastings van sy privaatheid beskerm word. Die hoofpunte wat in sulke wetgewing gedek moet word, is die volgende :

Die gee van kennis aan 'n kredietontvanger sodra daar om inligting oor sy kredietwaardigheid navraag gedoen word.

Die reg om insae te hê en afskrifte te maak van alle kredietinligting en die voorwaardes waaronder en wanneer insae en afskrifte toegelaat sal word.

Die verlening van 'n reg om regstelling te eis van enige verouderde en foutiewe kredietinligting en die publikasie van regstellings.

Strafbepalings ten aansien van nie-nakoming en die daarstelling van 'n moontlike administratiewe prosedure om die nakoming van die bepaling van die wet af te dwing en te monitor sodat dit nie vir 'n individu nodig sal wees om sy toevlug tot die hof te neem nie.

Die bepaling van die soort inligting wat versamel, gehou en verskaf mag word.

Maatreëls om die inligting teen onregmatige en ongemagtigde verspreiding te beveilig.²²

Die behoud van die gemeneregtelike aksies. Indien dit dan blyk dat 'n persoon se persoonlikheidsregte aangetas is, sal hy, desnieteenstaande enige regstellende maatreëls ingevolge wetgewing, steeds 'n lastereis kan instel.

Hierdie wetgewing sal op 'n praktiese wyse daarvoor sorg dat die moontlike aantastings van 'n individu se kredietwaardigheid tot die minimum beperk word. Die noodsaaklikheid vir hierdie wetgewing kan verder aangetoon word in die hand van die omvang van kredietinligting wat oor persone gehou

word.²³ Die versameling, opberging en verspreiding van hierdie inligting geskied tans sonder enige effektiewe beheer.²⁴

2 2 Kredietwaardigheid en dignitas :

Die *dignitas* van 'n persoon kan deur die weiering van krediet op twee wyses aangetas word, naamlik weens die weiering van krediet sodat 'n persoon se selfbeeld (eer, *dignitas* in die enge sin) aangetas word en die openbaarmaking van private finansiële feite onafhanklik van die wil van die persoon waaroor dit handel (privaatheid).²⁵

'n Direkte eerkrenking kan plaasvind wanneer iemand prontuit krediet geweier word. So 'n persoon staan weereens voor dieselfde dilemma as die persoon wat weens onware en onregmatige bewerings, krediet geweier word.²⁶ Dit beteken dat die kredietweiering tegelyk regmatig en onregmatig kan wees veral as die selfbeskermingsbeweegrede van kredietgewers wanneer hulle krediet weier, in ag geneem word. Benewens hierdie probleem, sal so 'n beledigde ook *animus iniuriandi* moet kan aantoon. In die lig van die selfbeskermingsmotief ten aansien van die weiering, sal so 'n aksie beswaarlik met sukses deurgevoer kan word. Ook indien die defensiewe aard van die reg ooreenkomstig kredietwaardigheid in ag geneem word, is dit nie moontlik om iemand te dwing om krediet toe te staan nie. Dit beteken dat 'n persoon aan wie krediet geweier word, tensy dit weens onregmatige bewerings ten aansien van sy kredietwaardigheid is, basies geen inbreuk op sy kredietwaardigheid kan ervaar as krediet hom geweier word nie.

Hierdie probleem ten aansien van die moontlike aantastings van 'n persoon se *dignitas* weens die weiering van krediet, sal ondervang kan word indien die voorgestelde wetgewing verwerklik word. Weerings van krediet op wispelturige gronde en selfs verkeerde kredietinligting²⁷ sal uitgeskakel word en daarmee ook die moontlike aantastings van 'n persoon se *dignitas* vanuit hierdie oord.

Daarby moet die moontlike inbreukmakings op die privaateit van 'n persoon uit die bron wat versamelde kredietinligting daarstel, ook in gedagte gehou word.²⁸ Die Suid-Afrikaanse burger is op die huidige daarop aangewese om enige aantastings of moontlike aantastings vanuit hierdie oord te duld omdat daar geen kontrole hoegenaamd oor die aard, inhoud of geldigheid van hierdie inligting bestaan nie.²⁹ Trouens, onder die huidige bestel is persone n

ens bewus van die inligting wat oor hulle bestaan nie omdat hierdie inligting gter n sluier van vertroulikheid verberg word wat hy nie eens die reg het m te lig nie.³⁰ Dat sodanige versameling, berging en verspreiding van hierdie nligting sonder die wilsbeskikking van n persoon, n inbreukmaking op sy rivaatheid inhou, kan nouliks betwis word, maar juis weens die geslotenheid n onbekendheid van hierdie inligting, is die individu prakties, dog nie juridies ie, magteloos.³¹ Hierdie knelpunt sal ook deur die voorgestelde wetgewing ogelos kan word.

VERMOËNSREGTELIKE SKADE :

1 Die verhouding tussen die *actio iniuriarum* en die *actio legis Aquiliae* :

aar dit gaan om die beskerming van kredietwaardigheid, is die *actio legis Aquiliae* die aangewese remedie.³² Dit beteken egter nie dat die *actio iniuriarum* nooit aanwending sal vind indien die kredietwaardigheid van n persoon angetas word nie. Laasgenoemde bly steeds die aangewese aksie waar die ending van die persoonlikheidsregtelike *fama* ter sprake is. Indien hierdie ginsel op n saak soos die *Kritzinger*-saak toegepas word, sou die eiser n slaag op grond van laster indien hy kon aantoon dat die berig in die erant³³ n verlaging van aansien in die oë van die gemeenskap in die alge- een te weeg sou bring. Dat dit *nie* die geval in die *Kritzinger*-saak was e, blyk uit die feit dat die direkte gevolg van die publikasie was dat ar slegs n traagheid aan die kant van die handelsektor was om met die er op handelsterrein te assosieer.³⁴ Gevolglik was die kredietwaardigheid nie die persoonlikheidsregtelike *fama*, in weerwil van die bevindings van e hof, geskend. Te meer, omdat die gevolge wat uit die publikasie van die rig dat die onderneming waaraan die eiser verbonde was gelikwideer is, vermoënsregtelike gevolge vir die eiser gehad het :³⁵ "Weens die eiser se e bekendheid is die waarskynlikhede dat hy ook in ander distrikte as tchefstroom sou vind dat die agting vir hom *minstens in verband met edietverlening en indiënsneming dermate gedaal het, dat hy onaanvaar- er is of slegs na oortuiging aanvaarbaar is.*"³⁶ Dit is duidelik dat sy edietwaardigheid aangetas is. Die R650-00 aan genoegdoening wat die er ontvang het, hou glad nie verband met die werklike skade wat die er gely het nie. Die verlies aan inkomste weens die feit dat niemand n in diens wou neem nie of met hom sake wou doen nie, is aanduidend

van die aard van die skade wat hier ter sprake is. Dit is nie sy gevoelens wat weens 'n verlies aan aansien in die oë van sy medemens aangetas is nie, maar wel sy bankbalans. Alleen hieruit word die vermoënsregtelike aard van kredietwaardigheid prakties bevestig. Sou die standpunt wat in hierdie tesis ten aansien van die aard van kredietwaardigheid ingeneem is, aanvaar word, sou die eiser in die *Kritzinger*-saak³⁷ veel beter daaraan toe kon gewees het en die belang van reg en geregtigheid beter gedien gewees het. Die bedrag van R650-00 sou benewens die werklike vermoënskade wat hier gelyk het as genoegdoening van pas gewees het indien daar daadwerklik getuienis was dat die kennis van die eiser as gevolg van die berig minde van hom gedink het.³⁸ Anders sou die geval wees waar die berig nie deur middel van die media versprei was nie. In so 'n geval sou 'n eiser moet kan aantoon dat die berig met die opset om te belaster geplaas is.³⁹

3 2 Die beginsels by die verhaling van vermoënskade weens die aantasting van kredietwaardigheid :

3 2 1 Inleiding :

Die aantasting van kredietwaardigheid, wat 'n vermoënsbelang is, gee aanleiding tot vermoënskade.⁴⁰ Om hierdie rede sal die gewone beginsels van die *actio legis Aquiliae* toegepas moet word wanneer vermoënskade wat uit die aantasting van kredietwaardigheid volg, verhaal moet word. Sodoende kan funksionele beginselsisteme ten aansien van skadeverhaling weens aantasting van kredietwaardigheid daargestel word. Hierdie beginselsisteme moet aan die hand van die erkende elemente⁴¹ van die onregmatige daad, naamlik handeling, onregmatigheid, skuld, kousaliteit en skade hanteer word.⁴²

Hierdie elemente sluit aan by die aanknopingspunte van die Duitse reg.⁴³ Artikel 824 BGB⁴⁴ bepaal dat elkeen wat feite beweert wat strydig is met die waarheid en wat waarskynlik die kredietwaardigheid van 'n ander sal benadeel of wat sy finansiële vooruitgang sal belemmer, skadevergoeding vir die daaruit spruitende nadeel moet betaal; desnieteenstaande die feit dat die verspreiding van die onwaarheid nie bewus was of die feit onwaar was nie, maar daarvoor bewus moes gewees het. Indien 'n persoon nie bewus was van die valsheid nie, sal hy nie aanspreeklik gehou kan word nie, mits die aanhoorder en die verspreider van die valse kredietinligting, 'n geregverdigde belang in die betrokke inligting gehad het.⁴⁵

3 2 2 Die handeling

Die handeling by die aantasting van kredietwaardigheid is daarin geleë dat onware feite, wat waarskynlik op die kredietwaardigheid van 'n persoon inbreuk sal maak, of wat so 'n persoon se finansiële vooruitgang as gevolg van die verspreiding van hierdie onware feite, sal strem, bekendgemaak word.

3 2 3 Onregmatigheid :

Onregmatigheid is geleë in die skending van 'n subjektiewe reg van die benadeelde,⁴⁶ te wete 'n persoon se kredietwaardigheid. Dit beteken by implikasie dat die subjektiewe reg waarop inbreuk gemaak word, 'n vermoënsreg is en nie 'n immateriële goederereg. Of die versuim om inligting te verskaf wat aanleiding gee tot die inbreukmaking op die kredietwaardigheid van 'n persoon sal gee, onregmatig sal wees, sal afhang van die feit of daar 'n regsplig op die verswyger was om die inligting te verstrek of om redelik op te tree.⁴⁷

Die belangrikste regverdigingsgrond by die aantasting van kredietwaardigheid sal wees indien die valse inligting ingevolge 'n regsplig versprei was en die verspreider en ontvanger 'n belang by die inligting gehad het.

2 4 Skuld :

Die nalatigheid en opset sal voldoende wees om aanspreeklikheid te vestig. Nalatigheid is daarin geleë dat die verspreider nie die geldigheid van die inligting vasgestel het, terwyl hy die geleentheid gehad het om dit wel te doen en deur die uitoefening van redelike sorg, daartoe in staat was nie. Alternatiewelik dat hy geen pogings aangewend het om die waarheid daarvan te kontroleer nie, terwyl hy voldoende geleentheid gehad het of rede gehad het om dit te doen.⁴⁸

2 5 Skade :

Verrekenings wat ten aansien van die skade wat uit die aantasting van kredietwaardigheid gemaak word, toon aan dat : "die omvang van sodanige skade moeilik vasstelbaar"⁴⁹ is. Visser⁵⁰ gee geen grondslag of rede vir hierdie oorskatting nie. Juis die aard van vermoënskade maak dit maklik berekenbaar. Dit is die faktore wat by die berekening bewys moet word, wat moeilik vasstelbaar is. Vermoënskade bestaan daarin dat daar 'n vermindering in die

vermoë of boedel van die benadeelde plaasgevind het.⁵¹ Vermoënskade kan van persoonlikheidsnadeel onderskei word deurdat dit, relatief gesproke, met redelike akkuraatheid bereken kan word. Die vraag ontstaan onmiddellik of die vermoënskade wat uit die aantasting van kredietwaardigheid volg, ook op hierdie wyse bereken kan word. Wat sake ietwat ingewikkeld maak, is dat die aantasting van kredietwaardigheid nie net 'n onmiddellike uitwerking het nie, maar ook 'n direkte nadelige uitwerking op die vooruitgang en winspotensiaal van 'n onderneming het. Daarom moet daar 'n onderskeid tussen huidige en toekomstige skade getref word.

Volgens die finansiële rekeningkunde, is dit moontlik om met 'n redelike mate van juistheid 'n berekening van wat die uitwerking van die onttrekking van handelskrediet weens die onregmatige aantasting van kredietwaardigheid is, te kan maak. Hierdie berekenings is inbegrepe by wat die finansiële bestuur die *finansiële hefboom* noem.⁵² Dit val buite die bestek van hierdie studie om 'n volledige uiteensetting van alle aspekte van hierdie rekeningkundige verskynsel te gee. Hier sal slegs die kernriglyne aangetoon word wat op die berekening van, spesifiek, skade van toepassing mag wees. Hierdie riglyne sal die berekening van skade weens die aantasting van kredietwaardigheid op 'n meer vaste grondslag as in die verlede plaas.⁵³

Die *finansiële hefboom*⁵⁴ ontstaan deur die vaste verpligtinge wat uit die gebruik van vreemde kapitaal voortvloei.⁵⁵ 'n Verandering vóór aftrekking van die rente wat ten aansien van die vreemde kapitaal betaal moet word, sal tot 'n groter wins na aftrekking van die rente lei. Solank as wat die win meer is as die rente wat betaal moet word, is daar 'n positiewe hefboom effek. Anders gestel, die geld wat deur die aanwending van die kredietwaardigheid van 'n persoon of onderneming verkry is, het na die aftrekking van die renteverpligtinge ten opsigte daarvan, 'n wins afgewerp.⁵⁶ Deur die nodige berekenings te maak, is dit moontlik om met redelike akkuraatheid te kan bereken wat die skade is wat 'n persoon of onderneming ly indien sy kredietwaardigheid aangetas word en krediet as gevolg daarvan onttrek of geweie word.⁵⁷ Benewens die direkte skade, sal die aantasting van kredietwaardigheid van 'n persoon of onderneming, 'n kettingreaksie aan die gang sit. Die inkorting van krediet sal meebring dat 'n onderneming gedwing sal word om sy voorraad sneller in kontant te omskep. Om dit te kan bewerkstellig, sal die onderneming noodgedwonge sy pryse vir sy handelsware of dienste moe

verlaag. Dit weer, sal meebring dat hy sy eie kredietgewing meer konserwatief sal moet maak en inkort. Laasgenoemde stap sal weer op sy beurt die omset verlaag. Beide hierdie gevolge sal 'n nadelige uitwerking hê op die uiteindelijke wins wat die onderneming sal maak. Al hierdie verliese is egter berekenbaar.⁵⁸

Die aantasting van kredietwaardigheid en die daaropvolgende intrekking van krediet, kan hoofsaaklik net alle korttermynverpligtinge raak.⁵⁹ Langtermynverpligtinge soos huur, kredietkoop en dergelike transaksies, word gewoonlik as gevolg van kontrakte gereël. Afhangende van die kontrak en net so lank as wat die kredietwaardigheidsbenadeelde streng by die bepalinge van daardie kontrakte hou, sal die kredietgewer ook regtens verplig wees om die kontrak te kom. Hierdie beginsel geld nie vir daardie handelsooreenkomste wat tersnelligsbedinge gekoppel aan die volgehoue kredietwaardigheid van die kredietontvanger, bevat nie.⁶⁰

Dit is veel moeiliker om die langtermynuitwerking van die aantasting van kredietwaardigheid en die gevolglike onttrekking van krediet te kan bepaal. Hierdie soort skade is egter weens ander skuldoorsake aan eisers toegeken.⁶¹ By kredietwaardigheidsaantasting en gevolglike kredietontseggings, blyk die berekening en vasstelling van hierdie soort skade eenvoudiger te wees as die berekening van die waarde van ontnemende klandisiewaarde, alhoewel afdwalinge deur die klante ook 'n faktor is wat by die berekening van hierdie skade 'n invloed kan uitoefen. Afdwaling van klante as 'n faktor by die berekening van hierdie skade, is egter so 'n onbeduidende faktor dat dit maklik buite berekening gelaat kan word, behalwe in daardie gevalle waar daar 'n direkte verband tussen die afdwaling en die aantasting van kredietwaardigheid aangeleë kan word. Indien die nodige gegewens wat by die berekening van finansiële hefboom nodig is, bekend is,⁶² sal dit moontlik wees om 'n aktuariële vooruitberaming van verlore wins te kan maak. Dit bring meer sekerheid as in daardie gevalle waar die eiser by die verlies van algemene winste toegelaat word om sodanige algemene verlies te probeer bewys.⁶³ Sou die verlies ook 'n geleentheid om wins te kan maak, insluit, sal dit in die diskresie van die hof wees om die waarde van so 'n geleentheid om wins te maak, te kan bereken en 'n toepaslike bedrag toe te ken.⁶⁴

3 2 6 Kousaliteit :

Die bekende en aanvaarde *conditio sine qua non*-toets soos deur die hof toegepas en getemper deur die voorsienbaarheidsreël, sal toegepas moet word⁶⁵ en solank as wat daar 'n kousale verband tussen die aantasting van kredietwaardigheid van 'n persoon en die skade bestaan, moet die skade verhaalbaar kan wees.⁶⁶

3 3 Samevatting en gevolgtrekkings :

Die *actio iniuriarum* is nie inherent in staat om die kredietwaardigheid van 'n persoon te beskerm nie vanweë die feit dat die handeling wat o kredietwaardigheid inbreuk maak, nie gewoonweg lasterlik is nie en krediet weierings as gevolg daarvan, gewoonlik eerder uit selfbelang spruit en nie a gevolg van die feit dat die aansien van die benadeelde in die oë van die gemeenskap in die algemeen as sodanig, gedaal het nie. So 'n handeling geskied by uitsondering met die opset om te krenk. Afgesien hiervan, is die reg op kredietwaardigheid, 'n vermoënsbelang en as sulks word dit deur die beginsels van die *actio legis Aquiliae* beskerm. Ongeag die feit dat krediet waardigheid 'n vermoënsbelang is, sluit dit nie die moontlikheid van die aantasting van die persoonlikheidsregtelike *fama* of *dignitas* uit nie. Die benadeelde staan egter voor die dilemma dat hy nie weet waarom hy krediet geweier word nie. Is dit weens 'n gebrek aan sy eerlikheid of is dit weer 'n tekort in sy vermoë om te kan betaal? Indien dit sy eerlikheid is, kan hy met 'n lasteraksie optree. Hierdie toedrag van sake is nie wenslik nie en wetgewing wat voorkomend werk, die gemeneregtelike aksies behou en wat ook beheer oor die versameling en verspreiding van kredietinligting, soos die geval van Engeland en Amerika, is die aangewese oplossing.

Wat die handelaar of die persoon wat kredietwaardigheid aanwend om inkomste te verkry betref, kan sy remedies in die *actio legis Aquiliae* gesoek word, alhoewel die wetgewing ook op praktiese wyse, 'n mate van beskerming aan hierdie persone sal bied. Die skade wat uit kredietwaardigheids aantastings volg, kan met redelike sekerheid bereken word.

Die volgende gevolgtrekkings word gemaak :

- a Die individu moet met wetgewing wat voorkomend inwerk saam met die gebruikmaking van die bestaande gemeneregtelike remedies, beskerm

word teen die aantasting van sy kredietwaardigheid.

Die handelaar en die individu moet eers vermoënskade ly voordat hulle weens die aantasting van hulle kredietwaardigheid skade sal kan verhaal, behalwe waar daar uit dieselfde handeling persoonlikheidskrenking volg, in welke geval genoegdoening verhaal kan word.

Die vermoënskade wat uit die aantasting van kredietwaardigheid volg, is wel met redelike sekerheid en presiesheid vasstelbaar.

FOOTNOTE :

D w s handels en -verbruikerskrediet. Vide 16 e v supra. Sien ook KRITZINGER v PERSKOR supra.

In hierdie sin word die fama as die sosiaal-morele waardeagting van 'n persoon in die oë van die gemeenskap in die algemeen beskou. 'n Lastereis is dus voorhande.

V g l bylae B infra.

Die werklike onregmatige en onskuldige aard van die rapportering van kredietinligting tree hier sterk na vore indien die beginsels wat by laster betrokke is op sodanige rapportering toegepas word. 'n Enkele bewering is vatbaar vir twee innuendo's, die een is regmatig en die ander nie, sonder dat dit vasstaan of kredietweiering op grond van die regmatige of dan onregmatige bewering geskied het. 'n Bewering dat daar 'n gebrek aan vermoë is, is regmatig - sien 208 e v supra. Die wil om te betaal, dit wil sê eerlikheid, kan aanwesig wees, terwyl die vermoë om te kan betaal, kan ontbreek en die weiering kan op laasgenoemde gronde geskied.

Sien McQUOID-MASON a w 197 e v; NEETHLING : PRIVAATHEID a w 396.

Ibid.

Wat die persoonlikheidsregtelike terrein betref, sal die inbreukmakings 'n ingryping in die persoonlikheidsregtelike fama en dignitas (privaatheid) wees.

Sien 250 supra e v.

Ibid.

V g l die feite in INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO supra en ook 249 e v supra.

Ibid.

'n Persoon is oneerlik en daarom betaal hy nie sy skuld nie, of 'n persoon is nie fisies in staat om sy skuld te betaal nie, dus regmatig. Sien BORKUM v CLINE supra; KRITZINGER v PERSKOR supra.

Naamlik dat 'n onskuldige regmatige betekenis aan die woorde geheg word indien daar

- meer as een betekenis van die woorde afgelei kan word. Sien 198 en v n 50 op 2 supra.
- 14 Ten aansien van die opsetvereiste by laster, sien 200 supra en v n e 71-74 op 2 supra. Ten aansien van selfbelang, sien die uitspraak van regter Flemming in *KRITZINGER v PERSKOR* supra 386D.
- 15 Die inligting word streng vertroulik aan slegs intekenaars versprei. Geen persone word toegelaat om insae in die rekords te verkry nie. V g l *McQUOID-MASON* a w 197 e v.
- 16 V g l veral die verskillende inligtingsversamelingsmetodes, naamlik openbare rekonne, inligting van persone wat met die persoon sake gedoen het en soms korante. Sien ook *McQUOID-MASON* a w 197, 198.
- 17 Maatskappy word by implikasie uitgesluit omdat die maatskappy nie oor persoonliheidsregtelike fama beskik nie. Sien 207 supra.
- 18 Die aksies wat hier ter sprake is, is die *actio legis Aquiliae* en die *actio iniuriarum*.
- 19 Reeds in hoofstuk 2 is aangetoon dat so 'n persoon selde vermoënskade ly. Dit toe te skryf aan die rede waarom hy krediet aanwend. V g l 21 supra asook 214 e supra.
- 20 D w s die *actio legis Aquiliae* en die *actio iniuriarum*.
- 21 Sien die *CONSUMER CREDIT ACT*, 1974 en die *FAIR CREDIT REPORTING ACT* aangehaal en bespreek op 39 e v en 63 (supra) onderskeidelik.
- 22 Ibid.
- 23 V g l *McQUOID-MASON* a w 197.
- 24 Ibid.
- 25 Ten aansien van die moontlike belangrikheid van die aantasting van die *dignitas*, sien regter Flemming se uitspraak in *KRITZINGER v PERSKOR* supra 385H e v. Tweedens, is die individu in moderne tye ewe afhanklik van krediet as 'n handelaar alhoewel die kredietverskaffing verskillende behoeftes dien. Afgesien daarvan sulke omstandighede 'n behoefte aan die beskerming van die kredietreputasie-faenskap al dan nie, ontstaan daar 'n realiteit wat dit eienaardig sou maak dat 'n lateraksie onbestaanbaar is bloot omdat die eiser nie 'n "sakeman" is nie ondanks die feit dat sy fama inderdaad geskend is. Dit sou ewe vreemd wees as die benadeelde genoodsaak is om (as dit moontlik is) onder die vaandel van inbreukmaking op *dignitas* te vaar as die enigste middel om 'n onreg ten opsigte van sy fama herstel wat denkbaar die gevolg het, soos in die V.S.A. gebeur het, dat ny nêre krediet kan kry nie omdat 'n kredietburo verkeerde inligting versprei het." hierdie steeds 'n geldige opmerking in die lig van die *FAIR CREDIT REPORTING ACT* kan wees, is te betwyfel. Verder is dit duidelik dat die *dignitas* aangetas word indien die redes vir die weiering bekend is, maar nie gepubliseer word nie direk aan die benadeelde meegedeel word.
- 26 Naamlik, was die weiering op grond van sy "oneerlikheid" of gebrek aan voorneme

om sy finansiële verpligtinge na te kom, of was dit weens die feit dat die krediet-gewer sy vermoë om te kan betaal, wantrou het. Indien dit sy vermoë om te betaal is, is reeds bevind dat dit nie lasterlik is nie. Sien BORKUM v CLINE supra en KRITZINGER v PERSKOR supra.

Sien regter Flemming se uitlating in v n 25 supra.

NEETHLING : PRIVAATHEID a w 13 merk ten opsigte hiervan soos volg op : "Sekerlik is die belangrikste private dataversamelingsmedia die sg kredietburo's. Hierdie instansies versamel nie alleen inligting oor die kredietwaardigheid van persone nie, maar ook ander persoonlike feite soos drinkgewoontes, karaktereienskappe, buite-egtelike verhoudings ens Die databeeld van die individu by die kredietburo's is normaalweg vryelik bekombaar, nie alleen deur ander individue en private instansies nie, maar ook deur die staat." Hierdie is grootliks die Amerikaanse situasie. Sien ook McQUOID-MASON a w 198 : "In short members of the public have no control over the nature of the information gathered by them, the accuracy of such information or its accessibility, and may not even know that a particular agency has a dossier on them."

Ibid.

Sien McQUOID-MASON a w 197.

V g 1-NEETHLING : PERSOONLIKHEIDSREG a w 177; NEETHLING : PRIVAATHEID a w 315 e v en McQUOID-MASON a w 198, 199.

Sien 253 supra.

D w s skuldloos. Sien PAKENDORFF v DE FLAMINGH supra.

KRITZINGER v PERSKOR supra 387 A-F.

Die gevolge was dat persone nie kontrakte met die eiser wou sluit nie en hom ook nie in diens wou neem nie. Eers nadat navrae gedoen is en sonder dat daar enige woord aan sy nabye kennisse gery is, is daar besluit om sake met hom te doen.

KRITZINGER v PERSKOR supra 387F.

Ibid.

D w s anders as die traagheid tot kommersiële assosiasie.

Indien die berig in die KRITZINGER-saak op 'n ander wyse as in die koerant gepubliseer was, sou die eiser waarskynlik nie geslaag het nie omdat opset aangetoon moes word. In hierdie saak was daar hoogstens nalatigheid weens die nie-kontrolering van die verkeerde feite. Sien oor die opsetvereiste v n 14 supra.

Sien 214 e v supra.

Sien onder andere VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 24 e v.

Ibid.

Sien artikel 824 BGB op 103 supra e v.

- 44 Ibid.
- 45 Ibid.
- 46 Sien JOUBERT 1958 THRHR 12 e v; 98 e v; SWANEPOEL 1958 THRHR 52; VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 50; OLIVIER 1963 THRHR 178, 187, 188, 203; HERSCHEL v MRUPE 1954 3 SA 464 A; UNIVERSITEIT VAN PRETORIA v TOMMIE MEYER FILMS 1977 4 SA 370 T, 387.
- 47 VAN DER MERWE EN OLIVIER 31 e v, 46; MINISTER VAN POLISIE v EWELS 1975 3 SA 590 A BOBERG 1975 SALJ 361; VAN RENSBURG 1976 THRHR 175 e v.
- 48 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 126 v n 45.
- 49 VISSER 1982 THRHR 168, 173.
- 50 Ibid.
- 51 VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 177, v n 85, 86.
- 52 REYNDERS : FINANSIËLE BESTUUR J L van Schaik (1971) 115 e v.
- 53 V n 1 op 218 supra; v n 123 op 227 supra.
- 54 In Engels en Amerikaans word hierna verwys as financial leverage, trading on the equity, operating leverage of gearing. Sien REYNDERS a w 115.
- 55 Daarom by implikasie, deur die aanwesigheid en "aanwending" van kredietwaardigheid
- 56 REYNDERS a w 115.
- 57 Ibid.
- 58 Ibid.
- 59 Met korttermynverpligtinge word verstaan die verskaffing van voorraad en ander dienste aan 'n onderneming, die termyn vir betaling waarvan nie langer as ses maan strek nie.
- 60 'n Tipiese klousule van hierdie aard sal wees dat die terugbetaling van die kontrakverpligting versnel sal word indien daar 'n vonnis vir langer as tien dae teen persoon onvoldaan bly of dat indien hy gesekwestreer word of hy 'n reëling met skuldeisers probeer tref.
- 61 V g 1 JOUBERT : LAWSA Vol 7 22; INTERNATIONAL TOBACCO CO (SOUTH) LTD v UNIT TOBACCO CO LTD 1955 2 SA 1 W 19; MCGREGOR a w 266.
- 62 Naamlik die finansiële hefboomfaktor kort voor kredietonttrekking, die omse koste-elemente en ander tersaaklike bedryfsfaktore.
- 63 Sien v n 61 supra.
- 64 Ibid en ook TRICHARDT v VAN DER LINDE 1916 TPD 146; SHATZ INVESTMENTS v KALOVYRN 1976 s SA 545 W; MOSSEL BAY DIVISIONAL COUNCIL v OOSTHUIZEN 1933 CPD 509.

5 Sien VAN DER MERWE EN OLIVIER a w 191 en v n e 52 ev, maar veral BOBERG : THE LAW OF DELICT : VOL I : AQUILIAN LIABILITY Juta & Co (1984) 380-382; 439-448.

6 Die belangrikheid van die bepaling van 'n korrekte kousale verband blyk uit die feite van SUTTONMERE v HILLS (supra). In hierdie saak het die kredietjoernaal berig dat vonnis teen die eiseres aangeteken was. Hierdie vonnis was egter verkry nadat die verhuurder van die woonperseel van die eiseres, nalatiglik regstappe teen haar ingestel het vir die verhaal van onverskuldigde "agterstallige" huurgeld, terwyl die eiseres inderdaad alreeds betaal het. Die verhuurders het nagelaat om die betalings van die eiseres op haar rekord van betalings by die verhuurders aan te bring. Die landdros het die kredietjoernaal ook aanspreeklik gehou, maar hierdie aspek is op appèl bevraagteken. Die werklike oorsaak van die gevolg was nie net die publikasie van die feit dat vonnis teen die eiseres aangeteken was nie, maar die feit dat daar op onregmatige wyse regstappe teen die eiseres gedoen was. Publikasie was slegs een van die skakels in die ketting van gebeure. Die oorsprong van die uiteindelijke gevolg, naamlik die verlies aan kredietwaardigheid van die eiseres, is geleë in die onregmatige instelling van die aksie deur die verhuurders. Op hierdie grond alleen, ongeag die afwesigheid van skuld of onregmatigheid, kon die kredietjoernaal beswaarlik aanspreeklik gehou word.

HOOFSTUK 9

SAMEVATTING, BEVINDINGS EN AANBEVELINGS

1. SAMEVATTING :

Probleemstelling en werksmetode - kredietwaardigheid in die prejuridiese sfeer
 Enkele regstelsels - Die Anglo-Amerikaanse regstelsels - die Engelse reg - die Amerikaanse reg - die Kanadese reg - Enkele Europese regstelsels - die Duitse reg - die Oostenrykse reg - die Franse reg - die Nederlandse reg - Die Romeinse reg - Die Romeins-Hollandse reg - Die Suid-Afrikaanse reg.

2. BEVINDINGS EN STANDPUNTE :

3. AANBEVELINGS :

1. SAMEVATTING :

1 1 Probleemstelling en werksmetode :

Die kernprobleem wat in hierdie studie hanteer word, is of die kredietwaardigheid van 'n persoon met die persoonlikheidsregtelike *fama* saamval en of dieselfde begrip is en of kredietwaardigheid nie dalk 'n afsonderlike beskermingswaardige belang is nie. Indien dit wel 'n afsonderlike belang is sal bepaal moet word of dit 'n vermoënsregtelike of 'n persoonlikheidsregtelike belang is.¹

Eerstens word daar aan die hand van die bestaan en werking van krediet die feitelike werklikheid ondersoek ingestel² en daarna word aanknopingspunt in enkele regstelsels gesoek.³ Hierna word die grondslag van kredietwaardigheid in die Romeinse en Romeins-Hollandse reg beskou en laastens in die Suid-Afrikaanse reg.⁴

1 2 Kredietwaardigheid in die prejuridiese sfeer :

Aangesien die feitelike werklikheid die enigste ware en bepalende maatstaf is waarkragtens die werking van regsreëls beoordeel kan word, word die ontstaan, aard en funksie asook die werking van krediet en kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid ondersoek.⁵

'n Geskiedkundige ontwikkelingskets word geteken wat as agtergrond dien om die juridiese kredietwaardigheidsopvatting en -beginsels te beoordeel.⁶

Die Bepaling van wat krediet en kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid is, word ook gemaak en 'n omskrywing daargestel.⁷ 'n Onderskeid tussen die verskillende soorte krediet kom voor en die funksie van elkeen is aangedui. Krediet en kredietwaardigheid speel ook 'n beduidende rol in die handelswêreld en is kredietwaardigheid vir elke segment van die handelsbevolking van uiteenlopende belang.⁸ Kredietwaardigheid speel ook 'n belangrike rol in die ekonomie.⁹ Kredietwaardigheid word ook op 'n bepaalde wyse beoordeel.¹⁰

1 3 Enkele regstelsels :

1 3 1 Die Anglo-Amerikaanse regstelsels :

1 3 1 1 Die Engelse reg :

Kredietwaardigheid word nie in die Engelse reg as 'n afsonderlike belang erken en beskerm nie,¹¹ maar deur die vervorming van die Engelsregtelike lasterdelik, word daar beskerming vir die kredietwaardigheid van, veral 'n handelaar, gemenerereglik gebied.¹² 'n Onderskeid tussen persoonlike en -handelsreputasie word ook aangetref.¹³ Wat die verbruiker en nie-handelaar betref, word hierdie persone se kredietwaardigheid deur wetgewing beskerm.¹⁴ Hierdie wetgewing het 'n voorkomende en beskermende uitwerking.¹⁵ Kredietagentskappe word voorwaardelik ten aansien van die verspreiding van kredietinligting gevrywaar.¹⁶ By die verkeerdlike nie-uitbetaling van tjeks en wissels deur 'n bank, geniet die handelaar ten aansien van sy kredietwaardigheid volkome beskerming in die mate dat hy skade sonder die bewys daarvan kan verhaal, terwyl die nie-handelaar skade moet kan bewys.¹⁷ 'n Handeldrywende en nie-handeldrywende regspersoon kan eis vir die aantasting van hulle nie-persoonlikheidsregtelike reputasie.¹⁸

3 1 2 Die Amerikaanse reg :

Alhoewel die Amerikaanse reg aan die Engelse reg verwant is, is daar sekere verskille te bespeur.¹⁹ Een van die verskille is geleë in die onregmatigheidskriterium by laster, naamlik dat 'n verlaging in die oë van 'n "respectable minority" voldoende is. Ook word die klem meer op die verhoudingsbelang (relational interest) gelê.²⁰ Die Engelsregtelike roete ten aansien van die gemenerereglike beskerming van kredietwaardigheid word gevolg deur die lasterbeginsels uit te brei sodat dit 'n besondere beskerming aan veral die handelaar verleen.²¹ Wat ander persone betref, word die vereiste gestel dat alle krediet vir beroeps of -broodwinningsdoeleindes moet aanwend, voordat

skade ten aansien van die aantasting van hulle kredietwaardigheid kan verhaal. Hierdie persone moet ook spesiale skade (dit wil sê, werklike skade) kan aantoon voordat hulle eis ontvanklik sal wees.²² Die verskaffing van krediet inligting is relatief bevoorreg indien die inligting te goeie trou en slegs aan belanghebbende persone verskaf word. Die nie-handelaar (verbruiker) se kredietwaardigheid word deur wetgewing beskerm.²³ Die Engelsregtelike posisies ten aansien van die verkeerdlike nie-uitbetaling van tjeks en wissels word gehandhaaf. Maatskappye beskik nie oor persoonlikheidsregtelike *fama* nie maar het wel reputasie ten aansien van, onder meer, kredietwaardigheid.²⁴

1 3 1 3 Die Kanadese reg :

Die Kanadese reg is getrou aan sy Engelsregtelike herkoms en dieselfde beskermingsreëls ten aansien van kredietwaardigheid as die Engelse reg word aangetref. Die inslag van die Kanadese reg ten aansien van die versameling en verspreiding van kredietinligting, word vanuit die hoek van die beskerming van die reg op privaatheid benader.²⁵ In sekere provinsies word wetgewing hierdie verband aangetref²⁶ wat die praktiese uitwerking het (alhoewel dit primêr privaatheid beskerm) dat moontlike inbreukmakings op kredietwaardigheid tot 'n groot mate beperk word. Die verspreiding van kredietinligting is ook relatief bevoorreg en bevoorregting word verbeur indien inligting aan nie-belanghebbende partye versprei word.²⁷ Wat die verkeerdlike nie-uitbetaling van tjeks en wissels betref, word die Engelse reg nagevolg. Slegs die aansien waaroor 'n maatskappy wel kan beskik, kan verlaag word (die sogenaamde "trading reputation").²⁸

1 3 2 Enkele Europese regstelsels :

1 3 2 1 Die Duitse reg :

Die Duitse reg met sy sterk Romeinsregtelike herkoms, is dié regstelsel wat by uitnemendheid 'n onderskeid tussen persoonlikheidsregtelike *fama* en *Ruf* (handelseer) tref en verleen in besonder beskerming aan kredietwaardigheid.²⁹ Enige verspreiding van onware bewerings wat tot gevolg het dat kredietwaardigheid en vooruitgangspotensiaal aangetas word, gee aanleiding tot 'n skadevergoedingseis sonder om die moontlikheid vir die verhaal van genoegdoening weens die gelyktydige aantasting van die persoonlikheidsregtelike *fama* uit te sluit.³⁰ As regverdiging by *Kreditgefährdung* word *berechtigter Interessen* aangetref wat daarin bestaan dat daar 'n afweging van belang

tussen die belange van die benadeelde teenoor die uiteraard van die kredietwaardigheidsbenadelende onwaarheid plaasvind.

3 2 2 Die Oostenrykse reg :

Die Oostenrykse reg toon merkbare ooreenkoms met die Duitse reg³¹ en word kredietwaardigheid as 'n afsonderlike belang erken.³² Ook word die regverdigingsgrond van geregverdigde belang aangetref. In sekere opsigte wyk die Oostenrykse reg van die Duitse reg af, meer bepaald, ten aansien van die verspreiding van kredietfeite.

3 2 3 Die Franse reg :

Die Franse reg volg die persoonlikheidsregtelike roete om die kredietwaardigheid van, veral handelaar, te beskerm³³ en in die praktyk, alhoewel nie positiesregtelik nie, word 'n onderskeid tussen persoonlikheidsregtelike eer en kredietwaardigheid getref.

3 2 4 Die Nederlandse reg :

In die Nederlandse reg word 'n onderskeid tussen reputasie (*fama*) en eer (*dignitas*) aangetref³⁴ en word die reputasie as die sedelik-morele aansien van 'n persoon in die oë van die gemeenskap aangemerkt. Kredietwaardigheidskending word deur wetsduiding van die persoonlikheidsregtelike verhaalsmiddel gesluit.³⁵ Die positiewe reg dui daarop dat kredietwaardigheid as 'n verhoënsregtelike belang hanteer word. Wat die reputasie van regs persone betref kan geen *immateriële schade* (genoegdoening) toegeken word nie en 'n implikasie beskik die Nederlandse regs persoon oor geen persoonlikheidsregtelike *fama* nie.³⁶

4 Die Romeinse reg :

Die Romeinse reg erken nie kredietwaardigheid as 'n afsonderlike belang nie. Daar is egter sekere tekste³⁷ wat aanduidend van kredietgewer en kredietontvangerverhoudings kan wees. By nadere ondersoek is dit duidelik dat die Romeinsregtelike *fama*-begrip (alhoewel publiekregtelik en privaatregtelik van inhoud), nie kredietwaardigheid as 'n faset van die *fama* geken nie. Die Romeine het *fama* in sedelik-morele verband beskou en 'n verworpe kredietwaardigheidsreputasie sou vir die Romein *anathema* gewees het. Hierdie onskynlike onvermoë van die Romeinse reg om kredietwaardigheid binne

die Romeinsregtelike beginselsisteem te plaas, spruit nie uit 'n inherente gebrek nie, maar kan toegeskryf word aan die feit dat algemene kredietgebruik, soos wat dit vandag bestaan, aan die Romeine onbekend was.

1 5 Die Romeins-Hollandse reg :

Die Romeins-Hollandse reg³⁸ het die Romeinse *fama*-begrip aangegryp, maar het dit nie verder ontplooi nie. Die enigste innovering wat aangetref word is die beskouing van De Groot ten aansien van persoonlikheidsregte wat hulle as "sake" wat vir "eiendomsreg" vatbaar is, sien.³⁹ By Huber en Voet word tekste aangetref⁴⁰ wat klaarblyklik met kredietwaardigheid te doen het. Indien hierdie tekste binne verband geplaas word en van nader betrag word vervaag die kredietwaardigheidsaspek as vooropgestelde belang tot die sedelik-morele reputasie. By beide skrywers word daar in verband met "kredietwaardigheid" na *fides* en *fama* verwys. Hierin kan 'n moment van waarheid gelees wees aangesien kredietwaardigheid eerder vertrouwe as reputasie (in die engelsin) inhou. *Fides* en *fama* het uiteenlopende betekenis en kan nie as sinonieme vertolk word nie.

1 6 Die Suid-Afrikaanse reg :

In die Suid-Afrikaanse reg word kredietwaardigheid as die "goeie naam" van 'n persoon beskou⁴¹ en alle inbreuke op kredietwaardigheid word met diskwalifikasie of lasteraksie die hoof gebied.⁴² Die beskermde objek van die lasteraksie is egter die sedelik-morele reputasie van 'n persoon. Indien kredietwaardigheid aan die hand van toonaangewende skrywers se beskouing daarvan bekend word, blyk dit dat kredietwaardigheid as 'n afset van die *fama* beskou word. Die oorsake van breukmakings op die kredietwaardigheid bestaan hoofsaaklik daarin dat bewys word dat 'n persoon nie *wil* of *nie in staat is* om sy finansiële verpligtinge na te kom nie.

Op Engelsregtelike model word die handelaar ook in die Suid-Afrikaanse reg tot 'n mate bevoorreg waar dit om die aantasting van sy kredietwaardigheid deur die verkeerdelike nie-uitbetaling van sy tjeks gaan. Hierdie beginsel word egter nie onvoorwaardelik aanvaar nie.⁴³ By maatskappye skyn dit 'n ope vraag te wees of 'n regs persoon oor persoonlikheidsregte beskik.⁴⁴

Indien die vereistes van die lasteraksie streng op kredietwaardigheidskendings sake toegepas word, is dit duidelik dat die beginsels nie konsekwent toege-

word nie en soms verontagsaam word. Dit is veral waar van die onregmatigelement waar dit duidelik is dat die tipiese kredietwaardigheidsaantastende bewering vir twee betekenis vatbaar is, die een regmatig en die ander onregmatig (naamlik dat die persoon nie wil of kan betaal nie). 'n Bewering dat 'n persoon onkredietwaardig is, hou hierdie laasgenoemde faktore in en is 'n weerspieëling van die ware aard van kredietwaardigheid. Die skuldvereiste (opset) by die aantasting van kredietwaardigheid is tot 'n groot mate verontagsaam⁴⁵ en is nalatigheid telkemale as voldoende beskou.⁴⁶ Alhoewel die heersende beskouing van kredietwaardigheid is dat dit die persoonlikeheidsregtelike *fama* is, word vermoënsregtelike skade onder die vaandel van *fama* toegeken. By die berekening van hierdie skade word die faktore wat by die bepaling van persoonlikheidsnadeel in ag geneem word, nie gebruik nie. Kousaliteit is tot 'n mate ook verwaarloos.⁴⁷

Kredietwaardigheid, by nadere ondersoek, kan nie net die blote *fama* van 'n persoon wees nie omdat die vermoë om te kan betaal 'n integrale wesensbestanddeel van kredietwaardigheid (volgens die feitelike werklikheid) uitmaak. Indien die aard en inhoud van kredietwaardigheid nader ondersoek word, word hierdie aspek van kredietwaardigheid heel duidelik.⁴⁸ Afgesien hiervan moet die sedelik-morele waardeagting van kredietwaardigheid onderskei word. Afgesien dit die ware inhoud van *fama* is, welke inhoud van die finansiële terrein verwyder is. *Fama* is 'n ingebore en nie 'n verworwe reg nie. Die persoonlikeheidsregtelike aard van kredietwaardigheid word deur aanknopingspunte in die Duitse en die Oostenrykse reg asook deur die feitelike werklikheid gesteun.⁴⁹ Indien kredietwaardigheid met die ware persoonlikeheidsregte vergelyk word, tree 'n onderskeibare afsonderlike regsbelang na vore.

Die faktore inaggenome, is kredietwaardigheid nie die persoonlikeheidsregtelike *fama* van 'n persoon nie, maar wel die reg wat 'n persoon verwerf om tot kredietverhoudings toe te kan tree. Kredietwaardigheid word daargestel deur die verwekking van vertrouwe by kredietgewers en potensiële kredietgewers in die vermoë en die wil van 'n persoon om sy finansiële verpligtinge na te kom.

Indien kredietwaardigheid met werfkrag vergelyk word, word gemeenskaplikeid gevind in die mate dat kredietwaardigheid deel van werfkrag kan uitmaak. Alle persone wat krediet gebruik beskik in 'n mindere of meerdere

mate oor kredietwaardigheid, maar die gevolge van die ontneming van kredietwaardigheid is nie vir alle persone eenders nie. Vir daardie persone wat krediet aanwend om 'n wins te maak of 'n inkomste te verkry, is die gevolge meer ernstig as vir ander persone wat slegs die ongerief van 'n kredietlose lewe moet verduur.

'n Mate van steun is in die positiewe reg te vind vir die stelling dat kredietwaardigheid 'n afsonderlike belang is.⁵⁰

Die *actio iniuriarum*, indien dit beginselvas toegepas word, kan nie 'n doeltreffende regsmiddel ter beskerming van kredietwaardigheid wees nie omdat kredietwaardigheidsaantastings selde opsetlik plaasvind en ook omdat die handeling 'n gelyktydige regmatigheid en onregmatigheid inhou.⁵¹ Kredietonthouding spruit nie *net* uit die vermoede dat 'n persoon oneerlik is nie, maar ook uit die selfbelang van die kredietgewer en die onvermoë van 'n persoon om te kan betaal.

Alhoewel kredietwaardigheid afsonderlik van die *fama* bestaan, is 'n gelyktydige ingryping van die *fama* deur 'n kredietwaardigheidsbenadelende handeling, steeds moontlik en ingevolge die beginsels van die lasterreg beregbaar. So 'n aksie sal ontstaan indien die inbreukmakende bewering die *innuendo* van oneerlikheid inhou. Kredietinligting kan nie *per se* lasterlik wees nie⁵² en sulke inligting is nie aan 'n benadeelde bekend nie. Hierdie toedrag van sake het tot gevolg dat die kredietgeweerde nie weet op welke gronde krediet geweier is nie (dit wil sê, die gebrek aan vermoë of wil). Dit saam met die eiebelang-beskermingsmotief van die kredietgewer, maak die sukses van 'n lasteraksie op grond van kredietweiering bykans onmoontlik. Hierdie toedrag van sake kan verhelp word deur wetgewing wat die openbaring van kredietinligting aan 'n persoon oor wie dit handel, verplig en ook wat die bestaan van gemenereregtelike aksies behou.⁵³

Die *dignitas* kan ook saam met kredietwaardigheid geskend word⁵⁴ waar krediet prontuit geweier word en waar kredietinligting sonder die toestemming van 'n persoon versamel en versprei word (sy reg op privaatheid).

Die vermoënsregtelike skade wat uit die aantasting van kredietwaardigheid volg, is wel met redelike presiesheid berekenbaar deur van die *finansiële hefboomfaktore* gebruik te maak.⁵⁵

Die beginsels wat by kredietwaardigheidsaantastings toegepas moet word is e van die *actio legis Aquiliae* met aanvulling van die beginsels van die Duitse reg.⁵⁶

BEVINDINGS EN STANDPUNTE :

1 Die Anglo-Amerikaanse regstelsels bied geen direkte gemene-regtelike beskerming van kredietwaardigheid nie, maar vervorm die lasterdelik om beskerming te bewerkstellig. Die individu word wettereglik beskerm.

2 Van die Europese regstelsels is die Duitse reg die enigste stelsel wat met die werklike aard en inhoud van kredietwaardigheid soos wat dit in die feitelike werklikheid funksioneer, tred hou. Die Oostenrykse reg volg die Duitse reg na.

3 Die Romeinsregtelike *fama* vertoon nie 'n kredietwaardigheidsfaset nie, maar omvat die sosiaal-morele waardeagting van 'n persoon in die oë van die gemeenskap.

4 Die Romeins-Hollandse reg het nie die Romeinsregtelike *fama*-begrip verder ontplooi nie, maar daar is aanduidings dat die vertrouwe wat in kredietwaardigheid opgesluit is, in van die tekste opgeneem is.

5 In die Suid-Afrikaanse reg word kredietwaardigheid as deel van die *fama* opgeneem, desnieteenstaande daarvan dat steun nóg in die feitelike werklikheid, nóg direk in eieregse bronne gevind kan word. Die invloed van die Engelse reg is sterk en kredietwaardigheid word nie voldoende na die werklike aard daarvan beskerm nie.

6 Kredietwaardigheid en *fama* is nie een en dieselfde begrip nie en is 'n afsonderlike vermoënsreg, te wete 'n immateriële goederereg en daarom onderworpe aan die beginsels van die *actio legis Aquiliae*.

7 *Fama* is die ingebore waardeagting van 'n persoon in die oë van die gemeenskap in die algemeen terwyl kredietwaardigheid 'n verworwe reg is.

8 Skade by inbreukmaking van kredietwaardigheid ontstaan slegs indien krediet vir die verwerwing van 'n inkomste gebruik word. Die individu

staan prakties, dog nie juridies nie (ook wat die aantasting van sy *dig-nitas* betref), beskermingloos.

- 2 9 Die individu kan doeltreffende beskerming geniet indien toepaslike wetgewing aanvaar word soos wat die geval in Engeland en Amerika is.

3. AANBEVELINGS :

Dit word aanbeveel dat die ware grondslag van kredietwaardigheid erken word en dat die gemene-regtelike beginsels waar aantastings van die kredietwaardigheid ter sprake is, dienooreenkomstig toegepas word. Wat die beskerming van 'n persoon wat nie krediet vir inkomsteverkryging aanwend nie betref, moet sy kredietwaardigheid deur wetgewing beskerm word. So 'n *Wet op die Beskerming van Kredietwaardigheid en Kredietinligting* kan moontlik so volg daaruit sien :

Die Wet op die Beskerming van Kredietwaardigheid en Kredietinligting.

Artikel 1 : Woordomskrywings :

- 1.1 Persoon beteken enige individu, vennootskap, regspersoon, koöperasie of ander entiteit.
- 1.2 Verbruiker beteken enige individu.
- 1.3. Kredietverslag beteken enige skriftelike, mondelinge of ander verslag oor 'n verbruiker se kredietwaardigheid, krediet aansien, kredietvermoë, karakter, reputasie, algemene reputasie, persoonlike karaktertrekke, lewenstyl wat gebruik kan word as 'n faktor in die bepaling van verbruiker se geskiktheid vir :

1.3.1 Krediet of assurance primêr vir persoonlike, gesins- of huishoudelike doeleindes,

1.3.2 Indiensneming,

1.3.3 Vir ander doeleindes soos in hierdie wet bepaal.

Kredietverslag beteken nie en sluit nie die volgende in nie :

a Enige verslag ten opsigte van enige transaksies en gebeurtenisse tussen die verbruiker en die persoon wat die verslag uitbring.

b Enige magtiging of goedkeuring van 'n spesifieke verlening van

krediet deur 'n uitreiker van 'n kredietkaart of soortgelyke kaart verleen nie of,

c Enige verslag waarin 'n persoon wat deur 'n derde versoek is om 'n besondere verlening van krediet direk of indirek te maak, sy beslissing op so 'n versoek oordra, mits die derde party die verbruiker verwittig van die naam en adres van die persoon aan wie die versoek gerig was en die identiteit van die persoon openbaar.

4. **Ondersoekverslag** beteken 'n verbruikersverslag of 'n gedeelte daarvan waarin inligting oor 'n verbruiker se karakter, algemene reputasie, persoonlike eienskappe of lewenstyl deur persoonlike onderhoude met bure, vriende of kennisse verkry word. Sulke inligting sluit nie besondere feitlike inligting ten aansien van 'n verbruiker se kredietrekord wat direk van 'n kredietinligtingsburo of 'n skuldeiser of van die verbruiker self verkry is, in nie.

5. **Kredietinligtingsburo** beteken enige persoon wat teen vergoeding of op 'n nie-winsgewende koöperatiewe grondslag, gereeld, geheel of gedeeltelik, sake doen in die versameling, verspreiding of beoordeling van verbruikerskredietinligting of ander inligting oor verbruikers met die doel om verbruikerskredietverslae aan derde persone te verskaf en wat enige metode hoegenaamd aanwend om verbruikersverslae saam te stel en te verskaf.

6. **Lêer** in verband met enige inligting ten aansien van 'n verbruiker, beteken alle inligting van welke aard ookal, oor 'n verbruiker wat deur 'n kredietinligtingsburo versamel en op rekord geplaas word, ongeag die wyse waarop die inligting geberg word en sluit ook 'n afskrif daarvan in.

7. **Direkteur** beteken 'n Direkteur van Handel en Nýwerheid.

Artikel 2 : Toelaatbare verskaffing van verbruikersverslae :

Kredietinligtingsburo mag onder die volgende omstandighede 'n verbruikersverslag verskaf :

1 Ingevolge 'n bevoegde hofuitspraak.

2 Ingevolge 'n skriftelike opdrag van die verbruiker waaroor die verslag handel.

2.3 Aan 'n persoon wat hy op redelike gronde vermoed dat :

2.3.1 Hy die inligting in verband met 'n krediettransaksie met betrokke verbruiker of die verlenging, toestaan of invordering krediet aan die verbruiker, sal gebruik.

2.3.2 Dit vir indiensnemingsdoeleindes wil gebruik.

2.3.3 Dit in verband met die sluiting van 'n assuransië-ooreenkomst wil gebruik.

2.3.4 Dit wil gebruik om te bepaal of 'n verbruiker vir enige lisensie of vergunning kwalifiseer.

2.3.5 'n Wettige en regmatige belang het in die inligting ten aansien van enige sakeonderneming waarby die verbruiker betrokke is.

Artikel 3 : Rapportering van verouderde inligting verbode :

3.1 Behalwe soos in artikel 3.2 bepaal, mag geen kredietinligtingsburo verbruikersverslag uitbring wat die volgende inligting bevat nie :

3.1.1 Sekwestrasies en likwidasies wat, vanaf die datum van jongste insolvensie, die verslag met meer as veertien jaar voorafgaan.

3.1.2 Gedinge en vonnisse wat vanaf die datum van die toespraak daarvan, ouer is as sewe jaar of totdat so 'n eis sou verjaar het, ookal die langste is.

3.1.3 Rekenings wat vir invordering oorhandig is of as slegte saak afgeskryf is, wat ouer is as sewe jaar op die datum van die verslag.

3.1.4 Enige rekords ten aansien van kriminele oortredings wat ouer is as sewe jaar op die datum van die verslag.

3.1.5 Enige ander ongunstige inligting wat ouer is as sewe jaar op die datum van die verslag.

3.2 Die bepalings van artikel 3.1 is nie van toepassing op 'n verbruikersverslag wat in verband met die volgende gebruik word nie :

3.2.1 Waar die krediettransaksie 'n bedrag van R50,000-00 behels en die verbruiker redelikerwys kan behels.

3.2.2 Die onderskrywing van 'n lewensassuransie wat 'n bedrag van R100,000-00 behels of kan behels.

3.2.3 Die indiensneming van 'n persoon teen 'n jaarlikse vergoeding wat gelykstaande is aan R40,000-00 of wat redelikerwys daaraan gelykstaande kan wees.

Artikel 4 : Openbaring van bron van kredietinligting aan verbruikers :

- 3.1 'n Skuldeiser, eienaar of onderhandelaar, moet binne die voorgeskrewe tydperk nadat hy 'n skriftelike versoek van 'n huurder, skuldenaar of verbruiker ontvanger het, aan so 'n skuldenaar, huurder of verbruiker kennis gee van die naam van die kredietinligtingsburo van wie hy die inligting tydens die voorafgaande onderhandelings ten opsigte van die verlening van krediet of verhuring, verkry het.
- 3.2 Subartikel 4.1 is nie van toepassing op onderhandelings wat meer as 28 dae voor die versoek en die sluit van 'n kontrak of die staking van onderhandelings uitloop het nie.
- 3.3 Indien die skuldeiser, verhuurder of onderhandelaar versuim om aan die bepalings van artikel 4.1 te voldoen, pleeg hy 'n misdryf.

Artikel 5 : Openbaring van lêer aan verbruiker :

- 3.1 'n Kredietinligtingsburo moet binne 28 dae na die ontvangs van :
 - 5.1.1 'n Skriftelike versoek van enige verbruiker en
 - 5.1.2 Sodanige besonderhede as wat nodig is om die betrokke lêer te identifiseer en
 - 5.1.3 'n Fooi van R1-00
 'n afskrif van die lêer wat deur die buro oor so 'n verbruiker bestaan, verskaf.
- 3.2 Wanneer die lêer aan die verbruiker verskaf word, moet die buro 'n uiteensetting van die verbruiker se regte ingevolge artikel 6 verskaf.
- 3.3 Indien die kredietinligtingsburo oor geen lêer oor die verbruiker beskik nie, moet hierdie feit openbaar word, maar hoef die buro nie die fooi terug te betaal nie.
- 3.4 Indien 'n kredietinligtingsburo versuim om aan die bepalings van hierdie wet te voldoen, pleeg dit 'n misdryf.

Artikel 6 : Foutiewe inligting :

- 6.1 Indien 'n verbruiker van mening is dat 'n inskrywing in sy lêer wa ingevolge artikel 5 aan hom verskaf is, foutief is en dat indien di fout nie herstel word nie, hy benadeel sal word, kan hy die buro kennis gee dat hy verlang dat die inskrywing of geskrap of gewysig word.
- 6.2 Binne 28 dae na ontvangs van so 'n kennisgewing deur 'n verbruiker moet die buro die verbruiker in kennis stel dat :
- 6.2.1 Die inskrywing van die lêer verwyder is of
- 6.2.2 Dat die inskrywing gewysig is of
- 6.2.3 Dat dit niks aan die saak gedoen het nie.
- 6.3 Indien dit die inskrywing gewysig het, moet dit 'n afskrif van die gewysigde inskrywing soos wat dit in die verbruiker se lêer voorkom aan die verbruiker verskaf.
- 6.4 Binne 28 dae vanaf die ontvangs van 'n artikel 6.2 bedoelde kennisgewing, of indien geen kennisgewing ontvang is nie, binne 28 dae na o tydperk in artikel 6.2 genoem, kan die verbruiker, tensy hy deur o buro meegedeel is dat die inskrywing van die lêer verwyder is, verde kennis aan die buro gee wat vereis dat 'n regstellende kennisgewing (wat nie meer as 200 woorde oorskry nie) en wat deur die verbruiker opgestel is, by die lêer ingevoeg word en dat 'n afskrif van die kennisgewing aan verslae wat oor die betrokke inligting handel, geheg word wanneer oor die betrokke verbruiker verslag gedoen word.
- 6.5 Binne 28 dae na ontvangs van 'n artikel 6.4 bedoelde kennisgewing moet die buro tensy dit van voorneme is om ingevolge artikel 6.4 aansoek te doen, kennis gee dat dit die kennisgewing ontvang het en van voorneme is om daaraan te voldoen.
- 6.6 Indien :
- 6.6.1 'n Verbruiker nie kennis ingevolge artikel 6.5 binne die voorgeskrewe tydperk ontvang het nie of
- 6.6.2 Dit blyk dat dit ongewens sal wees om 'n regstellende kennisgewing te publiseer omdat so 'n kennisgewing foutief is of 'n ar

persoon belaster of wispelturig of skandalig is, of indien dit vir enige rede ongeskik vir publikasie is,

kan die verbruiker of die buro teen betaling van die voorgeskrewe fooi aansoek doen by die Direkteur wat 'n gepaste bevel kan maak.

7. Iemand wat versuim om aan 'n bevel ingevolge hiervan te voldoen, is aan 'n misdryf skuldig.

Artikel 7 : Prosedure in die geval van 'n geskil :

1. Die Direkteur, nadat aansoek deur 'n kredietinligtingsburo gedoen is, mag beveel dat hierdie artikel op so 'n buro van toepassing is indien hy tevrede is dat :

7.1.1. Nakoming van artikel 5, in die geval van 'n verbruiker wat handel dryf, die diens wat die buro aan sy klante lewer nadelig sal raak en

7.1.2. Alle ander faktore inaggenome, dit waarskynlik is dat handeldrywende verbruikers nie deur die bevel benadeel sal word nie.

2. Indien 'n buro op wie hierdie artikel van toepassing is 'n versoek en 'n fooi ingevolge artikel 5.1 ontvang van 'n handeldrywende verbruiker en artikel 5.3 is nie van toepassing nie, kan die buro, in plaas daarvan om aan artikel 5 te voldoen, verkies om die saak ingevolge die volgende subartikels te hanteer.

3. In plaas daarvan om 'n afskrif van die lêer aan die verbruiker te verskaf, gee die buro binne 28 dae kennis aan die verbruiker dat dit onder hierdie subartikel voortgaan en sal dan sodanige inligting uit verbruiker se lêer verskaf as wat die Direkteur mag beveel saam met 'n uiteensetting van die verbruiker se regte ingevolge artikels 7.4 en 7.5.

4. Indien die verbruiker binne 28 dae na ontvangs van die inligting ingevolge artikel 7.3 aan hom verskaf of binne sodanige tydperk as wat die Direkteur mag toelaat :

7.4.1. Kennis gee dat hy ontevrede is met die verskafte inligting en

7.4.2. Die Direkteur inlig dat hy sodanige stappe ten aansien van die buro gedoen het om die oorsaak van die ontevredeheid te verwyder en

7.4.3 Die voorgeskrewe fooi betaal,

kan die Direkteur die buro beveel om 'n afskrif van die lêer aan hom te verskaf en kan die Direkteur dan sodanige inligting openbaar a wat hy gerade ag.

7.5 Artikel 6 is met die nodige aanpassings op inligting ingevolge hierdie artikel en artikel 5 verskaf, van toepassing.

7.6 Indien 'n buro versuim om 'n keuse ingevolge 7.2 uit te oefen of aan subartikels 7.3 en 7.4 te voldoen, is dit aan 'n misdryf skuldig.

Artikel 8 : Voorwaardes van openbaring :

8.1 Alle openbaarmaking van inligting ingevolge hierdie wet sal tydens normale sake-ure geskied.

8.2 Alle openbaarmakings ingevolge hierdie wet sal gemaak word :

8.2.1 In persoon en nadat die verbruiker hom behoorlik identifiseer het.

8.2.2 Aan enige persoon aan wie die verbruiker skriftelike magtiging verleen het om die inligting te bekom.

Artikel 9 : Betwiste inligting :

Indien 'n geskil ingevolge artikel 7 ontstaan, moet 'n kredietinligtingsburo duidelik in alle verslae aandui dat die betrokke inligting in geskil geplaas is en moet 'n opsomming van die geskil aan die verslag geheg word.

Artikel 10 : Ondersoekverslae :

Wanneer 'n kredietinligtingsburo 'n ondersoekverslag oor 'n verbruiker saamsaam mag geen benadelende inligting in enige daaropvolgende verbruikersverslag opgeneem word nie.

Artikel 11 : Openbaring van benadelende verslae :

11.1 Indien krediet aan 'n verbruiker geweier word, of die premie ten opsigte van reeds verskafte inligting verhoog word en sodanige weiering is te wyte aan kredietinligting wat van enige persoon of instansie verkry is, moet die gebruiker van sodanige inligting, indien hy binne 60 dae na die weiering of verhoging daartoe skriftelik versoek w

die aard, inhoud en bron van die inligting aan die verbruiker openbaar. Die gebruiker van die inligting moet die verbruiker aangaande sy regte ingevolge hierdie artikel verduidelik sodra krediet geweier word of 'n verhoging plaasvind.

Artikel 12 : Siviele aanspreeklikheid :

Hierdie wet doen geen afbreuk aan enige siviele eise wat 'n verbruiker weens die verspreiding van foutiewe kredietinligting mag hê nie.

Artikel 13 : Administratiewe afdwinging :

Direkteur van Handel en Nywerheid sal verantwoordelik wees vir die toelating van hierdie wet.

Artikel 14 : Strafbepaling :

Enige oortreding van hierdie wet, is 'n misdryf en is strafbaar by skuldigbevinding met 'n boete van hoogstens R1000-00 of een jaar gevangenisstraf of beide.

VOETNOTE :

Sien 244 e v.

Sien 6 e v.

Sien 33 e v.

Sien 192 e v.

Sien 6 e v.

Sien 7 e v.

Sien 11 e v.

Sien 16 e v.

Sien 20 e v.

Sien 24 e v.

Sien 34 e v.

Sien 36 e v.

- 13 Ibid.
- 14 Sien 39 e v.
- 15 Sien 43.
- 16 Sien 43 e v.
- 17 Sien 45 e v.
- 18 Sien 48 e v.
- 19 Sien 58 e v.
- 20 Ibid.
- 21 Sien 59 e v.
- 22 Sien 61.
- 23 Sien 63 e v.
- 24 Sien 81 e v.
- 25 Sien 91 e v.
- 26 Ibid.
- 27 Sien 92 e v.
- 28 Sien 93 e v.
- 29 Sien 100 e v.
- 30 Sien 102 e v.
- 31 Sien 113 e v.
- 32 Sien 114 e v.
- 33 Sien 121 e v.
- 34 Sien 128 e v.
- 35 Sien 130 e v.
- 36 Sien 132 e v.
- 37 Sien 160 e v.
- 38 Sien 170 e v.
- 39 Ibid.
- 40 Sien 179 e v.

Sien 201 e v.

Sien 193 e v.

Sien onder andere KRITZINGER v PERSKOR supra.

Sien 207 e v.

Sien 203 e v.

Sien 213 e v.

Sien 217.

Sien 7 e v.

Sien 7 e v; 102 e v.

Sien 250 e v.

Ibid.

Sien 251 e v.

Sien 264 e v.

Sien 266.

Sien 269 e v.

Sien 102 e v.

BYLAE A

BYLAE A1 : Aansoekvorm : Russels Meubelhandelaars.

BYLAE A2 : Aansoekvorm : SA Permanente Bouvereniging.

BYLAE A3 : Aansoekvorm : Santambank : Kredietkope en Hure.

BYLAE A4 : Aansoekvorm : Santambank : Persoonlike lenings.

BYLAE A5 : Aansoekvorm : Trustbank : Individue.

BYLAE A6 : Aansoekvorm : Trustbank : Vennootskappe en Maatskappye.

BYLAE A7 : Aansoekvorm : United Bouvereniging.

BYLAE A8 : Aansoekvorm : Wesbank.

Notas :

1. Die kredietaansoekvorms wat in hierdie bylae vervat is, is tipiese voorbeelde van sodanige vorms van van die belangrikste kredietgewers wat in die handelspraktyk aang-tref word. Dit sou geen doel dien om alle moontlike aansoekvorms in te sluit nie om slegs herhaling sou veroorsaak.
 2. Uit die vorms sal dit blyk dat verwysings van naasbestaendes vereis word. Hier inligting word slegs aangewend om die opsporing van persone wat hulle adresse son-kennisgewing verlaat, te vergemaklik. Dit het geen betrekking op die bepaling van "fama" van 'n persoon nie.
 3. Opmerklik is die klem wat die vorms op die vermoë om te kan betaal lê.
-

CASH DOCKET: _____ GEBOORTEDATUM: _____

VAN: _____

S: _____ TEL. HUIS: _____ TEL. WERK: _____

HOE LANK: _____ HUUR: _____

ADRES: _____

WERK: _____

ANK: _____ SALARIS: _____ P/F OF I.D. _____

WERK: _____ HOE LANK: _____

GEBOORTEDATUM: _____ BEROEP: _____

HOE LANK: _____ SALARIS: _____

WERK: _____ HOE LANK: _____ I.D.: _____

VERW: _____ MOTOR: _____ BINNE OF BUIITE: _____ A.N.C. _____

KOOPVERENIGING: _____ BANK _____ DIENSPLIG: _____ HOE LANK: _____

TAK	REK. NO:	CU/FU:	BAL:	INST:	OPMERKING

BURO: _____

GEKOOP: _____

CE: _____ FAM. VERW: 1. _____

2. _____

3. _____

REC: _____

TRADE IN: _____

X _____ ITEM: _____

X _____ C/NOTE: _____

HANDEKENING: _____

INVOICE NO: _____

**BESKRYWING VAN
EIENDOM**

	1ste Eiendom		2de Eiendom		3de Eiendom	
HOOFGEBOU – (a) Beskrywing van gebou	(a) Woning, (b) Winkel, (c) Woonstelle,	(d)	(a) Woning, (b) Winkel, (c) Woonstelle,	(d)	(a) Woning, (b) Winkel, (c) Woonstelle,	(d)
(b) Losstaande of skakelhuis						
(c) Aantal verdiepings						
(d) Aantal kamers buiten kombuis, spens en badkamer(s)						
(e) Aantal badkamers						
(f) Konstruksie van buitemure						
(g) Konstruksie van vloere	(a) Plank, (b) Parket, (c) Volvloer matie	(d) Teëls (e)	(a) Plank, (b) Parket, (c) Volvloer matie	(d) Teëls (e)	(a) Plank, (b) Parket, (c) Volvloer matie	(d) Teëls (e)
(h) Konstruksie van plafonne						
(i) Konstruksie van dak	(a) Sink, (b) Dakpanne, (c) Dekgras,	(d) Lei (e) Asbes (f)	(a) Sink, (b) Dakpanne, (c) Dekgras,	(d) Lei (e) Asbes (f)	(a) Sink, (b) Dakpanne, (c) Dekgras,	(d) Lei (e) Asbes (f)
BUITEGEBOUE						
(a) Aantal verdiepings						
(b) Aard van geboue	Garage, bediendekamer, kool- kamer, pakkamer, toilet		Garage, bediendekamer, kool- kamer, pakkamer, toilet		Garage, bediendekamer, kool- kamer, pakkamer, toilet	
(c) Konstruksie						
ALGEMEEN – Besonderhede van sanitasie. Indien riolering, meld aantal punte, tipe, en of dit munisipaal of privaat is						
Soort warm waterstelsel	Steenkool, gas, elektriese, son		Steenkool, gas, elektriese, son		Steenkool, gas, elektriese, son	
Soort stoof	Steenkool, gas, elektriese		Steenkool, gas, elektriese		Steenkool, gas, elektriese	
Ligstelsel? Indien nie munisipaal nie, meld besonderhede						
Watersvoorsiening? Indien nie munisipaal nie, meld bron en sterkte						
Ander verbeteringe? (Swembad, Tennisbaan, ens.) Spesifiseer:						
Besonderhede van omheining en/of grensmuur						
Sal applikant die eiendom bewoon?						
So nie meld maandelikse huurgeld						

Ek/Ons aanvaar dat die Vereniging se waardering van die eiendom vertroulik en stegs vir sy eie doeleindes is.
Indien die lening toegestaan word stem ek/ons toe tot die volgende:

- om die Reëls van die Vereniging aangaande verbande te aanvaar.
- dat die Transportakte deur die Vereniging se prokureurs goedgekeur sal moet word.
- sulke dokumente te onderteken wat benodig word om 'n pandbrief te registreer wat die lening ten gunste van die Vereniging sal versekureer en alle koste daaraan betrokke te betaal.

Ek/Ons waardeer dat geen leningskommissie hoef betaal te word aan 'n Agent nie, indien hierdie lening toegestaan word.
Ek/Ons verklaar dat, na die beste van my/ons wete en oortuiging, die besonderhede wat in hierdie aansoek vermeld is, waar en juis is en geen inligting weggelaat is wat die Vereniging se besluit kan affekteer nie.

Datum

Handtekening van applikant

Bevolkingsregistrasie Nr.:

Die Wet op Bouverenigings Nr. 24 van 1965: Aanspreeklikheid van leners by likwidasie:

64. Wanneer 'n Vereniging gelikwidier word, is 'n lid of ander persoon aan wie 'n voorskot of 'n lening kragtens 'n verband of ander sekuriteitskragens die statute van die Vereniging verstrek is, nie aanspreeklik om die bedrag kragtens so 'n verband, sekuriteit of statute betaalbaar te betaal nie, behalwe op die tyd of tye en onderworpe aan die voorwaardes wat daarin uitengesluit is of waarop ooreengekom is.

VERSLAG DEUR DIE AGENT/BEAMPTA VAN DIE VERENIGING

Datum

Agent/Beampte van die Vereniging

GS VIR KANTOORGEBRUIK

Rekening Nr.

SONDERHEDE VAN BESTAANDE VERBAND -

Plaas Nr., en Dorpsgebied

nommer en straat

Adres van standplaas

sekeriteit

Deur gedataer

	Hoe oud	Toestand	Omgewing
(1)
(2)
(3)

Hoofgebou (1) R (2) R (3) R

Buitegebou

Verbetering

R R R

Bykomende Sekuriteit
.....
R

Grond

Totaal R R R R

Banklening (1) R gedataer Verskuldig R

(2) R gedataer Retensie

(3) R gedataer Min - G/S
of P/B premie

R Totaal R

koers % Kan verhoog word tot

Betalings R per maand. Terugbetalings op datum/ maande agterstalling ten bedrae van R

Belasting vir R

Sonderheede van verbande oor ander eiendomme ten gunste van die Vereniging is hierby aangeheg. Ja/Nie van toepassing nie.

Voorberei deur Nagegaan deur

VERBORGE UITGEREIK -

Datum	Nommer	Ten gunste van	Bedrag	Parawe
.....
.....
.....

TITEL VAN REKENING

Num	Besonderheede	Debets	Kredits	Tjek nommer Joernaal folio	Parawe
.....	Bedrag van lening
.....	Kredits
.....
.....

.....	Inspeksiekoste	Voorberei deur	Nagegaan deur
.....	Betaal Ingevorder Gedebiteer

OPDRAGTE AAN SEKURITEITSAFDELING -

.....

.....

.....

WAARDERING VAN EIENDOM – SLEGS VIR KANTOORGEBRUIK

Ek/Ons het die eiendom waarna hierdie aansoek om lening verwys, persoonlik besigtig en geïdentifiseer en waardeer dit as volg:

Hoofgebou	(1) R	(2) R	(3) R
Buitegebou
Ander verbeteringe soos uiteengesit
	R	R	R
Grond
Totaal	R	R	R

	Hoe oud	Toestand	Omgewing
(1)
(2)
(3)

% van waardering

Ondersoek – Streekindeling
 – Stadsbeplanning
 – Groepsgebiede

Verseker geboue en strukturele verbetering
 uiteengesit in hierdie aansoek vir die vervang
 waarde.

van (1) R (2) R
 (3) R Total R

R of vir die applikant se bedrag, welke syfer hoogste is.

Waarde van bykomende sekuriteit

.....

Ek/Ons verklaar dat ek/ons geen belang soos meld in Artikel 47(4) van die Bouvereniging by die toekenning van hierdie lening het nie.

Maksimum lening maontlik

R

Lening aanbeveel
Is artikel 47(3) van die Bouverenigingwet
van toepassing. Ja/Nee

R

Opmerkings:

Gewaardeer deur my/ons op die.

75% van waardering	= R	Waardeerder
80% van waardering	= R	Waardeerder
Totale terugbetalings	
tot inkomste	= %	
Betaal Agente	
Kommissie	R	
Oorname	R	
Nuwe Geld	R	
Klas van verband	

Hierdie aansoek –
 Rentekoers.
 Terug betaalbaar oor
 jaar teen R per m
 Koste klousule R
 Eerste/Tweede/Derde verband

Bestaande verband(e) – Verhoog rentekoers Ja/Nee
 – Verhoog terugbetalings Ja/Nee

Datum Voorberei deur Nagegaan deur

Spesiale voorwaardes – Lening toegestaan R

Ondersteunende beleggings –

Datum Notuleboek-folio Bestuurder

Later aan Bestuurder voorgelê en lening van R toegestaan.

Datum Notuleboek-folio Bestuurder

AAN DIE PROKUREURS VAN DIE VERENIGING
 Gaan asseblief voort met die registrasie van die verband ooreenkomstig hierdie aansoek, die aangehegte afskrif van die kennisgewing aan leningnemer en die algemene opdragte van Hoofkantoor.

Die bedrag van R plus rente op R teen % per jaar
 tot datum van betaling is nodig om die bestaande verband, wat teen die eiendom geregistreer is te kanselleer.

Inspeksiekoste R betaal/vor

Rek. Nr. van bestaande verband Datum Sekretaris/Bestuurder

B3 Sekuriteite nagegaan deur. Datum.

AANSOEK OM LENING

Applikant.....

Huidige adres.....

Telefoonnr.: Huis..... Werk.....

Verkoper.....

Huidige adres.....

Telefoonnr.: Huis..... Werk.....

Aanleiding van eiendom wat verkoop word.....

Besonderhede van applikant se beleggings insluitende die van u man of vrou—

Soort belegging	Bedrag	Instelling	Opmerkings
Spaarrekening			
Sub. Aandele			
Vaste Deposito			
Dpbetaalde Aandele			
Ander — spesifiseer			

Onderhoudvoerder se kommentaar op bogenoemde.....

Verbind enige vorige sake met die Perm.....

Watter spaarskema verlang u nou om voorsiening te maak vir toekomstige onderhoud van die eiendom?

Ondersteunende beleggings/spaarrekeninge met die Aansoek om 'n Lening.....

Watter Beskerminingsplan sal in geval van afsterwe of permanente ongeskiktheid die uitstaande bedrag van u verband betaal. Watter plan sal u verlang?

Is u nodig u kort-termyn versekeringsdekking vir u persoonlike besittings? Ja/Nee.

Watter wêreld sal ons amptelike versekeraars Mutual & Federale- Versekeringsmaatskappy met u in verbinding tree.

Datum

Handtekening van applikant

TEKENS VIR KANTOOR GEBRUIK

Ondersteunende beleggings.....

Agent

B.O.B.

Datum

Sekretaris Verbande

Datum

Rekening Nr.

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

SOEK OM FINANSIERING

BYLAE A3

A3 : 299

SANTAMBANK
BEPERK

ALINGSVERKOOPTRANSAKSIE HUURTRANSAKSIE

Naam en van: (Meld - Mnr., Mev., Mej., ens.)
 Datum: Persoonsnommer: Ras: S.A. Burger (Ja/Nee)
 Adres: Pos na Woonadres/Werkadres Ongetroud/Getroud binne/buite gemeenskap:
 Opleiding: Naam van skool waar kinders/1 skoolgaan:
 Militêre opleiding voltooi?

ADRESBESONDERHEDE	BESONDERHEDE VAN ARTIKEL	
Woonadres:	Beskrywing van artikel:	
Tel. Nr.:	Jaarmodel:	
Huurder/Loseerder:	Verkooper:	
Woonadres:	MOTORVERSEKERING	FINANSIERING VERLANG
Hoe lank?	Het u reeds motorversekering?	Koopprys R
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Ja/Nee	Ekstras R
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Versekeringsmaatskappy:	Versekeringspremie R
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Polis Nr.	Deposito: In kontant R
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Vervaldatum	Deposito: Deur inruil R
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Indien u nie versekering het nie	Beskrywing van artikel ingeruil:
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Ken ons dit reël en u premies by	Wie het inruiling gefinansier?
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	u paalemente voeg?	Jaarmodel
Woonadres van 'n familielid wat nie saam met u woon nie:	Ja/Nee	Periode van kontrak mnde

BESONDERHEDE VAN WERKGEWER/EIE BESIGHEID	INKOMSTE	
Werkgewer/eie besigheid:	Maandelikse salaris (oortyd uitgesluit) R	
Woonadres van Werkgewer/eie besigheid:	Ander inkomste per maand (noem bron)	
Tel. Nr.	(i)	R
Dienstyperk	(ii)	R
Woonadres van vorige werkgewer:	Totale inkomste per maand R	
Dienstyperk:	UITGAWES	
Woonadres van vorige werkgewer:	Maandelikse huurgeld/paalemente vir Huis/Woonstel R	
Dienstyperk:	Maandelikse huishoudelike uitgawes R	
Woonadres van vorige werkgewer:	Ander uitgawes (noem watter)	
Dienstyperk:	R	
Woonadres van vorige werkgewer:	Totale uitgawes per maand R	
Dienstyperk:	Tjekrekening Nr. By watter bank	
Woonadres van vorige werkgewer:	Tak	
Dienstyperk:	Spaarrekening Nr. Waar	
Woonadres van vorige werkgewer:	Tak	

ENDOM WAT U BESIT	Kosprys	Datum aangekoop	Bedrag verskuldig	Verbandhouer	Maandelikse Paalement
Woonadres:	R	R	R
Woonadres:	R	R	R

BELEGGINGS (VASTE BELEGGINGS, SKULDBRIEWE, AANDELE ENS)	Is dit reeds verpand/sedeer vir skuld?
Woonadres:
Woonadres:
Woonadres:

BESONDERHEDE VAN LEWENSVERSEKERINGSPOLISSE	Versekerde bedrag	Uitkeer/ Lewens	Is dit reeds verpand/sedeer vir skuld?
Datum uitgeneem	R
Datum uitgeneem	R

IND AS BORG OF MEDESKULDENAAR, INDIEN WEL, MELD:

Aan Wie	Bedrag uitstaande
.....	R
.....	R

VERSWYINGS (WAAR U VOORHEEN AFBETALINGSVERKOOPTRANSAKSIES GEHAD HET OF NOG HET)

Besigheid	Tak	Afbetaling of ope rekening	Rekening nommer	Bedrag uitstaande	Maandelikse paalement	Lopend of reeds vereffen
.....	R	R
.....	R	R
.....	R	R

Woonadres van vorige werkgewer: (Ja/Nee) Indien wel, rekeningnommer Tak

Woonadres van vorige werkgewer: Indien wel, datum van rehabilitasiebevel

Die besonderhede word hiermee as waar en juis gesertifiseer:

.....

HANDTEKENING VAN AANSOEKER

DATUM

APPLICATION FOR CREDIT

INSTALMENT SALE OR LEASE

Full Name of Applicant: (State - Mr., Mrs., M.
 Date of Birth: Identity No. Race: S.A. Citizen (Yes/No)
 Language for correspondence (Afr./Eng.) Mail to Home/Business Address: Unmarried/Married c.o.p./married a.n.c.
 Number of Dependents Which school do your children attend:
 Have basic military training been completed?

ADDRESS DETAILS
 Present Residential Address:
 Since: Tel. No.
 Are you owner/tenant/boarder?
 Previous Residential Address:
 For How Long:
 Name and Street address of nearest relative not living with you:
 Name and Street address of owner of premises where article will be kept:

DETAILS OF ARTICLE
 Description of Article: Model:
 Seller:

INSURANCE	FINANCE REQUIREMENTS
Do you have motor insurance? R	Purchase Price R
Yes/No R	Extras R
Insurance Company:	Insurance prem. R
Policy No.	Deposit: in cash R
Renewal Date	Deposit: Trade in R
	Description of trade in
	Who financed trade-in?
IF no existing insurance may we arrange insurance and add premium to the instalments? (Yes/No)	Model:
	Period of contract

PARTICULARS OF EMPLOYER/OWN BUSINESS
 Name of Employer/own business:
 Street address of employer/own business:
 Tel. No.
 Nature of Employment and designation:
 Period of Employment:
 Name and address of previous employer:
 Period of Employment:
 Is Husband/Wife employed? Where?
 Period of Employment:

INCOME
 Monthly salary (Excluding overtime) R
 Other monthly income (specify source)
 (i) R
 (ii) R
 (iii) R
 Total income per month R
EXPENSES
 Monthly Rent/instalment for house/flat R
 Monthly domestic expenses R
 Other expenses (specify): R
 Total monthly expenses R
 Cheque Account No. At which Bank Branch:
 Savings Account No. Where:
 Branch:

FIXED PROPERTY OWNED	Purchase Price	Date Purchased	Amount Owning	Bond Holder	Monthly Instalment
Description and Street Address	R	R	R
.....	R	R	R

OTHER INVESTMENTS (FIXED DEPOSITS, DEBENTURES, SHARES, ETC.)
 Description Value Is it pledged/ceded as security for debts?

DETAILS OF LIFE INSURANCE POLICIES
 Company Date issued Amount Insured Endowment/Life Is it pledged/ceded as security for debt?

ARE YOU COMMITTED AS SURETY OR CO-PRINCIPAL DEBTOR? IF SO, SPECIFY:
 For Whom To Whom Amount outstanding R

TRADE REFERENCES (PREVIOUS OR CURRENT INSTALMENT SALE ACCOUNTS)

Name of Business	Branch	Instalment Sale open account	Account Number	Amount outstanding	Monthly Instalment	Current date paid
(i)	R	R
(ii)	R	R
(iii)	R	R

Have you had previous dealings with Santambank (Yes/No) If so, account number:
 Branch: Have you ever been insolvent? If so, date of rehabilitation order:

I certify the above information to be true and correct.

Branch _____

Name of applicant

Application: Personal loan

I/We hereby apply for a loan of: R
and submit the information as per reverse hereof to enable you to consider the application and hereby declare that this information is a true and correct reflection of my/our position and that I/we am/are not aware of any other fact which, if disclosed, might influence your decision.

I/We, the undersigned, understand that:

(a) the amount approved, plus interest and costs, is repayable in monthly payments as the bank may determine and failure to pay any one instalment when due may at the option of the bank render the full amount due and payable. The bank, however, may in its discretion

rearrange the monthly payments or grant extension thereof without further reference to me/us;

(b) Finance charges, stamps, insurance premiums, collection costs and any other costs arising from or incidental to this

application, will be for my/our account and I/we hereby authorise the bank to deduct such costs from the proceeds of the loan and/or debit may account therewith, such debits then forming part of the capital sum repayable;

(c) the amount approved may be insured under the bank's Credit Life Assurance Scheme and I/we consequently authorise the bank to do so, debiting my/our account with the premium payable or deducting it from the proceeds.

The bank is hereby authorised to pay the proceeds of the amount approved to the Applicant to

.....
and accept his/her receipt therefore on my/our behalf.

(continued on next page)

DATUM DATE	BEDRAG AMOUNT R	PAAIEMENTE REPAYMENTS P.M. R		DOEL VAN LENING PURPOSE OF LOAN
Besondere mede	Lener/debtor	Mede-lener/co-debtor		Mede-
1 Van				
2 Volle voorname				
3 Huis- en Posadres				
4 Huis- en besigheidstelefoon	H	B	H	B
5 Geboortedatum				
6 Is u 'n S.A. burger?				
7 Militêre verpligting				
8 Getroud/ongetroud/geskei				
9 Huweliksvoorwaarde—Ja of Nee				
10 Aantal kinders Afhanklik				
11 Waar is hulle op skool				
12 Naam en adres van werkgewer (Indien in openbare diens, meld Departement)				
13 Pensioen/Voorsieningsfonds Nr				
14 Beroep of ambag				
15 Jare van diens by werkgewer				
16 Is u in 'n vaste betrekking?				
17 Wat is u verdienste o.m.	R		R	R
18 Ander inkomste (meld bron)	R		R	R
19 Totale inkomste	R		R	R
20 Maandeliks				
Huur	R		R	R
Huisnoudelik	R		R	R
ander (lenings ens.)	R		R	R
Totaal	R		R	R
21 WAT BESIT U? Vaste eiendom (omsrywe nommer, waar gelee, en waarde)	R		R	R
22 Los eiendom—meubels	R		R	R
23 Motor (meld registrasie nommer)	R () R	() R
24 Ander besittings (Aandele, Konstant)	R		R	R
25 Totale Bates	R		R	R
26 WAT SKULD U? Verbae of huurkoop op vaste eiendom (Meld bedrag en aan wie verskuldig)	R		R	R
	R		R	R
	R		R	R
27 Lenings, insluitende lenings op assuransiepolisse. (Bedrag en waar)	R		R	R
28 Ander skulde (spesifiseer)	R		R	R
29 Totale Skuld	R		R	R
30 Lewensversekering Totale bedrag	R		R	R
31 Meld datum uitgeneem				
32 Wie is u danvers?—Watter tak.				
33 Eksekuteur van u testament				
34 Naam en Adres van besigheidsreterente				
35 By watter tak van Santibank, Kredietbank of Bank van Johannesburg het u tsaak (a) Geleen (b) As medelener geteken				
36 Persoonsnommer				
HANDTEKENING				

Bestuurderslisensie of identiteitsdokument
moet getoon word

Driver's licence or ID
must be shown

Kantoor adres _____

Naam van applikant

Aansoek: Persoonlike lening

Hiermee doen ek/ons aansoek vir 'n lening van: R
en verstrekk die informasie soos op die keersy van hierdie vorm teneinde u in staat te stel om die
aansoek te oorweeg, en verklaar hiermee dat hierdie informasie 'n ware en korrekte
weergawe van my/ons posisie is en dat ek/ons nie bewus is van enige ander feit wat, indien
bekend, u beslissing mag beïnvloed nie.

Ek/ons verstaan dat:

(a) die bedrag toegestaan, plus rente en koste, terugbetaalbaar is teen die maandelikse paaieimente wat die bank mag bepaal en versuim om enige paaieiment op vervaldatum aan te suiwer bring mee dat, volgens keuse van die bank, die hele bedrag onmiddellik betaalbaar word. Die bank mag egter sonder verdere verwysing na my/ons, volgens eie oordeel, paaieimente wysig of uitstel verleen;
(b) Finansieringskoste, seëls, versekeringspremies, koste van invordering en enige ander koste voortvloeiende uit of in

verbandstaande met hierdie aansoek vir my/ons rekening sal wees en ek/ons magtig die bank hiermee om sodanige koste van die opbrengs van die lening af te trek en/of my/ons rekening daarmee te debiteer, sulke debiete dan synde deel van die kapitaalsom verskuldig;
(c) die bedrag toegestaan onder die Bank se Kredietleuensversekering-skema beskerm mag word en ek/ons magtig die bank om aldus te handel, en my/ons rekening met die verskuldigde premies te debiteer of dit van die opbrengs van die lening af te trek.

Die bank word hiermee gemagtig om die opbrengs van die bedrag toegestaan aan die
Applikant aan
te betaal en sy/haar kwitansie namens my/ons te aanvaar.

(vervolg op volgende bladsy)

ik Nuwe aansoek of Borg vir

Besonderhede:

Rev/Me/ ens.)

Ras: _____

um: _____

adres: _____

Vaste eiendom beskrywing	In wie se naam geregistreer	Aankoopprys	Huidige waarde	Verband	Verbandhouer en tak

Vaste deposito's, aandele, ens.

Naam van instansie/Tak	Soort belegging	Bedrag	Is dit beskikbaar as sekuriteit?

Lewens- en uitkeerversekering

Maatskappy	Polisnr.	Datum uitgereik	Maandpremie	Versekerde bedrag	Is dit beskikbaar as sekuriteit?

Besonderhede van tjekrekening en/of kredietkaart-begrotingrekening

Bank/instansie	Tydspek by	Rekeningnummer	Tak	Oortrokke rekening limiet

Besonderhede van spaarrekening

Rekeningnummer	Naam van bank/instansie	Tak	Saldo	Is dit beskikbaar as sekuriteit?

Maandelikse inkomste		Maandelikse uitgawes		Word dit ten volle afgekos?
Bruto salaris man	R _____	Besonderhede van huurkoop en huurpaaime-nte — spesifiseer artikels	_____	R _____
Bruto salaris vrou	R _____	Persoonlike leningspaalement	_____	R _____
Ander inkomste	R _____	Verbandpaalement/huur	_____	R _____
Spesifiseer: _____	R _____	Kredietkaart	_____	R _____
_____	R _____	Huishoudelik (kruidenierswars, bediende, telefoon, brandstof, kleriese, ens.)	_____	R _____
Sub-totaal	R _____	Onderhoud (in geval van geskeide persone)	_____	R _____
Min Salarisafrekkings	R _____	Ander: _____	_____	R _____
Asuransiepremies ingesluit	R _____	Totaal	_____	R _____
Netto inkomste	R _____			
Min: Uitgawes	R _____			
Surplus of tekort (Merk van toepassing)	R <input type="text"/>			

Ken u enigiemand wat by Trust Bank werk? Indien ja, wie en by watter tak? _____

Was u ooit insolvent of onder administrasiebevel? _____ Ja/Neel

Het u vorige finansiering by die Trust Bank gehad, en indien ja, by watter tak? _____

Besonderhede van alle lopende verpligtinge of, indien geen, jongste volopbetaalde rekenings

Instansie	Watter tak	Rekeningnummer	Artikei	Oorspronklike Saldo	Uitstaande Saldo

Kan Trust Bank 'n kredietleuensversekeringsdiens aan u lewer? _____

indien ja, vul asseblief vorm A50 in (Nie op borge van toepassing — behalwe waar direkteur mpy, borg)

Ek sertifiseer dat hierdie inligting juist en korrek is en verleen goedkeuring daartoe dat enige bron met betrekking tot hierdie aansoek ten volle ondersoek mag word en aan sodanige bron verleen ek toestemming om vertroulike inligting te verskaal

Tel. _____

Tel. _____

Handtekening _____ Datum _____

Trust Bank V7 (5/84)

Credit Information Form — Individuals

Confidential

New application or Surety for

Personal particulars:

Surname (Mr/Mrs/Miss etc.) _____

First names _____

I.D. no. _____

Corr. language: _____

Nationality: _____ Race: _____

Date of birth: _____

Present residential address: _____

Since: _____

Tel. no.: _____

Postal address: _____

Postcode: _____

Previous residential address: _____

Length of stay: _____

Present occupation: _____

Name and address present employer: _____

Since: _____ Tel. no. _____

Previous occupation: _____

Name and address previous employer: _____

Period employed: _____

Marital status (If married: State whether in community of property or antenuptial contract) _____

Full name of spouse: _____

Occupation: _____

Employer of spouse: _____

Tel. no.: _____

Number of dependants: _____

Name of school children attend: _____

Military commitments: _____

Names and addresses of two next of kin: (Preferably parents and parents in law)

1. _____

Tel. no. _____

2. _____

Tel. no. _____

Purpose of loan (e.g. purchase of house, car, furniture, etc.) Purpose/Description of article	Personal loan Overdraft facility Home improvement					
Name of supplier and contact	Telephone number					
Period of repayment	Instalment pattern and date					
Storage place of article	Name and address of owner of storage place					
Insurance arranged by	Policy number					
Present vehicle or trade-in/where financed	Branch					
Fixed property description	Registered owner	Purchase price	Present value	Bond	Bond holder and branch	
Fixed deposits, shares, etc.	Name of institution/Branch	Type of investment	Amount			
Life and endowment insurance	Company	Policy no.	Date issued	Monthly premium	Amount	
Particulars of cheque account and/or credit card budget account	Bank/Institution	Period at	Account number	Branch		
Particulars of savings account	Account number	Name of bank/institution	Branch	Balance		
Monthly income	Gross salary husband	R _____	Gross salary wife	R _____	Other income	R _____
Monthly expenditure	Specify:	R _____	Personal loan instalments	R _____		
	Sub-total	R _____	Bond instalment/rent	R _____		
	Less: Salary deductions (including insurance premiums)	R _____	Credit card	R _____		
	Net income	R _____	Domestic (Groceries, servant, telephone, fuel, clothes, etc.)	R _____		
	Less: Expenses	R _____	Maintenance (Divorced persons)	R _____		
Surplus of shortfall (Mark where applicable)	R ☐	Other:	R _____	Total	R _____	
Do you know anyone working at Trust Bank? If so, who and at which branch?		Were you ever insolvent or placed in administration order?				
Have you previously been financed by the Trust Bank and, if so, by which branch?						
Particulars current obligations or if none, recently settled accounts						
Institution	Branch	Account number	Article	Original balance	Paid	
Can Trust Bank offer you a credit life insurance service? If yes, please complete form A50. (Not applicable to surety — except if director signs surety for company)						
I certify that this information is true and correct and I grant approval that any source regarding this application investigated and I grant my consent to such source to provide confidential information.						
Signature _____			Date _____			

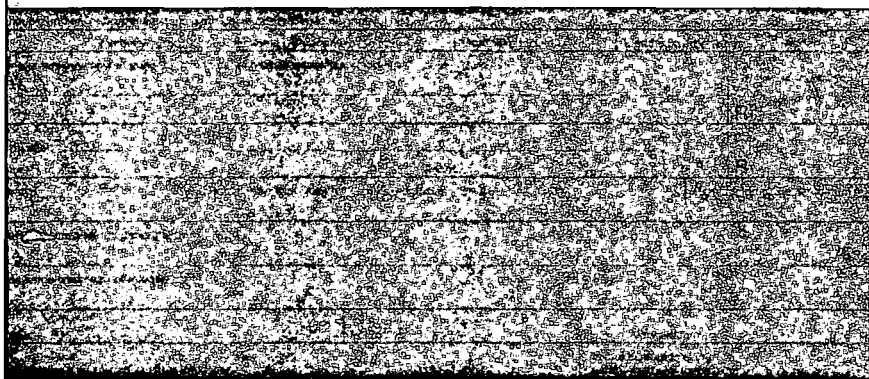

Die Trust Bank van Afrikaanses
The Trust Bank of Afrikaanses
Genootskap van Afrikaanses
Incorporated in South Africa

inligtingsvorm
maatskappy/Vennootskappe, ens.

Nuwe aansoek

of borg vir

Naam van aansoeker / borg
 laaste geouditeerde balansstaat asook jongste interimstate met kontantvloeistate

onderneming: _____ Kontakpersoon: _____
 signeer: _____ Hoe lank in besigheid: _____

Korrespondensieadres: _____
 Tel.nr. _____ Poskode: _____ Korr. taal: _____

Naam van Direkteure/Aandeelhouders/Vennote en Benerende maatskappy

	Hoedanigheid / Instansie	% aandeelhouding

Soorte van aansoeker / borg

Soort	Is dit 'n filiaal	Doel	Bedrag

Verrekening by Die Trust Bank: Ja/Nee Indien ja, by water tak?

Opsomming van alle lopende paaientverpligtings, of indien geen, besonderhede van onlangse volopbetaalde rekenings

by water tak	Rek.nr.	Tipe rek.	Artikel	Oorspronklike saldo	Uitstaande saldo

Opsomming van tjekrekening / s

Rekeningnr.	Tak	Oortrokke limiet	Tydsperk by bank	Was die besigheid ooit onder geregtelike bestuur en wanneer?

Naam van filiale: _____

Opsteller: _____ Hoedanigheid: _____ Datum: _____

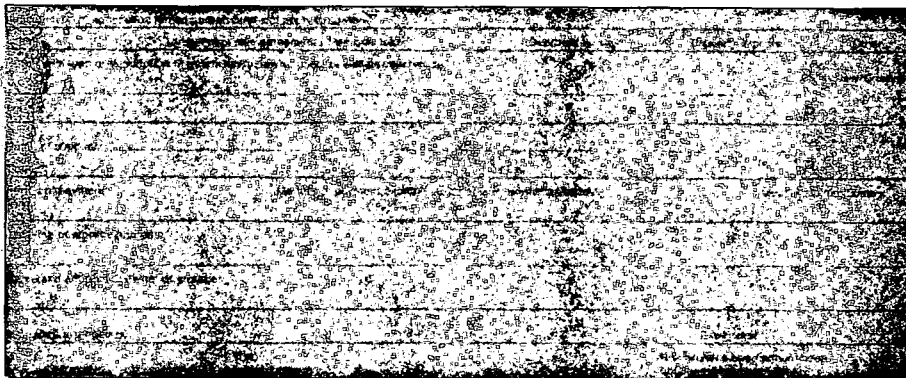

Credit information
Companies/Partnerships, etc. only

Confidential

New application

or surety for

Particulars of applicant/surety

Attach latest audited balance sheet as well as interim sheets with cash flow

Name of business: _____ Contact: _____

Nature of business: _____ Period in business: _____

Street address: _____ Correspondence address: _____

Tel. no: _____ Postal code: _____ Corr. language: _____

Details of Directors/Share Holders/Partners and Controlling Company

Name	Capacity/Institution	% interest

Surety commitments of applicant/surety

For whom	An affiliated co.	Purpose	Amount

Previous financing at The Trust Bank. Yes/No If yes, which branch?

Particulars of all current instalment obligations, or if none, recently settled accounts

Institution and branch	Account no.	Type of account	Article	Original balance	Balance outstanding

Particulars of cheque account/s

Bank	Account no.	Branch	Overdraft limit	Period with bank	Has business ever been under judicial management and when?

Particulars of subsidiaries: _____

Signature compiler: _____ Capacity: _____ Date: _____

BYLAE A7

United
BOUVERENIGING

(This form is also available in English)

VIR KANTOOR- GEBRUIK	LENINGSVERWYSINGSNR	PRT
-------------------------	---------------------	-----

EX / ONS DOEN HIERMEE AANSOEK OM 'N LENING VAN UNITED BOUVERENIGING SOOS HIERONDER UIITEENGESIT :

1.0	PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN AANSOEKER LW: INDIEN MEER AS EEN LENER: GESAMENTLIK LENER OF GEMAGTIGDE ONDERTEKENAAR MOET ITEMS 1.2 TOT 1.4 OP 'N AFSONDERLIKE VORM VOLTOOI WORD MAATSKAPPY DIREKTEURE - VERWYS NA LAASTE BLAD.						
1.1	IN WATTER TAAL VERKIES U KORRESPONDENSIE	ENGLS AFRIKAANS					
1.2	VAN OF NAAM VAN MAATSKAPPY						
1.3	TITEL	VOLLE VOORNAME VAN AANSOEKER					
1.4	IDENTITEITSNOMMER	RAS GROEP					
1.5	HUIS SKAKELKODE	TEL. NOMMER	UITBR. INDIEN	WERK SKAKELKODE	TEL. NOMMER	UITBR. INDIEN	VIR KANTOORGEBRUIK
1.6	IS U 'N INWONER VAN DIE REPUBLIEK VAN S.A.	JA	NEE	KLIEN- KODE			
1.7	IS ENIGE VAN DIE AANSOEKERS 'N GETROUDE VROU	JA	NEE	INDIEN 'JA'	BUTE GEMEENSAP VAN GOEDERE	BINNE GEMEENSAP VAN GOEDERE.	
1.8	HUIDIGE ADRES						
1.9	ROSKODE						
1.10	TOEKOMSTIGE POSADRES						
1.11	POSKODE	VANAF					
		J	J	M	D	D	

2.0	BESONDERHEDE VAN BEROEP					
2.1	BEROEP VAN AANVRAER/DIREKTEURE	BEROEP VAN VROU/EGGENOOT				
2.2	IN DIENS VAN	VIR JARE	IN DIENS VAN	VIR JARE		
2.3	indien diens minder as 5 jaar is, verstrek besonderhede van vorige betrekings		indien diens minder as 5 jaar is, verstrek besonderhede van vorige betrekings			
2.4	HUIDIGE INKOMSTE SOOS VOLG VERKRY:		HUIDIGE INKOMSTE SOOS VOLG VERKRY:			
	AANSOEKER SE SALARIS	R	PER MAAND	VROU/EGGENOOT SE SALARIS	R	PER MAAND
	UIT BELEGGINGS/SHUUR	R	PER MAAND	UIT BELEGGINGS/SHUUR	R	PER MAAND
	ANDER BRONNE (SPESIFISEER)	R	PER MAAND	ANDER BRONNE (SPESIFISEER)	R	PER MAAND
	TOTAAL (A) R		PER MAAND	TOTAAL (B) R		PER MAAND
	TOTALE INKOMSTE (A) + (B) R		PER MAAND	VIR KANTOOR GEBRUIK	R	INKOMSTE VOLGGENDE

3.0	BESONDERHEDE VAN BELEGGINGS/EIENDOMME IN U OF U EGGENOOT SE NAAM					
3.1	TIPPE BELEGGINGS	WAARDE	INSTELLING	TIPPE BELEGGINGS	WAARDE	INSTELLING
	SPAARREKENINGE	R		SUBSKRIPSIE-AANDELE	R	
	VASTE DEPOSITO'S	R		BANKREKENING	R	
	OPBETAALDE AANDELE	R		ANDER (VERSTREK BESONDERHEDE)	R	
3.2	WATTER ANDER LENINGS HET U (OF U EGGENOOT) VAN DIE VERENIGING VERKRY?					
3.3	BESONDERHEDE VAN ANDER EIENDOMME WAT U OF U EGGENOOT TANS BESIT					
	PERSEEL Nr.	DORPSGEBIED	ONDER VERBAND AAN	TERUGBETALINGS R		P.M.
	PERSEEL Nr.	DORPSGEBIED	ONDER VERBAND AAN	TERUGBETALINGS R		P.M.

4.0	BESONDERHEDE VAN LENING BENODIG							
4.1	TIPPE AANSOEKER	PRIVAAT PERSOON	MAATSKAPPY	BOER	PERSONEEL			
4.2	VIR WATTER DOEL WORD DIE LENING BENODIG							
4.3	WATTER TIPPE EIENDOM SAL VERPAND WORD?	WONING	WOON- STELLE	KERK	ONBEOUDE GROND	DEELTITEL- EENHEID	HANDELS- BESIGHEID	KLUB
	INDIEN ONBEOUDE GROND, VIR WATTER DOEL SAL DIT GEBRUIK WORD?							
4.4	WAT IS DIE BESTAANDE LENINGSREKENINGNR. (ALLEENLIK VIR 'N BESTAANDE LENING I.N.V. LENER)							
	TIPPE VERBAND WAT GEREGISTREER MOET WORD	VIR WATTER BEDRAG VERLANG U VERSEKERINGSDEKKING?			SLEGS VIR KANTOORGEBRUIK			
4.5	VERMINDERBAAR	VASTE TERMYN	U GEBOU/E (INSLUITENDE SUITEGEBOU/E)	R	SPEZIALE SKEMA ALLOK			

Ek/Ons doen hiermee aansoek om

* 'n lening van R teen die sekuriteit van 'n eerste verband wat oor die eiendom/eiendomme deur my/ons as sekuriteit in hierdie aansoek aangebied, geregistreer staan te word (hierna genoem „my/ons- eiendom/eiendomme“)

* 'n verdere voorskot van R teen die sekuriteit van die verband/e alreeds geregistreer oor die eiendom/eiendomme deur my/ons as sekuriteit in hierdie aansoek aangebied (hierna genoem „my/ons eiendom/eiendomme“) en/of 'n verdere verband wat geregistreer staan te word oor my/ons eiendom/eiendomme en wat onmiddellik na die bestaande verband ten opsigte van die Vereniging in rangorde staan, en ek/ons bied aan om my/ons totale skuld aan die Vereniging ten opsigte van—
* die lening

* die verdere voorskot en vorige voorskotte teen die sekuriteit van enige verband/e oor dieselfe eiendom (hierna genoem „my/ons skuld“)

te vereffen by wyse van gelyke maandelike paaiemente van R elk oor 'n tydperk van jare.

* Skrap indien nie van toepassing nie.

Ingeval hierdie aansoek deur die Vereniging ten volle of gedeeltelik goedgekeur word:

- ondernem ek/ons hiermee om alle koste van die Vereniging in verband met hierdie aansoek, sowel as alle registrasiekoste van die Vereniging se sekuriteit te betaal;
- ondernem ek/ons hiermee dat ek/ons binne veertien dae na goedkeuring van hierdie aansoek sulke dokumente sal onderteken as wat die Vereniging se prokureurs mag benodig ten einde die lening/verdere voorskot deur die registrasie van 'n verband in die Vereniging se standaardvorm oor my/ons eiendom/eiendomme te versekureer;
- bied ek/ons hiermee aan om rente op my/ons skuld teen die koers van % per jaar, maandeliks vooruit bereken op die bedrag uitstaande aan die begin van elke maand te betaal;
- stem ek/ons hiermee in dat die rentekoers betaalbaar deur my/ons op my/ons skuld te eniger tyd deur die Vereniging gewysig mag word, met dien verstande dat die maksimum rentekoers van tyd tot tyd toegelaat kragtens die Wet op Bepanking en Bekendmaking van Finansieringskoste, 1963 of enige wysiging daarvan, nie oorskry mag word nie;
- stem ek/ons hiermee in dat in geval die rentekoers betaalbaar ten opsigte van my/ons skuld verhoog word, ek/ons verplig sal wees om—
 - sodanige verhoogde maandelike paaiemente te betaal as wat nodig mag wees om te verseker dat my/ons skuld binne dieselfde tydperk vereffen word asof die rentekoers nie vermeerder was nie; en
 - sulke toestemmings, ooreenkomste en/of ander dokumente as wat nodig mag wees te onderteken en wat ookal nodig mag wees te doen om die Vereniging in staat te stel om die veranderinge in die voorwaardes van die verband/e wat my/ons skuld versekureer aan te teken;
- ondernem ek/ons hiermee in die geval van 'n boulening, om die geboue ooreenkomstig die getekende planne en spesifikasies wat aan die Vereniging voorgelê is, op te rig, tensy sodanige spesifikasies vakmanskap of materiale van 'n laer standaard neerlê, of indien geen spesifikasies neerlê is nie, in welke geval die Vereniging se algemene spesifikasie ('n afskrif waarvan ek/ons hiermee ontvangs erken) as die minimum standaard van vakmanskap en materiale beskou sal word;
- verklaar ek/ons hiermee dat ek/ons geen kennis van rismiere, houtwurms, kewers, molm, verrotting of sigbare of verborge gebreke in enige gebou op my/ons eiendom/eiendomme dra nie;
- stem ek/ons hiermee in om sulke reëls en regulasies as wat die Vereniging van tyd tot tyd mag neerlê, na te kom, en in die geval van 'n boulening, om sulke bedrae as wat die Vereniging raadsaam ag, op rekening van die lening en na mate die bouwerk vorder te aanvaar, en om die koste van iedere en elke inspeksie te betaal; en
- ondernem ek/ons hiermee om nie sonder toestemming van die Vereniging enige stooft, toestel, of toebehore wat tans of in die toekoms in enige gebou op my/ons eiendom/eiendomme geïnstalleer is of mag word, te verwyder nie.

Ek/Ons verklaar dat die besonderde in hierdie aansoek juist is en dat geen inligting wat die Vereniging se besluit mag beïnvloed weerhou is nie.

MOET DEUR MAATSKAPPY AANSOEKERS VOLTOOI WORD	
VOLLE NAME VAN DIREKTEUR	IDENTIFIKASIE NOMMER

Applikant se Handtekening

Deur my bygestaan

Datum 19

Eggenoot se Handtekening

MOET DEUR VROULIKE APPLIKANTE VOLTOOI WORD

- Wat is u huwelikstatus? (Getroud, ongetroud, weduwee, of geskei)
- Is u getroud, weer getroud, 'n weduwee, of is u huwelik ontbind of is u geregtelik geskei sedert die oorspronklike verband geregistreer is? Meld „Ja“ of „Nee“ Handtekening L.W.-Vroulike applikante moet twee-maal teken, hier en hierbo.
- Indien u getroud is, of weer getroud is, is hierdie oorspronklike verband geregistreer is, was dit op huweliksvoorwaarde? Meld „Ja“ of „Nee“ Identiteits Nummer
- Volle name van eggenoot

AANSOEK

BYLAE A8

A8 : 304

BONDERHEDE VAN TRANSAKSIE

Doel waarvoor goedere benodig

Mywese
 Ingenieurswese
 Bouwen
 Padbou
 Vervaardiging
 Onderverhuur
 Ander

Alfabetingsvenkoop N./M/S koers _____ %
 Opkooftenkoop Vaste koers _____ %
 Huurtoek - Bure WOK Kontraktyptipe _____ maande
 Huurtoek - Bure WOK Voorgeselde maandelike omlaemertes (ongewies) _____

KONTANTPRYS
 Ekstras deur leweransier betaal

_____ R
 _____ R
 _____ R
 _____ R

TOTALE EKSTRAS +
 Sub-totaal =
 AVB =
 Versekering =
 Seels =
 Ander =
 Inhuur _____
 Kontant _____ Deposito -

FINANSIERINGSBEDRAG =

BSONLIKE BESONDERHEDE (BLOKHOOFLETTERS ASSEBLIEF)

Naam: _____ Voorletters: _____
 Gebortedatum: _____
 Taal: _____
 E = Engels
 A = Afrikaans

Adres: _____
 Telefon: _____
 - Bes: _____
 - Hus: _____

Doorduur: _____
 Hoeveel jaar by huidige adres: _____
 Verband/Huurbetaling: _____ R /maand

Waarheen: _____
 Miltre denedig voltoof JA/NEE indien nee, aantal are nog uitstaande: _____

Nasionaliteit: _____
 ID Nr. _____

Woonadres: _____
 Hoeveel jaar by huidige adres: _____
 Huwelikstaal: _____
 Huwelika/G.V.G. _____
 Aantal Afrikaanse kinders: _____
 Gede se Naam: _____
 Geortedatum: _____

Werk: Naam en adres: _____
 Jaar in wer: _____
 Beriep: _____
 Salans/maand: _____
 Salansdatum: _____

Werkgever: Naam en adres: _____
 Jaar in wer: _____
 Beriep: _____
 Huidge werkhemer: _____
 Persoon Nr.: _____

Werkgever: Naam en adres: _____
 Jaar in wer: _____
 Beriep: _____
 Salans: _____
 Salansdatum: _____

en adres van naaste familielid wat nie by u woon het: _____
 Naam en adres van verhuurder van perseel waar goedere gehou sal word: _____

STAANDE EN/OF VORIGE REKENING BY FINANSIELE INSTELLINGS.

Naam van maatskappy	Tax	Rekeningnummer	Paseiments			Loopind/Oopdelal/ betaal te word
			Bedrag N./D.M.	Oordag aantal	betaal	

TE EIENDOM In u naam geregistree? JA/NEE
 u VROU se naam geregistree? JA/NEE
Gekoop op Koopakte? JA/NEE

Naam van verbandhouer: _____
 Datum van koop: _____
 Adres van verbandhouer: _____
 Huidge verband: _____

BANKIERS/BOUGENOOTSKAP

Rekening soort: Deponee boekie Tjek Seels Deposito

Rekeningnr.: _____

Bank/Bouwerenging se naam: _____
 Rekeninghouer se naam: _____

BARCLAYKAART JA/NEE
 Rek. Nr. _____

Tax: _____

ERTUIGVERSEKERING HET U 'N HUIDIGE POLIS? JA/NEE

Assuransiematskappy/maatskapp: _____

EN Dekking verlig (Moen toedastrike dekking)

EN Enkel premie Jaarlike premie Maandelike premie

Polisnr.: _____
 Herwinningsdatum: _____

Dekking sal wees: Bykomend Besigheid en privaatgebruik
 Vervanging Privaatgebruik

Betaalbaar met kontant
 Betaalbaar met oebeltonder
 In kontrak ingestel te word

Levingsgroep: _____
 Volksgroep: _____

Borg se naam: _____ Gesetsees' waar en adres: _____
 handtekening van aansoeker: _____ Datum: _____ Voorbere: deur _____

APPLICATION

TRANSACTION DETAILS

Goods description		Purpose for which goods required		CASH PRICE	
		☐ Mining ☐ Engineering ☐ Construction ☐ Road Building ☐ Manufacturing ☐ Subletting ☐ Other		Extras paid by dealer: _____ _____ R _____ _____ R _____ _____ R _____ _____ R _____	
Supplier's Name		Contact		TOTAL DEALER EXTRAS	
		Tel No			
A ☐ Instalment sale B ☐ Sublease sale F ☐ Lease - Inside CAA G ☐ Lease - Outside CAA		NACM rate _____ FLAT rate _____ Period of contract _____ months Proposed monthly instalment (address) _____		Sub total _____ GST _____ Insurance _____ Stamp _____ Other _____ Trade-in _____ Cash _____ % Deposit	
				AMOUNT TO BE FINANCED =	

PERSONAL DETAILS (BLOCK CAPITALS PLEASE)

Surname		Initials		Date of birth	
First names		Language		E = English A = Afrikaans	
Home address		Telephone		- Bus _____ - Home _____	
(Green Postal Code in last 4 blocks)		No of yrs at this address		Bond/Remt repayment R _____	
Postal address		Is military training complete YES/NO if No number of years to go		Nationality	
(Green Postal Code in last 4 blocks)		Conditions of Residents permit		ID NO	
Previous home address		No of yrs at this address		Spouse's name	
		Spouse's name		Date of birth	
Employer: Name and address		No of yrs employed		Occupation	
		ANC/COP		No of dependant children	
Previous employer: Name and address		No of yrs employed		Occupation	
		Present employee Pension No.		Salary/monthly	
Spouse's employer: Name and address		No of yrs employed		Occupation	
		Present employee Pension No.		Salary	
Nearest relative in South Africa if not living with you Name and address		Landlord where goods will be kept Name and address			
Relationship					

EXISTING AND/OR PREVIOUS ACCOUNTS WITH FINANCIAL INSTITUTIONS

Name of company	Branch	Account number	Instalment Amount R/yr	Orig No	No paid	Current/paid to be settled

FIXED PROPERTY Registered in YOUR name? YES/NO your WIFE'S name? YES/NO Purchased on Deed of Sale? YES/NO

Stand No	Suburb	Name of bondholder
Purchase price	Date of purchase	Address of bondholders
Present value	Present bond	

BANKERS/BUILDING SOCIETY

Account type appropriate box	☐ Cheque	☐ Savings	☐ BARCLAYCARD Y
Account No	☐ Debit	A/c No	
Bank/Building Society name		Branch	
A/c Holder name			

VEHICLE INSURANCE DO YOU HAVE AN EXISTING POLICY? YES/NO

IF YES	Insurance company/broker	Policy No	Cover will be
		Renews date	☐ Additional ☐ Bush/Forest
			☐ Replacement ☐ Privs
IF NO	Cover required (tick required block)	☐ To be paid in cash	Cash free group
	☐ Single premium ☐ Annual premium ☐ Monthly premium	☐ To be paid by debit order	Ethnic group
		☐ To be included in contract	

Is there a guarantor? YES/NO _____

Guarantor's name _____ Certified true and correct _____ Signature of applicant _____ Date _____ Prepared by _____

Item No.12012 (Dual) 110/82 La-Vines

YLAE B

YLAE B1 : Kredietverslag : Campbell's Commercial Enquiry : November
1985 : Individue : Ondernemings : Tersydestellings.

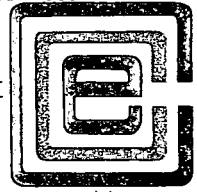
Notas :

Die bylae is 'n fotokopie van die oorspronklike. Ter beskerming van die kredietagentskap en die skrywer, is die persoonlike besonderhede van betrokkenes deurgehaal om identifikasie te voorkom. Hierdie inligting is goedgunstiglik deur Mnr Haarhoff van Campbells verskaf. Hierdie agentskap laat op versoek insae in die kredietlêer van persone op laasgenoemde se versoek en na identifikasie, toe. Dit blyk dus 'n uitsondering op die reël te wees.

Die volle verslag word nie weergegee nie, maar slegs 'n bladsy onder elke hoofopskrif.

Opmerklik is die feit dat die verslag 'n feitelike verslag is wat op hofverrigtinge gegrond is. Ook die feit dat dit streng vir sirkulasie onder lede wat intekenaars is bestem is en die nota op die agterblad wat die aandag daarop vestig dat die inligting moontlik betwis mag wees of moontlik foutief mag wees.

Die kredietverslag van Dun & Bradstreet is wat die inhoud en formaat betref, wesenlik dieselfde. Bylae B1 is dus 'n verteenwoordigende voorbeeld van kredietverslae.

CAMPBELL'S
WEEKLY

Civil court records
Sivielehofrekords

Confidential
Vertroulik

 DEFAULT JUDGEMENTS / VERSTEK VONNISSE

NAME AND ADDRESS/NAAM EN ADRES	AMOUNT/BEDRAG	PLAINTIFF/EISER
..... C/O C..... F..... K..... Arcade F..... St E.....	R 357 Goods	Go East
..... H..... St H.....	R 1318 D/Draft	Volkskas
..... C/O E..... 290 C..... St F.....	R 80 F Serv	Dr S Van Der Berg
..... E..... 13 K..... laan W.....	R 26 Goods	Sinoville Apteek
..... 1st Street G..... park C.....	R 2434 Goods	Action Motor Spares
..... 313 R..... Ave E.....	R 200 Goods	L & M Finance
..... P O Box..... L.....	R 124 Goods	Credit Rec Corp
..... Room 13 M..... Hotel 723 F..... St		
..... K..... St L.....	R 1740 Agree	Combined Motor Finance
..... R..... St B..... F..... F.....	R 1090 F Serv	Z A Hospital
..... C/O S..... 252 A..... St F.....	R 94 Goods	Huim Bookstore
..... 47 T..... S.....	R 140 F Serv	Admin of Tvl
..... M..... St F.....	R 331 Goods	Credit Rec Corp
..... C/O G..... F..... B..... St F.....	R 234 F Serv	MacRobert & Ptn
..... C/O S..... E S S..... plein W.....	R 80 F Serv	Dr S Van Der Berg
..... Plot ... L..... Dist F.....	R 64 Goods	Cantonments Pharmacy
..... M..... St P.....	R 132 Cheque	O K Bazaars
..... W..... St F.....	R 303 Serv	C C F
..... D..... Ave C.....	R 31 F Serv	Dr Van Der Berg & Ptn
..... S..... Ave E.....	R 105 Rates	Feri-Urban
..... F..... Hotel..... A..... St A.....	R 533 Goods	Imperial Tableware
..... S..... St R.....	R 545 Goods	Wonderboom Pharmacy
..... P O Box..... G.....	R 130 F Serv	Dr Van Der Berg & Ptn
..... K..... St W.....	R 1000 F Serv	Teichert & Kruger
..... H..... St V.....	R 574 Goods	Texnit P/L
..... C..... St..... C.....	R 348 Goods	S A D F I
..... M..... St E.....	R 50 Goods	Cullinan Motors
..... F..... St D.....	R 2364 Agree	A Z A Labuschagne
..... F..... 66 B.....	R 146 F Serv	Louis Pasteur Clinic
..... D..... Drive W.....	R 121 F Serv	K Farrell
..... C..... Ave V.....	R 120 F Serv	Dr P Gonin
..... C..... A..... W.....	R 279 F/Note	Hoofstad Lenings
..... B..... St F.....	R 1001 Fees	Christian Brothers College
..... B..... St F.....	R 3085 F/Note	Standard Credit Corp
..... C/O EE S..... R..... Lane L.....	R 9148 F/Note	Standard Credit Corp
..... R..... St K.....	R 651 F Serv	Hack & Ptn
..... K..... St K.....	R 22 Goods	Fayl Hattigh
..... W..... St D.....	R 255 Goods	Check & Save Super-Market
..... A..... Flats..... L..... St	R 25 F Serv	Admin of Tvl
..... P O Box..... F.....	R 133 Goods	Snyman & Ptn
..... C/O S..... F..... D.....	R 134 Goods	Credit Rec Corp
..... Park A..... St F.....	R 112 F Serv	Snyman & Ptn
..... N..... St W.....	R 2511 D/Draft	Barclays Nat Bank
..... W..... Timbers F/L K.....	R 2928 Agree	Barclays Nat Bank
..... St C.....	R 1362 M/Lent	Barclays Nat Bank
..... D..... vir S.....		
..... St F.....		
..... C/O D..... C..... D..... Room.....	R 1800 M/Lent	J Salomon
..... und Floor Chr F..... & J..... Sts F.....	R 80 F Serv	Dr S Van Der Berg
..... C/O S..... W..... St S.....	R 1071 Rent	Huurbestuur F/L
..... S..... Industriële Gebied B.....	R 409 Goods	Hagels E/F
..... C/O..... M..... Rd I.....	R 154 Goods	Mrs M Stroud
..... M..... St F.....	R 150 Cheque	Auto Wrecking
..... D..... St D.....	R 12 F Serv	Dr Van Tonder & Ptn
..... De J..... St V.....	R 108 Goods	Gift Cutlery
..... Shop..... W..... Shopping Centre..... R.....		
..... W.....	R 7984 Rent	Municipal Medical Fund
..... V..... W..... St D.....	R 141 F Serv	Dr S Van Der Berg
..... B..... St.....	R 12 F Serv	Dr Theron & Rester
..... 2-3rd Street D..... R..... F.....	R 312 Agree	Collection Services
..... 12th Ave W.....	R 24 F Serv	Dr N J Van Graan
..... B..... St K.....	R 213 Goods	Paul Hattigh

BUSINESSES/RESIGHEDE

		B1 : 306	
A..... M..... S..... R..... St F.....	R	3247 Goods	Universal Moto Spares
A..... Kits..... Plot..... S.....	R	2552 Cheque	Frank Mangold
A..... Video..... S..... Centre S..... Rd E.....	R	848 Cheque	Dazzle Video
A..... Pools..... C..... Centre..... P..... St F.....	R	87 Rent	Depositum Cons ion Equip Sal
A..... Tilers E..... W/S..... E.....	R	85 Goods	Brekro E/B
U.....	R	5000 Rent & Eject	Zone Three Pro
A..... House P/L St G..... Court Rd..... Rd L.....	R	585 Agree	Fatgorjo P/L
A..... Alarms N..... Flats..... R..... St F.....	R	794 Serv	Van Wyks Verko Dienste
A..... Hotel D..... C.....	R	2393 Cheque	Elcentre Pta P
B..... Electrical..... M..... St M.....	R	986 Cheque	SA Phillips
B..... Elektries..... M..... Ave P.....	R	188 Goods	Riviera Fashion
B..... P/L T/A N..... M..... St V.....	R	200 Serv	C C Brits
B..... C..... Posbus..... J..... laan D.....	R	1199 Goods	L J R Van Jaar
C..... K..... F..... St G.....	R	393 Goods	Olympia SA
C..... Media P/L..... Y..... Ave E.....	R	801 Goods	Knitting & Fast Enterprises
C..... Modes S..... Centre D..... Rd L.....	R	7450 Agree	Morfou Shopfit Catering Equip Charafit
C..... T/A E..... F..... Cafe..... R..... U..... St F.....	R	4368 Goods	Intratrex P/L S A B S
C..... S..... Cnr..... th Ave & F..... Sts G.....	R	535 Serv	D & H Material
C..... F/L..... Floor A..... Centre..... C..... St P.....	R	278 P Serv	
C..... P/L..... R..... R.....	R	229 Goods	Amalgamated Cr Services
C..... Pools P/L O..... Bldg..... H..... C.....	R	506 Serv	A C Braby P/L
C..... Fencing P/L..... W..... St F.....	R	2449 Goods	Immotex
C..... Paving..... V..... Rd W.....	R	1768 Goods	Turner Morris F
C..... Services F/L..... Floor N..... Bldg Q..... St F.....	R	1228 Goods	Fronto Motor Sp
D..... Construction..... B..... Ave S.....	R	796 Serv	Avis Rent A Car
D..... T/A D..... Wholesale Motor Spares..... E.....	R	617 Goods	Air Refiner Fil
D..... R..... F..... Bldg..... J..... St K.....	R	3462 Goods	Display Art Sup
D..... Onderdale E/B M..... R.....	R	125 Serv	Amalgamated Cr
D..... Design..... C..... St..... P.....	R	2753 Cheque	Vibro Stone
D..... Motors..... T..... St.....	R	800 Goods	David Wuhl
D..... T/A D..... Boukontraakteurs 609 V..... St E.....	R	2611 Goods	Tudor Mini Lab Supplies
E..... Sunglasses & J..... Rd..... Centre A.....	R	878 Serv	Pratoria News
E..... F/T/A G..... Photo..... T..... St W.....	R	4144 Goods	Haum Uitgewers
E..... Home Improvements..... O..... St C.....	R	1507 Rent & Eject	Net-Vir-Die Pre
E..... Book Centre..... S..... St M..... Centre E.....	R	1168 Cheque	Original Machin
E..... A..... Appliances Shop M..... Sentrum Cnr P..... St & M..... St M.....	R	1254 Rent	Universal Crane
F..... F/T/A B..... Boorkontraakteurs..... B..... F..... St S.....	R	3469 Goods	F C Timber City
F..... Demolishers & E..... Plot..... W.....	R	937 Agree	J M Koper
G..... Wood & Metal..... A..... St C.....	R	56 Goods	Timber Joe
G..... T/A..... Upholsterers..... V..... Rd W.....	R	744 P Serv	Marais & Ptn
G..... E/B..... D..... St..... J.....	R	2351 Goods	Metek P/L
G..... Manuf Jewellers..... C..... House..... F..... St F.....	R	1678 Serv	Skye Engineeri
H..... & Son P/L..... V..... St P.....	R	1344 Goods	National Indust
H..... Stone Posbus..... H..... Dist B.....	R	616 Goods	Romatex Wholesa
H..... Glaswerke K..... St H.....	R	4606 Goods	Neugarten Fashi
H..... Distributors..... R..... Centre P..... St M.....	R	351 Cheque	Glolec
I..... Clothing P/L C/O..... B..... W..... St F.....	R	731 Cheque	Skye Products
J..... Electrical P/L..... C..... St P.....	R	374 Goods	Etvaal Meubel Vervaardigers
J..... Save..... G..... St F.....	R	694 Cheque & Serv	Magic Print Pta
J..... S..... & P..... Shop..... M..... St P.....	R		
J..... E..... Agents..... S..... Ave L.....	R		
V.....	R		

RESCINDED/TERSYDE GESTEL

..... M St S.....
 F Ave R.....
 Motors Ave R.....
 N St W.....
 S M.....
 D Rd W.....
 & B Chr M & S Sts D.....
 /M S Rd R.....
 L St F.....
 House W Shopping Centre
 St W.....
 T St W.....

ELEMENT ABANDONED/AFSTANDDOENING VAN VONNIS

..... Box A.....

ADMINISTRATION ORDERS/ADMINISTRASIE BEVELE

AND ADDRESS/NAAM EN ADRES

..... J Drive S.....
 J Drive S.....
 H Flats L St

ADMINISTRATION ORDERS RESCINDED/ADMINISTRASIE BEVELE TERSYDE GESTEL

..... F St R.....
 P Villa B St S.....
 V St M.....

R 122 P Serv Alan F C Lawrence
 R 100 P Serv Dr Smith & Ptn
 R 126 Goods Pronto Motor Spares
 R 234 Goods Park Lane Const F/L
 R 220 Serv SA Data Computing
 R 1410 F/Note FJ Wolfaardt Woningen
 R 1108 Serv Tight Lines E/B
 R 771 Rent Chequer House E/B
 R 112 P Serv Dr Steenekamp & Geertsema
 R 712 Goods De Luxe Cons Laundry
 R 2165 Agree Nauvoo Paving
 R 681 Goods R Macf & L Wilson P/L

AMOUNT/REDRAC	PAYMENT/	FROM/VAN
	PAYMENT P M	
R 3948	R 100	07/12/85
R 9849	R 125	07/12/85
R 2150	R 70	30/11/85

Original Date Granted 25/06/85
 Original Date Granted 12/09/74
 Original Date Granted 13/12/77

IMPORTANT

1. This publication is for members only and is in no circumstances to be made available to non-members.
2. Any entry herein referred to may have been in dispute or already satisfied.
3. Whilst the publishers take every care to ensure that the information published is correct they cannot hold themselves responsible for any errors and/or omissions.

BELANGRIK

1. Hierdie publikasie is slegs vir lede en mag onder geen omstandighede aan nie-lede beskikbaar gestel word nie.
2. Enige inskrywings hierin waarna verwys word mag betwis of reeds vereffen wees.
3. Die uitgewers tref alle moontlike voorsorg om te verseker dat die inligting hierin korrek is en aanvaar geen aanspreeklikheid vir enige foute en/of weglatings nie.

TELEPHONE CREDIT SERVICE

Complete credit records on individuals and businesses to assist you to

- * determine the creditworthiness of new clients
- * check new staff appointments
- * clear cheques
- * trace absconded debtors

NEVER open a new account without first checking at CAMPBELL'S

COLLECTION SERVICE

If the Credit Bureau writes a letter to a customer you can expect results!

Improve your cash-flow and reduce bad debts with our collection service

— without losing the client's goodwill.

MARKETING SERVICES

* Hundreds of potential new customers are listed every month in our publication of new owners of property and building plans passed.

* Before you next mail an advertising brochure or "credit card" contact us

— we can provide the names of selected credit-worthy people.

TELEPHONE FOR FURTHER DETAILS
(012) 219551

TELEFOONKREDIETDIENS

Volledige kredietrekords oor individue en ondernemings om u te help

- * besluit of 'n nuwe kliënt kredietwaardig is
- * om aanstellings van nuwe personeel na te gaan
- * met goedkeuring van tjeks
- * om vlugtelingskuldenaars op te spoor

MOET NOOIT 'n nuwe kredietaanzoek goedkeur voordat u CAMPBELL'S gebel het nie.

INVORDERINGSDIENS

Wanneer u kliënt 'n brief van die Kredietburo af ontvang, sal hy reageer!

Bespoedig kontantvloei en verminder slegte skulde deur ons invorderingsdiens te gebruik

— sonder om klandisiewaarde te verloor.

BEMARKINGSDIENSTE

* 'n Lys van honderde moontlike nuwe kliënte word elke maand gepubliseer in ons publikasie van nuwe eiendomseienaars en goedgekeurde bouplanne.

* Voordat u weer brosjures of "kredietkaarte" aan potensiële kliënte pos

— raadpleeg ons vir name van gekeurde kredietwaardige mense.

BEL ONS VIR VERDERE BESONDERHEDE
(012) 219551

BIBLIOGRAFIE

- ALGRA INLEIDING TOT HET NEDERLANDS
PRIVAATRECHT : Wolters-Noordhof N
V (1969).
- AMERASINGHE ASPECTS OF THE ACTIO INIURIARUM
IN ROMAN-DUTCH LAW : Lakehouse
Investments Limited Publishers (1968).
- AMERICAN JURIS-
PRUDENCE (verskeie
volumes) The lawyers Co-operative Publishing Co
(1970).
- ASSER HANDLEIDING TOT DE BEOEFENING
VAN HET NEDERLANDS BURGERLIJK
RECHT : VERBINTENISSERECHT : DE
VERBINTENIS UIT DE WET : SERIES 4
DEEL III : Tjeenk-Willink (1983).
- AUBEL PERSOON EN PERS : A E Kluwer (1968).
- BARTSCH ÖSTEREICHISCHES BÜRGERLICHES RECHT
: Manzsche Verlags -und Universitätsbuch-
handlung (1948).
- BECKMAN & BARTELS CREDITS AND COLLECTIONS IN THEORY
AND PRACTICE : McGraw-Hill Book
Company (1955).
- BEKKER DIE AANSPREEKLIKHEID VAN 'N BANK
VIR DIE VERKEERDELIKE DISHONORE-
RING VAN 'N KLIËNT SE TJEK : Magis-
ter-verhandeling Universiteit van Stellen-
bosch (1976).
- BLIN, CHAVANNE &
DRAGO TRAITÉ DU DROIT DE LA PRESSE :
Libraires Technoques (1969).
- BLISS BELEDIGING IN DIE S A REG : Kemink
& Zoon (1933).

- BOBERG THE LAW OF DELICT : VOL I : AQUILIAN LIABILITY Juta & Co (1984).
- BORMANN DIE PRAXIS DES PERSÖNLICHKEITSSCHUTZES IN FRANKREICH : Inaugural Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde einer Hohen Juristischen Fakultät der Ludwig-Maximilians Universität zu München (1974).
- BURCHELL THE LAW OF DEFAMATION IN SOUTH AFRICA : Juta & Co (1985).
- CARTER-RUCK LIBEL AND SLANDER (1972).
- CHAPIN & HASSET CREDIT AND COLLECTION PRINCIPLES AND PRACTICE : McGraw-Hill Book Co. (1960).
- CLERK & LINDSELL TORTS : Sweet & Maxwell (1975).
- COLE CONSUMER AND COMMERCIAL CREDIT MANAGEMENT : Richard D Irwin (1980).
- CORPUS JURIS SECUNDUM (verskeie volumes) The American Law Book Co (1948).
- DAMHOUDER PRAXIS RERUM CRIMINALIUM
- DE GROOT DE IURE BELLII AC PACIS
- DE GROOT INLEYDINGE TOT DE HOLLANDSCHE RECHTSGELEERDTHEYT
- DE VILLIERS THE ROMAN AND ROMAN-DUTCH LAW OF INJURIES : Juta & Co (1899).
- DESCHAUX & TERCIER LA RESPONSABILITÉ CIVILE : Editions Staempfli & Cie (1975).
- DIEPHUIS NEDERLANDSCH BURGERLIJK RECHT : ELFDE DEEL : J.B. Wolters (1888).

- DONELLUS COMMENTARORIUM DE JURE CIVILI LIBRI VIGINTI OCTO (1594).
- DRION ONRECHTMATIGE DAAD : Kluwer (1984).
- DUN & BRADSTREET CREDITS AND COLLECTIONS : Thomas Y Crowell & Co (1974).
- EDWARDS CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK : Gower Press (1976).
- EHRENZWEIG SYSTEM DER ÖSTEREICHISCHEN ALLGEMEINEN PRIVATRECHTS : ZWEITE BAND I : Manzsche Verlags -und Universitätsbuchhandlung (1951).
- ELDREDGE THE LAW OF DEFAMATION : The Bobbs-Merrill Company Inc (1978).
- ENNECERUS-LEHMANN RECHTS DER SCHULDVERHALTENISSE : J C B Mohr (1958).
- ESSER SCHULDRECHT : Verlag C F Muller (1960).
- ETTINGER & GOLIEB CREDITS AND COLLECTIONS : Prentice-Hall Inc (1964).
- FIKENTSCHER SCHULDRECHT : Walter de Gruyter (1976).
- FISCHER DAS BÜRGERLICH GESETZBUCH : Walter de Gruyter (1960).
- FOLKARD SLANDER AND LIBEL : William Clows & Son Ltd (1879).
- FRASER LIBEL AND SLANDER : Butterworth (1936).
- GREENIDGE INFAMIA : Scientia Verlag (1977).

- GROENEWEGEN DE LEGIBUS ABROGATIS.
- HELLE DER SCHUTZ DER PERSÖNLICHKEIT, DER EHRE UND DES WIRTSCHAFTLICHES RUFES IM PRIVATRECHT : J C B Mohr (1969).
- HELLE IBID : (Vornehmlich auf grund der Rechtsprechung) J C B Mohr (1969).
- HERRMANN DER SHUTZ DER PERSONLICHKEIT IN DER RECHTSLEHRE DE 19 BIS 18 JAHRHUNDERTS : W Kohlhammer Verlag (1968).
- HOFFMANN-DRION HET NEDERLANDS VERBINTENISSEN-RECHTS : TWEEDE GEDEELTE : J B Wolters (1959).
- HONDIUS CONSUMER LEGISLATION IN THE NETHERLANDS : Van Nostrand Reinhold Company England (1980).
- HUBER HEEDENDAEGSE RECHTS-GELEERDTHEYT.
- HUBER PRAELECTIONUM
- JÖRS-KUNKEL-WENGER RÖMISCHES RECHT : Springer Verlag (1949).
- JOUBERT GRONDSLAE VAN DIE PERSOONLIKHEIDSREG : A A Balkema (1953).
- KAPFER DAS ALLGEMEINE BÜRGERLICHE GESETZBUCH : 2 BAND : Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung (1976).
- KASER RÖMISCHES PRIVATRECHT : C H Beck'sche Verlagsbuchhandlung (1960).

- KEETON & KEETON CASES AND MATERIALS ON THE LAW
OF TORTS : West Publishing Co (1977).
- KOZIOL ÖSTEREICHISCHES HAFTPFLICHTRECHT
: BAND II : Manzsche Verlags -und
Universitätsbuchhandlung (1975).
- KOZIOL-WELSER GRUNDRIS DES BÜRGERLICHEN RECHTS
: Manzsche Verlags -und Universitätsbuch-
handlung (1973).
- KRIEGEL CORPUS IURIS CIVILIS.
- KUNSTADT THE PROTECTION OF PERSONAL AND
COMMERCIAL REPUTATION : Max
Planck Institute for Foreign and Inter-
national Patent, Copyright and Patent
Law : Verlag Chemie (1980).
- LANDON POLLOCK'S LAW OF TORTS : Stevens
& Sons (1951).
- LARENZ LEHRBUCH DES SCHULDRECHTS : C H
Beck'sche Verlagsbuchhandlung (1976).
- LEE INTRODUCTION TO ROMAN-DUTCH
LAW : Oxford at the Clarendon Press
(1961).
- LEE THE JURISPRUDENCE OF HOLLAND :
Oxford at the Clarendon Press (1926).
- LE TOURNEAU LA RESPONSABILITÉ CIVILE : Dalloz
(1976).
- LEWIS GATLEY ON LIBEL AND SLANDER :
Sweet & Maxwell (1981).
- MAX PLANCK INSTITUUT DER ZIVILRECHTLICHE PERSÖNLICH-
KEITS -UND EHRENSCHUTZ IN FRANK-

- REICH, DER SCHWEIZ, ENGLAND UND DEN VEREINIGTEN STAATEN VON AMERIKA : J C B Mohr (1960)
- MAZEAUD TRAITÉ THEORIQUE ET PRACTIQUE DE LA RESPONSABILITÉ CIVILE (DELICTUELLE) : TOME PREMIER : Editions Montchristien (1965).
- MAZEUD LECONS DE DROIT CIVIL : TOME DEUXIÈME : Editions Montchristien (1966).
- McGREGOR DAMAGES : Sweet & Maxwell (1980).
- McKERRON THE LAW OF DELICT : Juta & Co (1968).
- McQUOID-MASON THE LAW OF PRIVACY IN SOUTH AFRICA : Juta & Co (1978).
- MOYLE THE INSTITUTES OF JUSTINIAN : Oxford at the Clarendon Press (1967).
- MOYLE IMPERATORIS IUSTINIANI INSTITUTIONUM LIBRI QUATTUOR : Oxford at the Clarendon Press (1946).
- MUNRO THE DIGEST OF JUSTINIAN : VOL I : Cambridge at the University Press (1904).
- NATIONAL ASSOCIATION OF CREDIT MANAGEMENT CREDIT MANAGEMENT HANDBOOK : Richard D Irwin Inc (1965).
- NEETHLING PERSOONLIKHEIDSREG : Butterworth (1985).
- NEETHLING DIE REG OP PRIVAATHEID : Proefskrif Unisa (1976).
- ODGERS LIBEL AND SLANDER (1887).
- OTTO & SCHILLING CORPUS IURIS CIVILIS : BAND I & IV : (1932).

- PALANDT BÜRGERLICHES GESETZBUCH : C H Beck'sche Verlagsbuchhandlung (1977),
- PAUW PERSOONLIKHEIDSKRENKING EN SKULD IN DIE S.A. REG : Proefskrif Leiden (1976).
- PITLO HET VERBINTENISRECHT : Tjeenk Willink & Zoon N V (1964).
- PLANIOL TREATISE ON THE CIVIL LAW : VOL 2 PART 1 : Translated by the Louisiana State Law Institute (1939).
- PROSSER HANDBOOK OF TORTS : Went Publishing Co (1971).
- RANCHOD FOUNDATIONS OF THE S.A. LAW OF DEFAMATION : Leiden University Press (1972).
- RESTATEMENT TORTS.
- REYNDERS FINANSIËLE BESTUUR : J.L. van Schaik (1971).
- ROGERS WINFIELD & JOLOWICZ ON TORT : Sweet & Maxwell (1975).
- SCHORER AANTEKENINGE OVER DE INLEYDINGE VAN HUGO DE GROOT.
- SCHUT ONRECHMATIGE DAAD : Tjeenk Willink (1979).
- SEIDL RÖMISCHES PRIVATRECHT : Carl Heymans Verlag A G (1963).
- SHAPO CASES AND MATERIALS ON TORT AND COMPENSATION LAW West Publishing Co (1976).

- SHARP CREDIT REPORTING AND PRIVACY :
Butterworths (Kanada) (1970).
- SOERGEL-SIEBERT KOMMENTAR ZUM BÜRGERLICHES
GESETZBUCH : 3 BAND W Kohlhammer
Verlag (1969).
- STATUTES IN FORCE OFFICIAL REVISED EDITION : CHAPTER
39 : Her Majesty's Stationery Office
London.
- STAUDINGER KOMMENTAR ZUM BÜRGERLICHEN
GESETZBUCH : BAND II : RECHT DER
SCHULDVERHALTENISSE : 5 TEIL : J
Schwetzter (1975).
- STRAUSS, VAN DER WALT SUID-AFRIKAANSE PERSREG : J L Van
EN STRYDOM Schaik (1976).
- STUART A NEWSPAPERMAN'S GUIDE TO THE
LAW : Butterworths (1983).
- VAN BYNKERSHOEK OBSERVATIO TUMULTARIAE
- VAN HEERDEN EN NEETHLING ONREGMATIGE MEDEDINGING : Butter-
worths (1983).
- VAN LEEUWEN ROOMSCH HOLLANDSCH RECHT
- VAN LEEUWEN CENSURA FORENSIS
- VAN RENSBURG JURIDIESE KOUSALITEIT EN ASPEKTE
VAN AANSPREKLIKHEIDSBEGRENSING
BY DIE ONREGMATIGE DAAD : Proef-
skrif (1970).
- VAN DER KESSEL PRAELECTIONES IURIS HODIERNI AD
HUGONIS GROTHII INTRODUCTIONEM
AD IURISPRUDENTIAM HOLLANDICAM
- VAN DER MERWE EN OLIVIER DIE ONREGMATIGE DAAD IN DIE S.A.

REG : J P van der Walt en Seuns (Edms)
Bpk (1985).

VAN DER WALT

DELICT : PRINCIPLES AND CASES :
Butterworths (1979).

VINNIUS

INSTITUTIONEM IMPERALIUM COMMEN-
TARIUS.

VOET

COMMENTARIUS AD PANDECTAS.

VOET

PRAELECTIONES AD PANDECTAS.

VOIGT

DIE BANKIERS, DIE BUCHFÜRUNG
UND DIE LITTERALOBIGATION DER
RÖMER : Verhandeling (1923).

VON GIERKE

DEUTSCHES PRIVATRECHT : DRITTER
BAND : Verlag van Duncker & Humblot
(1917).

WILLIAMS

THE LAW OF DEFAMATION IN CANADA
: Butterworths (Kanada) (1976).

WOLFSBERGEN

ONRECHMATIGE DAAD : Universatoire
per Leiden (1946).

TYDSKRIFARTIKELS

BALL

THE CREDIT MANAGER : April 1981.

BLIGNAULT

1964 RESP MER 176.

BOBERG

1960 SALJ 415

BOBERG

1961 SALJ 171.

BOBERG

1962 SALJ 113.

BOBERG

1971 SALJ 57.

BOBERG	1975 SALJ 361.
BURCHELL	1978 SALJ 170
BURCHELL	1980 SALJ 214
BURNS	54 CANADIAN BAR REVIEW.
CLAASSEN	1983 TRW Jaargang 8.
DENYS	1966 NJB 838.
DE VILLIERS	1900 SALJ 245.
DE VILLIERS	1931 SALJ 308.
ELDREDGE	69 HARVARD LAW REVIEW 975.
HUBMAN	117 ZHR.
JOUBERT	1958 THRHR 110.
LOUW	16 SPECULUM IURIS 61.
McKERRON	1931 SALJ 154.
NEETHLING EN POTGIETER	1979 THRHR 217.
NEETHLING EN VAN ASWEGEN	1985 THRHR 365.
OLIVIER	1963 THRHR 178.
PARSONS	1951 THRHR 192.
PONT	1940 THRHR 270.
PRICE	1949 SALJ 4.
PRICE	1960 ACTA JURIDICA 254.
SWANEPOEL	1958 THRHR 52.
VAN DER MERWE	1964 THRHR 310.
VAN DER VYVER	1967 THRHR 15.
VAN DER WOUDE	1966 NJB 454.

VONNISOPGAWE

A

- A B C NEEDLECRAFT v DUN & BRADSTREET INC 245 F 2d 775.
ACKERLEY v CREDIT BUREAU OF SHERIDAN 385 F Supp 658.
ADAM v WARD 1917 AC 309.
ADAMS v ALABAMA LIME & STONE CORP 142 SO 424.
AFRICAN LIFE ASSOCIATION v PHELAN AND OTHERS 1908 SC 743.
AFRICAN THEATRES TRUST v McWILLIAMS 1915 EDL 102.
ALLEN v LONDON COUNTY & WESTMINSTER BANK 31 TLR 210.
ALTOONA CLAY PRODUCTS v DUN BRADSTREET 367 F 2d 625.
AMDUR v HADDAD 1911 OPD 9.
AMERICAN BROADCASTING-PARAMOUNT THEATRES INC v SIMPSON 126 SE 2d 873.
ANGEL v BUSHELL & CO 1968 1 QB 825.
ANGELINI v ANTICO 1912 31 NZLR 841.
APPLIANCE BUYERS CREDIT CORP v BAILEY 127 SE 2d 8.

B

- BANK OF LOUISVILLE ROYALL v SIMS 435 SW 2d 57.
BANK OF NEW SOUTH WALES v MILVAIN 1854 14 CB 595.
BARCLAYS BANK v GILES 1930 TPD 31.
BARKER v RETAIL CREDIT CO 100 NW 2d 391.
BARTELS v RETAIL CREDIT CO 175 NW 2d 292, 40 ALR 1039.
BASNER v TRIGGER 1945 AD 22.
BECKER v GUNN 1940 NPD 524.
BEKKER v STANDARD BANK 1900 EDC 6.
BELL v COHEN 1910 WLD 103.
BEREA BANK & TRUST CO v MOKWA 239 SW 1044.
B.G PRICE MARKETING v TAYLOR 1967 11 WIR 208.
BIRL v PHILADELPHIA ELEC CO ALR 2d 472.
BOCK v PLAINFIELD COURIER NEWS 132 ALR 2d 523.
BOGNOR REGIS DISTRICT COUNCIL v CAMPION 1972 ALL ER 61.
BOLTON v WALKER 164 NW 420.
BORKUM v CLINE 1959 2 SA 670 N.
BOTH A v MARAIS 1974 1 SA 49 A.
BOTH A v PRETORIA PRINTING WORKS AND OTHERS 1906 TPD 710.
BOTH A v SHAW 1972 1 SA 257 O.

BOULIGNY INC v UNITED STEELWORKERS OF AMERICA 154 SE 2d 344.
BOWDER v COOK 59 F Supp 225.
BRADSTREET CO v GILL 9 SW 753.
BRAYTON v CROWELL-COLLIER PUBLISHING CO 205 F 2d 644.
BREDELL v PIENAAR 1924 CPD 203.
BRILL v MADELEY 1937 TPD 106.
BROOME v AGAR 1928 44 TLR 339 CA.
BROOME v CASSELL & CO 2 All ER 187 CA, 1971 WLR 853.
BROWN v NATIONAL HOME INS CO 123 SE 2d 850.
BROWN v VANNAMAN 55 NE 183.
BRYANSTON FINANCE v DE VRIES 1975 QB 736.
BURROUGHS v TRADESMEN'S NATIONAL BANK 33 NYS 864.
BUTHELEZI v POORTER 1975 4 SA 608 W.
BYRNE v DEAN 2 All ER 204.
BYRNE v SMITH 1916 TPD 298.

C

CADAM v BEAVERBROOK NEWSPAPERS 1959 1 QB 413.
CAPITAL & COUNTIES BANK v HENTY 1882 7 AC 74.
CARBONEL v ROBINSON AND CO (PTY) LTD AND ANOTHER 1979 3 SA 466 D.
CARELSE v VAN DER SCHYFF 1928 CPD 91.
CHAGNON v UNION LEADER CORP 174 ALR 2d 825.
CHAMBERLAIN v BOYD 1883 11 QBD 407.
CHANNING v S A FINANCIAL GAZETTE 1966 3 SA 470 W.
CHAPMAN v ELLESMERE 1932 KB 431.
CHESTERTON v GILL 1970 2 SA 242 T.
CHURCH OF SCIENTOLOGY v READER'S DIGEST ASSOCIATION 1980 4 SA 313 K.
COLBY HABERDASHERS v DUN & BRADSTREET CO 166 NE 550.
CONLEY v TRW CREDIT DATA 381 F Supp 473.
CONROY v BENNETT 1886 HCG 201.
CONROY v NICOL 1951 SA 653 A.
COOKSON v HAREWOOD 1932 KB 478.
COOMER v MOOROSI 1936 EDL 233.
COONIS v ROGERS 429 SW 2d 709.
COOTS v PAYTON 280 SW 2d 47.
COSGROVE STUDIO AND CAMERA SHOP v PAYN ALR 2d 751.
COSSETTE v DUN 1890 SCR 222.

COULSON v RAPPORT UITGEWERS 1979 3 SA 286 A.
 CRAIG v VOORTREKKERPERS BPK 1963 1 SA 149 A.
 CRAWFORD, H E v DUN & BRADSTREET 241 F 2d 387.
 CRAWFORD v GENERAL CORNTRACY CO 174 F Supp 283.
 CULLUM v DUN & BRADSTREET INC 90 SE 2d 370.
 CYRAN v FINLAY STRAUS INC 302 NY 486.

D

D & L CATERERS LTD AND JACKSON v D'AJOU 1945 KB 364.
 DALLAYO v SNIDER 107 NW 271.
 DANZIGER v HEARST CORP 3014 NY 244, 107 NE 2d 262.
 DAUBERMANH v BLUMENFELD 1934 NPD 314.
 DAVIDSON v BARCLAYS BANK 1940 All ER 316.
 DAVIS v GENERAL FINANCE & THRIFT CORP 57 SE 2d 225.
 DE MARILLAC v PLAX 1940 CPD 9.
 DE VILLIERS v VELS 1921 OPD 55.
 DE WAAL v ZIERVOGEL 1938 AD 112.
 DEMMERS v WYLLIE AND OTHERS 1980 1 SA 835 A.
 DI GIORGIO FRUIT CORP v AMERICAN FEDERATION OF LABOR 154 SE 2d 344.
 DIPLOMAT ELECTRIC INC v WESTINGHOUSE ELECTRIC SUPPLY CO 378 F 2d 377.
 DOUGLAS v DAISLEY 114 F 628.
 DOWNEY v UNITED WEATHERPROOFING INC 253 SW 2d 976.
 DUN & BRADSTREET INC v O'NEILL 456 SW 2d 896.
 DUN & BRADSTREET v ROBINSON 345 SW 2d 34.
 DUN v MACINTOSH 1906 3 CLD 1165.
 DUN v WEINTRAUB 36 SE 808.

E

EHMKE v GROENEWALD 1921 AD 575.
 ERBA v AMSTERDAMSCHER BANK N V 1957 NJ 514.
 ERBER & STICKLER v R G DUN & CO 139 P 1007.
 ERICK BOWMAN CO v JENSEN SALSBERY LABORATORIES 17 F 2d 255, 51 ALR 1187.

F

FALCONER v HILL 1976 67 DLR 3d 745.
 FAYD'HERBE v ZAMMIT 1977 3 SA 711 D.
 FELDT v BAILEY 1961 4 SA 545 W.

FERDON v DICKENS 49 SO 888.
FERNANDEZ v RETAIL CREDIT CO 349 F Supp 652, 17 ALR 669.
FICHARDT v THE FRIEND NEWSPAPER LTD 1916 AD 1.
FIRST NATIONAL BANK OF MOBILE v DUCROS 168 SO 704.
FLACH v L & SW BANK 1915 31 TLR 334.
FLUES v NONPAREIL CO 135 NW 1083.
FORRESTER v TYRREL 1893 TLR 257.
FRADD v JACQUELIN 3 NLR 144.
FREEMAN v STANDARD BANK 1904 TS 26.
FROST v J S BANK 22 TLR 760 CA.

G

GARBET v HAZELL, WATSON AND VINEY 1943 2 All ER 359 CA.
GARRAWAY v RETAIL CREDIT CO 141 SO 2d 727.
GAYRE v S A A N LTD 1963 3 SA 376 T.
GELB v HAWKINS 1959 2 PH J20 W.
GELMAN v DUN & BRADSTREET INC 232 NYS 2d 745.
GENERAL ELECTRIC CREDIT CORP v ALFORD & ASSOCIATES 374 SO 2d 1316.
GIBBONS v WESTMINSTER BANK 1939 55 TLR 888.
GLASS v PERL 1928 TPD 264.
GLUCKMAN v HOLFORD 1940 TPD 336.
GOLDEN NORTH AIRWAYS INC v TANANA PUBLISHING CO LTD 218 F 2d 612.
GOLDING v TORCH PRINTING AND PUBLISHING CO LTD 1949 4 SA 150 K.
GOLDSMITH v BANK OF AFRICA 1882 1 HCG 53.
GOOD v SMITH 1964 4 SA 374 N.
GOODALL v HOOGENDOORN 1926 AD 11.
GRAHAM v KERR 1892 9 SC 185.
GREENFIELD v MACAULAY 1913 CPD 29.
GREENLANDS LTD v WILMSHURST 1913 3 KB 546.
GRENADA BANK v LESTER 89 SO 2.
GROVE v DUN & BRADSTREET 438 F 2d 433.

H

HAACKE v DEUTSCHE PRESSE 1934 TPD 191.
HADDAN v LOTT 1854 15 CB 411.
HAINE v DE NEDERLANDSCHE BANK VOOR ZUID-AFRIKA 1924 WLD 139.
HANSCHKE v MERCHANT'S CREDIT BUREAU 239 NW 318.

HARPER v RETAIL GROCER'S ASSN (1900) 32 OR 395 CA.
HARRIS v WHITE PRINTING & PUBLISHING CO LTD 1926 OPD 104.
HARRISON v BURGER 103 SO 842.
HART v ROBINSON 1897 12 EDC 24.
HARTMAN, J v C HYMAN 134 A 486, 48 ALR 567.
HARTNETT v PLUMBER'S ASS 47 NE 1002.
HARTZOG v UNITED PRESS ASS 202 F 2d 81.
HAWLEY v PROFESSIONAL CREDIT BUREAU 76 2d 835.
HELLWIG v MITCHELL 1910 1 KB 609.
HENDERSON v THOMPSON 1934 NZLR 444.
HERRMAN v NEWARK MORNING LEDGER CO 138 ALR 2d 61.
HERSCHEL v MRUPE 1954 3 SA 464 A.
HERTZOG v WARD 1912 AD 62.
H R H KING ZWELITHINI OF KWAZULU v MERVIS AND ANOTHER 1978 2 SA 521 W.
HODGES v STANDARD BANK 1916 TPD 91.
HOFFMANN v WEIDA 215 F Supp 172.
HOLLENBECK v HALL 72 NW 518.
HOLT v BOYLE BROS 217 F 2d 16.
HOMES v EDDY 341 F 2d 477.
HOOD v DUN & BRADSTREET INC 486 F 2d 25.
HUYSER v DIE VOORTREKKERPERS BPK 1954 3 SA 75 W.

I

INFORMA CONFIDENTIAL REPORTS v ABRO 1975 2 SA 760 T.
INNES v PROCTOR 1905 EDC 60.
INTERNATIONAL TOBACCO CO v UNITED TOBACCO CO 1955 2 SA 1 W.

J

JACKSON v NICRO 1976 3 SA 1 A.
JAMES v FEDERAL DEPOSIT INS CORP 231 F Supp 475.
JOHNSON v RAND DAILY MAILS 1928 AD 190.
JONES v JONES 1916 2 AC 481.
JORDAAN v VAN BILJON 1962 1 SA 286 A.
JUDEVINE v BENZIES-MOTANYE FUEL & WAREHOUSE CO 269 NW 295, 106 ALR 1443.

K

K v T 1904 21 SC 177.

KAHN v KAHN 1971 2 SA 499 RA.
KANSAS ELECTRIC SUPPLY CO v DUN & BRADSTREET INC 448 F Supp 269.
KATZ v PACIFIC BANK 209 NYS 497.
KEATING v CINVISER 219 APP DIV 836.
KELLER v SAFEWAY STORES 15 F Supp 7164.
KELLY v NEW YORK HERALD TRIBUNE INC 175 NYS 2d 598.
KENNEDY v DELASILE 1919 EDL 1.
KIDSON AND OTHERS v S A A N LTD 1957 3 SA 461 W.
KINGSWELL v ROBINSON 1913 WLD 129.
KIRKMAN v WESTCHESTER NEWSPAPERS 24 NY 2d 860, 39 NE 919.
KIRKPATRICK v BEZUIDENHOUT 1934 TPD 155.
KLOPPER v VOLKSKAS 1963 2 SA 421 T.
KOENIG v FOX 1944 CPD 133.
KORAL SALES INC v DUN & BRADSTREET INC 389 F Supp 985.
KRIEL v JOHNSON 1922 OPD 483.
KRITZINGER v PERSKOR 1981 2 SA 373 O.

L

LEON v NATAL BANK 1889 NLR 276.
LESLIE v AFRICAN LIFE 1927 WLD 248.
LEWIS v DAILY TELEGRAPH LTD 1964 AC 234.
LONDON ASSOCIATION v GREENLANDS 1916 2 AC 42.
LUBLINER v REINLIB 50 NYS 2d 786.
LUSTER v RETAIL CREDIT CO 575 F 2d 609.
LYNCH v KNIGHT 9 HLC 577.

M

MACDONALD v LEE 92 A 135.
MACINTOSH v DUN 1905 5 NSWSR 717.
MACINTOSH v DUN 1908 AC 390.
MACRAE v AFRO-AMERICAN CO 172 F Supp 184.
MACRUM v SECURITY TRUST & SAVINGS CO 129 SO 74.
MAISELS v VAN NAEREN 1960 4 SA 836 K.
MANCHESTER CORPORATION v BROOKS 1947 1 All ER 191.
MAHOMED v KASSIM 1973 2 SA 1 RA.
MANGAROO v TOOLSEE 1927 48 NLR 100
MARAIS EN 'N ANDER v RICHARD EN 'N ANDER 1979 1 SA 83 T.

- MARKS v SAMUEL 1904 2 KB 287.
- MARTIN v OUTBOARD MARINE CORP 113 NW 2d 135.
- MARUCCHI v HARRIS 1943 OPD 15.
- MARZETTI v WILLIAMS 109 ER 842.
- MASKOWITZ v PIENAAR 1957 4 SA 195 A.
- MASTERS v CENTRAL NEWS AGENCY 1936 CPD 388.
- MATTHEWS AND OTHERS v YOUNG 1922 AD 492.
- MAVROMATIS v DOUGLAS 1971 2 SA 520 R.
- MAY v UDWIN 1981 1 SA 1 A.
- McFALL v FIRST NATIONAL BANK OF FORREST CITY 211 SW 138, 4 ALR 940.
- McINZIE v HUCKABY 112 F Supp 642.
- MEADOWS v FIRST NATIONAL BANK OF HARLINGEN 149 SW 2d 591.
- MEIER v MEURER 98 NW 2d 411.
- MELL v EDGE 22 SE 2d 738.
- MEYERSON v HARLBUT 118 ALR 313.
- MILES v COMMERCIAL BANKING 1 CLR 470.
- MILLSTONE V O'HANLON REPORTS INC 383 F Supp 269.
- MINISTER OF AGRICULTURE v FEDERAL THEOLOGICAL SEMINARY 1979 4 SA 162 OK.
- MINISTER OF JUSTICE v S A A N AND OTHERS 1972 2 SA 589 K.
- MINISTER VAN POLISIE v EWELS 1975 3 SA 590 A.
- MITCHELL v DUN & BRADSTREET INC 22 SW 358.
- MOAKI v RECKITT & COLMAN (AFRICA) LTD AND ONOTHER 1968 1 SA 702 W.
- MODERN NEWSPAPERS (PTY) LTD AND ONOTHER v BILL 1978 4 SA 149 K.
- MONCKTEN v BRITISH SOUTH AFRICA COMPANY 1920 AD 324.
- MOOLMAN v CULL 1939 AD 213.
- MOORE v CREDIT INFORMATION CORP OF AMERICA 673 F 2d 208.
- MORAR v CASSOJEE 1911 EDL 171.
- MOSSEL BAY DIVISIONAL COUNCIL v OOSTHUIZEN 1933 CPD 509.
- MOUTON v GINSBERG 1953 4 SA 537 A.
- MUETZE v TUTEUR 46 NW 123.
- MULLER v NEL 1943 CPD 337.
- MULLER v S A A N AND OTHERS 1972 2 SA 589 K.
- MULTIPLAN INS v VAN BLERK 1985 3 SA 164 D.

N

- NATHANSON v DOHERTY 1914 TPD 453.
- NATIONAL REF CO v BENZO GAS MOTOR FUEL CO 20 F 2d 763, 55 ALR 406.

NATIONAL UNION OF DISTRIBUTIVE WORKERS v CLEGHORN AND HARRIS 1946 AD 984.
 NATIONAL UNION OF GENERAL AND MUNICIPAL WPKERS v GILLIAN 1946 KB 81.
 NECKERMAN Vliegrijzen Nederland B v v G H SCHULVER 1975 NJ 364.
 NEW YORK SOCIETY FOR THE SUPPRESSION OF VICE v McFADDEN PUBLICATIONS 260 NY 167, 183 NE
 284, 86 ALR 440.
 NGCOBO v SHEMBE AND OTHERS 1983 4 SA 66 D.

O

OANA v MARWELL CONSTRUCTION CO LTD 1977 8 DLR 2d 377.
 OBERMAN v DUN & BRADSTREET INC 460 F 2d 1381.
 OSBORN v BOULTER 1930 KB 231.

P

PAKENDORF v DE FLAMINGH 1982 3 SA 146 A.
 PARSONS v COONEY 1971 1 165 RA.
 PASCAGOULA NATIONAL BANK v EBERLEIN 131 SO 812.
 PATTON v JACOBS 78 NE 2d 789.
 PAUL v VAN HULL 1962 36 DLR 2d 639.
 PAYN v BOWLES 1933 NPD 501.
 PELSER v S A A N AND ANOTHER 1975 1 SA 34 N.
 PETITION OF RETAILERS COMMERCIAL AGENCY 174 NE 2d 376.
 PICKARD v S A PROTECTION SOCIETY 1905 22 SC 89.
 PIERCE v BURNS 185 ALR 2d 477.
 PIERING v BRIDGER 1884 CLJ 289.
 PITOUT v ROSENSTEIN 1930 OPD 112.
 PLUNKETT v BARCLAYS BANK 1936 2 KB 107.
 POLZIN v HELMBRECHT 196 NW 2d 685
 PONT v GEYSER 1968 2 SA 545 A.
 POTGIETER v ELLIS AND ANOTHER 1948 3 SA 1183 D.
 PRICE v CHICOUTINI PULP CO 1915 23 DLR 116.
 PRIEST v SPENCE 1927 EDL 233.
 PRINCE v BROOKLYN DAILY EAGLE 37 NY 250.
 PRINSLOO v S A A N 1959 2 SA 693 W.
 PUTNAL v INMAN 3 ALR 1580.

Q

QUINA v ROGERS 16 SO 2d 558.

R

- RAGLAND v HOUSHOLD FINANCE CORP 119 NW 2d 788, 99 ALR 2d 694.
 RAINER'S DAIRIES v RARITAN VALLEY FARMS 19 NJ 552.
 RAND WATER BOARD v LANE 1909 TH 4.
 RANDFONTEIN ESTATES GOLD MINING CO WITWATERSRAND v SACKS AND OTHERS 1945 CPD 101.
 RANOUS v HUGHES 141 NW 2d 251.
 RAUBENHEIMER v GREEFF 1975 3 SA 236 K.
 REESE v HAYWOOD 360 2d 488.
 RETAIL CREDIT CO v GARRAWAY 126 SO 2d 271, 141 SO 2d 727.
 RETIEF v VAN DER WESTHUIZEN 1959 2 SA 166 K.
 R v UMFAAN 1908 TS 62.
 R v HOLLIDAY 1927 CPD 395.
 RHODESIAN PRINTING AND PUBLISHING CO LTD AND OTHERS v HOWMAN N O 1967 4 SA 1 R.
 RICKBEIL v DEACONESS HOSPITAL 23 NW 2d 247, 166 ALR 99.
 RIDDICK v THAMES BOARD MILLS 1977 QB 900.
 RIDGWAY STATE BANK v BIRD 202 NW 170.
 RILEY v DUN & BRADSTREET INC 172 F 2d 303.
 ROBERTSON v INDUSTRIAL INS CO 45 ALR 2d 1292.
 ROBINSON v DUN 1908 AC 390.
 ROBINSON v MARCHANT 1845 7 QB 918.
 ROLIN v STEWART 1854 14 CB 595.
 ROSS v LAMPORT 1955 4 DLR 826.
 RUSSEL v DUKE OF NORFOLK 1949 1 All ER 109.
 RUTLAND v JORDAN 1953 3 SA 806 K.

S

- SACHS v WERKERSPERS UITGEWERS MAATSKAPPY (EDMS) BPK 1952 2 SA 261 W.
 SALISBURY v BUDICH 14 NYS 2d 320.
 SALZMAN v HOLMES 1914 AD 471.
 SANFORD v BOSTON HERALD-TRAVELER CORP 61 NE 295.
 SCHIEVE v CINCINNATTI & SUBURBAN BELL TEL CO 126 NE 2d 817.
 SCOTT v SAMPSON 1882 8 QBD 503.
 SEEBREE v THOMPSON 103 SW 374.
 SHATZ INVESTMENTS v KALOVYRNAS 1976 2 SA 545 W.
 SHAW CLEANERS & DYERS v DE MOINES DRESS CLUB 245 NW 231, 86 ALR 839.
 SHIVER v VALDOSTA PRESS 61 SA 2d 221.

- SIM v STRETCH 1936 52 ILR 671.
 SIZEMORE v BAMBI LEASING CORP 360 F Supp 174.
 SLAZENGERS v GIBBS 1916 33 ILR 35.
 SLIM v DAILY TELEGRAPH LTD 1968 2 QB 157.
 SMIT v O V S AFRIKAANSE PERS 1956 1 SA 768 O
 SMITH v DUN 1911 19 WLR 17.
 SMITH v LAWRENCE 1929 NPd 132.
 S A A N EN 'N ANDER v SAMUELS 1981 1 SA 24 A.
 S A A N v SCHOEMAN 1962 2 SA 613 A.
 S A A N v YUTAR 1969 2 SA 442 A.
 SOUTH HETTON v N-E NEWS 11894 1 QB 145.
 SOTER v CHRISTOFORACOS 202 NE 2d 846.
 SOUTHERN SURETY CO v DAVIS 296 SW 616.
 SPOORBAND v S A R 1946 AD 999.
 SPRUYT v DAGBREEK PERS BPK 1958 4 SA 243 W.
 ST JAMES MILITARY ACADEMY v GAISER 28 SW 851.
 STANFORD v WEST 1959 1 SA 349 K.
 STATE v IILETT 111 SO 2d 716.
 STICKLE v TRIMMER 143 A 2d 1.
 STONE FORT NATIONAL BANK OF NACOGDOGHES v FORBESS 41 SW 2d 695.
 STONE v TEXTILE EXAMINERS & SHRINKERS EMPLOYER'S ASSOC 122 NYS 460.
 STUBBS v MAZURE 1920 AC 72.
 STUBBS v RUSSELL 1913 AC 392.
 SUID AFRIKAANSE UITSAAIKORPORASIE v O'MALLEY 1977 3 SA 394 A.
 SUTTER v BROWN 1926 AD 155.
 SUTTONMERE v HILLS 1982 2 SA 74 N.

T

- TALJAARD v S & V A ROSENDORFF EN VENTER 1974 SA 48 O.
 TANNARD v G SEWING MACHINE CO 84 A 335.
 TE VENLO v VAN DER GRAAFS EN CO'S BUUREAU VOOR DEN HANDEL 1933 NJ 673.
 THOMPSON v ADELBERG & BERMAN INC 205 SW 558, 3 ALR 1594.
 TODD v DUNN, WIMAN & CO AND CHAPMAN 1888 15 OAR 85.
 TOLLEY v FRY 1930 1 KB 479.
 TOTHILL v FOSTER 1925 TPD 857.
 TOURNIER v NATIONAL PROVINCIAL BANK 1924 1 KB 461 CA.
 TURNER v BRIEN 167 NW 584, 3 ALR 1585.

TRICHARDT v VAN DER LINDE 1916 TPD 146.

TRUST BANK v MARQUES 1968 2 SA 421.

U

UNIVERSITEIT VAN PRETORIA v TOMMIE MEYER FILMS 1977 4 SA 376 T, 1979 1 SA 441 A.

UNIE VOLSPERS v ROSSOUW 1943 AD 519.

V

VAN ASWEGEN v VOLKSKAS BEPERK 1963 2 SA 81 T.

VAN BAGGEN v NICHOL 1963 38 DLR 2d 654.

VAN DER MERWE v SCHRAADER 1953 2 SA 339 OK.

VAN HEERDEN v PAETZOLD 1917 CPD 221.

VAN LEGGEO v ARGUS PRINTING & PUBLISHING WORKS LTD AND OTHERS 1935 TPD 230.

VAN VEEN v GROEPVEILINGEN UIT DE NEDERLANDSCHE TUINBOUWRAAD 1922 NJ 301.

VAN VLIET'S COLLECTION AGENCY v SCHREUDER 1939 TPD 265.

VAN ZYL v AFRICAN THEATRES LTD 1931 CPD 61.

VERHAGEN v VAN TUBERGEN 1935 NJ 229.

VERWOERD v PAVER 1943 WLD 153.

VORSTER v STRYDPERS 1972 2 PH J18 T.

W

WALKER v SHEEHAN 56 SE 2d 628.

WALLER v LOCH 1881 7 OBD 622.

WALTON v COHN 1947 2 SA 225 N.

WARD v LEWIS 1955 1 WLR 9.

WATWOOD v CREDIT BUREAU INC 97 A 2d 460.

WEAVER v BENEFICIAL FINANCE CO 106 SE 2d 620.

WEBB v BEVAN 1883 11 OBD 609.

WEICHARDT v ARGUS PRINTING AND PUBLISHING CO 1941 CPD 133.

WELKEN H O v NASIONALE KOERANTE BPK 1964 3 SA 87 O.

WENMAN v ASH 1853 CB 836, 138 ER 1432.

WENNHAK v MORGAN 1888 OBD 635.

WENTZEL v S A YSTER EN STAALBEDRYFSVERENIGING EN ANDERE 1967 3 SA 91 T.

WEST INV v MOORHEAD 36 ALR 2d 833.

WESTON v BARNICOAT 56 NE 619.

WHITLOCK v SMITH 1943 CPD 321.

WHITBY v ASSOCIATES DISCOUNT CORP 207 NE 2d 482.
WILDENBERGER v RIDGWOOD NAT BANK 130 NE 600.
WILSON v PALMETTO NAT BANK OF COLUMBIA 101 SE 841.
WILSON v UNITED COUNTIES BANK 1920 AC 102.
WINSTANLEY v BAMPTON 1943 KB 319.
WITBANK COAL AGENCY v BARCLAYS BANK 1927 TPD 18.
WITHAM v ATLANTA JOURNAL 53 SE 105.
WITWATERSRAND LABOUR ASSOCIATION v ROBINSON 1907 TS 264.
WOLFENDEN v GILES 1892 Br Co1 R290.
WOODY v NATIONAL BANK OF ROCKY MOUNT 140 SE 150, 58 ALR 725.

X Y Z

YATES v MACRAE 1929 TPD 48.
YOUSSOUPOFF v METRO-GOLOWYN-MAYER 1934 50 TLR 48.
ZILLIE v JOHNSON 1984 2 SA 186 W.

OPSOMMING

Die probleem wat in hierdie studie hanteer word, is of kredietwaardigheid werklik met die persoonlikheidsregtelike *fama* van 'n persoon gelykgeskakel kan word en of dit daarmee ooreenstem soos wat tans die siening van die geldende reg is.

Leiding moet noodwendig by die kredietgewingspraktyk in die feitelike werklikheid gesoek word omdat dit die taak van die regs wetenskap is om verskynsels in die feitelike werklikheid tot regulerende regsreëls te herlei. Die werklikheidsbeskouing van kredietwaardigheid toon merkbare afwyking van die regswerklikheid. Kredietwaardigheid in die feitelike werklikheid word omskryf as die vertroue wat die kredietontvanger (skuldenaar) by die kredietgewer (skuldeiser) verwek in die *wil* en *vermoë* om sy finansiële verpligtinge te kan nakom. Die beskouing van die reg van kredietwaardigheid moet dan aan die hand hiervan geskied.

Sekere regstelsels verleen direkte erkenning aan kredietwaardigheid en is in pas met die werklikheidsbeskouing van kredietwaardigheid. (Die Duitse, Oostenrykse en tot 'n mate, die Nederlandse reg). Ander regstelsels plooi weer die beginsels van die lasterdelik om beskerming te bewerkstellig terwyl sommige statutêre beskerming bied (Engeland, Amerika en Kanada). Hierdie wetgewing het ook 'n voorkomende uitwerking.

Die Romeinse en Romeins-Hollandse reg erken nie kredietwaardigheid as 'n spesifieke belang nie en ook is daar besliste twyfel of hierdie regstelsels kredietwaardigheid as 'n faset van die *fama* geken het. Tog word daar tekste in hierdie regstelsels aangetref wat verwys na die vertrouenselement wat in kredietwaardigheid te vinde is.

Die Suid-Afrikaanse reg benader kredietwaardigheid as synde 'n faset van die persoonlikheidsregtelike *fama* of as sinoniem daarvan en wend die lasteraksie aan om beskerming daarvan te bewerkstellig. Omdat kredietwaardigheid in die werklikheid *nie* die *fama* van 'n persoon is nie, word van die erkende beginsels van die lasteraksie afgewyk om beskerming te bewerkstellig. So

word weinig aandag aan die onregmatigheids- en skuldelement gegee en in sommige gevalle word onregmatigheid en skuld (opset) selfs verontagsaam ten einde kredietwaardigheid te beskerm. Kredietwaardigheid verskil in wesensopsigte van *fama* en hierdie andersheid word beklemtoon deur die feit dat 'n regs persoon wat oor geen persoonlikheidsregtelike *fama* kan beskik nie, tog kredietwaardig kan wees. Kredietwaardigheid kan nie met die persoonlikheidsregtelike *fama* gelykgeskakel word nie. So 'n gelykskakeling beteken dat die verlies aan *fama* ook verlies aan kredietwaardigheid meebring wat nie noodwendig die geval is nie. Hierdie gelykskakeling misken ook een van die grondelemente van kredietwaardigheid, naamlik die vermoë om te kan betaal. Die aantasting van kredietwaardigheid gee in die meeste gevalle aanleiding tot vermoënskade wat 'n aanduiding is van die belang wat betrokke is, naamlik 'n vermoënsbelang. Indien 'n regswetenskaplike nis vir kredietwaardigheid gesoek word, resorteer dit as subjektiewe reg onder die immateriële goedere-regte synde 'n geesteskepping van die mens op ekonomiese gebied. Daarby voldoen kredietwaardigheid aan al die vereistes vir 'n subjektiewe reg.

Omdat kredietwaardigheid 'n vermoënsreg, te wete 'n immateriële goedereg is, is die beginsels van die *actio legis Aquiliae* daarop van toepassing wat beteken dat nalatigheid voldoende is om aanspreeklikheid te vestig. Skade weens kredietwaardigheidsaantasting is ook met 'n redelike mate van juistheid berekenbaar. Dit beteken egter nie dat die aantasting van kredietwaardigheid nie tot 'n aksie vir genoegdoening aanleiding kan gee wanneer die benadeelde kan aantoon dat die kredietbenadelende bewering ook sy *fama* of *dignitas* aangetas het nie. In so 'n geval moet die sekondêre betekenis van die bewering egter blyk omdat die klassieke inbreukmakingshandeling tegelyk regmatig en onregmatig kan wees.

Uit die gelyktydige regmatigheid en onregmatigheid van die inbreukmakingshandeling ontstaan 'n dilemma omdat die benadeelde nie weet waarom krediet hom geweier word nie. Hierdie verskynsel veroorsaak dat die gemeneregtlike aksies, alhoewel voldoende, nie prakties beskerming kan bied nie. Om hierdie gebrek te verwyder beteken dat wetgewing ter verpligting van die openbaarmaking van inligting met die behoud van die gemeneregtlike aksies en wat terselfdertyd die geldigheid en verspreiding van sulke inligting beheer, noodsaaklik is. Nie alleen sal dit inbreukmakings voorkom en beskerming

verhoog nie, maar sal dit ook die geleentheid bied om inbreukmakings op
privaatheid weens die versameling en verspreiding van kredietinligting te
beheer.

-----oOo-----

EX FACTO ORITUR IUS